

MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETO
EKONOMIKOS IR FINANSŲ VALDYMO FAKULTETO
EKONOMIKOS KATEDRA

VAIDA GOMOLIAUSKIENĖ
MAGISTRANTŪROS NEAKIVAIZDINIŲ STUDIJŲ
Viešojo sektoriaus ekonomikos programos
Regioninės plėtros ekonomikos ir politikos specializacija
RPEmn7-01 grupė
Studijų knygelės Nr. 071851

**ES INVESTICINĖS PARAMOS PANAUDOJIMAS ŽEMDIRBIŲ
VEIKLOJE: JAUNOJO ŪKININKO ŪKIO PROJEKTO
PARENGIMAS**

Magistro baigiamasis darbas

Darbo vadovas –
Profesorė
habil.dr.
Ona Gražina Rakauskienė

Vilnius, 2008 m.

TURINYS

IVADAS	3
1. ES INVESTICINĖ PARAMA ŽEMDIRBIAMS	6
1.1. Bendroji žemės ūkio politika.....	6
1.1.1. Trumpa bendrosios žemės ūkio politikos istorija.....	6
1.1.2. Kokybiški produktai – ES žemės ūkio politikos kertinis akmuo	8
1.1.3. BŽŪP dėmesys kaimui	8
1.1.4. BŽŪP ir maisto sauga.....	9
1.1.5. Pagalba kaimo bendruomenėms	9
1.1.6. Naujos BŽŪP reformos raidos perspektyvos	11
1.2. ES investicinės paramos žemdirbiams	14
1.2.1. Specialiosios žemės ūkio ir kaimo plėtros programos (SAPARD) parama	14
1.2.2. Lietuvos 2004–2006 m. bendrojo programavimo dokumento (BPD) parama	18
1.2.3. Lietuvos kaimo plėtros 2007-2013 metų programos (KPP 2007-2013 m.) parama....	25
1.2.4. Svarbiausieji reikalavimai siekiantiems investicinės paramos.....	36
1.2.5. ES investicinės paramos projektų administravimas	39
2. ES INVESTICINĖS PARAMOS ĮSISAVINIMO ŽEMĖS ŪKYJE ANALIZĖ	44
2.1. SAPARD paramos įsisavinimas	44
2.2. BPD paramos įsisavinimas	51
2.3. KPP 2007-2013 m. programos paramos įsisavinimas pirmuosiuose etapuose	61
2.4. ES investicinės paramos įtaka žemdirbių veiklai	66
2.5. Problemos, su kuriomis susiduria siekiantys investicinės paramos, pasiūlymai joms sumažinti.....	67
3. PROJEKTO PARENGIMAS PAGAL KPP 2007 – 2013 M. PROGRAMOS PRIEMONĖ „JAUNŲJŲ ŪKININKŲ ĮSIKŪRIMAS“	72
3.1. Priežastys, lemiančios investicijų poreikį.....	72
3.2. Investicijų finansavimo galimybės	72
3.3. Projekto rengimo etapai.....	73
IŠVADOS, PASIŪLYMAI, REKOMENDACIJOS	78
LITERATŪROS SĄRAŠAS	81
SANTRAUKA	88
SUMMARY	89
PRIEDAI	90

ĮVADAS

Lietuvos žemės ūkio sektorius vaidina didelį vaidmenį nacionaliniame ūkyje, taip pat ir socialiniame gyvenime. Pasiskirstymas pagal atskiras ūkio veiklas yra svarbus BVP augimo galimybėms ir perspektyvos požiūriu. Šiuo aspektu žemės ūkis dabar labai aktualus Lietuvai, nes iš visų naujų narių mūsų šalies žemės ūkis sukuria didžiausią BVP dalį – 5,9 proc.

Kaip ir daugumai naujųjų Europos Sąjungos (ES) šalių, Lietuvos ekonomikai būdingas besivejančios plėtros modelis: pagrindinis tikslas yra kuo greičiau priartėti prie ES ekonomikos išvystymo lygio. Lietuvai tapus ES nare, mūsų šalies žmonėms ir įmonėms atsivėrė didelės galimybės pasinaudoti ES struktūrinių fondų parama kaimo plėtrai. Taip pat siekti vieno iš svarbiausių ES tikslų – sumažinti atskirų ES valstybių ir regionų ekonominio ir socialinio išsivystymo skirtumus bei pagerinti atsilikusių regionų konkurencingumą. Pagrindinis šios politikos įgyvendinimo instrumentas yra ES struktūrinių fondų lėšos.

Iki narystės ES, Lietuva jau turėjo galimybę pasinaudoti ES teikiama parama. Tai buvo Specialioji žemės ūkio ir kaimo plėtros programa (SAPARD), kurią inicijavo ES, siekdama paspartinti šalių kandidačių, tame tarpe ir Lietuvos, pasirengimą narystei. SAPARD paramos mechanizmas žemės ūkio sektoriaus atstovams buvo tarsi pamoka rengiantis įsisavinti kur kas didesnę ES struktūrinių fondų paramą.

2004 m. ES struktūrinių fondų lėšoms efektyviai naudoti buvo parengtas Lietuvos 2004–2006 metų bendrasis programavimo dokumentas (BPD). BPD suskirstytas į 5 prioritetus. Parama kaimo plėtrai teikiama pagal BPD ketvirto prioriteto priemones.

Pasibaigus 2004–2006 metų ES finansinės paramos laikotarpiui, parama teikiama pagal Lietuvos kaimo plėtros 2007-2013 m. programą (KPP 2007-2013 m.).

SAPARD, BPD ir KPP 2007-013 m. programų patirtis parodė, jog paramos įsisavinimas žemės ūkio sektoriuje vyksta sklandžiausiai palyginus su kitais Lietuvos ūkio sektoriais. Nuo SAPARD programos įgyvendinimo pradžios žemdirbių, norinčiųjų pasinaudoti ES investicine parama skaičius auga. Parama ženkliai prisideda prie atskirų ūkių, o tuo pačiu ir viso Lietuvos žemės ūkio sektoriaus konkurencingumo didinimo, demografinių skirtumų kaimo vietovėse mažinimo, pajamų iš žemės ūkio veiklos didinimo bei pajamų iš alternatyvios veiklos gavimo. Tai leidžia daryti išvadą, jog parama žemdirbiam teikia įvairialypę ir neabejotiną naudą. Tačiau problema ta, kad per mažai yra kalbama apie paramos įsisavinimo trūkumus, netobulą administravimo sistemą, paramos gavėjus užgulančią atsakomybės ir įsipareigojimų našta. Todėl darbe į paramą stengtasi pažvelgti žemdirbio akimis, įvertinti neigiamus dalyvavimo ES programose aspektus ir pateikti siūlymus problemoms spręsti, kurių pagrindinės: pavėluotos teisinės bazės sukūrimas, administravimo spragos, kompetentingų projektų vertintojų trūkumas, vieningos vertinimo sistemos nebuvimas ir aktualiausia žemdirbiams – ilgas paramos administravimo

procesas, sukeliantis didelių problemų projektų vykdytojams – ypač inflacijos sąlygotą ir projektuose neįvertintą kainų kilimą. Žemdirbių parengti projektai, juose numatytos investicijos ir pateikti skaičiavimai praranda prasmę. Atsiranda lėšų trūkumas investicijų finansavimui, dėl nesavalaikio investicijų įgyvendinimo patiriami finansiniai nuostoliai, ES investicinės paramos nauda sumažėja, vis dažniau iš žemdirbių pusės pasigirsta neigiamų atsiliepimų apie dalyvavimą ES fondų programose. Tai ir būtų pagrindinė darbo *problema*. Prieš nusprenddami kreiptis paramos, žemdirbiai turi žinoti kokios grėsmės jų laukia ir tam pasiruošti.

Baigiamojo darbo objektas – ES investicinės paramos panaudojimas žemdirbių veikloje, tinkamo projekto parengimas ES investicinei paramai gauti.

Baigiamojo darbo tikslas – pristatyti ES investicinės paramos panaudojimo galimybes žemdirbiams, nustatyti paramos įtaką jų veiklai, išsiaiškinti problemas, atskleisti projekto rengimo ypatumus.

Šiam baigiamojo darbo tikslui pasiekti keliami *uždaviniai*:

1. Išnagrinėti žemdirbių galimybes pasinaudoti ES investicine parama.
2. Ištirti paramos administravimo sistemą ir procesus.
3. Apibrėžti pagrindinius reikalavimus, keliamus investicinei paramai gauti.
4. Atlikti ES investicinės paramos žemės ūkio sektoriuje įsisavinimo rezultatų analizę.
5. Išanalizuoti ES investicinės paramos įtaką žemdirbių veiklai.
6. Parengti pavyzdinį projektą ūkininkui pagal KPP 2007 – 2013 metų programos priemonę “Jaunųjų ūkininkų įsikūrimas”.

Tyrimo hipotezė. ES fondų investicinė parama stiprina Lietuvos žemės ūkį, didina žemdirbių, o tuo pačiu ir viso žemės ūkio sektoriaus konkurencingumą, tačiau neigiami paramos įsisavinimo aspektai mažina ES investicinės paramos naudą.

Tyrimo metodai:

1. Duomenų analizės metodas siekiant išanalizuoti ES fondų investicinės paramos Lietuvai aspektus, ypatybes ir problemas.
2. Palyginamoji analizė, siekiant palyginti SAPARD, BPD ir KPP 2007-2013 m. programų investicinę paramą.
3. Statistinių duomenų analizė.
4. Tyrimas – projekto parengimo metodologija.

Pirma darbo dalis skirta supažindinti su ES paramos siūlomomis galimybėmis, projektų rengimo bei vertinimo specifika. Antra darbo dalis skirta atskleisti paramos įtaką žemdirbių veiklai, nurodyti silpnąsias ES programų įgyvendinimo puses, išryškinti paramos administravimo problemas, pateikti pasiūlymus jas mažinti. Trečia darbo dalis skirta pavyzdinio projekto

parengimui, problemų, susijusių su jo rengimu pristatymui, pasiūlymų kaip tinkamai parengti projektą pateikimui, ES paramos įtakos ūkininko ūkiui nustatymui.

Kadangi projektas parengtas pagal investicinę priemonę, todėl darbe pristatoma bei analizuojama tik investicinė SAPARD, BPD ir KPP 2007-2013 m. programų parama, teikiama žemdirbiams. Investicinė parama – ES fondų žemdirbiams skiriama parama ilgalaikio materialaus ir nematerialaus turto įsigijimo, konsultacijų, susijusių su to turto įsigijimu išlaidoms kompensuoti (apskaitoje ši parama priskiriama dotacijai, susijusiai su turto).

Darbe naudojamos santrumpos:

BPD – Lietuvos 2004 – 2006 metų bendrasis programavimo dokumentas;

BŽŪP – Bendroji žemės ūkio politika;

EB – Europos Bendrija;

EK – Europos Komisija;

EŽŪFKP – Europos žemės ūkio fondas kaimo plėtrai;

EŽŪOGF – Europos žemės ūkio orientavimo ir garantijų fondas;

KPP 2007 – 2013 m. – Lietuvos kaimo plėtros 2007 – 2013 metų programa;

NMA – Nacionalinė mokėjimo agentūra prie Žemės ūkio ministerijos;

SAPARD – Specialioji žemės ūkio ir kaimo plėtros programa;

ŽŪM – Žemės ūkio ministerija.

1. ES INVESTICINĖ PARAMA ŽEMDIRBIAMS

1.1. Bendroji žemės ūkio politika

1.1.1. Trumpa bendrosios žemės ūkio politikos istorija

Bendroji žemės ūkio politika (BŽŪP) yra ES žemės ūkio subsidijų, kurios sudaro apie 50%-70% visų ES išlaidų teikimo sistema. Šių subsidijų pagalba garantuojamos minimalios kainos gamintojams, o tai tam tikra prasme užtikrina ES žemdirbių ūkių stabilumą, o tuo pačiu ir tam tikrą žemės ūkio produkcijos kokybę.

Būtinybė sukurti bendrą žemės ūkio politiką numatyta 1958 m. pasirašytoje Romos sutartyje. Romos sutartyje nustatyta, kad BŽŪP sieks:

- padidinti žemės ūkio produkciją;
- užtikrinti pakankamas žemdirbių pajamas;
- stabilizuoti žemės ūkio produkcijos rinkas;
- užtikrinti žemės ūkio produktų tiekimą;
- užtikrinti prieinamas žemės ūkio produktų kainas.

Tokie BŽŪP tikslai buvo nustatyti atsižvelgiant į tuometinę situaciją Europos žemės ūkio sektoriuje. Jie siejosi ne su ekonominiais principais, o su valstybių narių siekiu išspręsti tuo metu aktualias problemas: užtikrinti maisto produktų tiekimo saugumą ir pakankamą žemdirbių gyvenimo lygį. Šiems tikslams įgyvendinti skirti ištekliai greitai davė rezultatų. Bendrija iš žemės ūkio produktų importuotojos tapo jų eksportuotoja, o nuolatinis žemės ūkio produkcijos daugėjimas ir su tuo susijęs vis didėjantis lėšų poreikis paskatino pirmąsias šios politikos reformas. [70]

1963 m. buvo suformuluoti trys pagrindiniai ES BŽŪP principai:

- vieninga žemės ūkio produktų rinka;
- pirmenybė ir privilegijos teikiamos ES gamintojams;
- finansinis solidarumas – BŽŪP finansuojama bendromis lėšomis per ES biudžetą.

Nuo to laiko BŽŪP tapo vienu iš pagrindinių elementų Europos institucinėje sistemoje, cementuojantis politinius ir ekonominius Bendrijos narių santykius.

Ankstyvoji BŽŪP visą dėmesį skyrė produktyvumo didinimui, kad vartotojai už prieinamą kainą nuolat galėtų įsigyti maisto produktų, o Europos Sąjungoje būtų sukurtas gyvybingas žemės ūkis. Vykdamas BŽŪP, ūkininkams buvo mokamos subsidijos ir taip garantuojamas kainų stabilumas, skatinant juos daugiau gaminti. Finansinė parama buvo teikiama už ūkių pertvarkymą, kuris padėtų ūkininkams prisitaikyti prie modernios ekonomikos ir socialinės aplinkos sąlygų. Ūkio našumo augimas ir skatinamosios BŽŪP priemonės nuo XX a. septintojo dešimtmečio leido

smarkiai padidinti maisto produktų gamybą. Gamybos sektorius sparčiai vystėsi, augo ekonominis savarankiškumas. Kartu augo ir ūkininkų pajamos – daugeliu atvejų tai paskatino ūkių stambėjimas, kurį nulėmė tai, kad kai kuriems ūkininkams nutraukus veiklą ūkiai ėmė jungtis.

Nuo devintojo dešimtmečio labai sėkmingai pasiektas pagrindinis BŽŪP tikslas – užtikrinti, kad ES pati galėtų apsirūpinti maisto produktais. Tačiau ES staiga teko susidurti su nuolatiniu pagrindinių žemės ūkio produktų pertekliumi. Kad perteklius nesužlugdytų supirkimo kainų, perteklinė produkcija buvo pašalinta iš rinkos, subsidijuojant produktų sandėliavimą (viešojo intervencinė sistema) arba taikant subsidijas už produktų eksportą į trečiąsias šalis. Šioms priemonėms teko skirti daug biudžeto lėšų, jos iškreipė kai kurias pasaulio rinkas, ne visada atitiko ūkininkų interesus ir greitai neteko vartotojų bei mokesčių mokėtojų pritarimo. Tuo pat metu ėmė augti ir visuomenės susirūpinimas dėl žemės ūkio poveikio aplinkai.

Nuo 1990 m. BŽŪP patyrė daug esminių pokyčių. Europos Sąjunga ėmėsi atitinkamų politikos priemonių, siekdama apriboti perteklinę produktų gamybą. Buvo imtasi įvairiausių priemonių: nustatytos kvotos pieno produktams ir baudos už jų viršijimą; ribojamas javų kiekis bei gyvulių skaičius, už kuriuos ūkininkams mokamos subsidijos; iš pradžių neprivalomas, o vėliau priverstinis žemės atidėjimas, kada ūkininkai dalį savo žemės privalėjo palikti nedirbama. Palaipsniui šios priemonės pasiteisino. Ribojant gamybos apimtis sumažėjo perteklius, ir nauju dėmesio centru tapo ekologinis ūkininkavimas. Ūkininkai, gaudami tiesioginių pajamų paramą, privalėjo atsižvelgti į rinkos poreikius ir kintančius visuomenės prioritetus. Tuo metu susiformavo kaimo plėtros politika, kurianti kaime darbo vietas, plėtojant alternatyvią žemės ūkio veiklą. [2]

1997 m. Europos Komisija (EK) paskelbė programą „Darbotvarkė 2000“, kurioje buvo detalčiai aptarta tolimesnė ES BŽŪP plėtra. Numatyta taikyti pažangesnius rinkos reguliavimo metodus, palaipsniui mažinti institucines kainas, pereinant prie tiesioginio ūkininkų prarastų pajamų kompensavimo.

2003 m. susitarta dėl dar vienos BŽŪP reformos. Pinigai ūkininkams nebemokami vien už produktų gamybą. Dabartinė BŽŪP yra orientuota į paklausą. Joje visapusiškai atsižvelgiama į vartotojų bei mokesčių mokėtojų interesus, o ES ūkininkams suteikiama laisvė gaminti tai, ko reikia rinkai. Anksčiau būdavo taip, kad kuo daugiau jie gamindavo, tuo daugiau subsidijų gaudavo. Nuo šiol didžioji ūkininkams mokamos paramos dalis nepriklauso nuo to, kiek jie pagamina. Pagal naująją sistemą ūkininkai vis dar gauna tiesioginę pagalbą pajamoms, garantuojančią jiems stabilias pajamas, tačiau tiesioginio ryšio tarp pajamų ir gamybos apimčių jau nebėra. Be to, ūkininkai privalo laikytis aplinkosaugos, maisto saugos, fitosanitarijos ir gyvūnų gerovės standartų. Tiems, kurie to nedarys, bus sumažintos tiesioginės išmokos. Panaikinus ryšį tarp subsidijų ir gamybos (atsiejimas nuo gamybos apimčių), ES ūkininkai galės labiau orientuotis į rinką. Jie galės gaminti tai, kas jiems pelningiausia, ir kartu išsaugoti būtina pajamų stabilumą.

Šios reformos padėjo apibrėžti aiškesnę BŽŪP ateities viziją ir atskleidė jos teigiamą poveikį visai visuomenei.[2]

1.1.2. Kokybiški produktai – ES žemės ūkio politikos kertinis akmuo

Pagrindinis ES žemės ūkio pranašumas – tai aukšta kokybė. ES įvairiais būdais saugo maisto produktų kokybę, pavyzdžiui, taiko priemones maisto saugai bei higienai gerinti ir aiškias prekių žymėjimo taisykles, reglamentuoja gyvūnų bei augalų sveikatos ir gyvūnų gerovės klausimus, kontroliuoja pesticidų bei maisto priedų kiekį ir reikalauja skelbti informaciją apie maistą. ES skatina kokybiškų (ir pasaulyje konkurencingų) maisto produktų gamybą, teikdama finansinę paramą tiems, kurie diegia naujoviškus žemdirbystės bei maisto perdirbimo būdus ir savanoriškai naudoja kokybės ženklus. [79]

Visose BŽŪP srityse dedama daug pastangų gerinant maisto kokybę. Keletas tokių priemonių pavyzdžių:

- mėsinių galvijų identifikavimo sistemos bei ženklinimo taisyklės, leidžiančios nesunkiai atsekti mėsos gaminių kelią nuo kilmės ūkio iki mažmeninės prekybos taško;
- finansinės paskatos pagal kaimo plėtros programą, padedančios ūkininkams gerinti produktų kokybę;
- specialios skatinamosios priemonės pereinantiems prie ekologinio ūkininkavimo.[2]

1.1.3. BŽŪP dėmesys kaimui

Kaimo vietovės užima 90% ES teritorijos, ir daugiau negu pusė jų naudojama ūkininkavimui. Ūkininkavimas ir gamta vienas kitam daro didžiulį poveikį. Agrarinės aplinkosaugos programos ES remia nuo tada, kai 1992 m. jos įdiegtos įgyvendinant BŽŪP reformas. Jos ūkininkus skatina rūpintis aplinka labiau, negu reikalaujama pagal gerą žemės ūkio praktiką. Europos Sąjungoje siekiama saugoti aplinką šiais būdais:

- siūloma finansinė parama ūkininkams, kurie sutinka pritaikyti ūkininkavimo būdą ir daryti daugiau, negu reikalaujama pagal gerą žemės ūkio praktiką: sumažina naudojamų cheminių medžiagų kiekį, riboja vieno hektaro žemės plote ganomų gyvulių skaičių, palieka neapdirbtas laukų ribas, kasa tvenkinius, formuoja kitokius darinius arba sodina medžius bei gyvatvoves;
- prisidedama prie gamtos išsaugojimo sąnaudų;
- reikalaujama, kad tiesioginę paramą gaunantys ūkininkai laikytųsi aplinkosaugos įstatymų (įstatymai, susiję su maisto sauga ir visuomenės, gyvūnų bei augalų sveikata) ir žemę prižiūrėtų tinkamai.[2]

1.1.4. BŽŪP ir maisto sauga

Bendrosios žemės ūkio politikos raidą lemia ne tik pokyčiai žemės ūkyje, bet ir siekiai patenkinti visos visuomenės poreikius. Tie poreikiai dėl vis didėjančio susirūpinimo maisto higiena bei sauga ir gyvūnų gerove. Kaip tik todėl XX a. dešimtojo dešimtmečio pradžioje BŽŪP ir kitos ES politikos smarkiai sustiprintos.

Po dešimtajame dešimtmetyje ES žemės ūkio sektorių sudrebinusių BSE (karvių pasiutligė) ir FMDę (snukio ir nagų liga) krizių, ES buvo ypač susirūpinta vartotojais. Visuomenėje įsivyravo nuostata, kad didelės subsidijos žemės ūkiui buvo skirtos ne ten, kur reikia, o reikia maisto saugumo, ekologiškumo, gyvulių gerovės standartams kelti. Buvo sukurtas antrasis BŽŪP ramstis – kaimo plėtra. *Darbotvarkėje 2000* buvo performuluoti Romos sutartyje nustatyti BŽŪP tikslai. Numatyta, kad nuo šiol BŽŪP turi siekti:

- padidinti ES žemės ūkio produkcijos konkurencingumą, mažinant kainas;
- užtikrinti maisto saugumą ir kokybę;
- užtikrinti stabilias kaimo gyventojų pajamas ir pakankamą gyvenimo lygį;
- skatinti aplinkosaugos reikalavimų paisymą žemės ūkyje ir didinti gyvulių gerovės standartus;
- ieškoti alternatyvių žemės ūkiui pajamų šaltinių ir galimybių įsidarbinti žemdirbiams ir jų šeimų nariams.

Maisto saugos ir aukšti gyvūnų sveikatos bei gerovės standartai užtikrinami ne vien taisyklėmis. BŽŪP ūkininkams numatyta paskatų gerinti jų darbą šioje srityje. Nors atitinkamų standartų taikymas, kai reikalaujama laikytis kompleksinio paramos susiejimo principų, yra naudingas visai visuomenei, ūkininkai dėl to gali patirti daug išlaidų. Kaip tik todėl pagal kaimo plėtros programas ūkininkams suteikiama finansinė parama, kuria naudodamiesi jie gali gerinti padėtį šioje srityje.

Įgyvendinus Darbotvarkės 2000 reformą, BŽŪP nustojo būti išimtinai žemdirbių gerovės politika ir tapo politika besirūpinančia visais kaimo gyventojais, vartotojais bei aplinkosauga.[70]

1.1.5. Pagalba kaimo bendruomenėms

Kadangi beveik 60% 27 ES valstybių narių gyventojų gyvena kaimo vietovėse, užimančiose 90% ES teritorijos, kaimo plėtra yra gyvybiškai svarbi politikos sritis. Ūkininkavimas ir miškininkystė yra pagrindiniai žemės panaudojimo būdai kaimo vietovėse, todėl kaimo bendruomenėse jiems tenka svarbus vaidmuo – ūkininkavimas ir miškininkystė sudaro tvirtos socialinės struktūros, gyvybingos ekonomikos, gamtinių išteklių tvarkymo ir kraštovaizdžio pagrindą.

2006 m. vasarį nustatytos Europos kaimo plėtros strateginės gairės. Kaimo plėtros politika sustiprinta, siekiant padėti kaimo vietovėse tinkamai reaguoti į XXI amžiaus ekonomikos, socialinius ir aplinkosauginius iššūkius. Ši nauja teisinė sistema ir Europos žemės ūkio fondas kaimo plėtrai simbolizuoja būtinybę skatinti augimą ir tose vietovėse kurti naujas darbo vietas, kad pagal Lisabonos strategijos reikalavimus bei Geteborgo Viršūnių Tarybos nutarimus būtų užtikrinta tvari plėtra.

2007–2013 m. kaimo plėtros politika pagrįsta trimis temomis, atitinkančiomis tris Kaimo plėtros reglamente nurodytas kryptis: pagerinti žemės ūkio konkurencingumą, išsaugoti aplinką, paremti žemės valdymo veiklą, pagerinti gyvenimo kokybę ir įvairinti kaimo vietovių ekonomiką. Ketvirtąją kryptimi – Vadovavimo kryptis, kurią įkvėpė Bendrijos iniciatyva Leader, vietines kaimo plėtros strategijas siekiama įgyvendinti užtikrinant vietinį viešojo ir privataus sektoriaus bendradarbiavimą. Sumažinus tiesiogines išmokas ūkiams ir šias lėšas nukreipus kaimo plėtros priemonėms, t.y. taikant moduliavimą, kaimo plėtrai bus skiriama daugiau lėšų.

Remiama tokia ūkininkų ir kitų kaimo vietovių gyventojų veikla:

- naujų ūkininkavimo technologijų ir kaimo amatų kursai;
 - parama jauniems ūkininkams steigti ūkius;
 - parama seniems ūkininkams išeinant į pensiją;
 - ūkio pastatų ir įrenginių atnaujinimas;
 - parama ūkininkams, kad sugebėtų laikytis aukštų ES standartų aplinkosaugos, gyvūnų gerovės ir žmonių sveikatos srityse;
 - parama ūkiuose įrengiant maisto perdirbimo cechus, kad ūkininkai daugiau uždirbtų ir sukurtų didesnę pridėtinę vertę;
 - kokybiškų produktų gamybos ir pardavimo skatinimas;
 - gamintojų susivienijimų steigimas naujose valstybėse narėse;
 - parama ūkininkavimui miškingose ir nepalankiose vietovėse;
 - kaimo pastatų ir statinių renovacija;
 - turizmo skatinimas;
 - kaimo paveldo apsauga ir išsaugojimas;
 - agrarinės aplinkosaugos priemonės aplinkai išsaugoti;
 - vietos veiklos grupių pasiūlytos plėtros strategijos.
- Žemės ūkio srityje ES tikslas visada buvo padėti:
- užtikrinti pastovų priimtino ir saugaus maisto tiekimą gyventojams;
 - ES ūkininkams pasiekti priimtina pragyvenimo lygį ir tuo pat metu sudaryti sąlygas modernizuoti bei plėtoti žemės ūkį;
 - užtikrinti, kad ūkininkavimo veiklą būtų galima tęsti visuose ES regionuose.

Atsižvelgiant į BŽŪP raidą ir ES piliečių poreikius vis svarbiau yra:

- gerinti Europos maisto produktų kokybę;
- garantuoti maisto saugą;
- paisyti kaimo bendruomenės gerovę;
- užtikrinti, kad aplinka bus išsaugota ateities kartoms;
- rūpintis geresnėmis gyvūnų sveikatos ir gerovės sąlygomis;
- visa tai daryti kuo mažesnėmis ES biudžeto (kurį iš esmės finansuoja mokesčių mokėtojai, t. y. paprasti piliečiai) sąnaudomis.

Dabartinės BŽŪP kryptis atspindi keletą strateginių tikslų:

- Siekiama tokio žemės ūkio, kuris būtų konkurencingas pasaulio rinkose ir kuriame būtų laikomasi labai griežtų aplinkosaugos, maisto saugos ir gyvūnų gerovės reikalavimų, o kaimo ekonomika būtų tvari ir dinamiška.

- Šiandienos BŽŪP yra mūsų visuomenės pasirinkimas remti ES žemės ūkį ir tenkinti piliečių, mokesčių mokėtojų bei vartotojų poreikius, kuo mažiau iškreipiant tarptautinę prekybą.

Artimiausiais metais BŽŪP bus toliau keičiama siekiant ir toliau:

- užtikrinti, kad tai būtų gyvybinga politika, atspindinti Europos visuomenės poreikius ir lūkesčius;
- skatinti tvarų žemės ūkį, kad būtų teikiami saugūs bei kokybiški produktai ir kartu saugoma gamta bei užtikrinama gyvūnų gerovė;
- remti daugialypį ūkininkų, kaip viešųjų prekių tiekėjų visuomenei, vaidmenį;
- skatinti kaimo vietovių plėtrą ir naujų darbo vietų steigimą;
- stiprinti konkurencingą ir naujovėmis pagrįstą žemės ūkį, galintį reaguoti į pasaulio rinkos iššūkius;
- užtikrinti, kad ji būtų valdoma paprastai ir skaidriai.[2]

1.1.6. Naujos BŽŪP reformos raidos perspektyvos

Naująja reforma bus siekiama atsisakyti šiandienos neatitinkančių priemonių ir artėjama prie rinkos sąlygų. Lietuvai, kaip ir daugumai naujokių, opiausi klausimai bus numatomas kvotų, eksporto grąžinamųjų išmokų, intervencinių pirkimų panaikinimas.

ES Bendroji žemės ūkio politika, jos principai ir taikymas nuolat yra ekspertų, specialistų politikų akiratyje. Ne tik todėl, kad šiai sričiai skiriama didžioji dalis ES finansavimo, bet ir dėl šios politikos principų, kaip ji taikoma. BŽŪP per pastaruosius dešimtmečius patiria daug peržiūrų ir reformų. Visa tai daroma tam, kad europinis žemės ūkio modelis galėtų prisitaikyti prie pasaulinių tendencijų, gebėtų reaguoti į rinkos pokyčius, pasiūlą ir paklausą, pagaliau – net į klimato kaitą.

Išsiplėtus ES iki 27 šalių narių, pakito ir BŽŪP veikimo erdvė. Šiuo metu politikos nuostatos taikomos gana skirtingą žemės ūkio išsivystymo lygį turinčiose ES šalyse narėse. Susiformavo dvi grupės šalių, t.y. senosios ir naujosios narės, tačiau tiek vienos, tiek kitos yra veikiamos tų pačių tarptautinės aplinkos veiksnių. Ir dabar, ir ateityje Europos žemės ir maisto ūkio bei kaimo plėtros politikos laukia iššūkiai: tolesnis liberalizacijos procesas ir dėl to vis didėjantis konkurencinis spaudimas vidaus ir užsienio rinkose; auganti inovacinių idėjų būtinybė ir poreikis jas įgyvendinti; kaimo plėtra; besikeičianti vartotojiška aplinka ir visuomenės požiūris į žemės ir maisto ūkį bei kaimą ne tik kaip į maisto produktų gamintoją, bet ir kaip į visuomeninių vertybių kūrėją, kraštovaizdžio puoselėtoją; galima tolesnė ES plėtra; riboti gamtiniai, žmogiškieji ir biudžetiniai ištekliai.

Per pastaruosius penkiolika metų ES BŽŪP buvo peržiūrima ir reformuojama tris kartus (1992 m., 2000 m., 2003 m.). Ketvirtasis ES BŽŪP reformų etapas prasideda dabar. Nuo šios ketvirtosios per pastaruosius penkiolika metų reformos priklausys ir ES biudžeto poreikis šiam sektoriui bei galimybės skirti finansavimą kitiems sektoriams. Reikia pažymėti, jog dėl ES BŽŪP finansavimo iki 2013 m. yra apsispręsta, tad pinigų nei daugiau, nei mažiau skiriama nebus.

2008-2009 m. numatoma ES BŽŪP nuostatų peržiūra, vadinamasis BŽŪP „sveikatingumo patikrinimas“. Iš EK pristatyto dokumento projekto apie „sveikatingumo patikrą“ galima spręsti, kokių reformų ketinama imtis. 2008-2009 m. „sveikatingumo patikrinimo“ metu BŽŪP nuostatos bus peržiūrėtos stengiantis užtikrinti sektoriaus efektyvumą, konkurencingumą, atsisakyti priemonių, neatitinkančių dabartinių poreikių ir tikslų. Tokiu būdu bus siekiama BŽŪP nuostatas pritaikyti ES, stengiantis, kad šių nuostatų taikymas būtų maksimaliai suvienodintas visose šalyse narėse.

“Sveikatingumo patikrinimo” tikslas – pažiūrėti, kaip veikia 2003 m. BŽŪP reforma pasikeitusioje realybėje ir pritaikyti jos elementus taip, kad BŽŪP efektyviai ir produktyviai veiktų ir iki 2013 m., ir vėliau. BŽŪP „sveikatingumo patikrinimas“ iš esmės apims bendrąją rinkos organizavimą (gamybos apimtys, kvotos), tiesioginių išmokų sistemos peržiūrą, finansavimo tarp pirmojo (rinkos reguliavimas, tiesioginės išmokos) ir antrojo (kaimo plėtra) ramsčių subalansavimą ir proporcijas. [44]

Tiesioginės paramos priemonių grupėje EK ketina siūlyti supaprastinti tiesioginių išmokų sistemos administravimą. Siekiama tiesioginių išmokų mokėjimą visiškai atsieti nuo gaminamos produkcijos apimčių (kol kas gali būti iš dalies siejama), tuo dar labiau orientuojant žemdirbius į rinką. Tiesioginės išmokos tokiu atveju atliktų tik pajamų palaikymo vaidmenį. Kartu planuojama mažinti tiesioginių išmokų dydį, o sumažintąją dalį pervesti kaimo plėtros priemonėms finansuoti (investicijoms, gyvenimo kokybei gerinti, standartų laikymuisi). Svarstomos galimybės nustatyti minimalų plotą, už kurį būtų mokamos tiesioginės išmokos. Kad racionaliau būtų panaudotos ES

mokesčių mokėtojų lėšos, jas skiriant kitoms prioritetinėms žemės ūkio programoms, svarstoma galimybė nustatyti galimų gauti tiesioginių išmokų maksimalias ribas (tai paliestų didžiuosius ūkius). Siūloma peržiūrėti paramos mažiau palankiose ūkininkauti vietovėse dydžius bei šių vietovių nustatymo metodiką ir principus.

Rinkos valdymo priemonių grupėje EK ketina panaikinti privalomojo žemės nedirbimo reikalavimą - kaip nereikalingą. Ketinama siūlyti panaikinti gamybos kvotas (pieno, bulvių krakmolo, cukraus). EK siūlys atsisakyti eksporto gražinamųjų išmokų (subsidių), taip pat intervencinių pirkimų, ypač tų, kurie praktikoje nevykdomi. Planuojama skirti daug dėmesio rizikos ir krizių valdymui ir administravimui, klimato kaitos prevencijai. Taip pat bus siūloma ieškoti racionalaus balanso tarp dviejų ES BŽŪP ramsčių: I (Rinkos reguliavimo) ir II (Kaimo plėtros).

Progresyvioji BŽŪP dalis – antrasis ramstis arba kaimo plėtra, – tikėtina, bus stiprinama ir ilguoju laikotarpiu, nykstant pirmajam BŽŪP ramsčiui, galėtų tapti modernios BŽŪP pagrindu. Jau tapo įprasta, kad EK nuolat pabrėžia būtinybę didinti paramą kaimo plėtros priemonėms, siekdama labiau subalansuoti dviejų BŽŪP ramsčių finansines proporcijas. Toks pasiūlymas būtų priimtinas valstybėms narėms, kuriose daug žemdirbių arba su jais susijusių gyventojų ir kurių žemės ūkio sektoriuose vyrauja maži arba pusiau natūriniai ūkiai. Taip pat antrojo ramsčio svarbos didinimas atitiktų valstybių narių, kuriose ypač daug dėmesio skiriama ekologiškam, su aplinkosaugos reikalavimais suderinamam žemės ūkiui, interesus. Net ir turtingosios šalys, siekiančios liberalizuoti BŽŪP, kėsinaisi į kaimo plėtros priemonių finansavimą tik išskirtiniais atvejais, išnaudojus visas kitas lėšų taupymo galimybes. Paramos kaimo plėtrai didinimas galėtų būti savotiška kompensacija už tiesioginėms išmokoms ir rinkos reguliavimo priemonėms skirtą finansavimo mažinimą valstybėms narėms, kuriose didelė dalis darbo jėgos dirba žemės ūkyje ir kurių žemės ūkio sektoriuose vyrauja maži ūkiai. Tai būtų savotiškas atsakas į šių valstybių argumentus, kad sumažinus tiesiogines išmokas kaimo vietovėse neliks gyventojų, nebus kam pasirūpinti kaimo kraštovaizdžiu. Per antrąjį BŽŪP ramstį būtų galima skirti daugiau paramos alternatyvioms žemės ūkiui ekonominėms veikloms skatinti ir gyvenimo sąlygoms kaimo vietovėse gerinti. [3]

Natūraliai kyla klausimas, kaip visa tai atsilieps Lietuvos žemės ūkiui. Norint atsakyti į šį klausimą, reikia truputį pažvelgti atgal - kaip tai jau atsiliepė per 3 narystės ES metus. Žemės ūkis suklestėjo. Reikia pripažinti, kad Lietuva yra ES paramos žemės ūkio srityje įsisavinimo lyderė. Ši parama leido sektoriui sustiprėti, pasirengti dirbti rinkos sąlygomis, nors dar liko ir nemažai ką nuveikti. Parama pagal SAPARD, 2004-2006 m. Kaimo plėtros planą ir Bendrąjį programavimo dokumentą, taip pat būsima parama pagal Lietuvos kaimo plėtros 2007-2013 m. programą leis sektoriui dar labiau sustiprėti.[70]

Lietuvai opiausi klausimai būtų pakeitimai, siūlomi rinkos valdymo priemonių grupėje. Kvotų, eksporto grąžinamųjų išmokų, intervencinių supirkimų panaikinimas tik dar labiau sustiprintų konkurencinį spaudimą rinkoje, žemės ir maisto ūkio sektorių priartintų prie rinkoje veikiančių dėsnių. Todėl principinė Lietuvos pozicija yra - reformas atlikti apgalvotai, be staigių ir radikalių pokyčių, leisti sektoriui prisitaikyti.

Apskritai, kalbant apie tolesnę perspektyvą, ES Bendrajai žemės ūkio politikai parama neturėtų mažėti, tačiau, tikriausiai keisis jos įgyvendinimo instrumentai – gali būti sumažintas rinkos reguliavimo mastas ir tiesioginės išmokos, ir šios papildomos lėšos gali būti paskirtos į antrąjį „ramstį“, tai yra kaimo plėtrai. Lietuva iš principo nėra nusiteikusi prieš tokį perskirstymą, tik tiek, kad Lietuvos ūkininkams būtų gerai dar kurį laiką gauti tiesiogines išmokas, kad jie galėtų baigti savo ūkių modernizavimą ir pasirengti konkurencijai, kuri didėja dėl globalizacijos procesų, nes į ES rinką veržiasi prekės iš tokių daug ir pigios produkcijos gaminančių šalių kaip Brazilija ir Argentina, o iš ES vis daugiau maisto produktų eksportuojama į nuolat turtėjančias Kiniją bei Indiją.[44]

1.2. ES investicinės paramos žemdirbiams

1.2.1. Specialiosios žemės ūkio ir kaimo plėtros programos (SAPARD) parama

ES šalių žemės ūkis remiamas iš ES struktūrinių fondų. Tai ženkli parama ES šalių žemdirbiams, tačiau ji skiriama pagal griežtas taisykles. Lietuvai, kaip ir kitoms šalims kandidatėms, pasirengimui stoti į ES buvo numatyta finansinė parama žemės ūkiui ir kaimo plėtrai.

ES, siekdama paspartinti šalių kandidačių pasirengimą narystei, inicijavo SAPARD. Šios programos pagrindinis tikslas – remti narystei ES besirengiančių šalių žemės ūkio modernizavimą, konkurencingumo didinimą, ES taikomų aplinkosaugos, veterinarinių ir higienos standartų perėmimą, kaimo plėtrą ir alternatyvių pajamų kaimo vietovėse skatinimą. Dalyvavimas SAPARD šalims kandidatėms sukuria galimybę geriau susipažinti su ES vykdoma paramos politika, taisyklėmis ir procedūromis.[48]

SAPARD tikslai:

- Nustatyti šalies kandidatės žemės ūkio ir kaimo plėtros poreikius ir prioritetines kryptis pasirengimo laikotarpiu, suteikti finansinę ir intelektualią paramą ir padėti įgyvendinti ES teisės reikalavimus.
- Suteikti galimybę suprasti ir išmokyti taikyti praktikoje ES struktūrinių fondų paramos taisykles.[50]

SAPARD įgyvendinta remiantis nacionaline žemės ūkio ir kaimo plėtros programa, kuri oficialiai patvirtinta 2000 m. lapkričio 27 d. EK sprendimu Nr. 3329. Remiantis šiuo sprendimu,

Lietuvai kasmet numatyta skirti po 29,829 mln. EUR (1999 m. kainomis), kiekvienais kitais metais prie šios sumos papildomai pridedant po 1,7 procentą. Lietuvos Nacionalinėje žemės ūkio ir kaimo plėtros 2000-2006 m. programoje (toliau tekste – ŽŪKPP) buvo numatyti šie bendrieji žemės ūkio ir kaimo plėtros tikslai:

- sudaryti sąlygas kaimo gyventojams ir ūkininkams papildomai užsidirbti ir šitaip gerinti jų gyvenimo ir darbo sąlygas;
- pagerinti pirminės žemės ūkio gamybos konkurencingumą ir efektyvumą;
- pagerinti žemės ūkio produktų perdirbimo ir rinkos konkurencingumą ir efektyvumą;
- atitikti kokybės ir higienos standartus;
- užtikrinti ilgalaikę kaimo plėtrą, skatinant ūkininkavimą atitinkantį aplinkosaugos reikalavimus;
- kurti darbo vietas kaime.

Siekiant užtikrinti nacionalinės ir SAPARD paramos efektyvų įgyvendinimą, 1999 m. buvo įsteigta Nacionalinė mokėjimo agentūra prie Žemės ūkio ministerijos (NMA). NMA – institucija, atsakinga už SAPARD lėšų administravimą, kurios tikslas – Lietuvos Respublikos (LR) įstatymų ir kitų teisės aktų nustatyta tvarka įgyvendinti Lietuvos žemės ūkio ir kaimo plėtros politikos priemones. NMA buvo akredituota 2001 m., nuo tada pradėtas SAPARD programos įgyvendinimas. Lietuvai tapus ES nare, NMA ir toliau liko pagrindinė akredituota institucija, atsakinga už Europos žemės ūkio orientavimo ir garantijų fondo (EŽŪOGF) lėšų, skirtų BŽŪP ir kaimo plėtros priemonėms finansuoti, administravimą. Agentūra vykdo investicinių projektų vertinimo, paramos mokėjimo, apskaitos, ataskaitų rengimo ir lėšų naudojimo kontrolės funkcijas.

SAPARD programos finansiniame plane buvo numatytas bendras 277 mln. EUR biudžetas. SAPARD paramos pagrindinė sąlyga ta, kad valstybės kandidatės prisidėtų prie programos finansavimo. Naudojant bendrąjį biudžeto sudarymo principą, projektai finansuojami pagal tokią schemą:

Bendra projekto vertė – 100 proc.

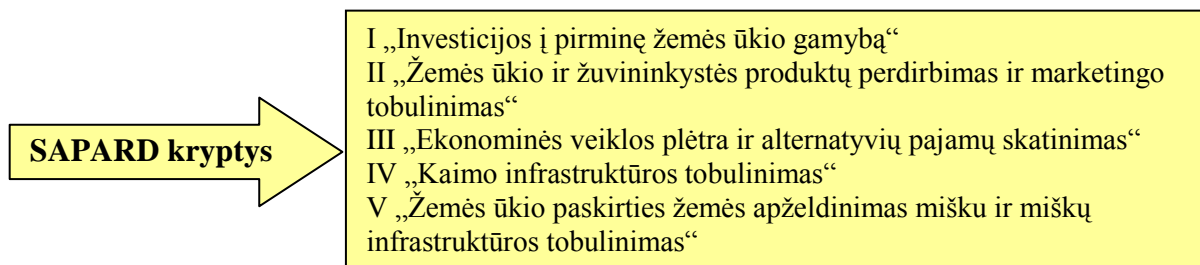
Privačios lėšos	Valstybės parama 50 proc.	
50 proc.	SAPARD 75 proc.	Nacionalinis biudžetas 25 proc.

SAPARD paramos lėšos skirstomos tuo pačiu principu, kaip ir ES struktūrinių fondų lėšos, t.y. per daugiametes programas. Tokių programų rengimas, lėšų įsisavinimas suteikė Lietuvai galimybę narystės siekimo laikotarpiu išmokti dirbti su struktūrinių fondų tipo programomis.

Pagal ES reikalavimus, paramos lėšos skiriamos ne gamybai plėtoti, bet jos efektyvumui didinti, produkcijos kokybei gerinti, technologijoms modernizuoti ir aplinkosaugos standartams palaikyti. Vidutiniškai iš SAPARD paramos lėšų kompensuojama 45 - 50 proc. tinkamų investicinių išlaidų.

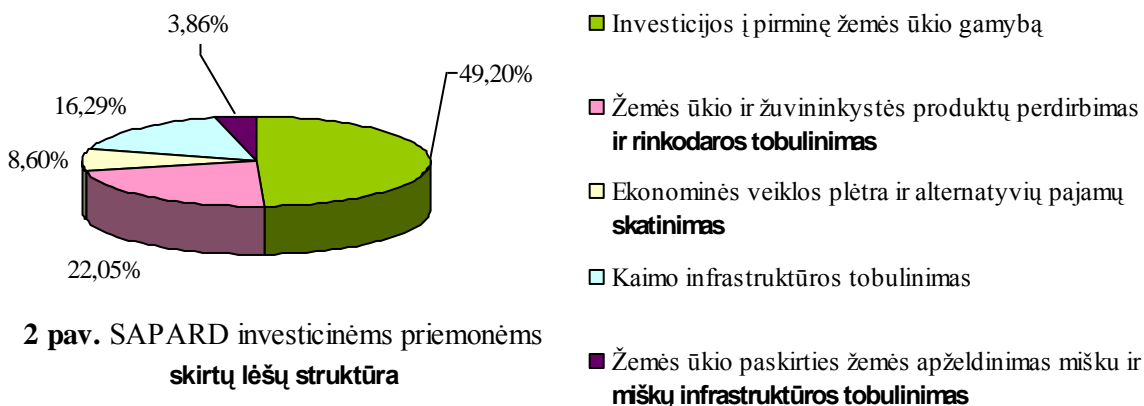
Programos įgyvendinimo laikotarpiu EK sprendimu iš viso buvo akredituotos septynios SAPARD programos priemonės. Vienai iš priemonių – „Agrarinė aplinkosauga“, NMA akreditacijos nesiekė, kadangi buvo nuspręsta šios krypties neadministruoti, perskirstant lėšas kitoms kryptims.

Kadangi šiame darbe nagrinėjama ES investicinė parama žemdirbiams, todėl priemonės „Agrarinė aplinkosauga“, „Profesinis mokymas“ bei „Techninė parama, informavimas“ nebus analizuojamos. SAPARD investicinę paramą žemdirbiai galėjo gauti pagal tokias Nacionalinėje žemės ūkio ir kaimo plėtros 2000-2006 metams programoje numatytas paramos kryptis:

1 pav. SAPARD investicinės paramos kryptys

SAPARD investicinėms priemonėms įgyvendinti skirta 264 mln. EUR. Paramos lėšų pasiskirstymas pagal investicinės paramos kryptis pateiktas 2 paveiksle.[55]

2 pav. SAPARD investicinėms priemonėms skirtų lėšų struktūra

ES skiriamos lėšos pagal SAPARD yra paramos lėšos, todėl paramos gavėjui jų gražinti nereikia, išskyrus atvejus, kai parama naudojama ne pagal paskirtį. Paramos dydis kiekvienam atskiram projektui svyruoja priklausomai nuo priemonės, pagal kurią kryptį įgyvendinamas projektas.

Pirmoji kryptis buvo numatyta remti pieno, mėsos, vaisių ir daržovių bei grūdų sektorius. Ji svarbiausia ūkininkams ir žemės ūkio įmonėms, kadangi pagal šią kryptį parama teikiama jų investicijoms į pastatus, žemės ūkio techniką ir įrengimus, naujas technologijas ir kt.. Pagal pirmąją priemonę „Investicijos į pirminę žemės ūkio gamybą“ paramos gavėjams kompensuojama 45 proc. projekto vertės. Jauniems ūkininkams (iki 40 metų) arba ūkininkams, ūkininkaujantiems mažiau palankiose ūkininkauti žemėse kompensuojama 50 proc. projekto vertės.

Antroji kryptis buvo aktuali produkciją perdirbančioms įmonėms ir skirta finansuoti priemonėms, susijusioms su produkcijos kokybės gerinimu ir rinkų plėtra. Šia kryptimi remiami mėsos, pieno, grūdų, vaisių ir daržovių bei linų perdirbimo sektoriai. Pagal šią priemonę kompensuojama 45proc. projekto vertės.

Trečiaja kryptimi buvo skatinamas kaimo gyventojų ir ūkininkų pajamų didinimas, esamo užimtumo lygio išlaikymas ir alternatyvių darbo vietų kūrimas, kaimo veiklos ir paslaugų įvairinimas, kooperatyvų steigimas ir smulkaus bei vidutinio verslo vystymas, kaimo turizmo paslaugų plėtra, paslaugų kaimo gyventojams didinimas, šių paslaugų kokybės tobulinimas. Parama teikiama ūkininkams ir žemės ūkio bei privačioms įmonėms, įregistruotoms kaimo gyvenvietėse ir turinčioms ne daugiau kaip 50 darbuotojų. Pagal trečiąją priemonę kompensuojama 50 proc. bendro projekto vertės.

Ketvirtoji kryptis buvo svarbi visiems kaimo gyventojams. Pagal šia kryptį teikiama parama tiesiant kelius ir elektros linijas, įrengiant arzetinius gręžinius, tvarkant vandentiekio ir kanalizacijos sistemas. Pagal investicijų projektus remiama 90 proc. projekto sąmatinės vertės; pagal investicijų projektus, kuriais numatyta įrengti elektros linijas remiama 95 proc. projekto sąmatinės vertės; pagal sausinimo ir drėkinimo sistemų modernizavimo projektus remiama 50 proc. projekto sąmatinės vertės.

Pagal **penktąją kryptį** remiamas apleistų / nenašių žemių apželdinimas mišku, miškų infrastruktūros gerinimas. Parama teikiama privatiems žemės savininkams, savivaldybėms ir jų asociacijoms. Parama pagal šią priemonę gali siekti iki 100 proc. viso projekto vertės. Maksimali paramos vertė vieniems metams - 100 tūkst. Lt (ne ilgiau, kaip 3 metus).[54]

SAPARD paramos galėjo kreiptis ūkininkai, žemės ūkio bendrovės ir kitos žemės ūkio įmonės, kooperatyvai, asmenys, užsiimantys verslu kaimo vietovėse, žemės ūkio produkcijos perdirbimo įmonės, kaimo bendruomenės, įgyvendinančios SAPARD remtinus investicijų projektus.

Žemdirbiai, siekiantys pasinaudoti SAPARD parama privalėjo atitikti SAPARD programoje nustatytus bendruosius bei specifinius priemonės, pagal kurią kreipiasi paramos, tinkamumo kriterijus, kurie detaliau aptarti 1.2.4. darbo skyriuje.

SAPARD paramos lėšomis buvo galima kompensuoti įvairias su projektu susijusias išlaidas. Buvo remiamos tokios išlaidos: žemės ūkio technikos, įrengimų ir mechanizmų, statybinių medžiagų, statybos ir rekonstrukcijos darbų, programinės įrangos bei bendrosios išlaidos (konsultavimo išlaidos, susijusios su projekto parengimu). Išlaidų kategorijos buvo detalizuotos pateikiant konkrečių išlaidų sąrašą. Kaip matyti išlaidų sąrašas buvo tikrai didelis. Žemdirbiai paramos lėšomis galėjo įsigyti beveik visą žemės ūkio veikloje reikalingą techniką. Vienintelė labai svarbi sąlyga buvo, jog planuojamos investicijos būtų naujos ir nenaudotos. Iš vienos pusės tai reiškė, jog žemdirbiai patirs daugiau išlaidų įpirkdami naują techniką, tačiau iš kitos pusės – naujos ir modernesnės technikos pranašumai buvo ir visada liks neabejotini ir viliojantys. Nei viena nacionalinės paramos priemonė nesiūlė tokių plačių galimybių kaip SAPARD programa. Nacionalinė parama buvo labai ribota (pvz. buvo finansuojama tik viena prekė, nustatomi įvairūs kiekybiniai, kokybiniai bei finansiniai apribojimai). SAPARD lėšomis žemdirbiai projekte galėjo numatyti daugiau nei vienos prekės įsigijimą, turėjo galimybes riktis pagal jiems svarbius techninius ar kitus parametrus ir gauti žymiai didesnę finansinę paramą.

Lietuvai įstojus į ES, SAPARD programą pakeitė kitos finansinės paramos priemonės, skirtos kaimo plėtrai, žemės ūkiui ir žuvininkystei pagal Lietuvos 2004-2006 bendroji programavimo dokumentą (BPD). SAPARD paramos teikimo mechanizmas žemės ūkio sektoriaus atstovams buvo tarsi pamoka rengiantis įsisavinti kur kas didesnę ES struktūrinių fondų paramą. NMA sukurta administracinė struktūra bei patirtis, sukaupta rengiant ir administruojant SAPARD, sėkmingai naudojama šiandien administruojant kitą ES paramą.

1.2.2. Lietuvos 2004–2006 m. bendrojo programavimo dokumento (BPD) parama

Pagrindinė ES struktūrinės politikos atsiradimo priežastis – didelis atotrūkis tarp turtingiausių ir skurdžiausių ES valstybių narių ir/ar atskirų regionų išsivystymo lygio. Skirtumai tarp regionų buvo ryškūs nuo pat Europos Bendrijos įkūrimo ir dar labiau išryškėjo vėlesniais ES plėtros etapais. ES vykdomos struktūrinės politikos tikslas – finansinėmis ir politinėmis priemonėmis mažinti ES valstybių ekonominio ir socialinio išsivystymo skirtumus. Struktūrinė politika apima regioninę ir tam tikrus socialinės bei BŽŪP aspektus. ES struktūrinė politika finansuojama iš ES struktūrinių fondų.

Struktūrinės paramos priemonėmis visų pirma siekiama padėti sunkumus išgyvenantiems regionams prisitaikyti prie besikeičiančių ekonominių ir socialinių sąlygų. ES struktūriniams fondams būdinga tai, kad ES biudžeto lėšos skiriamos investicijų forma. Investicijos gali sudaryti

sąlygas mažiau išsivysčiusių ES valstybių narių ar jų regionų ilgalaikiai plėtrai bei struktūrinei pertvarkai ir taip mažinti jų atsilikimą nuo ES vidurkio.

Lietuva, būdama šalis kandidatė, ES paramą žemės ūkiui ir kaimo plėtrai, kaip jau minėta, gavo iš SAPARD. Pasirengimo narystei instrumentai, nors finansiškai ir riboti, turėjo didelę reikšmę rengiantis priimti Struktūrinių fondų paramą. Jie sudarė sąlygas išbandyti novatoriškus veikimo būdus ir padėjo paramos programų įgyvendintojams įgyti žinių apie ES finansinius instrumentus bei procedūras, projektų atrankos ir vertinimo kriterijus, prioritetų nustatymą remiantis strateginiais poreikiais, vertinimo ir stebėjimo aspektus ir kt.[38]

Lietuvai tapus ES nare, mūsų šalies žmonėms ir įmonėms atsivėrė didelės galimybės pasinaudoti ES struktūrinių fondų parama kaimo plėtrai. Taip pat siekti vieno iš svarbiausių ES tikslų – sumažinti atskirų ES valstybių ir regionų ekonominio ir socialinio išsivystymo skirtumus bei pagerinti atsilikusių regionų konkurencingumą. Pagrindinis šios politikos įgyvendinimo instrumentas yra ES struktūrinių fondų lėšos, kurios skirstomos vadovaujantis programų finansavimo nuostatomis.[53]

Lietuva 2004 – 2006 m. finansinę paramą gavo iš keturių ES struktūrinių fondų, iš kurių vienas – Europos žemės ūkio orientavimo ir garantijų fondas (toliau EŽŪOGF) - skirtas žemės ūkio struktūrų pertvarkymui ir kaimo plėtrai. Jį sudaro 2 skyriai:

- Garantijų dalis persikirsto 91 proc. žemės ūkiui skiriamų lėšų. Per jį finansuojami intervenciniai pirkimai, kompensacinės išmokos, parama gamybai bei eksporto subsidijos.
- Orientavimo dalis, kurios funkcija – stebėti ir planuoti struktūrinius pokyčius žemės ūkyje ir kaime. Per jį finansuojama struktūrinė ES politika, tuo tikslu skiriama 98 proc. EŽŪOGF lėšų. Šio skyriaus lėšomis remiama integruota kaimo plėtros politika: ūkių modernizavimas, jaunų ūkininkų įsikūrimas, žemės ūkio produktų perdirbimas, nauji ūkininkavimo metodai, plėtojant alternatyvią ekonominę veiklą kaimo vietovėse ir t.t..[38]

ES struktūrinių fondų lėšoms efektyviai naudoti buvo parengtas ir su EK suderintas Lietuvos 2004–2006 metų bendrasis programavimo dokumentas. EK 2004 metų birželio 18 dieną oficialiai patvirtino BPD. Tai – strateginis dokumentas, kuriame išdėstyta ES struktūrinių fondų ir valstybės narės veiksmų tikslai, plėtros strategija, nurodyti ES struktūrinių fondų ir kitų finansavimo šaltinių įnašai. [46]

Pagrindiniai BPD strategijos tikslai, susiję su žemės ūkio sektoriumi: didinti našumą, gerinti žemės ūkio sektoriaus konkurencingumą, siekti, kad Europos rinkos taptų pagrindinėmis maisto produktų eksporto rinkomis, gerinti maisto produktų saugą.

Siekiami ir papildomų tikslų: gerinti žemės ūkio sektoriaus tvarumą, kurti naujas darbo vietas kaimo vietovėse, gerinti maisto produktų ir kitų žemės ūkio produktų realizavimo būdus. Strategijoje numatyta parama ekonominei veiklai kaimo vietovėse įvairinti, taip pat parama žemės

ūkio produkcijos gamintojams, kurie verčiasi papildoma ekonomine veikla, puoselėja biologinę įvairovę, kraštovaizdį ir aplinką.

Rūpinantis ekonomiškai pajėgių ir konkurencingų žemės ūkio subjektų plėtra, pagal BPD strategiją skiriamos investicijos naudojamos ūkių struktūrai gerinti, žemės sklypų perskirstymui skatinti. Investicijomis taip pat siekiama, kad ūkiai didintų gamybos našumą, užtikrintų gerą produkcijos kokybę ir saugumą, laikytųsi higienos ir aplinkos apsaugos standartų. Tikimasi, kad šios iniciatyvos pagerins žemės ūkio produkcijos kokybę ir žemės ūkio sektoriaus darbingo amžiaus gyventojų pajamas. Naujų technologijų įdiegimas ir žmogiškųjų išteklių plėtra pagerins Lietuvos ūkių konkurencingumą, didės pajamos, gerės gyvenimas kaimo vietovėse. Tobulėjant ūkių struktūrai, atsiras daugiau jaunųjų ūkininkų, ūkiai taps konkurencingesni, nes jaunieji ūkininkai geba geriau prisitaikyti prie šiuolaikinių technologinių pokyčių ir naujos konkurencinės aplinkos. Tai stabilizuos šalies demografinę padėtį, nes jaunimas bus skatinamas pasilikti kaime.

Įgyvendinant tvariosios Lietuvos kaimo plėtros tikslus, ypač daug dėmesio skiriama infrastruktūrai gerinti ir alternatyvių rūšių veiklai skatinti, kaimo inžinerinei infrastruktūrai tobulinti (be jos neįmanoma sėkmingai ūkininkauti, plėtoti alternatyvių veiklos rūšių ar sukurti tinkamą gyvenimo sąlygų). Siekiant šio tikslo, planuojama atnaujinti ir patobulinti bendro naudojimo sausinimo sistemas, vandens drenažo tinklą, hidrotechnikos įrenginius.

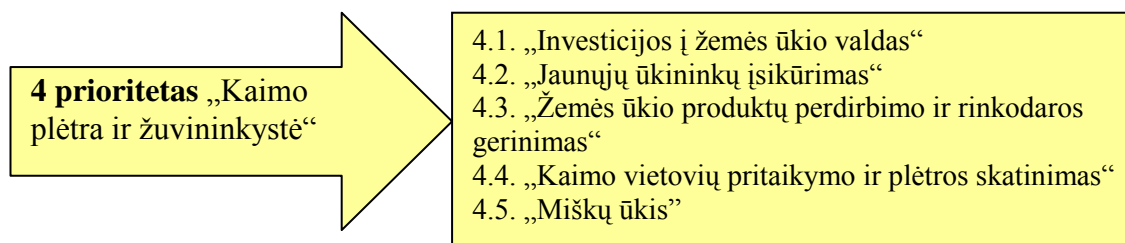
Kaimo vietovėse plėtojant alternatyvių rūšių veiklą ir siekiant paremti ekonominės veiklos įvairinimo procesą, teikiama parama kaimo turizmui ir amatams. Plačiai pripažįstama, kad šie sektoriai turi daugiausia galimybių kurti naujas darbo vietas bei sudaryti sąlygas ūkininkams, žemės ūkio bendrovių darbuotojams, kitiems kaimo gyventojams dirbti ir gauti papildomų pajamų.

Siekiant pagerinti privačių miško valdų infrastruktūrą, didinti našumą, suteikti kaimo žmonėms daugiau galimybių imtis alternatyvių rūšių veiklos, gerinti aplinkos apsaugą ir didinti kraštovaizdžio įvairovę, skatinama investuoti į miškininkystės sektorių. Tikimasi, kad skatinant investicijas bus sukurta naujų darbo vietų ir kaimo vietovėse mažės nedarbas. Kitų miško produktų (gyvūnų, grybų, uogų, vaistažolių) teikiama nauda taip pat suteiks galimybių kaimo gyventojams papildomai užsidirbti. [21]

BPD pateikta strategija suskirstyta į prioritetus ir įgyvendinama pagal vieną ar kelias priemones. BPD yra numatyti 5 prioritetai, ketvirtasis - „Kaimo plėtra ir žuvininkystė“, už kurio administravimą yra atsakinga Žemės ūkio ministerija (ŽŪM) bei NMA. BPD ketvirtas prioritetas yra SAPARD programos tęsinys. Kaimo plėtros ir žuvininkystės prioritete numatytos 7 kaimo plėtros priemonės (priedas Nr.1). Dvi „Kaimo plėtros ir žuvininkystės“ prioriteto priemonės - „Leader+“ ir „Mokymas“- netiesiogiai paliečia žemdirbius, kadangi parama teikiama mokymo institucijoms, kurios organizuoja ūkininkų švietimą. Jos yra skirtos žmogiškųjų išteklių plėtrai kaime. Šių priemonių pagalba ugdomi kaimo gyventojų gebėjimai prisitaikyti prie technologijų ir

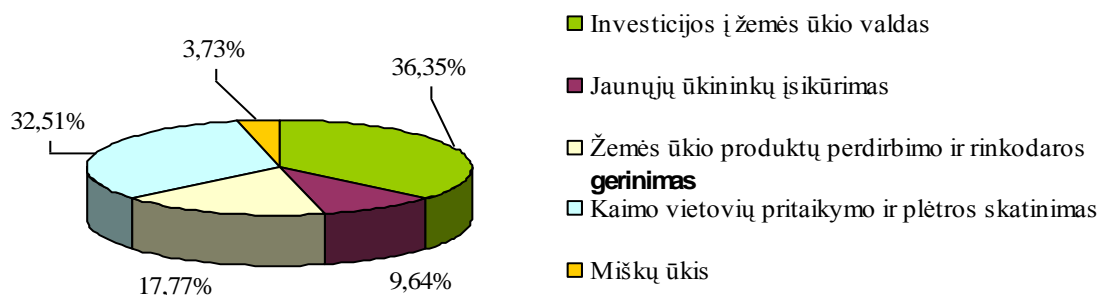
rinkos pokyčių, kas yra būtina norint aktyviai dalyvauti visose priemonėse, skirtose kaimo plėtrai. Tokiu būdu keliama dirbančiųjų žemės ūkyje bei kaimo gyventojų, kurių veikla yra susijusi su žemės, miškų ūkio ar alternatyvia žemės ūkiui veikla, profesinė kvalifikacija.

Darbe analizuojamos tik investicinės priemonės žemdirbiams, todėl priemonės „Leader+“ ir „Mokymas“ nebus aptariamos. BPD ketvirtojo prioriteto investicinės priemonės žemdirbiams pateiktos 3 paveiksle.

3 pav. BPD ketvirto prioriteto investicinės priemonės kaimo plėtrai

Šios priemonės remiamos iš EŽŪOGF Orientavimo skyriaus. 2004 -2006 m. iš EŽŪOGF kaimo plėtros priemonėms numatyta skirti 424 mln. 344 tūkst. Lt, o bendrojo finansavimo iš Lietuvos biudžeto – 179 mln. 266 tūkst. Lt, iš viso 603 mln. 609 tūkst. Lt (kartu su 6 ir 7 priemonėmis). Investicinėms priemonėms numatyta skirti 585,055 mln. Lt (410,428 Lt skirta iš EŽŪOGF, o 174,627 mln. Lt – iš Lietuvos biudžeto). Paramos lėšų pasiskirstymas pagal 2004 - 2006 m. BPD kaimo plėtros investicines priemones pateiktas 4 paveiksle.[46]

4 pav. BPD ketvirto prioriteto investicinėms kaimo plėtros priemonėms skirtų lėšų struktūra

Lyginant SAPARD programoje numatytas investicines priemones su priemonėmis BPD laikotarpiu, matyti, jog 4 priemonės yra tos pačios, tęstinės. Administravimo ir įgyvendinimo prasme buvo naudinga tai, kad tokios priemonės jau buvo įgyvendintos pagal SAPARD programą.

BPD laikotarpiu atsirado nauja priemonė, skirta jaunųjų ūkininkų išikūrimo rėmimui, ko nebuvo SAPARD programoje. SAPARD programoje jaunieji ūkininkai buvo remiami pagal priemonę „Investicijos į pirminę žemės ūkio gamybą“. Paramos gavimo sąlygos jauniems ūkininkams buvo tokios pačios, kaip ir ūkininkaujantiems jau nebe pirmus metus. Vienintelė išimtis jauniems buvo skiriamos paramos intensyvumas, kuris buvo 5 proc. didesnis nei kitiems pareiškėjams pagal šią priemonę. Ši parama jauniems ūkininkams buvo ne itin veiksminga ir

naudinga, kadangi, norint pradėti verslą, įsigyti ir apmokėti projekte numatytas investicijas, reikia kapitalo, o verslo pradžioje kapitalo dažniausiai trūksta. Todėl BPD laikotarpiu jauniems ūkininkams skirtas ypatingas dėmesys, sudarant jiems sąlygas pradėti ūkininkauti (jos bus aptartos vėliau, aptariant priemonę).

Reikėtų paminėti, jog pradėjus įgyvendinti BPD ketvirtą prioritetą, skirtą kaimo plėtrai, žemės ūkiui ir žuvininkystei, SAPARD lėšos daugiau nebeskiriamos. BPD laikotarpiu buvo tęsiamas tik SAPARD lėšų administravimas, projektų įgyvendinimas.

Priemonė „*Investicijos į žemės ūkio valdas*“ skirta sukurti į rinką orientuotą konkurencingą žemės ūkį, užtikrinantį maisto saugą ir rinkodaros plėtrą, leidžiančią veiksmingai panaudoti esamas daugiafunkcinio sektoriaus galimybes ir išsaugoti darbo vietas kaimo vietovėse. Priemonės parama siekiama sustiprinti ūkius, skatinti jų plėtrą, sudaryti palankesnes sąlygas didinti jų konkurencingumą, padidinti ūkininkaujančių pajamas iš žemės ūkio bei su juo susijusios veiklos, pagerinti gyvenimo, darbo ir gamybos sąlygas. Ši priemonė remia pieninę ir mėsinę gyvulininkystę, kailinių žvėrelių veisimą ir auginimą, žvėrininkystę, bitininkystę, augalininkystę, sodininkystę ir daržininkystę, žemės ūkio produkcijos įvairinimą.[21]

Paramos dydis priemonei svyruoja nuo 35 iki 65 proc. visų tinkamų finansuoti projekto išlaidų priklausomai nuo to ar ūkininkas naudojasi priemone „Jaunųjų ūkininkų įsikūrimas“ parama, kaip nuosavu indėliu, taip pat nuo to, ar ūkininkas investuoja penkerių metų laikotarpiu po įsikūrimo, taip pat nuo to, ar ūkininkauja mažiau palankiose ūkininkauti vietovėse. Maksimali paramos suma vienam projektui - iki 1294,8 tūkst. Lt.[10]

Priemone „*Jaunųjų ūkininkų įsikūrimas*“ skatinamas jaunųjų ūkininkų įsikūrimas užsiimti žemės ūkio veikla, modernizuoti žemės ūkio valdas ir stabilizuoti demografinę situaciją kaimo vietovėse.

Ūkininkaujančių gyventojų amžiaus struktūra nėra palanki žemės ūkio plėtrai. Dauguma užsiregistravusių ūkininkų buvo vyresni nei 50-60 metų. Dauguma kaime gyvenančių jaunų žmonių turi žemės ūkio išsilavinimą, turi įsigiję ar išsinuomoję žemės ir norėtų įkurti nuosavą ūkį, kuris užtikrintų jiems bei jų šeimos nariams pakankamas pajamas ir tinkamą pragyvenimo lygį. Tačiau finansinės ir kreditus teikiančios institucijos nepakankamai palankiai vertina jaunuosius ūkininkus ir mano, kad yra rizikinga teikti kreditus potencialiems jauniems ūkininkams, todėl pagrindinė kliūtis ūkiui įkurti - pradinio kapitalo trūkumas. Pagal šią priemonę numatyta spręsti pradinio kapitalo trūkumo problemą teikiant paramą kaip vienkartinę įsikūrimo išmoką, kurią ūkininkai galėtų naudoti kaip nuosavų lėšų indėlį projektų finansavimui. [21]

Tai nauja priemonė, kurios SAPARD laikotarpiu nebuvo. SAPARD laikotarpiu, kaip jau minėta, jaunieji ūkininkai buvo remiami pagal priemonę „Investicijos į žemės ūkio valdas“. Jiems buvo kompensuojama iki 50 proc. tinkamų projekto išlaidų, t.y. 5 proc. daugiau negu kitiems

pareiškėjams. Tačiau tai buvo menka pagalba, kadangi priemonei buvo taikomas kompensacinis paramos mokėjimo būdas, kuris reiškia, jog projekto investicijos pirmiausiai turi būti įgyvendintos jas pilnai apmokant ir tik po to teikiamas mokėjimo prašymas atitinkamai sumai kompensuoti. Jauniesiems ūkininkams pristigdavo lėšų investicijų finansavimui, o kredito įstaigos jaunuosius ūkininkus priskirdavo rizikos grupei dėl galimo jų nemokumo gražinant kreditus ir kreditus teikdavo vangiai. Taigi, BPD nauja priemone buvo siekiama išspręsti pradinio kapitalo trūkumo problemą, paramos išmokėjimui naudojant sąskaitų apmokėjimo būdą. Tai reiškia, jog ūkininkai įgyvendinę investicijas, turi apmokėti tik netinkamas kompensuoti išlaidas, o likusiai tinkamų išlaidų daliai NMA pateikti sąskaitas, kad pagal jas būtų galima pervesti skirtos paramos lėšas ir taip paramos gavėjas galutinai atsiskaitytų su tiekėjais.

Remiantis šios priemonės gairėmis (taisyklėmis), ši parama buvo teikiama tik jauniesiems ūkininkams (iki 40 metų), kurie pirmą kartą kūrė valdą arba ūkininko ūkį ir kurie įregistravo savo valdą arba ūkį ne anksčiau kaip 12 mėnesių iki paramos paraiškos pateikimo NMA.

Pagal šią priemonę paramos dydis projektui priklausė nuo valdomo žemės ūkio paskirties žemės ploto, t.y. už 1 ha žemės ūkio paskirties žemės buvo galima gauti 3452,80 Lt, tačiau maksimali paramos suma vienam ūkiui negalėjo viršyti 86320,00 Lt.[8]

Priemonės „**Žemės ūkio produktų perdirbimo ir rinkodaros gerinimas**“ teikiama pagalba skirta tolesniam įmonių, perdirbančių mėsą, grūdus, vaisius ir daržoves, modernizavimui, gamybos išlaidų mažinimui, kokybės ir aplinkos valdymo sistemų įgyvendinimui, higienos sąlygų, produktų kokybės ir rinkodaros gerinimui, pridėtinės vertės ir konkurencingumo didinimui.[21]

Tai SAPARD priemonės „**Žemės ūkio ir žuvininkystės produktų perdirbimas ir rinkodaros tobulinimas**“ tęsinys. Priemonė skirta kooperatinėms bendrovėms ir įmonėms, perdirbančioms žemės ūkio produktus ir atsakingoms už investavimą į įmones/kooperatines bendroves ir gautų investicijų panaudojimą bei veikiančioms ne trumpiau kaip 12 mėn. iki paraiškos pateikimo.

Pagal šią priemonę remiama: pieno perdirbimas ir rinkodara; mėsos ir kiaušinių perdirbimas ir rinkodara; augalininkystės produktų perdirbimas ir rinkodara; vaisių, uogų, daržovių, bulvių ir grybų perdirbimas, ir rinkodara.

Kompensuojama 45 proc. visų tinkamų finansuoti projekto išlaidų. Maksimali paramos suma vienam projektui negalėjo viršyti 3453,0 tūkst. Lt.[9]

Priemonė „**Kaimo vietovių pritaikymo ir plėtros skatinimas**“ skirta tinkamų sąlygų gyventi ir dirbti kaime kūrimui, ekonominės ir socialinės plėtros skatinimui, užimtumo kuriant naujas alternatyvias darbo vietas didinimui, kaimo veiklos ir paslaugų įvairinimui, kaimo turizmo ir amatų plėtojimui.

Priemonė apima tokias žemdirbiams aktualias veiklos sritis:

- Žemės ūkio ir artimų ekonominės veiklos sektorių įvairinimas, siekiant įvairiapusio ekonominės veiklos pobūdžio ir alternatyvių pajamų šaltinių. Paramos galėjo kreiptis kaimo gyventojai ir ūkininkai; žemės ūkio įmonės. Kompensuojama 50 proc. visų tinkamų finansuoti projekto išlaidų, bet ne daugiau kaip 1294,8 tūkst. Lt.

- Kaimo turizmo ir amatų skatinimas. Paramos kaimo turizmui galėjo kreiptis ūkininkai ir kaimo gyventojai. Parama amatams teikiama ūkininkams, kaimo gyventojams ir žemės ūkio įmonėms. Kompensuojama 50 proc. visų tinkamų finansuoti projekto išlaidų, bet ne daugiau kaip 1294,8 tūkst. Lt.

- Žemės sklypų perskirstymas. Priemonė skirta padidinti vidutinį ūkio/žemės sklypo dydį ir suformuoti racionalų žemės naudojimą ūkiuose, pagerinti jų struktūrą. Paramos galėjo kreiptis privačios žemės savininkai; valstybinės žemės valdytojai; licencijuoti žemėtvarkininkai, apskričių viršininkų administracijos; žemės konsolidacijos projektų organizatoriai. Konsolidacijos projektai finansuojami 100 proc., kadangi jie priskiriami prie viešųjų ne pelno projektų rūšių. Maksimali paramos suma vienam projektui negalėjo viršyti 1726,4 tūkst.Lt.[11]

Žemdirbiai taip pat galėjo pasinaudoti parama, teikiama pagal priemonę „*Miškų ūkis*“, kuri orientuota į ekonominės, ekologinės ir socialinės miškų vertės padidinimą kaimo vietovių plėtroje, daugiausia dėmesio skiriant investicijoms į privačius miškų ūkius. Šia priemone siekiama sudaryti sąlygas privačių miškų plėtrai padengiant investicijas, skirtas miškų infrastruktūrai pagerinti. Investicijomis numatyta sukurti naujas darbo vietas ir taip sumažinti nedarbą kaime. Nauda, gaunama iš kitų miško produktų (gyvūnų, grybų, uogų, vaistažolių), taip pat suteikia galimybę kaimo gyventojams gauti papildomų pajamų.[13]

Šios priemonės parama pareiškėjams, tame tarpe ir žemdirbiams, suteikia galimybių gauti papildomų pajamų ir taip užsitikrinti tinkamą pragyvenimo lygį kaime.

Ne visos projektuose numatytos išlaidos galėjo būti tinkamos kompensuoti. Kiekvienos priemonės gairėse buvo numatytos sąlygos išlaidų kompensavimui bei pačių išlaidų kategorijų sąrašas. ES struktūrinių fondų paramos lėšomis paprastai buvo galima kompensuoti šias investicijas: naują žemės ūkio ir kita techniką, įrangą; nekilnojamojo turto rekonstravimą ir statybą; ariamos žemės gerinimo sistemų, drenažo, laistymo įrenginių, priežiūros kelių įrengimą ir rekonstrukciją valdoje; per privačius laukus einančių kelių, vietinio vandentiekio ir vietinės kanalizacijos sistemų įrengimą ir rekonstrukciją valdoje; bendrąsias išlaidas; viešinimo išlaidas; su projekto parengimu susijusius darbus.[46]

ES fondų parama pagal Kaimo plėtros ir žuvininkystės prioritetą teikiama kaip negražinama subsidija ir siekė nuo 35 iki 100 procentų tinkamų finansuoti išlaidų priklausomai nuo priemonės pagal kurią investuojama. Papildomai prie projekto įgyvendinimo turėjo prisidėti ir

projekto vykdytojas, priklausomai nuo remiamos veiklos projekto įgyvendinimui skirdamas tam tikrą dalį savo lėšų.

1.2.3. Lietuvos kaimo plėtros 2007-2013 metų programos (KPP 2007-2013 m.) parama

Pasibaigus 2004-2006 m. BPD laikotarpiui, ES parama teikiama pagal Kaimo plėtros 2007-2013 metų programą. Naujoji programa sujungia ankstesniojo 2004-2006 m. laikotarpio veiklą, ją labai išplečia ir pajvairina. Į Lietuvos kaimo plėtros 2007-2013 m. programą, palyginti su ankstesniu laikotarpiu, įtraukta daug naujovių. Labai ryškus 2007-2013 m. akcentas yra tas, kad šiuo laikotarpiu žymiai padaugėjo ES paramos priemonių. Jos skirtos patiems įvairiausiems skirtingo amžiaus žmonių poreikiams tenkinti. Sudarytos palankios galimybės pasinaudoti ja ir smulkiesiems ir vidutiniams ūkiams, taip pat tiems, kurie jau supranta, jog ateities kaimas remsis ne vien tik žemės ūkiu. Sukurtos puikios prielaidos kurti kaime alternatyvius verslus, plėtoti kulinarijos paveldą, kaimo turizmą, įvairias paslaugas, numatoma remti ir geresnės kokybės, sertifikuotų žemės ūkio ir maisto produktų gamintojus, sudarytos teisinės prielaidos išskirtinės kokybės sertifikuotų produktų gamybai.

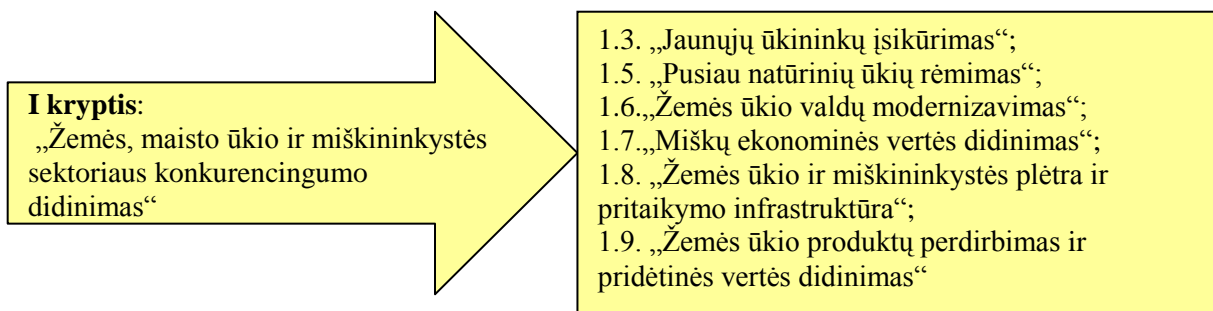
Europos žemės ūkio fondo kaimo plėtrai (EŽŪFKP) paramą, skirtą kaimo plėtrai, reglamentuoja Nacionalinė 2007-2013 m. kaimo plėtros strategija, kuri bus įgyvendinama per Kaimo plėtros 2007-2013 m. programą.

Naujuoju 2007-2013 metų programavimo laikotarpiu pagrindinis strateginis kaimo plėtros politikos Lietuvoje tikslas - užtikrinti ekonomikos augimą didinant žemės, miškų ūkio ir maisto konkurencingumą, sukuriant galimybes ekonominei veiklai įvairinti ir gyvenimo kokybei kaime gerinti kartu puoselėjant esamas gamtines, žmogiškąsias ir kitas vertybes, mažinant skirtumus tarp miesto ir kaimo bei kitų regionų. [41]

Ši parama bus skiriama žemės ūkio sektoriaus konkurencingumui stiprinti, aplinkai ir kraštovaizdžiui tvarkyti, kaimo gyventojų gyvenimo sąlygoms gerinti, stiprinti smulkųjų ir ne žemės ūkio verslą, didinti kaimo gyventojų užimtumą. Parama pagal KPP 2007–2013 m. programą teikiama pagal keturias kryptis. Jose numatytos paramos priemonės apima tiek BPD Kaimo plėtros ir žuvininkystės prioritetu numatytas priemones, tiek Kaimo plėtros 2004–2006 plano priemones (kompensacinio pobūdžio parama, todėl darbe neanalizuota). Iš viso Lietuvos kaimo plėtros 2007–2013 metų programą sudaro daugiau kaip 40 kaimo plėtrai skirtų paramos priemonių ir veiklos sričių (priedas Nr.2).

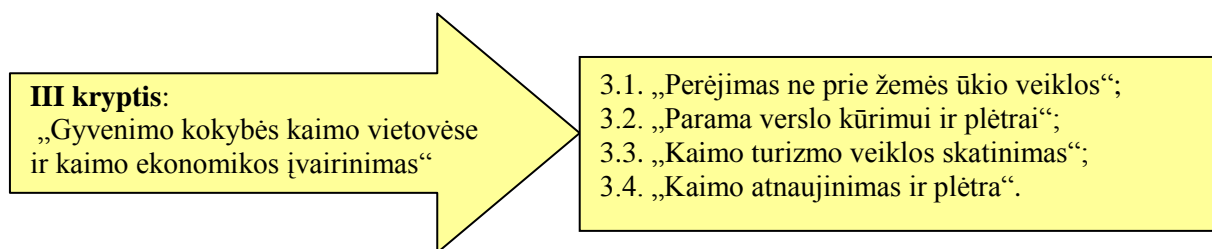
Investicinės paramos priemonės žemdirbiams yra numatytos I ir III programos kryptyse.

Žemdirbiai 2007-2013 m. laikotarpiu gali kreipti ES investicinės paramos pagal tokias I krypties priemones:[23]

5 pav. KPP 2007-2013 m. programos I krypties investicinės priemonės

Žemdirbiai 2007-2013 m. laikotarpiu gali kreipti ES investicinės paramos pagal tokias III krypties priemones (visos III krypties priemonės yra priskiriamos investicinėms):

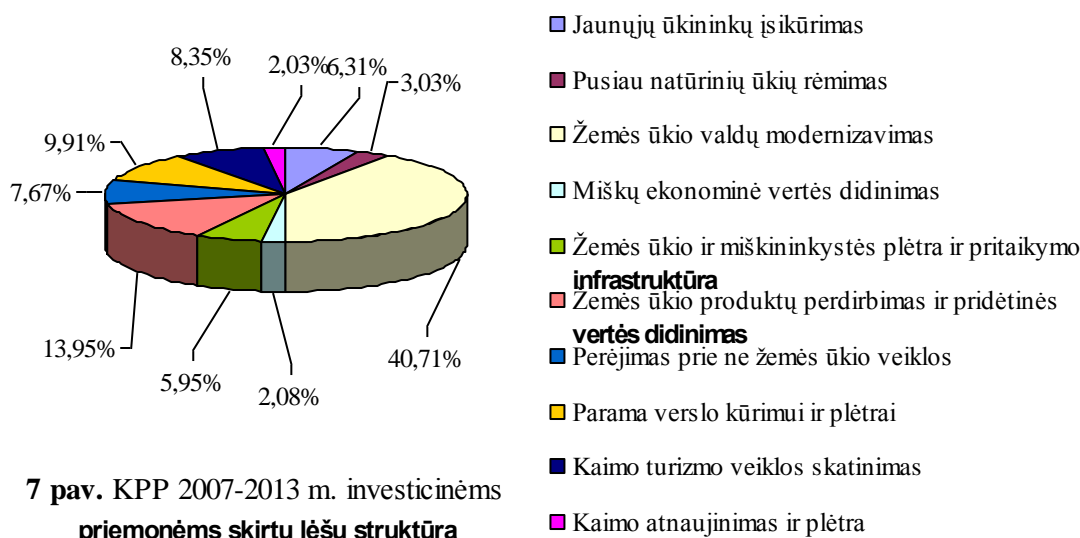

6 pav. KPP 2007-2013 m. programos III krypties priemonės

Lyginant naujojo programavimo laikotarpio priemones su priemonėmis ankstesnių programų (SAPARD, BPD), matyti ryškus skirtumas. Tiek SAPARD, tiek BPD laikotarpiu žemdirbiams buvo skirtos penkios investicinės priemonės. Šiuo laikotarpiu žemdirbius numatyta remti per 10 investicinių priemonių. Didelis dėmesys šiuo etapu skiriamas alternatyviai veiklai remti, papildomoms pajamos gauti. Ši veikla buvo remiama ir per SAPARD bei BPD programas. Tam buvo skirtos priemonės „Kaimo vietovių pritaikymo ir plėtros skatinimas“ (BPD) ir „Ekonominės veiklos plėtra ir alternatyvių veiklų skatinimas“ (SAPARD). 2007-2013m. laikotarpiu alternatyviai veiklai skirtos net keturios priemonės.

Sėkmingas kaimo plėtrai skirtų lėšų panaudojimas (SAPARD ir ypač BPD laikotarpiu) Lietuvoje turėjo teigiamos įtakos derybose su Europos Komisija dėl 2007-2013 metų Bendrijos paramos Lietuvos kaimo plėtrai. Lietuvai skirta parama yra žymiai didesnė negu Estijai ir Latvijai. Remdamasi istoriniais duomenimis, sugebėjusi argumentuotai pagrįsti savo poreikius, Lietuva naujuoju programavimo laikotarpiu paramos lėšų sugebėjo išsiderėti 2,4 karto daugiau negu Estija ir 1,7 karto daugiau negu Latvija. Lietuvos Kaimo plėtros 2007-2013 m programos priemonių įgyvendinimui iš EŽŪFKP skirta 6019,5 mln. Lt, o bendrojo finansavimo iš Lietuvos biudžeto – 1785,1 mln. Lt, iš viso 7804,6 mln. Lt. Metams tenkanti paramos lėšų suma vidutiniškai sudaro 1114,9 mln. Lt, kai tuo tarpu BPD priemonėms metams buvo skirta vidutiniškai 905,0 mln. Lt, t.y. 210,0 mln. Lt arba 23 proc. mažiau nei dabartiniu laikotarpiu.[16]

Kaip jau minėta, darbe analizuojama investicinė parama žemdirbiams, todėl paveiksle atspindi tik investicinėms priemonėms numatytos lėšos visam programavimo laikotarpiui, t.y. 2007-2013 metams.

7 pav. KPP 2007-2013 m. investicinėms priemonėms skirtų lėšų struktūra

Didžiausia lėšų dalis, kaip ir BPD bei SAPARD laikotarpiais, numatyta priemonei „Žemės ūkio valdų modernizavimas“ (BPD priemonė vadinosi „Investicijos į žemės ūkio valdas“, SAPARD – „Investicijos į pirminę žemės ūkio gamybą“). Vidutiniškai visų programų biudžetuose šiai priemonei buvo skirta 42 proc. visų investicinėms priemonėms įgyvendinti skirtų lėšų.

2004-2006 m. pareiškėjai pasižymėjo dideliu aktyvumu (buvo pateikta daug paraiškų, kuriose prašomos paramos suma viršijo tam numatytą biudžetą), todėl daliai projektų finansuoti pritrūko lėšų. ŽŪM su EK derėjosi, kad tinkamus investicinius augalininkystės srities projektus, kuriems nebepakako BPD lėšų 2004-2006 metais, būtų leista finansuoti iš 2007-2013 m. EŽŪFKP. Tokiu būdu buvo užtikrintas finansavimas pareiškėjams, kurie 2004-2006 m. buvo parengę ekonomiškai gyvybingus, tinkamus paramai gauti projektus.

Skirtingai nei BPD ir SAPARD programų metu, 2007-2013 m. Kaimo plėtros programos biudžeto lėšos nustatomos kiekvieniems metams, t.y. kiekvienais metais bus numatomas atskiras biudžetas pagal priemones, veiklos sritis, sektorius. BPD laikotarpiu atsitiko taip, kad per pirmus paraiškų rinkimo etapus buvo paprašyta paramos daugiau nei buvo numatytas visų metų biudžetas. Jau 2005 m. pavasarį pagal visas investicines priemones pareiškėjai paprašė 42 proc. daugiau paramos, nei buvo numatyta 2004-2006 m. biudžete. To pasekoje nuo 2005 m. pavasario nebebuvo inicijuojamas paraiškų rinkimas, išskyrus pagal priemonę „Kaimo vietovių pritaikymo ir plėtros skatinimas“. 2005 metų antrą pusmetį ir visus 2006 metus paraiškos paramai gauti nebuvo renkamos (nors BPD biudžetas buvo numatytas 2004-2006 m.). Netikėtai greitai ištirpusios paramos lėšos užkirto kelią kitiems žemdirbiams kreiptis ES paramos. Planus teko atidėti iki naujos 2007-2013 metų programos patvirtinimo. Bendro programos biudžeto paskirstymas kiekvieniems

metams 2007-2013 m. programos laikotarpiu užtikrins žemdirbiams galimybes kreiptis paramos ir planuoti savo veiklą nesibaiminant, jog gali pasikartoti BPD programos patirtis, kai parama baigėsi neplanuotai.

Priemonės „Jaunųjų ūkininkų įsikūrimas“ tikslas - gerinti žemės ir maisto ūkio ir miškininkystės konkurencingumą, skatinti jaunuosius ūkininkus imtis žemės ūkio veiklos ir neutralizuoti ūkininkų senėjimo demografiją daugelyje kaimo vietovių, gerinti gyvenimo kokybę, suteikti galimybes jauniems ūkininkams užsitikrinti pakankamas pajamas ir tinkamą gyvenimo lygį sau, šeimos nariams ir kitiems jų ūkiuose dirbantiems asmenims.

Ūkininkaujančių gyventojų amžiaus struktūra vis dar nėra palanki žemės ūkio plėtrai, nors ir 2004–2006 metų laikotarpiu suteikta parama turėjo teigiamos įtakos jaunųjų ūkininkų skaičiaus bei jų gaunamų pajamų didėjimui. Jaunesni ūkininkai geriau nei vyresni sugeba derinti žemės ūkio veiklą su kita kaimo ekonomine veikla, plečia ūkius ir didina gamybos mastus.[24]

Kreditus teikiančios institucijos šiandien jau pakankamai palankiai vertina jaunuosius ūkininkus. Vis dėlto pagrindine kliūtimi ūkiui įkurti lieka pradinio nuosavo kapitalo trūkumas. Šalyje vyrauja smulkūs ūkiai, neturintys efektyviam ūkininkavimui reikalingos techninės bazės, todėl pagal šią priemonę teikiama parama sudarys sąlygas jauniems ūkininkams išplėsti ūkių dydžius, išlaikys jaunus žmones kaime bei sukurs tinkamą ūkininkavimui techninę bazę.

2004–2006 m. parama jauniems ūkininkams buvo pradėta teikti pagal BPD ketvirto prioriteto priemonę „Jaunųjų ūkininkų įsikūrimas“. Reiktų atkreipti dėmesį į tai, jog BPD programos metu paramos pagal šią priemonę galėjo kreiptis ūkininkai, įregistravę ūkininko ūkį ir valdą ne anksčiau kaip 12 mėnesių iki paramos paraiškos pateikimo. Naujuoju programavimo laikotarpiu šis terminas ūkininkų naudai prailgintas iki 24 mėnesių.

Ši priemonė, kaip ir BPD laikotarpiu, išliko vienkartinės įsikūrimo išmokos pobūdžio. Padidėjo tik maksimali paramos suma – nuo 86320 Lt iki 138112 Lt. Kaip ir anksčiau, paramos dydis priklauso nuo nuosavo arba nuomojamo žemės ūkio naudmenų ploto, t. y. už 1 ha ŽŪN suteikiama iki 3452 Lt parama, kuriant gyvulininkystės, augalininkystės arba mišrų ūkį, o kuriant specializuotą daržininkystės, vaistažolininkystės, uoginininkystės, gėlininkystės, sodininkystės ūkį – 6904 Lt. Vadinasi, ūkininkas, besiverčiantis tradicine žemdirbyste, siekdamas pasinaudoti maksimalia parama, turėtų valdyti 40 ha žemės ūkio naudmenų, iš kurių ne mažiau kaip 12 ha turėtų priklausyti jam nuosavybės teise.[25]

Priemonės „Pusiau natūrinis ūkininkavimas“ tikslas - didinant valdų konkurencingumą, gerinti šių valdų struktūrą bei plėtoti į rinką orientuotą prekinį ūkininkavimą, didinti valdų valdytojų pajamas.

Pusiau natūrinio ūkininkavimo rėmimo priemonės įgyvendinimo pagrindinė nuostata – remti smulkias žemės ūkio valdas, teikiant finansinę paramą ūkio subjektams, siekiantiems ekonominio gyvybingumo, didesnio našumo ir didesnių pajamų bei patekti į rinką.

Lietuvos žemės ūkyje, palyginti su ES vidurkiu, vyrauja smulkūs ūkiai, kurie yra nekonkurencingi, todėl tikimasi, kad pusiau natūrinių valdų rėmimas padės šioms valdoms ekonomiškai sutvirtėti ir padidins jų konkurencingumą.

Pagal šią priemonę remiamos smulkios žemės ūkio valdos, kurių valdytojais yra fiziniai asmenys, užsiimantys žemės ūkio produktų gamyba ir įregistravę valdą.

Maksimali paramos suma vienai žemės ūkio valdai – 1 500 EUR per metus. Parama skiriama 5 metams pagal 3 + 2 principą: po trijų verslo plano įgyvendinimo metų įvertinama verslo plano vykdymo pažanga: Jei verslo planas vykdomas, parama skiriama dar 2 metams. Jei verslo planas nevykdomas, ir paramos gavėjas negali pagrįsti verslo plane numatytų investicijų atlikimo vėlavimo, parama dar 2 metams neskiriama ir išieškoma jau gauta paramos suma. [24]

Ši priemonė 2004-2006 m. buvo administruojama pagal Kaimo plėtros 2004-2006 m. planą (kuriame buvo numatytos kompensacinės paramos priemonės).

Priemonės „Žemės ūkio valdų modernizavimas“ tikslas - didinti žemės ūkio konkurencingumą, diegiant naujus procesus, naujas technologijas ir inovacijas, modernizuoti ir restruktūrizuoti fizinį potencialą, didinti ūkininkų pajamas iš žemės ūkio ir su juo susijusios veiklos.

Lietuvoje po žemės reformos susiformavo nedidelės, mažai konkurencingos valdos. Pirminės žemės ūkio produkcijos gamybos našumas, taip pat ir konkurencingumas labai priklauso nuo ūkio dydžio ir ūkininkavimo struktūros. Nors pastaraisiais metais vyksta ūkių stambinimas, į rinką orientuoti ūkiai vis dar kuriami lėtai ir sudaro nežymią dalį visos ūkių struktūros. Norint, kad Lietuvos žemės ūkio konkurencingumas nuolat stiprėtų, būtina investuoti į naujų technologijų, technikos ir inovacinių metodų diegimą žemės ūkio produktų gamyboje. Taip būtų galima gauti didesnę pridėjamąją vertę ir aukštesnės kokybės produkciją.

Pagal 2000–2004 m. Lietuvoje įgyvendintą SAPARD programos priemonę „Investicijos į pirminę žemės ūkio gamybą“ didžiausia suteiktos paramos dalis teko augalininkystės sektoriaus produkcijos gamintojams ir sudarė 46,6 proc. visos suteiktos SAPARD paramos sumos. Mėsos sektoriaus produkcijos gamintojams suteikta 23,2 proc., pieno – 23,9 proc., o vaisių ir daržovių sektoriui – 6,1 proc. visos suteiktos SAPARD paramos sumos.

Pagal 2004 – 2006 m. BPD priemonę „Investicijos į žemės ūkio valdas“ didžiausia skirtos paramos dalis teko augalininkystės sektoriui ir sudarė 54 proc. visos priemonei numatytos suteikti paramos sumos. Gyvulininkystės sektoriui teko 15 proc., o pieno – 25 proc., vaisių ir daržovių sektoriui – 3,5 proc. visų priemonei skirtų lėšų. Priemonė „Žemės ūkio valdų modernizavimas“ yra minėtųjų SAPARD ir BPD priemonių tęsinys, kuriomis siekiama plėtoti konkurencingą šalies

žemės ūkį. Pagal šią priemonę, parama teikiama ir pagal BPD priemonę „Investicijos į žemės ūkio valdas“ pateiktiems projektams, kuriems neužteko lėšų 2004 – 2006 metų laikotarpiu ir kurie atitinka priemonei „Žemės ūkio valdų modernizavimas“ nustatytus reikalavimus.

2006 m. sausio 1 d. Lietuvos ūkiuose sukurtos bendrosios žemės ūkio produkcijos vertė sudarė 1467,62 mln. EUR. Nuo šios vertės augalininkystės produkcijai teko 744,844 mln. EUR, o gyvulininkystės produkcijai – 722,77 mln. EUR. Bendrosios žemės ūkio produkcijos struktūroje galvijų auginimas sudaro tik 3,7 proc. nuo visos sukuriamos produkcijos vertės, linų auginimas – 0,1 proc., rapsų auginimas – 2,5 proc., daržovių auginimas – 8,2 proc., sodų ir uogynų sukuriama produkcija –1,9 proc. Todėl, siekiant minėtųjų žemės ūkio produkcijos šakų plėtros ir norint sudaryti tam sąlygas, nustatomas prioritетinių sektorių sąrašas, atsižvelgiant į padėtį bendrojoje žemės ūkio produkcijos struktūroje.

Gyvulininkystei prioritetas skiriamas todėl, kad ji Lietuvoje yra viena iš pagrindinių žemės ūkio šakų. Mėsos perdirbamoji pramonė taip pat yra sparčiai modernizuojama (pradedant nuo SAPARD ir BPD). Siekiant užtikrinti, kad vartotojai gautų aukštos kokybės produkciją, svarbu investuoti į visus maisto rinkos segmentus tarp jų ir į galvijų augintojų ūkių restruktūrizavimą.

Linų auginimas yra istorinė tradicinė veikla, tačiau Lietuvoje nuo 2004 m. linų pasėlių plotai sumažėjo. Viena iš pagrindinių priežasčių – investicijų modernioms technologijoms trūkumas. Atsižvelgiant į tai, prioritetas skiriamas šiam sektoriui.

Daugelis Lietuvoje javus auginančių ūkių, ypač smulkieji, sėja menkos kokybės sėklą, taiko pasenusias technologijas. Lietuvoje pastaraisiais metais tik apie 15 proc. javų pasėliams skirto ploto užsėjama sertifikuota sėkla. Būtina stiprinti kokybiškos sėklos tiekėjų materialinę bazę, todėl sėklininkystei yra suteikiamas prioritetas kitų sektorių atžvilgiu. Lietuvos sodininkystei ir daržininkystei plėtoti trūksta sandėliavimo patalpų, pasenusios daržovių auginimo technologijos, nepakankama gamintojų kooperacija dalijantis specialiąja įranga ir vykdant bendrą rinkodaros veiklą, dėl ko šiam sektoriui taip pat skiriamas prioritetas.

Lietuvoje aktuali aplinkos užterštumo azoto junginiais problema. Todėl priemonėje „Žemės ūkio valdų modernizavimas“ viena iš veiklos sričių yra skirta įgyvendinti Nitratų direktyvos reikalavimus ūkiuose, turinčiuose ne mažiau kaip 10 SGV.

Lietuvoje šiuo metu pagrindinė biokuro gamybos žaliava yra grūdai ir rapsai. Todėl siekiant sukurti papildomus biomasės gamybos šaltinius, parama bus skiriama trumpos rotacijos želdiniams veisti.[24]

Parama skiriama investicijoms į žemės ūkio valdos materialųjį ir nematerialųjį turta, kurios gerina bendrus valdos veiklos rezultatus ir daromos siekiant laikytis naujų Bendrijos standartų, taikomų konkrečioms investicijoms. Parama taip pat bus skiriama ir savo ūkyje pagamintų

(išaugintų) žemės ūkio produktų apdirbimo ir prekinio paruošimo projektams, kas pagerins produktų pridėtinę vertę ir kartu padidins žemdirbių pajamas.

Paramos pagal priemonę gali kreiptis ūkininkai ar juridiniai asmuo, užsiimantys žemės ūkio produktų gamyba ir (arba) paslaugų žemės ūkiui teikimu, taip pat žemės ūkio kooperatyvai, mokslo ir mokymo institucijos, turinčios eksperimentinius, parodomuosius, mokomuosius, bandymų ūkius, užsiimančius žemės ūkio produktų gamyba.

Atsižvelgiant į tai, į kokią veiklos sritį investuojama, taip pat į tai, ar paramos kreipiasi jaunas ūkininkas (iki 40 metų), ir į tai, ar ūkininkaujama mažiau palankiose ūkininkauti vietovėse, gali būti finansuojama nuo 40 iki 75 proc. visų tinkamų finansuoti projekto išlaidų.

Didžiausia paramos suma 2007-2013 m. laikotarpiui – iki 400 tūkst. EUR. Didžiausia paramos suma projektui negali viršyti 200 tūkst. EUR. [33,34]

Priemonės „Miškų ekonominės vertės didinimas“ pagrindinis tikslas - kelti modernizavimo, technologinių inovacijų bei prekybos lygį, tuo užtikrinti subalansuotą konkurencingą miškų ūkio plėtrą.

Ši priemonė skirta fiziniam ūkių potencialui stiprinti bei inovacijų diegimui skatinti miškų ūkyje. Parama skiriama miškų savininkams bei jų asociacijoms, taip pat savivaldybėms bei jų asociacijoms. Priemone visų pirma siekiama padidinti privačių miškų ekonominę vertę, teikiant paramą mažos ekonominės vertės medynams ir krūmynams pertvarkyti bei jaunuolynams ugdyti, formuojant našesnius ir ekonomiškai vertingesnius medynus. Didelis dėmesys skiriamas miško kirtimui ir apvaliosios medienos bei biokuro ruošai modernizuoti, skatinant pažangios miško technikos ir technologijų naudojimą, ypač atsižvelgiant į miško darbų saugą.[24]

Remiant investicijas miškų sektoriui, planuojama sukurti papildomų įsidarbinimo galimybių ir taip sumažinti nedarbą kaimo vietovėse, kas yra aktualu žemdirbiams.

Priklausomai nuo to, pagal kurią priemonės veiklos sritį kreipiamasi paramos, finansuojama nuo 50 iki 60 proc. visų tinkamų finansuoti projekto išlaidų

Didžiausia paramos suma vienam projektui – nuo 50 iki 200 tūkst. EUR.[27]

Priemonė „Žemės ūkio ir miškininkystės plėtra ir pritaikymo infrastruktūra“

Šioje priemonėje numatytos atskiros veiklos sritys, susijusios su žemės ūkio vandentvarka, žemės konsolidacija ir miškų infrastruktūros gerinimas, yra aktualios žemdirbiams.

Žemės ūkio vandentvarka

Lietuva yra drėgmės pertekliaus zonoje, apie 80 proc. žemės ūkio paskirties žemių reikia sausinti. Melioracijos sistemos nepritaikytos racionaliam žemės naudojimui privataus ūkininkavimo sąlygomis ir neatitinka ūkiams keliamų aplinkosaugos reikalavimų. Pagrindinis dėmesys skiriamas lauko drenažo inžinerinei infrastruktūrai, kaip pagrindui ūkininkauti ir kitai alternatyviai veiklai,

gerinti. Kita problema – drenažo sistemų veikimas neatitinka joms taikomų aplinkosaugos reikalavimų.

Pagal veiklos sritį „Žemės ūkio vandentvarka“ siekiama teikti paramą valstybės įrengtoms sausinimo sistemoms ir jų hidrotechniniams statiniams rekonstruoti. Šios veiklos tikslas suteikti paramą bendrojo naudojimo drenažo sistemų ir jų hidrotechninių statinių renovacijai ir rekonstrukcijai, kaip ne pelno projektams. Šiai veiklai bus skiriamos investicijos, kuriomis siekiama pagerinti techninę sausinimo sistemų būklę, atliekant inžinerinius darbus.[24]

Žemės konsolidacija

Atkūrus nuosavybės teises į žemę, sugrąžinti nuosavybės žemės sklypai kaimo vietovėje yra gana smulkūs. Iki 2006 m. sausio 1 d. Ūkininkų ūkių registre įregistruotų 85 tūkst. ūkininkų valdų vidutinis dydis – 12,22 ha. Dažnai vienodų ar panašių savybių dirbamos žemės laukai, gražinant žemę buvusiems savininkams, suskaidyti į keletą žemės sklypų, ne visuomet tinkamos konfigūracijos bei dydžio, reikalingo konkurencingam ūkininkavimui. Žemės naudojimo fragmentiškumą padidina tarp sugrąžintos privačios žemės įsiterpę laisvos valstybinės žemės plotai. Tokios ūkininkavimo sąlygos yra netinkamos, apsunkinančios ūkininkų darbą. Žemės ūkio technika naudojama neefektyviai, kai reikia apdirbti nedidelius, dažnai vienas nuo kito nutolusius žemės sklypus. Poveikio aplinkai vertinimas būtų vienas iš pagrindinių reikalavimų pareiškėjams, siekiantiems dalyvauti konsolidacijos projektuose. Konkurencingų ūkių plėtra bei infrastruktūros gerinimas bus derinami su aplinkos ir bioįvairovės apsauga.

Pagal veiklos sritį „Žemės konsolidacija“ parama gali būti teikiama žemės konsolidacijos projektams organizuoti, rengti ir įgyvendinti bei su šiais darbais susijusioms išlaidoms finansuoti.[24]

Miškų infrastruktūros gerinimas

Miškai užima svarbią vietą ekonominėje kaimo vietovių veikloje. Privatus miškų ūkis nėra pakankamai konkurencingas, nes nepakankamai išplėtotas miško kelių tinklas privačiuose miškuose. Todėl Bendrijos pagalba yra svarbi, gerinant privačių miškų infrastruktūrą ir tuo sudarant palankesnes sąlygas racionaliau panaudoti šių miškų išteklius.

Pagal veiklos sritį „Miškų infrastruktūros gerinimas“ siekiama pagerinti priėjimą prie miško, išplėtoti miško kelių su žvyro dangą tinklą privačiuose miškuose bei pagerinti miško kelių būklę.[24]

Priemonės tikslas - sudaryti tinkamas sąlygas infrastruktūros plėtrai, kuri pagerintų žemės ūkio ir miškininkystės konkurencingumą.

Pagal šią priemonę finansuojama nuo 60 iki 100 proc. visų tinkamų finansuoti išlaidų, priklausomai nuo to pagal kurią veiklos sritį kreipiamasi paramos. Didžiausia paramos suma

vienam projektui gali būti nuo 200 – iki 400 tūkst. EUR, priklausomai nuo to, pagal kurią veiklos sritį kreipiamasi paramos.[35,36]

Priemonės „Žemės ūkio produktų perdirbimas ir pridėtinės vertės didinimas“ tikslas - didinti žemės ir maisto ūkio konkurencingumą, modernizuojant žemės ir maisto ūkio produktų perdirbimo įmones, skatinant technologijų ir inovacijų diegimą, aukštesnės pridėtinės vertės produktų gamybą, gerinant produktų kokybę ir rinkodarą.

Lietuvai tapus ES nare ir kelis kartus padidėjus konkurencijai, Lietuvos mėsos ir pieno perdirbimo įmonėms sunku konkuruoti ES rinkoje. Be to, vartotojams reikia vis daugiau naujų ir aukštos kokybės produktų. Todėl 2007–2013 m. ši priemonė yra tęstinio pobūdžio (šiai sričiai parama buvo numatyta ir SAPARD, ir BPD laikotarpiais).

Žemės ūkio produktų perdirbimo įmonės susiduria su sunkumais dėl santykinai mažos produktų pridėtinės vertės ir mažų pardavimo apimčių. Taigi investicijos būtinos inovacijoms diegti ir technologijoms įsigyti, siekiant gaminti aukštesnės pridėtinės vertės ir kokybės produktus. Išskyla sunkumų įgyvendinant aplinkosaugos reikalavimus, ypač susijusius su vandens apsauga ir perdirbimo procese susidariusių atliekų tvarkymu. Mažinant neigiamą poveikį aplinkai, parama bus teikiama perdirbimo įmonėms, siekiančios sutvarkyti perdirbimo procese susidariusių trečiosios kategorijos gyvūninės kilmės produktų, augalininkystės, ar pieno atliekas.

Šia priemone 2007–2013 m. bus siekiama pagerinti perdirbimo įmonių veiklą, išplėsti naujų žemės ūkio produktų gamybą, remti rinkodarą, diegti inovacijas žemės ūkio produktų gamyboje ir didinti darbo našumą, inovacijų lygį bei aukštos pridėtinės vertės produktų gamybą. Įgyvendindamos šią priemonę, perdirbimo įmonės bei kooperatyvai gali efektyviai prisidėti prie žemės ūkio ir maisto produktų kokybės gerinimo, aukštos pridėtinės vertės produktų kūrimo ir inovacijų diegimo. Ši priemonė skirta įvairių perdirbimo šakų įmonėms modernizuoti, tarp jų ir grūdų džiovykloms bei saugykloms modernizuoti.

Pagal šią priemonę kooperatyvai galės gauti paramą ir naujų įmonių statybai. Parama taip pat bus galima pasinaudoti ir perdirbimo proceso metu susidariusioms atliekoms tvarkyti, žemės ūkio ir maisto produktų rinkodarai gerinti ir jo plėtrai. Siekiant padidinti gyvulininkystės sektoriaus pridėtinę vertę, bus paremtas gyvulių aukciono įkūrimas. Parama bus skiriama investicijoms į materialų ir nematerialų turtą, susijusioms su produktų, procesų ir technologijų kūrimu. Jos turi pagerinti bendruosius įmonės veiklos rezultatus ir prisidėti prie žemės ūkio ir maisto produktų sektoriaus konkurencingumo didinimo.[24]

Pagal šią priemonę finansuojama iki 40 proc. tinkamų projekto išlaidų. Didžiausia paramos suma, priklausomai nuo to, kas kreipiasi paramos, svyruoja nuo 1,4, mln. EUR iki 2,8 mln. EUR vienam projektui, 2007–2013 m. laikotarpiu nuo 2 mln. EUR iki 4,4 mln. EUR.[32]

Priemonės „Perėjimas prie ne žemės ūkio veiklos“ tikslas - gerinti gyvenimo kokybę kaimo vietovėse, didinant ten užimtumą, remiant perėjimą iš žemės ūkio veiklos į ne žemės ūkio veiklą, skatinant pagrindinių paslaugų kaimo gyventojams ir amatų plėtrą.

Priemonė skirta ekonominei veiklai kaime įvairinti, kaimo gyventojams, užsiimantiems žemės ūkio veikla, ypač moterims, skatinti persiorientuoti į ne žemės ūkio veiklas, paslaugų teikimą ir gauti papildomų pajamų. Be to, siekiant išsaugoti kaimo paveldo unikalumą, šia priemone skatinama amatų, ypač grindžiamų tautiniais papročiais, plėtra. Siekiant prisidėti prie socialinės ir ekonominės miesto ir kaimo vietovių sanglaudos, parama pagal šią priemonę teikiama ūkininkams ir mikroįmonėms, užsiimantiems žemės ūkio veikla, tačiau taip pat planuojantiems imtis (ar jau vykdančioms) ne žemės ūkio verslo. Parama teikiama plačiam ne žemės ūkio veiklų ratui, įskaitant paslaugas (tokias kaip kirpyklų, siuvyklų, baldų gamybos ir kt.) ir amatus. Yra nustatytas pagal šią priemonę neremtinų veiklų sąrašas.

Pagal priemonę finansuojama iki 50 proc. visų tinkamų finansuoti projekto išlaidų. Maksimali paramos suma vienam projektui – iki 200 tūkst. EUR.[29]

Priemonės „Parama verslo kūrimui ir plėtrai“ tikslas - remti mikroįmonių ir kitų smulkiojo verslo iniciatyvų kūrimąsi ir plėtrą kaime, skatinant ne žemės ūkio srities veiklą, sukuriančių naujų darbo vietų bei papildomų pajamų šaltinių ir tokiu būdu gerinti gyvenimo kokybę kaime.

Ji skirta kaimo gyventojų verslumui skatinti, užimtumui didinti, kaimo ekonomikai įvairinti ir smulkiojo verslo plėtrai kaime.

Parama pagal šią priemonę teikiama mikroįmonėms kaime ir kaimo gyventojams, užsiimantiems ne žemės ūkio veikla. Parama teikiama ne žemės ūkio veiklai kaime, įskaitant paslaugas (tokias kaip kirpykla, siuvykla, baldų gamyba), nedidėles apimties produktų, amatus ir amatų centrų kūrimą kaimo vietovėse.

Pagal priemonę finansuojama iki 50 proc. visų tinkamų finansuoti projekto išlaidų. Priklausomai nuo to, kas kreipiasi paramos, didžiausia paramos suma vienam projektui gali būti nuo 40 iki 200 tūkst. EUR. [28]

Priemonės „Kaimo turizmo veiklos skatinimas“ tikslas - gerinti gyvenimo kokybę ir didinti užimtumą kaime, plėtojant kaimo turizmą, kuris didina gyventojų užimtumą ir sukuria papildomų pajamų šaltinį.

SAPARD bei 2004–2006 m. BPD programavimo laikotarpiais šios priemonės populiarumas tarp pareiškėjų smarkiai išaugo. Atsižvelgiant į tai, 2007–2013 m. didelį dėmesį numatoma skirti kaimo turizmo paslaugų kokybei gerinti, jų įvairoves didinti, taip pat inovacijoms kaimo turizmo versle diegti. Siekiant padidinti kaimo turizmo paslaugų įvairovę, skatinama jungti tradicines žemės ūkio veiklas su paslaugomis turistams, pavyzdžiui, tiekti poilsiautojams šviežius,

ūkyje užaugintus produktus, teikti rekreacines paslaugas (vandens sportas, jodinėjimas, įvadinis kursas į tradicinę žemdirbystę ir t. t.). Tokiu būdu kaimo gyventojai gali užsitikrinti ilgalaikių darbo vietų ir papildomų pajamų. Atsižvelgiant į išaugusį poilsio kaime populiarumą ir siekiant rekreacinių paslaugų kaime įvairovės, parama taip pat teikiama stovyklavietėms kaime kurti ir jų plėtrai. Siekiant, kad priemonė prisidėtų prie kultūros paveldo puoselėjimo, skatinamas lietuviškųjų tradicijų laikymasis kuriant naują kaimo turizmo sodybą.[24]

Parama pagal šią priemonę teikiama fiziniams asmenims, t. y. ūkininkams ar kaimo gyventojams. Finansuojama iki 50 proc. visų tinkamų finansuoti projekto išlaidų. Didžiausia paramos suma vienam projektui, priklausomai nuo to, kur investuojama, gali būti nuo 40 iki 200 tūkst. EUR.[26]

Priemonės „Kaimo atnaujinimas ir plėtra“ tikslas -kurti patrauklią aplinką gyventi ir dirbti kaimo vietovėse turint patrauklesnius ir modernesnius kaimus.

Kaimo gyventojų netenkina dabartinė gyvenamoji aplinka. Nepakankama kaimo ekonominės veiklos sferų plėtra ir lėtas naujų darbo vietų kūrimas kaimo vietovėse lemia mažėjanti žmonių užimtumą kaime. Pastebimai didėjantis gyvenimo kokybės atotrūkis tarp miesto ir kaimo vietovių, gerokai žemesnis kaimo gyventojų pragyvenimo lygis skatina juos išvykti į didesnius miestus ar migruoti į užsienį. Siekiant ne tik išlaikyti esamus kaimo gyventojus, bet ir pritraukti naujų ir taip užtikrinti kaimo plėtrą, būtina gerinti viešąją kaimo vietovių infrastruktūrą. Kaimo atnaujinimas tampa viena iš svarbiausių kaimo plėtros politikos priemonių ir yra skirta kaimo aplinkos patrauklumui atkurti, kaimo gyventojų gyvenimo kokybei gerinti.

Pagal šią priemonę parama skiriama kaimo vietovėms atnaujinti ir jų plėtrai, t. y. pastatams atnaujinti, viešajai infrastruktūrai tvarkyti bei kurti. Kaimo atnaujinimo ir plėtros priemonė skatina gerinti gyvenimo kokybę kaimo vietovėse, ekonominės veiklos gyvybingumą, turistų pritraukimą. Ši priemonė svarbi kaimo identitetui išsaugoti ir migracijai mažinti.

Finansuojama iki 80 proc. visų tinkamų finansuoti projekto išlaidų. Didžiausia paramos suma vienam projektui – iki 200 tūkst. EUR. [24]

Dauguma Lietuvos KPP investicinių priemonių buvo parengtos 2007 m. ir patvirtintos Žemės ūkio ministro įsakymais. Nepatvirtinta liko priemonė „Kaimo atnaujinimas ir plėtra“, nors šią priemonę reglamentuojančių taisyklių projektas jau yra.

Taip pat parengti ir patvirtinti kiti teisės aktai, reikalingi KPP priemonėms įgyvendinti (prekių, paslaugų ir darbų pirkimo, ekonominio gyvybingumo nustatymo, verslo plano rengimo taisyklės, didžiausių įkainių, ekonominio dydžio vienetų nustatymo metodika ir kt.).

2007-2013 m. programos paramą numatyta teikti pagal tokius prioritetus:

1) *pagal sektorius*. Atsižvelgiant į strateginius žemės ūkio ir kaimo plėtros tikslus ir į tai, kad SAPARD ir 2004-2006 m. programavimo laikotarpiu didžioji investicijų dalis atiteko

augalininkystės sektoriui, be to, per gyvulininkystės sektorių netiesiogiai gauna paramą ir augalininkystė (jos produkcija yra sunaudojama pašarams), 2007-2013 m. *pirminėje žemės ūkio gamyboje* nustatyti šie prioritetiniai sektoriai: gyvulininkystė, linininkystė, sėklininkystė, daržininkystė, sodininkystė, uogininkystė, rapsų auginimas, kt..

Perdirbimo sektoriuje, kuriame 2000-2006 m. buvo modernizuoti mėsos ir pieno sektoriai, prioritetiniai sektoriai: vaisių, uogų, daržovių, grybų ir augalininkystės produkcijos perdirbimą ir rinkodarą, taip pat pieno ir mėsos perdirbimą ir rinkodarą, kai daromos investicijos pajėgumų struktūrai tobulinti ir modernizuoti, nedidins perdirbamosios žaliavos kiekio daugiau kaip 10 procentų.

2) *pagal ūkių dydį*. Siekiant išlaikyti vidutinių ūkių konkurencingumą ir paramą paskleisti dar negavusiems jos žemės ūkio subjektams, prioritetas bus teikiamas ūkiams, kurių valdos dydis iki 150 ha žemės ūkio naudmenų.

3) *pagal anksčiau gautą ES paramą*. Visose investicinėse priemonėse prioritetas bus teikiamas pareiškėjams, negavusiems ES paramos.

4) *pagal regionų skirtumus*. Lietuvoje egzistuoja tarpregioniniai išsivystymo, gamtos sąlygų skirtumai. Naujuoju programavimo laikotarpiu regioninio principo taikymui bus teikiama ypatinga svarba. Žemės ūkio ir kaimo plėtros srityje diferencijuojant paramą planuojama atsižvelgti į nustatytas mažiau palankias ūkininkauti vietas. [23]

1.2.4. Svarbiausieji reikalavimai siekiantiems investicinės paramos

Tiek SAPARD, tiek BPD ir KPP 2007-2013 m. programos laikotarpiais potencialūs paramos gavėjai privalėjo atitikti programas reglamentuojančiose taisyklėse nustatytus tinkamumo kriterijus, kurių dauguma nuo SAPARD programos įgyvendinimo pradžios iki šių dienų išliko tokie patys. Tačiau ES fondų lėšų įsisavinimo patirti sąlygojo ir tam tikrus pokyčius šioje srityje. Kai kurie reikalavimai pareiškėjams buvo panaikinti, kiti tik patikslinti, taip pat nemažai atsirado ir naujų. Nuo SAPARD pradžios pareiškėjams, ketinantiems pasinaudoti investicine parama išliko tokie bendrieji tinkamumo kriterijai:

- Paraišką teikia subjektas, kuris gali gauti paramą pagal konkrečią priemonę ar veiklos sritį, o veiksmai ir išlaidos privalo būti susiję su remiama priemone ir (arba) veiklos sritimi.
- Projektas atitinka priemonėje ar veiklos srityje numatytus tikslus ir uždavinius.
- Pareiškėjas turi užtikrinti, kad projekte numatytos išlaidos nėra ir nebus finansuojamos iš kitų nacionalinių programų ir ES fondų.
- Pareiškėjas privalo tvarkyti buhalterinę apskaitą Lietuvos Respublikos teisės aktų nustatyta tvarka, jei priemonės įgyvendinimo taisyklėse nenumatyta kitaip.

- Pareiškėjas turi išsipareigoti nekeisti projekto įgyvendinimo vietos ir sąlygų, be NMA sutikimo neparduoti ir kitaip neperleisti kitam asmeniui už paramos lėšas įgyto turto mažiausiai 5 metus nuo paramos sutarties pasirašymo arba sprendimo skirti paramą priėmimo datos.
- Pareiškėjas neturi išskolinimų Lietuvos Respublikos biudžetui ir (ar) Valstybinio socialinio draudimo fondui.
- Investicijos turi atitikti aplinkos apsaugos, gyvūnų gerovės, veterinarijos, higienos, maisto kokybės reikalavimus. Tam tikroms priemonėms turi būti pateiktas įgaliotos institucijos išankstinis projekto įvertinimas.
- Paramos gavėjas privalo apdrausti ilgalaikį turtą, bendrai finansuojamą Bendrijos lėšomis.
- Pareiškėjas pateiktame verslo plane turi įrodyti, kad ūkis atitinka/atitiks ekonominio gyvybingumo kriterijus.

Visi šie reikalavimai pareiškėjams galiojo nuo SAPARD programos laikotarpio. SAPARD ir BPD laikotarpiu pareiškėjai privalėjo atitikti ir šiuos tinkamumo kriterijus:

- Projekte numatyta ūkinė veikla bei su ja susijusi investicija turi būti įgyvendinama kaimo gyvenamoje vietovėje.
- Projektuose, kuriuose numatyta didinti gamybos apimtį, turi būti pateikta pakankamai įrodymų apie gaminamos produkcijos realizavimo rinkas (pvz., Pardavimo sutartis).

Naujuoju programavimo laikotarpiu šie reikalavimai netaikomi. Visose programose buvo numatytas reikalavimas pareiškėjams turėti atitinkamą kvalifikaciją ir kompetenciją užsiimti produkcijos, į kurią bus investuojama, gamyba (išsilavinimas žemės ūkio srityje). SAPARD ir BPD programų taisyklėse buvo nurodoma, jog ūkininkams, neturintiems minėto išsilavinimo, pakanka turėti mažiausiai 3 metų ūkininkavimo patirtį, kuri įrodoma pateikus seniūnijos, kurioje vykdoma žemės ūkio veikla, pažymą. 2007-2013 m. programoje šis reikalavimas sugriežtintas. Nuo šiol visi pareiškėjai privalo turėti atitinkamą veiklos, į kurią investuoja išsilavinimą, neužtenka vien patirties žemės ūkio srityje.

2007-2013 m. programoje numatyta nemažai naujovių lyginant su SAPARD ir BPD:

- Nekilnojamasis turtas, į kurį investuojama, turi priklausyti pareiškėjui nuosavybės teise arba būti pareiškėjo nuomojamas ar kitaip užtikrinamas teisėtas naudojimas juo ne trumpesiam kaip 10 metų laikotarpiui.
- Projekte numatytos prekės, paslaugos ir darbai perkami pagal Viešųjų pirkimų įstatymą arba ŽŪM nustatytas pirkimo taisykles, jei nėra numatyti didžiausieji įkainiai ŽŪM nustatyta tvarka pagal atskiras priemones. Siekiant supaprastinti ir pagreitinti investicijų pirkimo procedūras 2007 m. patvirtinta „Didžiausiųjų įkainių tinkamoms finansuoti išlaidoms pagal Lietuvos kaimo plėtros 2007-2013 metų programos priemonės nustatymo metodika“, kurią taikant pirkimo procesas yra daug paprastesnis ir trumpesnis nei vadovaujantis ŽŪM nustatytais pirkimų taisyklėmis.

- Tinkamomis finansuoti išlaidomis laikomos išlaidos, patirtos įgyvendinant projektą ne anksčiau kaip nuo paraiškos įregistravimo Agentūroje datos (išskyrus rengiant projektą patirtas išlaidas) ir projekto įgyvendinimo metu. Tai reiškia, jog žemdirbiai, pateikę paraišką paramai gauti investicijas gali įgyvendinti savo rizika, t.y. gali nelaukti iki kada bus baigti vertinti jų projektai. To nebuvo galima daryti SAPARD ir BPD programų metu. Pareiškėjai turėjo sulaukti kada bus įvertinti jų projektai ir, tik pasirašius paramos teikimo sutartis, galėjo pradėti vykdyti pirkimus. Tai būvo labai neparanku, nes žemės ūkio technikos žemdirbiams tekdavo laukti metus. Reikėtų pabrėžti, jog naujuoju programavimo laikotarpiu, pareiškėjai, nusprendę investicijas pradėti įgyvendinti anksčiau (nelaukiant projekto įvertinimo pabaigos), nėra užtikrinti dėl paramos suteikimo. Tačiau pastaraisiais metais, atsižvelgiant į infliaciją šalyje, vis tik yra geriau rizikuoti pradėti pirkimus anksčiau, nelaukiant paramos gavimo patvirtinimo, kadangi per projekto administravimo laikotarpį technikos kainos ženkliai išauga ir paramos efektyvumas sumažėja.

- Deklaruojamų pasėlių privalomas draudimas kai kurioms programoje nurodytoms priemonėms. Draudimo sistema Lietuvoje įsigaliojo nuo 2007 m. spalio mėnesio, taigi nuo tada paramos gavėjams atsirado prievolė drausti pasėlius. Tai yra labai ryški naujovė, kuri kai kuriuos potencialius pareiškėjus sustabdė nuo ketinimo kreiptis paramos. Šis įpareigojimas numatytas tarp žemdirbių populiariausiose priemonėse „Žemės ūkio valdų modernizavimas“ ir „Jaunųjų ūkininkų įsikūrimas“. Tai reiškia, kad žemdirbiai, siekiantys pasinaudoti ES investicine parama, privalo drausti savo pasėlius visam projekto laikotarpiui (5 metus nuo paramos sutarties pasirašymo, išskyrus jaunuosius ūkininkus, kuriems šioje vietoje taikoma nuolaida – drausti du metus nuo paramos sutarties pasirašymo dienos). Tai ypač išgąsdino stambiuosius žemdirbius, kurie valdo didelius žemės plotus. Dėl pasėlių draudimo atsiranda nemenkos sąnaudos, kurios neigiamai įtakoja pelną. Norėdami įsitikinti ar verta kreiptis ES paramos, žemdirbiai skaičiuoja pasėlių draudimo sąnaudas penkeriems projekto metams, lygina su planuojama gauti parama ir tik tada priima atitinkamą sprendimą.

- Pareiškėjas, dėl neobjektyvių priežasčių nevykdantis verslo plane užsibrėžtų tikslų ir rodiklių, netenka teisės kreiptis paramos pagal investicines priemones, kol nebus pašalinti veiklos trūkumai. Šiuo reikalavimu norima užtikrinti paramos gavėjų atsakomybę vykdyti projekte numatytus įsipareigojimus.

- Verslo planas turi būti parengtas pagal ŽŪM nustatytas taisykles. Iki tol verslo planų rengimas buvo reglamentuojamas žemės ūkio ministro patvirtintomis rekomendacijomis. Tai reiškia, jog buvo galima jas interpretuoti savaip. To pasekoje projektai buvo rengiami nekokybiškai, skirtingai, trūko juose vertinimui reikalingos informacijos, o tai apsunkino ir pailgino projektų administravimą. Nuo 2007 m. patvirtinti reikalavimų aprašai verslo planų rengimui, kuriais griežtai privaloma vadovautis.

- Paprastos atnaujinimo investicijos laikomos netinkamomis finansuoti. Tai apribojimas žemdirbiams, numatytas tam, kad parama galėtų pasinaudoti tie, kuriems jos labiausiai reikia. Atnaujinimo investicijomis laikomas turtas, įsigytas ne anksčiau kaip prieš penkerius metus. Traktuojama, jog penkių metų senumo technika yra tinkama žemės ūkio veiklai vykdyti ir nebūtina jos atnaujinti nebent tam yra svarbios priežastys (padidėja gamybos plotai, technika neatitinka aplinkosaugos reikalavimų).[23,28,48]

1.2.5.ES investicinės paramos projektų administravimas

Administravimo sistema nuo SAPARD programos laikotarpio kasmet tobulėjo, tačiau esminiai principai išliko tokie patys.

Investicinių projektų administravimas prasideda nuo paraiškos paramai gauti pateikimo, kurios forma yra tvirtinama Žemės ūkio ministro įsakymu. Kvietimą teikti paramos paraiškas skelbia NMA pagal ŽŪM patvirtintą grafiką. Tik paraiškų rinkimo metu galima teikti paraiškas paramai gauti. Paramos paraiškos, pateiktos po kvietime nustatyto termino, nepriimamos. Pavėlavus pateikti paraiškas, pareiškėjai turi atidėti savo ketinimus kreiptis paramos iki kito paraiškų surinkimo etapo paskelbimo.

Paramos paraiškas iš pareiškėjų, pagal numatomą projekto įgyvendinimo vietą, priima ir registruoja NMA Kontrolės departamento teritoriniai skyriai (KDTS). Paramos paraiškos vertinamos bei jų vertinimo procesas organizuojamas vadovaujantis NMA nustatytais darbo procedūromis.

Paramos paraiškų vertinimo procesas susideda iš trijų dalių:

- administracinės atitikties tikrinimo;
- tinkamumo skirti paramą vertinimo;
- prioritetiškumo vertinimo.

Užregistravus paramos paraišką, pirmiausia atliekamas administracinės atitikties tikrinimas, kuris turi užtrukti ne daugiau kaip 10 darbo dienų. Administracinės atitikties tikrinimo metu nustatoma, ar paramos paraiška tinkamai užpildyta, ar pateikti visi reikalaujami dokumentai.

Žemdirbiai (paramos gavėjai) turi žinoti, jog bet kuriuo paramos paraiškų bei mokėjimo prašymų administravimo etapu gali būti atliekama jų patikra vietoje. Patikros vietoje metu tikrinami pareiškėjo arba paramos gavėjo paramos paraiškoje ir arba mokėjimo prašyme ir jų prieduose pateikti duomenys ir jų atitiktis tikrovei. Atlikus patikrą, patikros vietoje surašoma ataskaita. SAPARD ir BPD programų laikotarpiu NMA darbuotojai patikrą vietoje atlikdavo visais paramos paraiškų bei mokėjimo prašymų administravimo etapais, sugaišdami tam nemažai laiko. Naujuoju programavimo laikotarpiu vykdant administracinę patikrą atsisakyta vizitų į ūkius.

Šiuo laikotarpiu nauja ir tai, jog pradėjus įgyvendinti KPP 2007–2013 m. programą kelių investicinių priemonių („Jaunųjų ūkininkų įsikūrimas“ ir „Pusiau natūrinių ūkių rėmimas“) administravimas perkeltas į NMA teritorinius skyrius. Decentralizavimas turėtų pagreitinti paramos administravimo procesą, o tai reiškia, kad ir parama žemdirbiams turėtų pasiekti anksčiau. Administravimo proceso perkėlimas arčiau pareiškėjų leis lengviau identifikuoti problemas, susijusias su paramos administravimu tam tikrame regione. Be to, ir pareiškėjams bus patogiau pateikti visus reikiamus dokumentus, jie operatyviau gaus informaciją apie neatitikimus bei preliminarią informaciją apie tinkamumą paramai gauti.

Atlikus administracinės atitikties tikrinimą, tinkamai užpildytos ir sukomplektuotos paramos paraiškos perduodamos tolesniam vertinimo etapui.

Jeigu paramos paraiškose prašoma paramos suma viršija kvietimo teikti paramos paraiškas planuojamą skirti lėšų sumą, prieš paramos paraiškų tinkamumo vertinimą atliekamas preliminarus paramos paraiškų sugrupavimas pagal atitiktį atitinkamos priemonės taisyklėse nustatytiems prioritetiniams kriterijams.

Tuo atveju, jei atliekamas preliminarus Paramos paraiškų sugrupavimas pagal prioritetinius atrankos kriterijams, tinkamumo skirti paramą vertinimo etapui teikiamos tos paramos paraiškos, kurios atitinka prioritetinius kriterijus, o projektai pagal prioritetiškumą pradedami grupuoti nuo pirmojo kriterijaus.

Naujuoju programavimo laikotarpiu keitėsi ir prioritetinių kriterijų taikymo tvarka. Iki šiol projektai pagal prioritetus buvo vertinami balais. Laimėdavo tas projektas, kuris surinkdavo daugiausiai balų (jei susiklostydavo situacija, kai prašomos paramos suma viršija tam skirtą biudžetą). Pagal naująją tvarką prioritetiniai atrankos kriterijai taikomi tiems projektams, kurie atitinka visus tinkamumo kriterijus paramai gauti. Jeigu projektuose numatytos paramos sumos poreikis bus didesnis negu leidžia priemonės biudžetas, projektai, kurie tenkins pirmąjį prioritetinį atrankos kriterijų, bus atrinkti pirmi. Jeigu likusiems projektams dar bus likę biudžeto lėšų, bus taikomas antrasis prioritetinis atrankos kriterijus ir t.t., kol biudžeto lėšų užteks projektams, atitinkantiems tam tikrą prioritetinį kriterijų. Tokiu atveju iš šių projektų bus atrinkti tie, kurie atitiks kitą atrankos prioritetinį kriterijų po prieš tai buvusiojo.

Prioritetiškumo vertinimas gali būti neatliekamas tuo atveju, jei bendra prašomos paramos suma yra mažesnė arba lygi kvietimo teikti paramos paraiškas planuojamai skirti paramos sumai.

Vertinant paramos paraiškų tinkamumą skirti paramą nustatoma, ar projektas tinkamas gauti paramą. Tinkamumo kriterijai yra numatyti kiekvienos priemonės taisyklėse.

NMA, įvertinusi Paramos paraiškas, parengia nustatytos formos paramos paraiškų vertinimo rezultatų suvestinę, paramos paraiškų vertinimo ataskaitas ir teikia NMA Projektų atrankos komisijai arba ŽŪM, priklausomai nuo priemonės. NMA Projektų atrankos komisija arba

ŽŪM sudarytas Projektų atrankos komitetas svarsto, kuriuos projektus finansuoti, ir priima rekomendacinio pobūdžio sprendimą dėl finansuotųjų projektų. Galutinis sprendimas dėl paramos skyrimo tvirtinamas ŽŪM arba NMA direktoriaus įsakymu.

NMA apie sprendimą dėl paramos skyrimo ar neskyrimo informuoja pareiškėjus registruotu laišku per 5 darbo dienas nuo sprendimo priėmimo dienos, pridedant sprendimo nuorašą.

Jei sprendimas finansuoti projektą priimtas, NMA parengia paramos sutarties projektą, suderina su pareiškėju ir siūlo jam pasirašyti sutartį bei nurodo pasiūlymo pasirašyti Paramos sutartį galiojimo terminą. Jei pareiškėjas per nustatytą terminą paramos sutarties nepasirašo parama pareiškėjui neskiriama. Pareiškėjas pasirašęs paramos sutartį tampa paramos gavėju.

Pasirašius paramos sutartį paramos gavėjai pradeda įgyvendinti projektus. Galimas atvejis, kai paramos gavėjai pasirašę sutartį, projektą jau būna pradėję įgyvendinti (būna įsigiję dalį ar net visas investicijas). Naujuoju programavimo laikotarpiu tai nėra draudžiama, tačiau žemdirbiai turi žinoti, jog investicijų įgyvendinimas anksčiau (nelaukiant teigiamo projekto įvertinimo ir paramos sutarties pasirašymo) neužtikrina paramos gavimo. SAPARD ir BPD laikotarpiais investicijas įgyvendinti iki paramos sutarties pasirašymo buvo griežtai draudžiama.

Paramos gavėjai, siekdami, kad patirtos išlaidos būtų laikomos tinkamomis finansuoti, prekių, paslaugų ar darbų, kuriems nėra nustatyti didžiausieji įkainiai, pirkimus turi organizuoti vadovaudamiesi ŽŪM nustatyta tvarka, kuri yra pakankamai sudėtinga ir atima nemažai laiko. Tačiau, jei planuojamoms investicijoms yra nustatyti didžiausieji įkainiai, pirkimo procedūra yra daug paprastesnė bei greitesnė. Labai svarbu žinoti, jog paramos gavėjų atsiskaitymai su tiekėjais turi vykti tik per finansines institucijas.

Paramos gavėjas po kiekvieno projekto įgyvendinimo etapo, kaip numatyta paramos sutartyje paramai gauti, pateikia nustatytos formos mokėjimo prašymą. Mokėjimo prašymo forma ir informacija apie pridedamus dokumentus pateikiama NMA ir ŽŪM interneto svetainėse. Mokėjimo prašymai turi būti pateikti laiku (paramos sutartyje numatytais terminais). Pavėluotai pateikus mokėjimo prašymą, taikomos sankcijos, išskyrus tuos atvejus, kai pareiškėjus apie numatomą vėlavimą pateikė raštą su nurodytomis vėlavimo priežastimis.

Mokėjimo prašymus kartu su reikalaujamais priedais iš paramos gavėjų priima ir registruoja Agentūros teritoriniai skyriai pagal projekto įgyvendinimo vietą. Užregistravus mokėjimo prašymą, atliekamas jo administracinės atitikties tikrinimas, kurio metu nustatoma, ar pateikti visi reikalingi dokumentai, ar tinkamai užpildytas mokėjimo prašymas. Po administracinės atitikties tikrinimo mokėjimo prašymai kartu su pridedamais dokumentais perduodami kitam vertinimo etapui.

Paramos lėšoms išmokėti priklausomai nuo priemonės gali būti taikomi sąskaitų apmokėjimo (priemonei „Jaunųjų ūkininkų įsikūrimas“) ir/arba išlaidų kompensavimo (visoms kitoms priemonėms, tame tarpe ir priemonei „Jaunųjų ūkininkų įsikūrimas“, jei to pageidauja paramos gavėjas) būdai.

Pagal sąskaitų apmokėjimo būdą paramos gavėjas patikrina ir priima atliktus darbus, suteiktas paslaugas ar pateiktas prekes ir, priėmęs sąskaitą, kaip tinkamą apmokėti, bei apmokėjęs nuosavo indėlio dalį (jei paramos neužtenka paslaugų teikimo ar prekių tiekimo išlaidoms padengti), pateikia ją NMA kartu su mokėjimo prašymu bei reikalaujamais dokumentais.

Taikant išlaidų kompensavimo mokėjimo būdą, paramos gavėjas pradeda įgyvendinti projektą savo lėšomis ir paramos sutartyje nustatytu periodiškumu NMA teikia mokėjimo prašymus, kuriuose deklaruoja patirtas ir apmokėtas išlaidas, pridėdamas išlaidų pagrindimo ir apmokėjimo įrodymo dokumentus ir jų kopijas.

ES fondų parama išmokama pagal vadinamąją n+2 taisyklę, t.y. n-tiesiems metams skirta parama turi būti panaudota per dvejus metus arba per 24 mėnesius nuo paramos sutarties pasirašymo datos.

NMA turi įvertinti mokėjimo prašymą ir ŽŪM pateikti pinigų užsakymo paraiškas per 60 kalendorinių dienų nuo mokėjimo prašymo gavimo ir užregistravimo NMA teritoriniame skyriuje datos. Įvertinus mokėjimo prašymą, priimamas sprendimas: išmokėti visą prašomą paramos sumą; išmokėti dalį prašomos paramos sumos; atmesti mokėjimo prašymą.

NMA, įvertinusi mokėjimo prašymą ir priėmusi sprendimą dėl jo apmokėjimo, parengia pinigų užsakymo paraiškas ir pateikia jas ŽŪM, kuri per 5 darbo dienas nuo pinigų užsakymo gavimo, parengia bei pateikia mokėjimo paraiškas LR Finansų ministerijos Valstybės išdo departamentui dėl lėšų pervedimo į NMA nurodytą sąskaitą. Gavusi lėšas, NMA per 3 darbo dienas jas perveda paramos gavėjams. Paramos gavėjas privalo per 5 darbo dienas (kai taikomas sąskaitų apmokėjimo būdas) nuo lėšų pervedimo į atsiskaitomąją sąskaitą išmokėti gautas lėšas rangovui, paslaugų teikėjui arba prekių tiekėjui ir išsiųsti NMA pranešimą apie apmokėjimą, pridėdamas lėšų apmokėjimą įrodančius dokumentus.

NMA 5 metus nuo Paramos sutarties pasirašymo datos turi teisę tikrinti, ar paramos gavėjas ir po projekto įgyvendinimo laikosi Paramos sutartyje numatytų sąlygų. NMA ne vėliau kaip po 5 metų nuo sprendimo skirti paramą priėmimo dienos vertina paramos gavėjo veiklos atitiktį verslo planui. Atsižvelgiant į aplinkybes, kuriomis įgyvendinamas verslo planas, išmokėta parama gali būti susigrąžinama, jei paramos gavėjas nesilaiko verslo plano nuostatų.

Svarbus įsipareigojimas paramos gavėjams - projekto įgyvendinimo ataskaitų ir veiklą pagrindžiančių dokumentų NMA savalaikis teikimas:

- projekto įgyvendinimo laikotarpiu, per 20 kalendorinių dienų, pasibaigus kiekvienam metų kalendoriniam ketvirčiui – informaciją apie projekto įgyvendinimo eigą;
- teikiant galutinį mokėjimo prašymą – galutinę projekto įgyvendinimo ataskaitą ir kitus NMA pareikalautus dokumentus;
- penkis metus nuo paramos sutarties pasirašymo, per 2 mėnesius, kiekvieniems kalendoriniams metams pasibaigus – papildomas projekto įgyvendinimo ataskaitas ir kitus NMA pareikalautus dokumentus.

Paramos gavėjui nesilaikant ar pažeidžiant Paramos sutarties sąlygas, nevykdant joje numatytų įsipareigojimų paramos gavėjui gali būti pritaikomos tokios sankcijos: paramos sumažinimas, paramos neskyrimas, paramos susigrąžinimas.

Reikia paminėti, jog siekiant palengvinti ir supaprastinti paramos administravimo procesą, įgyvendinta dar labai svarbi naujovė – NMA pati užsakinėja reikalingas pažymas iš Valstybinės socialinio draudimo fondo valdybos („Sodros“), Valstybinės mokesčių inspekcijos, Žemės ūkio informacijos ir kaimo verslo centro, Muitinės departamento bei kitų viešų registrų ir duomenų bankų. Anksčiau ūkininkams tekdavo skirti nemažai laiko, kol susirinkdavo visus reikalingus dokumentus. Tai ne tik taupo žemdirbių laiką, bet leidžia išvengti atvejų, kai pareiškėjai nepateikia visų reikalingų dokumentų arba jie būna netikslūs, kas stabdo paraiškų vertinimą. [25,33]

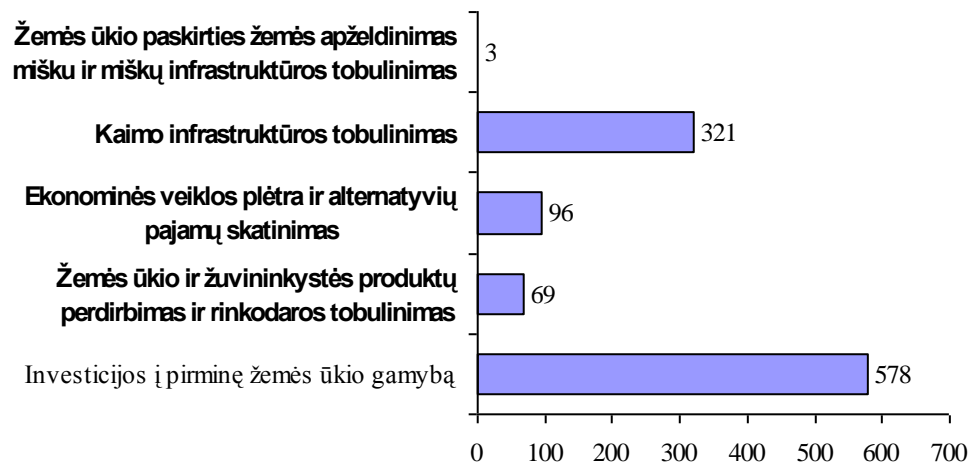
2. ES INVESTICINĖS PARAMOS ĮSISAVINIMO ŽEMĖS ŪKYJE ANALIZĖ

2.1. SAPARD paramos įsisavinimas

SAPARD buvo pirmoji ES paramos programa Lietuvos žemės ūkiui ir kaimo plėtrai. SAPARD paramos įgyvendinimas pradėtas nuo 2001 m. pabaigos ir baigtas iki Lietuvos įstojimo į ES. Per tą laikotarpį Lietuvoje buvo akredituotos ir įgyvendintos 6 SAPARD priemonės. Kaip jau minėta 1.2.1, skyriuje, VI – aji programos priemonei „Agrarinė aplinkosauga“ NMA akreditacijos nesiekė, jos lėšos buvo perskirstytos kitoms priemonėms ir ji nebuvo įgyvendinta. Be to, tai nėra investicinė priemonė žemdirbiams, todėl čia nebus analizuojama, kaip ir priemonės „Profesinis mokymas“ bei „Techninė parama, informavimas“.

Pagal V-ąją priemonę „Žemės ūkio paskirties žemės apželdinimas mišku ir miškų infrastruktūros tobulinimas“ buvo patvirtintas tik vienas projektas, tačiau, nustačius pažeidimą, paramos sutartis nebuvo pasirašyta ir projektas nevykdomas. Todėl šiame darbe analizuosiu įgyvendintų 4 SAPARD investicinių priemonių rezultatus.[55]

NMA skelbė septynis SAPARD paraiškų priėmimo etapus, kurių metu buvo pateiktos 1067 ūkininkų, žemės ūkio bendrovių, žemės ūkio produkcijos perdirbimo įmonių, kaimo bendruomenių ir kitų žemės ūkio atstovų paraiškos paramai gauti. Gautų paraiškų pasiskirstymas pagal investicines priemones pateiktas paveiksle.[65]

8 pav. Paraiškų pasiskirstymas pagal investicines priemones, vnt. vnt.

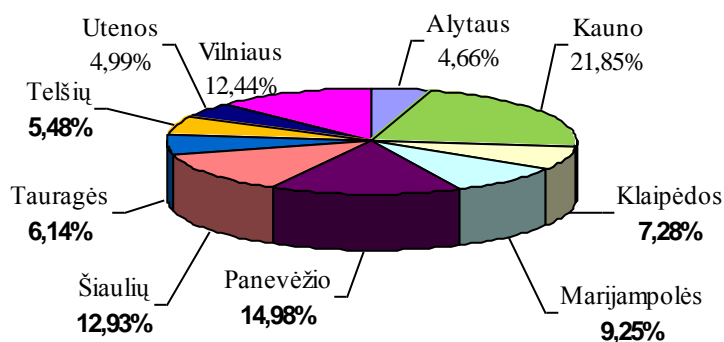
Kaip matyti iš paveikslo, daugiausia paraiškų gauta investicijoms į pirminę žemės ūkio gamybą. Pažymėtina, kad susidomėjimas SAPARD programos teikiamomis galimybėmis augo programos įgyvendinimo eigoje, ką demonstravo didėjančios teikiamų paraiškų apimtys (išskyrus 2004 m., kuomet paraiškos buvo renkamos tik vieno kvietimo metu ir tik vasario mėn.) (1 lentelė.).

1 lentelė. Paraiškų, teiktų paramai gauti pagal investicines priemones, skaičius 2001-2004 m.

Metai	Pirma priemonė	Antra priemonė	Trečia priemonė	Ketvirta priemonė	Penkta priemonė	Viso:
2001	28	16	22	20	0	86
2002	176	53	74	151	0	454
2003	307	0	0	150	3	460
2004	67	0	0	0	0	67
Viso:	578	69	96	321	3	1067

Kita vertus, ypatingai vangiai paraiškas teikė ūkininkai pagal pirmąją SAPARD priemonę – teikti paraiškas pagal šią priemonę buvo kviečiami netgi 7 kartus. Tai gali būti paaiškinta nepakankamu potencialiu pareiškėjų finansiniu pajėgumu prie projekto prisidėti nuosavu indėliu, rizikos investuoti baime, nepasirengimu savarankiškai parengti reikiamos kokybės dokumentus.

Didesnė SAPARD investicinės paramos paklausa stebima tuose Lietuvos regionuose, kuriuose yra išplėtotas žemės ūkio sektorius. Teikdami paraiškas SAPARD paramai gauti aktyvumu pasižymėjo Kauno apskrities pareiškėjai, Panevėžio, Šiaulių ir Vilniaus apskričių pareiškėjų aktyvumas buvo artimas vidurkiui, o pasyviausiai programoje dalyvavo Alytaus ir Utenos apskričių pareiškėjai. Paraiškų pasiskirstymas pagal apskritis pateiktas paveiksle.[65]

9 pav. Paraiškų pasiskirstymas pagal apskritis

Toks paramos pasiskirstymo disbalansas paaiškinamas skirtingu žemės ūkio veiklos išvystymu Lietuvos apskrityse: didžiausia pridėtinė vertė žemės ūkio, miškininkystės sektoriuose sukuriami būtent Kauno, Šiaulių, Vilniaus, Panevėžio ir Marijampolės apskrityse.

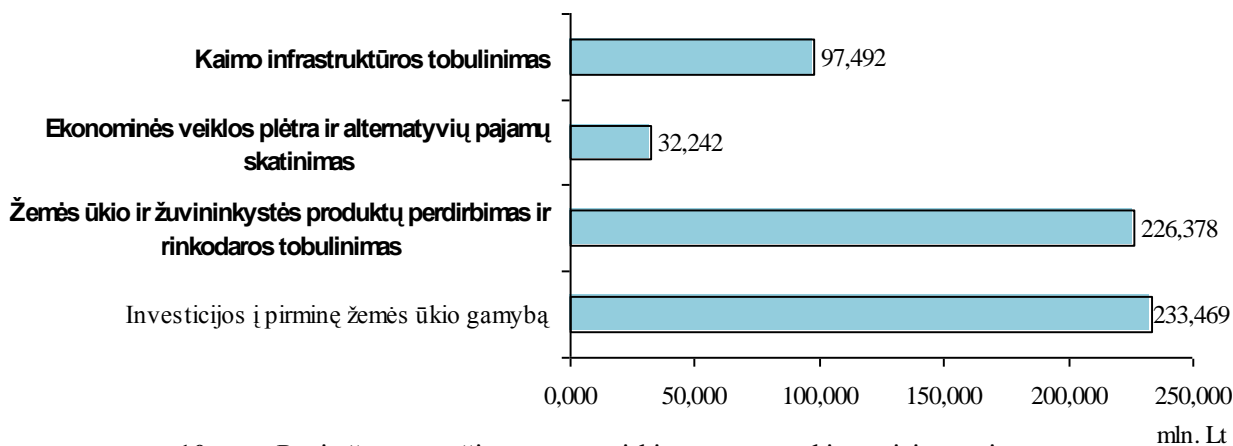
2004 m. rudenį NMA su ūkininkais pasirašė paskutines sutartis dėl SAPARD paramos teikimo. Taip baigėsi beveik trejus metus vykdytas SAPARD paramos paraiškų priėmimo ir sutarčių sudarymo etapas.

Su investicinės paramos gavėjais pasirašytos 755 paramos sutartys, tačiau programos įgyvendinimo laikotarpiu 37 sutartys buvo nutrauktos ir projektai neįgyvendinti, todėl darbe nagrinėjami tik įgyvendinti projektai (718 projektai). Paraiškų buvo pateikta daugiau, nei pasirašyta sutarčių. Visos nepatvirtintos paraiškos (apie 27 proc. visų paraiškų) buvo atmestos tinkamumo vertinimo metu. Tai leidžia daryti išvadą, kad suformuluoti tinkamumo reikalavimai nebuvo visiškai aiškūs ir suprantami potencialiems paramos gavėjams, pareiškėjams trūko projektų rengimo patirties, sunku buvo patenkinti ekonominio gyvybingumo kriterijus (vienas iš svarbių priemonių

reikalavimų). Dėl patirties ir žinių stokos projektų rengimo ir paraiškos teikimo klausimais pareiškėjai naudojami konsultavimo įstaigų paslaugomis, tačiau ir šios neturėjo didelės patirties, todėl dėl nekokybiškai suteiktų paslaugų nukentėjo nemažai ūkininkų.[53]

Prioritetiniai kriterijai SAPARD programos įgyvendinimo Lietuvoje atveju neturėjo jokios įtakos. Tai vertintina neigiamai, kadangi parama turėtų būti skiriama projektams, labiausiai prisidedantiems prie programos uždavinių įgyvendinimo ir tikslų siekimo, o prioritetiniai kriterijai turėtų būti veiksmingu instrumentu, užtikrinančiu konkurenciją tarp projektų. Paraiškų vertinimo metu prioritetiniai balai buvo skaičiuojami tik II-os priemonės projektams, tačiau, perskirsčius lėšas tarp priemonių, visos II-os priemonės tinkamos paraiškos buvo patvirtintos. [55]

SAPARD programos investicinių priemonių įgyvendinimui Lietuvoje skirta 566,386 mln. Lt, įskaitant Lietuvos bendrai finansuojamą 25 proc. dalį. 718 projektams įgyvendinti numatyta skirti 589,580 mln. Lt, skirtumą dengiant KPP lėšomis. Pasirašytų paramos sutarčių lėšų pasiskirstymas pagal kryptis pateiktas paveiksle.[65]

10 pav. Pasirašytų sutarčių sumos pasiskirstymas pagal investicines priemones

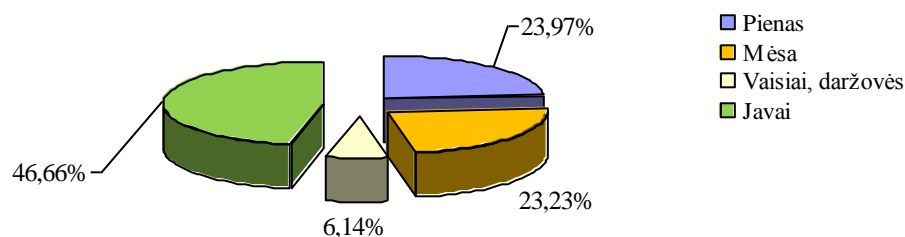
Faktinis paramos lėšų poreikis pagal atskiras priemones skyrėsi nuo SAPARD programoje patvirtinto. Todėl, atsižvelgiant į lėšų poreikį pagal atskiras priemones, pareiškėjų aktyvumą, paramos įsisavinimo gebėjimus, planuotas paramos biudžetas kiekvienai priemonei buvo koreguojamas. Taip lėšos tarp priemonių buvo perskirstytos mažinant jas vienos priemonės rėmimui ir padidinant kitos priemonės rėmimui, ko pasekoje visiems tinkamai įvertintiems projektams buvo skirta parama.

Iki 2006 m. pabaigos paramos gavėjams išmokėta 571,390 mln. Lt, t.y. visa paramos suma, kuri skirta SAPARD programos investicinėms priemonėms. Kadangi sutartyse numatyti įsipareigojimai viršijo ES (su bendruoju Lietuvos finansavimu) SAPARD programai skirtas lėšas, likusi įsipareigojimų dalis – 18,191 mln.Lt - dengiama iš KPP lėšų.[52]

SAPARD programos įgyvendinimo ataskaitos duomenys rodo, kad paramos gavėjai gautas SAPARD lėšas naudojo efektyviai.

Septynių kvietimų 2001-2004 m. laikotarpio metu pagal priemonę „*Investicijos į pirminę žemės ūkio gamybą*“ buvo pateiktos 578 paraiškos paramai gauti, iš kurių buvo patenkinta daugiau nei trys ketvirtadaliai (445 projektai arba 77 proc.) paraiškų. Konkurencijos tarp paraiškų nebuvo – nors ir buvo atmestos 133 paraiškos, tačiau prioritетinių kriterijų mechanizmas nebuvo panaudotas, t.y. visi projektai, atitikę tinkamumo kriterijus, gavo paramą. Patvirtintų projektų skaičius sudarė tik 14 proc. programoje numatyto įgyvendinti projektų skaičiaus (3153). Taigi, nors beveik visos SAPARD lėšos pagal šią priemonę buvo paskirstytos, tačiau buvo paremta mažiau ir stambesnių ūkių nei planuota programavimo metu. Tai paaiškinama keliomis priežastimis: pirma, potencialūs pareiškėjai gana vangiai teikė paraiškas pagal I-ą priemonę, todėl NMA teko organizuoti papildomus kvietimus; antra, kitaip, nei tikėtasi programavimo metu, buvo sulaukta daugiau paraiškų stambiems projektams, pretenduojantiems į maksimalią paramos sumą. SAPARD parama pagal I-ą priemonę nepakankamai pasiekė finansiškai silpnesnius pareiškėjus.

I-ai priemonei buvo išskirti 4 remtini sektoriai: pieno, mėsos, vaisių ir daržovių bei javų. Pagal priemonės prioritетinius sektorius parama pasiskirstė taip:

11 pav. Paramos pasiskirstymas tarp I priemonės sektorių

Programoje buvo suplanuotas lėšų pasiskirstymas tarp sektorių. Faktiškai įgyvendinus programą, lėšos pasiskirstė kitaip nei numatyta: pieno sektoriui planuota 67 proc., mėsos – 10,7 proc., vaisių ir daržovių – 11,7 proc., o javų – 14,0 proc. skiriamos paramos. Didelį pareiškėjų aktyvumą javų sektoriuje, lyginant su kitais sektoriais, galima paaiškinti tuo, kad augalininkystės sektorius 2000 – 2004 metais Lietuvoje, kaip ir pastaruju metu, buvo vienas populiariausių, taip pat gamintojai dažniausiai užsitikrindavo pajamas iš anksto sudarydami sutartis su perdirbėjais. Didelę įtaką sektoriui turėjo ir tai, jog auginant javus investicijos sugrįžta palyginti greitai, o darbas yra beveik visiškai mechanizuotas.

62 proc. visų I-os priemonės projektų vykdė ūkininkai, likusius – žemės ūkio įmonės ar bendrovės.

Teikiant paramą pirminei žemės ūkio gamybai, buvo siekiama stambinti ūkius, skatinti jų efektyvumą ir konkurencingumą, didinti ūkininkų pajamas ir gerinti gyvenimo sąlygas bei prisitaikyti prie ES standartų. Analizuojant investicijas matyti, kad paramos dėka buvo įsigyta 379 sandėliavimo ir šaldymo, 247 šėrimo, 106 vienetai melžimo įrangos, 1048 žemės dirbimo technikos vienetai, 98 mėšlo transportavimo technikos vienetai, 262 kombainai, 330 traktoriai. Tradiciniame

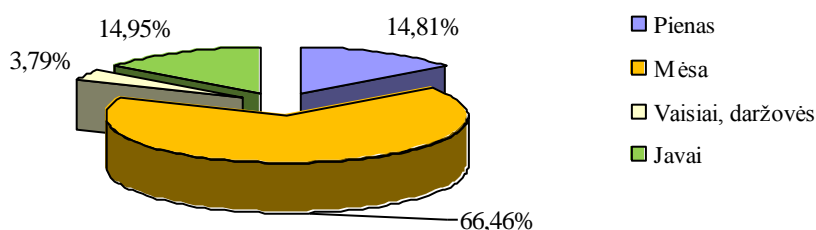
žemės ūkio gamybos sektoriuje rekonstruoti ir pastatyti nauji 211 gamybinių pastatų, kaime sukurta apie 2000 naujų darbo vietų.

Po SAPARD paramos padidėjo bendros metinės ūkio pajamos ir produkcijos kiekio pagaminimas per valandą. Bendrai vertinant, pagerėjo ir visi kiti analizuojami ūkių rodikliai: išaugo produkcijos, pagaminamos viename hektare, kiekis, padidėjo ūkio plotas, sumažėjo išlaidos / kaštai produkcijos vienetui. Programa prisidėjo ir prie žemės ūkio produkcijos kokybės gerinimo ir atitikimo ES reikalavimam. Prie aplinkosaugos gerinimo prisidėjo paramos lėšomis įsigytos, modernesnės įrangos ir technikos naudojimas.

Ūkininkų ir kitų kaimo gyventojų pajamų didinimas buvo vienas iš I-os priemonės „Investicijų pirminei žemės ūkio gamybai“ tikslų. Įgyvendinus programą, t.y. 2000-2006 metų laikotarpiu, kaimo namų ūkio visos disponuojamos pajamos padidėjo 87,7 proc., o gautos iš žemės ūkio veiklos gautos pajamos – 105,4 proc. Remiantis paramos gavėjų apklausa, galima teigti, kad gauta SAPARD parama ženkliai prisidėjo prie pajamų didinimo.

Pagal priemonę „Žemės ūkio ir žuvininkystės produktų perdirbimo ir marketingo tobulinimas“ buvo organizuoti du paraiškų kvietimai, kurių metu pateiktos 69 paraiškos, 42 projektai patvirtinti. Tai buvo vienintelė SAPARD programos priemonė Lietuvoje, tarp kurios paraiškų susiformavo reali konkurencija, t.y. paraiškos buvo vertinamos ne tik pagal tinkamumo, bet ir pagal prioritetinius kriterijus. Tačiau, vėliau atlikus finansinių lentelių pakeitimus ir perskirsčius lėšas tarp atskirų priemonių, visi projektai, atitikę tinkamumo kriterijus, gavo paramą.

II-oje priemonėje buvo išskirti 4 remtini žemės ūkio sektoriai, tarp kurių parama pasiskirstė taip:

12 pav. Paramos pasiskirstymas tarp II priemonės sektorių

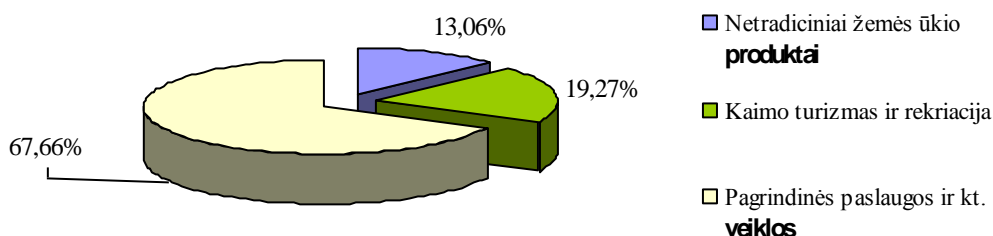
Lyginant programoje numatytos ir faktiškai skirtos paramos pasiskirstymą II-oje priemonėje tarp prioritetinių sektorių, matosi, kad skirtumas tarp suplanuoto ir įgyvendinto paskirstymo nėra toks didelis kaip I-os priemonės atveju. Didžiausia paramos dalis bei didžiausias teiktų paraiškų bei patvirtintų projektų skaičius teko mėsos sektoriui. Šio sektoriaus svarbą galima aiškinti tuo, jog ruošiantis narystei ES, mėsos sektoriuje buvo daugiausia spęstinių problemų, ir ūkio subjektai suprasdami, kad įstojus į ES jie privalės atitikti visus ES reikalavimus, aktyviai naudojosi proga modernizuoti įmones, kad jos atitiktų ES standartus.

Priemonės įgyvendinimas paramos gavėjams padėjo pasiekti ir atitikti ES veterinarijos ir higienos reikalavimus. SAPARD parama prisidėjo prie paramą gavusių įmonių produktų kokybės gerinimo. Išlaugęs perdirbimo gamybos efektyvumas ir gaminamų produktų kokybę įtakojo žemės ūkio perdirbimo įmonių, gavusių paramą, konkurencingumą ir gebėjimą konkuruoti bendrojoje ES rinkoje. Išlaugęs konkurencingumas paskatino įmones plėsti savo gaminamų produktų realizavimo rinkas ir didinti jų eksportą.

Paraiškas pagal 2 priemonę „Žemės ūkio ir žuvininkystės produktų perdirbimo ir rinkodaros gerinimas“ pateikė 7 proc. daugiau pareiškėjų, nei tikėtasi, o sudarytų sutarčių vertė 10 proc. viršijo skirtą sumą. Tokį sėkmingą priemonės įgyvendinimą galima paaiškinti tuo, kad dauguma perdirbimo įmonių suvokė, jog reikės laikytis visų ES standartų bei reikalavimų, todėl aktyviai naudojosi teikiama parama įmonėms modernizuoti, kad patenkintų tokius reikalavimus. Be to, pareiškėjai jau turėjo didesnių finansinių galimybių parengti projektus ir vėliau juos bendrai finansuoti.

Priemonei „*Ekonominės veiklos plėtra ir alternatyvių pajamų skatinimas*“ įgyvendinti buvo surengti du paraiškų kvietimai 2001 m. ir 2002 m., kurių metu gautos 96 paraiškos, iš kurių 48 patvirtintos ir tiek pat atmesta. Visų nepatvirtintų paraiškų atmetimo priežastimi buvo neatitikimas tinkamumo kriterijams.

III-ioje priemonėje buvo išskirti 4 remtini žemės ūkio sektoriai, tarp kurių parama pasiskirstė taip:

13 pav. Paramos pasiskirstymas tarp III priemonės sektorių

Iš paveikslo matyti, kad pagal vieną prioritetinį sektorių (tradiciniams amatams) nebuvo gauta nei vienos paraiškos, o didžiausia paklausa buvo kaimo turizmo ir rekreacijos sektoriaus paramai. Neturinčio paklausos sektoriaus lėšos buvo nukreiptos žemės ūkio produktų bei kaimo turizmo ir rekreacijos sričių rėmimui. Patraukliausia III priemonės sritis investicijoms, kaip minėta, buvo kaimo turizmas, nes pastarąjį dešimtmetį Lietuvoje nuolat didėja kaimo turizmo paslaugų paklausa ir ūkio subjektai, matydami geras šio sektoriaus perspektyvas, naudojami SAPARD parama ir aktyviai investavo į kaimo turizmo sodybų ir kompleksų modernizavimą bei kūrimą. Kitos sritys nesusilaukė didelio susidomėjimo, nes tai buvo pirmoji alternatyvias veiklas žemės ūkio srityje remianti ES programa, vyravo nežinojimas, tuo tarpu pirminė žemdirbystė ūkininkams buvo aiškiau apčiuopiama.

SAPARD parama teigiamai įtakojo paramos gavėjų pajamų šaltinius. Iš viso šios SAPARD priemonės dėka įgyvendinus projektus buvo sukurtos 767 darbo vietos.

Vystant kaimo turizmo paslaugų plėtrą, buvo įgyvendinta 17 projektų. Daugiausia investicijų buvo skirta kambarių / sodybų turistams ir poilsio zonų įkūrimui. Paramos lėšomis pastatyta ir rekonstruota 19 kaimo turizmo sodybų, įrengtos 302 poilsio vietos. Netradiciniame žemės ūkio gamybos sektoriuje pastatyti ar rekonstruoti 85 gamybiniai pastatai.

Pagal „**Kaimo infrastruktūros tobulinimas**“ priemonę trijų kvietimų teikti paraiškas metu gautos 321, patvirtintos 183 paraiškos, o iki 2007 m. kovo mėn. 22 d. buvo baigtas įgyvendinti 181 projektas. Pateiktų ir atrinktų paraiškų skaičius pagal prioritetinius sektorius, pasiskirstė labai netolygiai: paraiškų vandentvarkos sistemos tobulinimui buvo pateikta beveik 8 kartus daugiau nei komunikacijos ir inžinerinių įrenginių tobulinimui. Skirta parama pagal šio sektoriaus antrąjį sektorių sudarė 94,2 proc. visos paramos lėšų. Tokį vandentvarkos populiarumą lėmė didelis investicijų poreikis kaimo vietovių vandentvarkos modernizavimui. SAPARD programos dėka šiems projektams skirta paramos suma turėjo itin didelį poveikį gyvenimo sąlygų kaime gerinimui. Pagal šią priemonę buvo remiami ne tik didelės apimties (savivaldybių, bendruomenių) projektai, bet ir individualūs ūkininkų bei kaimo gyventojų projektai. Buvo finansuoti 167 kaimo vietovių vandentvarkos sistemų tobulinimo projektai, kuriems skirta per 91 mln. Lt SAPARD lėšų. Aštuoniolikos komunikacijų ir inžinerinių įrenginių tobulinimui skirta 5,7 mln. Lt. Gerinant komunikacijas ir inžinerinius įrenginius pagal šią priemonę buvo tiesiami ir renovuojami keliai ir elektros linijos. Įrengti 69 nauji arteziniai gręžiniai, 2 polderiai, nutiesta 166 tūkst. metrų vandens tiekimo linijų ir 286 tūkst. metrų kanalizacijos sistemų.

Infrastruktūros kaimo vietovėse tobulinimas prisidėjo prie sąlygų sukūrimo ekonominei ir socialinei veiklai kaimo vietovėse ir ypatingai prie kaimo gyventojų gyvenimo kokybės gerinimo. Kaimo inžinerinės infrastruktūros gerinimas yra pagrindas ūkininkavimui ir kitoms alternatyvioms veikloms. Taigi prie sąlygų ekonominei veiklai vystyti kaimo vietovėse turėjo prisidėti kelių tiesimas ir renovavimas, pagerinantis vietovių pasiekiamumą, bei prieiga prie energijos išteklių – elektros linijų tiesimas.

2003-2004 m. buvo paskelbti du kvietimai teikti paraiškas priemonės „**Žemės ūkio paskirties žemės apželdinimas mišku ir miškų infrastruktūros tobulinimas**“ paramai gauti. Potencialių pareiškėjų aktyvumas paramai gauti buvo labai menkas – pateiktos vos 3 paraiškos, iš kurių 2 neatitiko tinkamumo kriterijų, o trečia, nors ir buvo pripažinta tinkama paramai gauti, tačiau sutartis dėl nustatyto pažeidimo buvo nepasirašyta. Taigi pagal penktą priemonę nebuvo įgyvendintas nei vienas projektas, todėl nebuvo pasiektas nė vienas iš planuotų rezultatų.[14,55]

Per 2007 m. jau įgyvendinti visi SAPARD investiciniai projektai. NMA tęsia šių projektų priežiūrą ir kontrolę, kurią privalo užtikrinti ne tik projekto įgyvendinimo laikotarpiu, bet ir dar penkerius metus nuo paskutinės išmokos dienos.

SAPARD programa buvo svarbus instrumentas saugant Lietuvos kaimo vietovių gyvybingumą ir konkurencingumą, ji papildė nacionalinę ir kitą, tarptautinę, paramą Lietuvos kaimui.

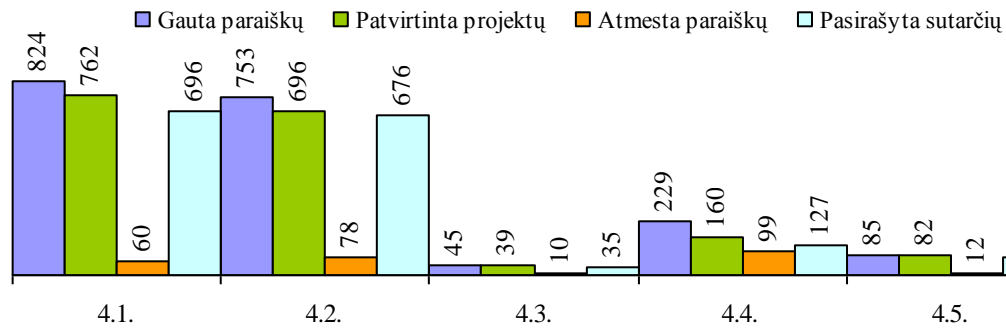
SAPARD paramos mechanizmas žemės ūkio sektoriaus atstovams buvo tarsi pamoka rengiantis įsisavinti kur kas didesnę ES struktūrinių fondų paramą.

Apibendrinant galima teigti, kad SAPARD programos įgyvendinimas tapo mokymosi procesu ne tik ūkininkams ir įmonėms, susijusioms žemės ūkio veikla ar kaimo plėtra, bet ir administratoriams, atsakingiems už jos įgyvendinimą. SAPARD programa prisidėjo prie administracinės sistemos bei administracinių gebėjimų vystymo, kurie, jau tapus Lietuvai ES nare, naudojami įgyvendinant struktūrinių fondų programas. Ši programa suteikė praktinę ES lėšų valdymo patirtį, nes daugelis procedūrų yra tos pačios (programavimas, įgyvendinimo procedūros, priežiūra) ir sudarė prielaidas sėkmingiau įsisavinti struktūrinių fondų lėšas po stojimo į ES – įgyta patirtis buvo naudojama administruojant BPD 4 prioritetą, skirtą kaimo plėtrai.

Pagal BPD buvo tęsiamos keturios iš vykdomų SAPARD krypčių: investicijos į žemės ūkio valdas, žemės ūkio produktų perdirbimo ir rinkodaros tobulinimas, kaimo vietovių pritaikymas ir plėtra, miškų ūkis. Administravimo ir įgyvendinimo prasme buvo naudinga tai, kad tokios priemonės jau buvo įgyvendintos pagal SAPARD programą.

2.2. BPD paramos įsisavinimas

Paraiškos pagal BPD Kaimo plėtros ir žuvininkystės prioriteto priemones pradėtos rinkti 2004 metų rugpjūčio mėnesį. Pareiškėjai buvo labai aktyvūs. Iš viso gauta 1936 paraiškų pagal kaimo plėtros investicines priemones. Tai beveik du kartus daugiau paraiškų, nei NMA buvo priėmusi pagal tiek pat laiko trukusią SAPARD programą. Gautų ir atmest paraiškų, patvirtintų projektų ir pasirašytų sutarčių skaičius pateiktas paveiksle. [1,46]

14 pav. Paraiškų, projektų ir sutarčių pasiskirstymas pagal investicines priemones, vnt.

Jau 2004-2005 metais NMA gavo paraiškų, kuriose prašomos paramos suma viršijo visą 2004-2006 metų laikotarpiui skirtos paramos sumą. Todėl 2006 metais paraiškos buvo renkamos ne pagal visas BPD priemones.

Ypač daug paraiškų gauta pagal dvi priemones: „Investicijos į žemės ūkio valdas“ (824 paraiškos) ir „Jaunųjų ūkininkų įsikūrimas“ (753 paraiškos).

Daugiausia paraiškų gauta 2005 metais (1176 paraiškos), mažiausia (14 paraiškos) – 2006 metais, kas matyti 2 lentelėje.

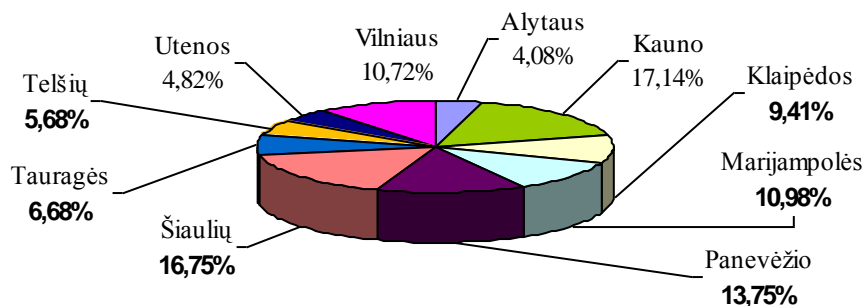
2 lentelė. Paraiškų, teiktų paramai gauti pagal investicines priemones, 2004-2006 m. skaičius

Metai	4.1.	4.2.	4.3.	4.4.	4.5.	Viso:
2004	276	375	14	57	24	746
2005	548	378	31	158	61	1176
2006	0	0	0	14	0	14
Viso:	824	753	45	229	85	1936

Žemdirbiai 2005 metais kaip niekad ėmė aktyviai naudotis ES teikiama parama. Pagal kai kurias paramos kryptis pateiktų paraiškų skaičius išaugo du ar net tris kartus. Akivaizdu, jog ES parama tapo didžiuliu stimulu plėtoti Lietuvos žemės ūkį. Tokį žemdirbių aktyvumą lėmė gerokai padidėjusios galimybės paramai gauti. NMA kartu su ŽŪM supaprastino paraiškų teikimo ir vertinimo procedūras, inicijavo nemažai priemonių, padėjusių užtikrinti dar efektyvesnę paramos administravimą. Geresniems 2005 m. paramos įsisavinimo rezultatams įtakos turėjo ir aktyvi informacijos sklaida. NMA pradėjo aktyvią informacijos kampaniją: per įvairias žiniasklaidos priemones ūkininkai buvo skatinami naudotis parama, mokomi, kaip išvengti klaidų.[50]

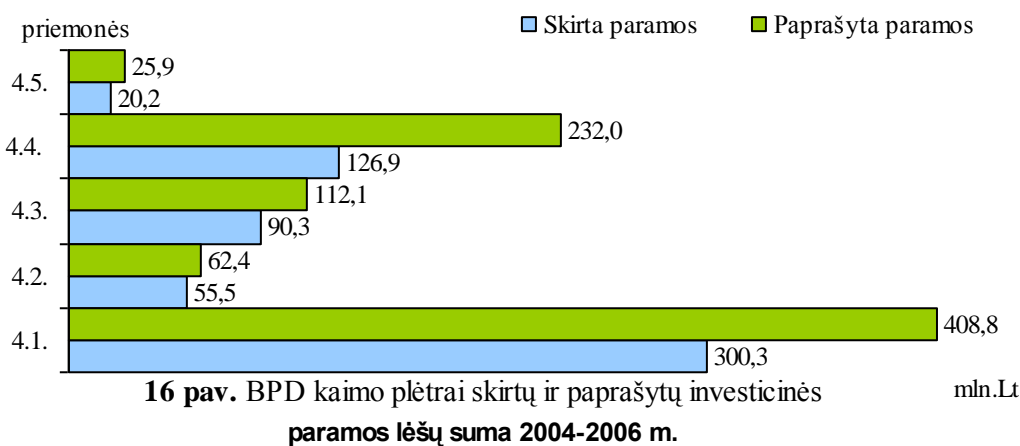
2006 m. buvo gauta tik 14 paraiškų, t.y. 0,7 proc. visų BPD 4 prioriteto kaimo plėtrai gautų paraiškų pagal investicines priemones. Nedidelį pateiktų paraiškų skaičių galima paaiškinti tuo, kad 2006 m. paraiškos buvo renkamos ne pagal visas BPD investicines priemones, kadangi 2004–2005 m. NMA gavo paraiškų, kuriose prašomos paramos suma viršijo visą 2004–2006 m. laikotarpiui skirtos paramos sumą.

2004-2006 metais paraiškas aktyviausiai teikė Kauno, Šiaulių bei Panevėžio apskričių pareiškėjai. Mažiausiai paraiškų gauta iš Alytaus, Utenos ir Telšių apskričių. Paraiškų skaičiaus pasiskirstymas pagal apskritis pateiktas paveiksle.[1,46]

15 pav. Paraiškų pasiskirstymas pagal apskritis

Bendra projektuose prašomos paramos suma pagal kaimo plėtros investicines priemones siekia daugiau kaip 841,3 mln. Lt, t.y. prašė 248,1 mln. Lt arba 41,8 proc. daugiau lėšų, nei buvo skirta 2004-2006 metams. [1]

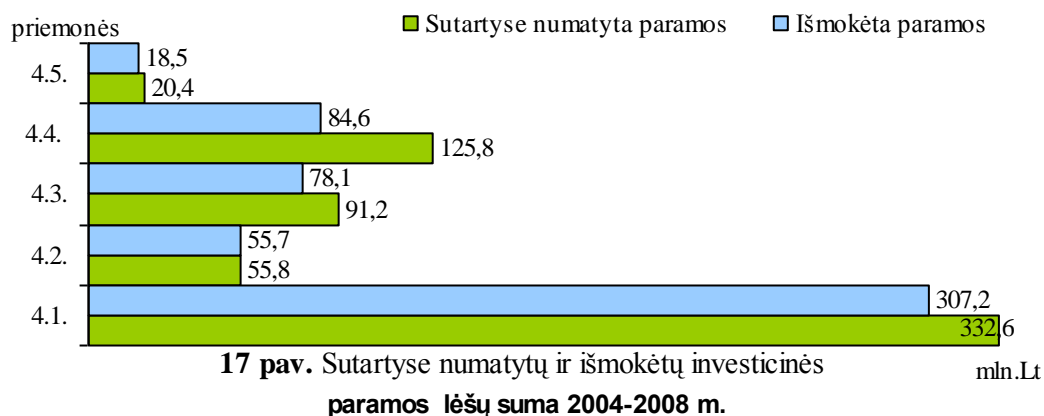
16 pav. BPD kaimo plėtrai skirtų ir paprašytų investicinės paramos lėšų suma 2004-2006 m.

2008 m. rugpjūčio mėnesio duomenimis, jau yra įvertintos visos BPD 4 prioriteto kaimo plėtros paraiškos pagal investicines priemones. Trukdžių vertinant kilo dėl priemonės „Investicijos į žemės ūkio valdas“. Šiai priemonei buvo skirta kur kas mažiau lėšų, nei buvo paprašyta. Todėl dėl paramos lėšų stygiaus apie 100 paraiškų pagal priemonės „Investicijos į žemės ūkio valdas“ augalininkystės sektorių (kadangi buvo vertinami prioritetai, ir tiek projektų liko už brūkšnio) vertinimas buvo atidėtas iki tol, kol bus gautas EK sprendimas dėl galimybės šiuos 2004-2006 m. pateiktus projektus finansuoti 2007-2013 m. kaimo plėtros fondo lėšomis. Gavus EK pritarimą, paramos lėšos, kurios buvo skirtos mažiau populiarioms priemonėms, ir nebūtų buvusios panaudotos, perskirstytos toms priemonėms, kurios buvo populiariesnės. Perskirsčius lėšas BPD priemonei „Investicijos į žemės ūkio valdas“ buvo skirta dar beveik 40 mln. Lt. Todėl atsirado galimybė finansuoti dalį augalininkystės sektoriaus projektų, kuriems anksčiau neužteko paramos lėšų, skirtų pagal priemonę „Investicijos į žemės ūkio valdas“. Dar 49 projektai, kurie atitiko ne tik

BPD, bet ir KPP 2007-2013 m. programos reikalavimus, paramą gavo ar dar gaus pagal naująją 2007-2013 m. programą.[1]

Per 2007 m. paramos gavėjų pageidavimu arba dėl to, kad paramos gavėjai nesilaikė sutartyje prisiimtų įsipareigojimų, buvo nutraukta 41 sutartis.

Pasirašytos 1607 sutartys, kurių bendra paramos suma siekia 625,8 mln. Lt, t.y. 5,5 proc. daugiau nei skirta paramos lėšų pagal BPD ketvirto prioriteto kaimo plėtros investicines priemones 2004-2006 metais. Duomenys pateikti paveiksle.[1]

Kaip matyti iš 16 ir 17 paveikslų, sutartyse pagal priemones numatytos paramos sumos yra didesnės nei toms priemonėms skirta paramos. Tai paaiškinama tuo, jog dažnai pasitaiko, kai dalis pareiškėjų dėl įvairių priežasčių padaro investicijų, kurios negali būti kompensuojamos paramos lėšomis. Todėl, siekiant efektyviai panaudoti šaliai skirtą paramą, sutarčių pasirašoma už šiek tiek didesnę sumą, nei skirta paramos.

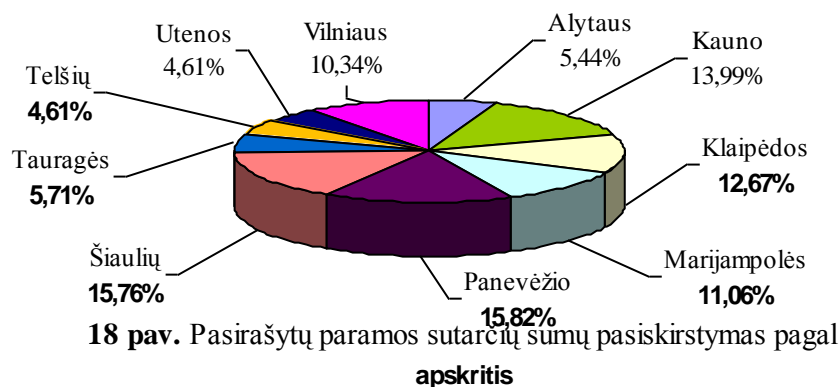
Pagal pasirašytas paramos sutartis daugiausia lėšų (332,6 mln. Lt) yra skirta paramos gavėjams, kurie pateikė paraiškas pagal priemonę „Investicijos į žemės ūkio valdas“. Su jais pasirašyta daugiausiai paramos sutarčių – 696. Beveik tiek pat – 676 sutartys pasirašytos su jaunaisiais ūkininkais, kurie teikė paraiškas pagal priemonę „Jaunųjų ūkininkų įsikūrimas“. Minėtos priemonės 2004-2006 metais buvo populiariausios tarp 5 BPD 4 prioriteto kaimo plėtros investicinių priemonių.

Rasta galimybių finansuoti ir augalininkystės sektoriaus projektus, pateiktus pagal Lietuvos 2004-2006 m. BPD 4 prioriteto priemonę „Investicijos į žemės ūkio valdas“ – buvo gautas EK pritarimas, kad šie projektai būtų finansuojami iš 2007-2013 metų Kaimo plėtros fondo.

Pagal BPD priemonės paraiškas pateikusiems žemdirbiams parama pradėta mokėti dar 2005 metais. Atsižvelgiant į taikomą paramos išmokėjimo būdą (dažniausiai kompensacinis, tik pagal priemonę „Jaunųjų ūkininkų įsikūrimas“ taikomas sąskaitų apmokėjimo būdas) ir į tai, kad pagal daugumą priemonių vykdomi daug laiko ir lėšų reikalaujantys investiciniai projektai, akivaizdu, jog įsipareigojimų ir lėšų išmokėjimo tempai negali sutapti. 2008 m. rugpjūčio mėnesio

duomenimis pilnai išmokėta parama jauniems ūkininkams pagal priemonę „Jaunųjų ūkininkų įsikūrimas“. Nedaug liko išmokėti ir pagal kitas priemones. Visos paramos lėšos turi būti išmokėtos iki 2008 m. pabaigos.

Didžiausia paramos lėšų suma pasieks Panevėžio bei Šiaulių apskričių žemdirbius, mažiausia – Telšių ir Utenos apskričių žemdirbius. Duomenys pateikti paveiksle.

Kad parama jau turėjo nemažai įtakos Lietuvos kaimo plėtrai, rodo ir 2005 m. rezultatai. ES statistikos agentūros „Eurostat“ duomenimis, žemės ūkio sektoriaus pajamos iš visų ES valstybių 2005 m. labiausiai išaugo Lietuvoje – net 26 proc. Įsisavinta parama taip pat lėmė žemdirbių pajamų augimą. 2006 m. Lietuvos ūkininkams tapo stiprėjimo metais. Sėkmingai naudojamos paramos nauda akivaizdi – didėja ūkių pajamos, stiprėja tiek atskirų ūkininkų, tiek viso žemės ūkio konkurencingumas, gerėja žemės ūkio produkcijos kokybė.

Siekdama, kad valstybės ir ES skiriama parama būtų administruojama skaidriai bei efektyviai, o ja pasinaudoti galėtų kuo daugiau žemdirbių, ŽŪM kartu su NMA nuolat lengvina paraiškų teikimo sąlygas, paprastina gautų paraiškų vertinimo procedūras, tobulina paramos administravimo mechanizmą.

Žemdirbiai, siekdami sumažinti gamybos sąnaudas per priemonę „*Investicijos į žemės ūkio valdas*“ įsigijo modernią žemės ūkio techniką, melžimo įrangą, gyvulių šėrimo ir pašarų gamybos technologijas, kurios leido ne tik padidinti ūkių produktyvumą, bet ir mažino gamybos sąnaudas. Pateikti verslo planuose ekonominio gyvybingumo rodikliai patvirtino šių priemonių naudą ir buvo geresni už nustatytus minimalius. Kartu tai leido padidinti šių ūkių konkurencingumą žemės ūkio sektoriuje, spartinti gamybos restruktūrizavimą ir modernizavimą. Paramos suteikimu investicijomis pagal šią priemonę buvo siekiama pagerinti ūkių struktūrą ir užtikrinti ekonomiškai stiprių, konkurencingų žemės ūkio vienetų plėtrą. Parama daugiausia pasinaudojo vidutiniai ūkiai, kurie vien savo lėšomis nebūtų galėję įgyvendinti plėtros planų.

Ūkių modernizavimas, naujų technologijų pritaikymas ir žmogiškųjų išteklių plėtra ūkiuose, gavusiuose šios priemonės paramą, leido ne tik produktyviau bet ir daug geresnės kokybės išaugintus produktus pateikti rinkai. Gyvulininkystės ūkiuose melžimo ir šaldymo įrangos

pritaikymas garantavo geros kokybės pieno pardavimą pieno perdirbimo įmonėms, gyvulių pašarų gamybos ir šėrimo technologijų pritaikymas leido ne tik sparčiau užauginti, bet ir garantavo kokybiškesnės mėsos pateikimą rinkai. Paramos dėka vidutiniai ūkiai galėjo investuoti lėšas ir produkcijos kokybės gerinimui.

Ūkininkai, žemės ūkio bendrovės pagal priemonę įsigydami ES standartus atitinkančią modernią žemės ūkio techniką bei technologijas, taikydami pažangias statybos ir pastatų įrengimo naujoves, gerino darbo sąlygas ir sudarė galimybes laikytis higienos bei aplinkos, gyvūnų gerovės standartų. Nors aplinkos kokybei didžiausios įtakos turėjo Nitratų direktyvos įgyvendinimo priemonės, tačiau šios paramos įtaka aplinkai įsigijus naują mažiau aplinką teršiančią techniką, taip pat modernios statybos, griežtus aplinkos apsaugos ir kitus reikalavimus atitinkančius pastatus yra pakankamai sviri.

Priemonė „Investicijos į žemės ūkio valdas“ užtikrino naujų pajamų šaltinius iš netradicinės žemės ūkio veiklos, tokios kaip ekologinis žemės ūkis, naujų kultūrų (įvairios vaistažolės, augalai biokurui) bei gyvulių (stručiai, sraigės ir t.t) auginimas.

Investiciniai projektai pagal priemonę „Investicijos į žemės ūkio valdas“ sudarė pakankamas prielaidas ūkiams įgyvendinti vieną iš svarbiausių gyvybingo ūkio uždavinių - sukurti į rinką orientuotą konkurencingą žemės ūkį, užtikrinantį maisto saugą ir rinkodaros plėtrą, leidžiančią veiksmingai panaudoti esamas daugiafunkcinio sektoriaus galimybes ir išsaugoti darbo vietas kaimo vietovėse.

Norinčių gauti paramą pagal šią priemonę, kaip jau minėta, buvo 18 proc. daugiau. Pažymėtinas augalininkystės sektoriaus aktyvumas. Pagal Statistikos departamento tyrimo rezultatus per 2004-2005 metus ūkiuose javų kombainų ir traktorių skaičius išaugo 30 proc., bulvių kombainų – beveik 2 kartus, daržovių nuėmimo mašinų 1,8 karto, bulviakasių – 1,5 karto. Net 45 proc. daugiau ūkiai turi šienapjovių, padidėjo 30 proc. kultivatorių. Šios priemonės įgyvendinimas turėjo didžiausią įtaką technikos parko atnaujinimui.[80]

Priemonės „*Jaunųjų ūkininkų įsikūrimas*“ įgyvendinimas paskatino esminius teigiamus pokyčius. Jauniesiems ūkininkams kuriantis kaime didėja konkurencingų, naujas technologijas gebančių gamyboje taikyti ūkių skaičius, o efektyvios gamybos dėka augančios jaunųjų ūkininkų pajamos padidina žemės ūkio veiklos kaip verslo patrauklumą ir skatina jaunimą kurtis gyventi kaime.

Pirma, per analizuojamą laikotarpį pasikeitė ūkininkų amžiaus struktūra. 2004 metais ūkininkų iki 40 metų bendrame ūkininkų skaičiuje sudarė 14 proc., o 2007 m. - 17 proc. Šis rezultatas ypač svarbus, atsižvelgiant į ūkininkų amžiaus struktūrą: daugiau kaip pusė šalies žemės ūkio valdų savininkų jau yra pensinio amžiaus.

Antra, įgyvendinant šią priemonę kūrėsi modernūs ir konkurencingi ūkiai. Daugelis ūkininkų, teikę paraiškas pagal 4.2. priemonę „Jaunųjų ūkininkų įsikūrimas“ (38 proc.), kartu dalyvavo ir kitose priemonėse, daugiausiai priemonėje 4.1. „Investicijos į žemės ūkio valdas“, pirko modernią ir našią techniką. Vidutinis su šios priemonės pagalba kuriamo ūkio dydis buvo apie 7 kartus didesnis nei vidutinis Lietuvoje (Ūkininkų registro duomenimis 2007 m pabaigoje vidutinis ūkininko ūkio dydis tesiekė 12,1 ha, o jaunųjų ūkininkų vidutinis ūkio dydis - 12,5 ha).

Trečia, ūkių apskaitos duomenų tinklo duomenimis per nagrinėjamą laikotarpį ypač sparčiai, apie 30 proc. vidutiniškai per metus, augo ūkininkų, taip pat ir jaunųjų ūkininkų pajamos. Nors pajamų augimui įtaką darė keletas veiksnių (tiesioginė parama, augančios žemės ūkio produkcijos kainos ir kt.), tačiau investicinė parama jaunesiems ūkininkams, skirta ūkio modernizavimui, įnešė ypač svarų indėlį, nes sukūrė prielaidas ilgalaikiam ir stabiliam, darbo našumo augimu paremtam, pajamų didėjimui ateityje.

Pagal 4.2 priemonę kvietimai vyko 2004 m. ir 2005 m. Šiuo laikotarpiu per du kvietimus paramai gauti tinkamais buvo pripažinti (pasirašytos sutartys) 675 projektai. Iki 2008 m. rugpjūčio mėn. visi projektai buvo įgyvendinti, išmokėta visa sutartyse numatyta parama.

Priemonė „Jaunųjų ūkininkų įsikūrimas“ buvo ypač populiari tarp pareiškėjų. Per 2004-2008 m. priemonės pasiekimo rodiklis ženkliai viršijo lūkesčius. Rengiant strategiją buvo planuota, jog bus paremta 400 projektų, tuo tarpu per 2004 – 2008 m. įgyvendinti 675 projektai, t.y. 168,75 proc. lyginant su planu. Didžioji dalis projektų - buvo įgyvendinti 2005 ir 2006 metais, 2007 ir 2008 metais įgyvendinti 65 projektai. Tokia projektų įgyvendinimo eiga rodo, jog priemonė buvo sėkmingai administruojama, ūkininkai paramą įsisavino per ganėtinai trumpą laikotarpį.

Jaunieji ūkininkai, įgyvendindami projektus 2004 – 2008 m. papildomai sukūrė 406 darbo vietas. Parama jaunųjų ūkininkų įsikūrimui buvo vienas iš veiksnių, kuris lėmė jaunųjų ūkininkų dalies bendrame ūkininkų skaičiuje augimą. 2007 m. jaunųjų ūkininkų dalis sudarė 17 proc. Kaip rodo ūkių apskaitos duomenų tinklo duomenys, per nagrinėjamą laikotarpį ūkininkų, tame tarpe ir jaunųjų ūkininkų pajamos augo ypač sparčiai. Jaunųjų ūkininkų pelno su subsidijomis, tenkančio ha žemės ūkio naudmenų pokyčio aritmetinis vidurkis 2004-2007 metais sudarė 34,4 proc.. Apibendrinant priemonės įgyvendinimo rezultatus galima teigti, jog parama jaunesiems ūkininkams buvo reikšminga ekonominei-socialinei kaimo raidai, o Lietuvos kaimui įsisavinant ES struktūrinę paramą ir žengiant link modernaus kaimo modelio, pastarasis tapo labiau patrauklus jaunimui. Buvo ugdomi kaimo lyderiai, skatinamas jaunimo aktyvumas, verslumas ir naujų galimybių paieška.[80]

Siekdami pagerinti arba racionalizuoti rinkodaros kanalus ir perdirbimo procesus žemės ūkio subjektai teikė paraiškas pagal priemonę „Žemės ūkio produktų perdirbimo ir rinkodaros gerinimas“. Per šią priemonę buvo įsigytos modernios perdirbimo technologijos, žaliavos

sandėliavimo įrangos bei gatavos produkcijos transportavimo priemonės. Paramą gavusios įmonės iš esmės pagerino buvusius technologinio proceso parametrus, kurie leido gerinti produkto kokybę bei įgyti konkurencinius pranašumus rinkoje.

Ši priemonė sudarė galimybę perdirbimo įmonėms pasinaudoti parama investuojant į technologinius procesus bei rinkodaros elementus, susijusius su produkto pateikimu ne tik vietinei rinkai bet ir eksportui. Lietuvos žemės ūkio produktų perdirbimo įmonės yra pajėgios surasti nišą ES bendrojoje rinkoje, tačiau jos gamybos apimtys dar nėra pakankamos. Per pastaruosius tris metus ženkliai išaugo grūdų perdirbimo, pieno ir mėsos įmonių gamybos ir eksporto apimtys. Tam įtakos turėjo ir parama pagal šią priemonę, be kurios dalis įmonių nebūtų investavusios nuosavų lėšų.

Vis plačiau diegiamos beatliekinės gamybos technologijos, kurios didina žaliavų perdirbimo pelningumą ir efektyvumą. Daug kur naudojamosi ir moksliniais pasiekimais. Pavyzdžiui, biodyzelino gamyboje kartu su mokslininkais rastas būdas glicerino kaip atliekos produkto panaudojimas tolesniems gamybos proceso tikslams. Ši priemonė leido pasinaudoti galimybėmis įgyvendinti tokius sprendimus.

Beveik visos 4.3. priemonės investicijos per 2004-2007 m. laikotarpį buvo susijusios su naujų technologijų pritaikymu. Paramos galimybės leido sumažinti technologijų įsigijimo kaštus, taip pat apsirūpinti naujausiomis technologijomis. Dalis šia priemone pasinaudojusių įmonių investicijas panaudojo laboratorinių įrangų, reikalingų žaliavos ir produkcijos kokybės kontrolei, įsigijimui.

Šios priemonės parama investicijų veterinarijos ir sanitarijos reikalavimų įgyvendinimui mėsos ir pieno perdirbimo įmonėse ypatingai buvo aktuali iki 2007 metų pabaigos. Minėtų įmonių atitikimas ES reikalavimams ateityje leis eksportuoti mėsos ir pieno produktus į ES rinką. Beveik trečdalis gavusių paramą įmonių pasinaudojo galimybe investuoti šių problemų sprendimui.

Visų įmonių investavimas pagal šią priemonę yra ir aplinkosauginio pobūdžio, kadangi visos šiuolaikinės gamybos technologijos paremtos mažesne aplinkos tarša nei buvusios.

BPD 4.3 priemonės „Žemės ūkio produktų perdirbimo ir rinkodaros gerinimas“ suteikta parama 24 įmonėms yra skirta modernizavimui, gamybos išlaidų mažinimui, kokybės ir aplinkos valdymo sistemų įgyvendinimui, higienos sąlygų, produktų kokybės ir rinkodaros gerinimui. Visa tai padėjo didinti ne tik šių įmonių, bet ir sektorių konkurencingumą.

2004-2007 m. įgyvendinus 24 projektus buvo sukurtos ir išlaikytos 10479 darbo vietos.

Parama prisidėjo prie įmonių galimybių plėsti eksportą, nes jos pilnai atitiko europinius standartus ir reikalavimus. Tai skatina didinti gamybos apimtis ir eksportą. Panašiai augo ir produkcijos gamyba, kurios padidėjimas buvo skirtas eksportui. Gamybos ir eksporto plėtra didino šių sektorių konkurencingumą.[80]

BPD 4.4 priemonė „*Kaimo vietovių pritaikymo ir plėtros skatinimas*“ apima 5 veiklos sritis, kurios visos labai reikšmingos kaimo vietovėms, gerinant jų infrastruktūrą, didinant kaimo gyventojų ir ūkininkų pajamas, užimtumą ir kt.

Veiklos sritis „*Žemės ūkio vandentvarka*“ įgyvendinta sėkmingai. Ji ypatingai svarbi kaimo vietovėms, nes kaimo inžinerinės infrastruktūros gerinimas yra vienas iš pagrindų sėkmingam ūkininkavimui ir kaimo plėtrai. Šios veiklos srities įgyvendinimo nauda akivaizdi – pagerinta kaimo gyvenviečių ir laukų bendro naudojimo sausinimo sistemų tinklo ir jame esančių hidrotechninių statinių techninė būklė – per 2004-2007 m. laikotarpį viešojo naudojimo vandentvarkos sistemos pagerintos 161303,3 ha plote. Taip sumažinta nepalankaus vandens režimo rizika, pagerintos aplinkos ekologinės savybės, išsaugota žemės ūkio vandens išteklių ekologinė vertė.

Integruota kaimo plėtra, apimanti ekonominius, socialinius ir aplinkosauginius plėtros aspektus, yra viena prioritetinių ES plėtros krypčių. Kaimo plėtra susijusi su gyvenimo ir darbo sąlygų gerinimu kaimo vietovėse, atsižvelgiant į aplinką, infrastruktūrą, žemės tvarkymą ir kt. Lietuva, kaip ir kitos Bendrijos narės, vadovaujasi ES integruotos kaimo plėtros principais, tai savo ruožtu skatino pasinaudoti ES parama, numatyta pagal veiklą „*Žemės sklypų perskirstymas*“. Pagal šią veiklos sritį pateikti projektai dar tik įgyvendinami, tačiau greitu laiku juos užbaigus, kompleksiskai pertvarkius žemės sklypus, ne tik bus sustambinti žemės sklypai, suformuotos racionaliai tvarkomos ūkių žemės valdos, pagerinta jų struktūra, bet taip pat bus prisidėta prie kaimo infrastruktūros patobulinimo. Ši veiklos sritis prisideda prie ūkių konkurencingumo didinimo, nes smulkius ir išsibarsčiusius žemės sklypus sujungus į racionaliai tvarkomas, efektyvesniam ūkininkavimui tinkamas žemės valdas, padidėja ūkių, dalyvaujančių žemės konsolidacijos projektuose, produktyvumas, pagerėja ūkininkavimo sąlygos įdirbant didesnę plotą, sumažėja gamybos išlaidos.

Galima teigti, kad veiklos srities „*Žemės ūkio ir artimų ekonominės veiklos sektorių įvairinimas, siekiant įvairiapusio ekonominės veiklos pobūdžio ir alternatyvių pajamų šaltinių*“ įgyvendinimas 2004-2007 metais pasiekė pagrindinį veiklos tikslą – didinti kaimo gyventojų užimtumo ir pajamų lygį, skatinant žemės ūkio ir jam artimos veiklos įvairinimą kaimo vietovėse. Pagal pasirašytas paramos sutartis bus paremta 16 projektų iš BPD suplanuotų 20 projektų (80 proc. numatyto pasiekti lygio). Tačiau dėl mažo projektų skaičiaus ženklios įtakos ekonominės veiklos įvairinimui, kaimo gyventojų užimtumo, pajamų augimui ši veikla turėti negalėjo.

Veiklos srities „*Kaimo turizmo ir amatų skatinimas*“ įgyvendinimas 2004-2007 metais iš dalies pasiekė pagrindinį veiklos tikslą - didinti kaimo gyventojų užimtumą ir pajamas, skatinant kaimo turizmo, tradicinių ir netradicinių amatų plėtrą kaimo vietovėse. Pagal pasirašytas paramos sutartis bus paremti 52 projektai iš BPD suplanuotų 60 projektų (86,7 proc. numatyto pasiekti

lygio). Parama turėjo įtakos tam, kad kaimo turizmas yra viena iš sparčiausiai besivystančių alternatyvių žemės ūkiui kaimo veiklų. Lyginant su 2004 metais, kaimo turizmo sodybų skaičius 2007 metais buvo didesnis 1,4 karto, o vietų skaičius jose – 1,8 karto. Tyrimai rodo, kad parama kaimo turizmui pagerino kaimo turizmo paslaugų infrastruktūrą, padėjo išvengti su metų laikais susijusio sezoniškumo, sudarė galimybę pagerinti aptarnavimo kokybę, įdiegti informacines vietų rezervavimo sistemas.

Nors pagal priemonę remiamas ne tik kaimo turizmas, bet ir amatai, kaimo gyventojai nesinaudojo parama amatininkystės projektams. Per visą laikotarpį pagal šią veiklą nesulaukta nė vienos paraiškos. Pagrindinė amatininkų problema, kad daugumai užsiimančių tradiciniais amatais, trūksta vadybos, rinkodaros žinių ir gebėjimų bei verslumo. Paprastai amatininkai savo veiklą organizuoja vieni arba su šeima. Didžioji dalis amatininkų žinių trūkumo nejaučia ir neturi poreikio jas tobulinti, tai dažniausiai susiję su amatininkų senyvu amžiumi ar paties tradicinio amato specifika (daug darbo laiko reikalaujanti gamyba mažina amatininkų produktų konkurencines galimybes). Be to, rinka amatininkų produktams yra tik didžiuosiuose šalies miestuose, o kituose šalies regionų centruose ji žymiai menkesnė. Lietuvoje šiuo metu vyrauja tokie amatininkų produktų pardavimo būdai, kaip asmeninis pardavimas savo gyvenamojoje aplinkoje, pardavimai per tarpininkus Lietuvoje ir užsienyje, pardavimai pagal užsakymus iš dirbtuvių, pardavimai mugėse, turguose ir parodose. Amatininkų produktų populiarinimas nėra kryptingas ir nuolatinis, dažniausiai vykdomas ribotoje aplinkoje. [80]

BPD 4.5 priemonės „*Miškų ūkis*“ tikslas – išsaugoti ir plėtoti miškų ekonomines, ekologines ir socialines funkcijas kaimo vietovėse. Apvaliosios medienos kainų augimas bei nemažėjanti žaliavinės medienos paklausa, o taip pat dėl darbo pajamų apmokestinimo tarifo sumažinimo augančios gyventojų pajamos sudarė prielaidas pakankamai dideliame privačių miškų savininkų, miškų ūkio veikla užsiimančių įmonių, valstybinių miškų valdytojų – miškų urėdijų aktyvumui, siekiant paramos pagal BPD 2004-2006 priemonę „*Miškų ūkis*“. Pagal šią priemonę siekiama gerinti privačių miško valdų infrastruktūrą, didinti jų produktyvumą, galimybes kaimo gyventojams verstis alternatyvia veikla, gerinti aplinkos kokybę, biologinę įvairovę ir kraštovaizdžio stabilumą.

Nuo Lietuvos įstojimo į ES didėjusi emigracija ir su tuo susijęs darbuotojų trūkumas medienos ruošoje ir kituose miškų ūkio darbuose, paskatino miškų urėdijas, privačių miškų savininkus, o taip pat medienos ruošos paslaugas teikiančias įmones investuoti į našesnės, mažiau darbo jėgos reikalaujančios miško kirtimo ir medienos ruošos technikos įsigijimą ir atitinkamų technologijų taikymą. Nuolat augantis visuomenės poreikis rekreacinėms miškų funkcijoms paskatino ne tik miškų urėdijas, bet ir privačių miškų savininkus investuoti į miškų rekreacinės infrastruktūros gerinimą. Tai savo ruožtu paskatino privačių miškų savininkus visoms šioms

investicijoms pasinaudoti atitinkama ES parama, numatyta pagal priemonę „Miškų ūkis”. Priemonės įgyvendinimui taip pat įtakos turėjo pastaruoju metu vis didėjusios rangos darbų apimtys miškų urėdijose, kurios sudarė sąlygas plėstis privačioms rangos įmonėms, teikiančioms miško kirtimo ir medienos ruošos paslaugas visų nuosavybės formų miškuose ir investuojančioms į ekonomiškai efektyvesnės miško technikos ir technologijų panaudojimą.

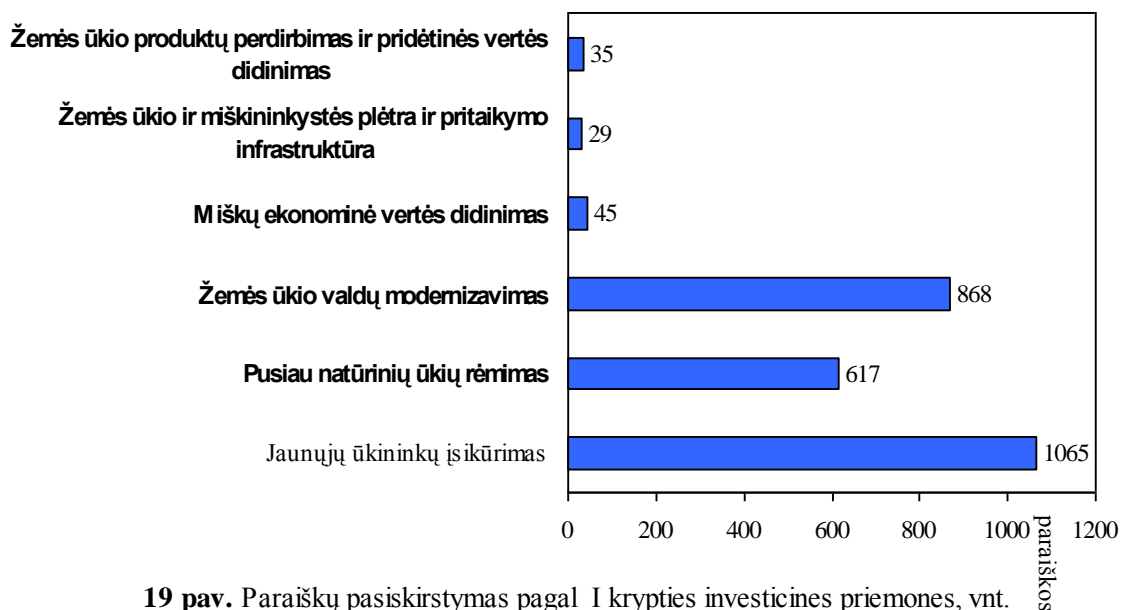
Palankios sąlygos priemonės įgyvendinimui formavosi ir dėl kasmet didėjančių materialinių investicijų į medienos ir medienos gaminių bei baldų pramonę, kas sąlygojo didesnę žaliavinės medienos paklausą ir aukštesnes šios medienos kainas. Miško kirtimo apimčių nemažėjimas privačiuose miškuose papildomai paskatino privačių miškų savininkus pasinaudoti pagal priemonę „Miškų ūkis” teikiama parama miško kirtimo ir apvaliosios medienos ruošos technologijų modernizavimui.

Daugiau nei pusė paramos lėšų atiteko miško kirtimo ir medienos ruošos modernizavimo projektams – 21 projektui 2,822 mln. EUR arba vidutiniškai po 134 tūkst. EUR vienam projektui. Šiais projektais ne tik pagerintas privačių miškų tvarkymas, modernizuojant miško kirtimo ir medienos ruošos procesus, bet ir daugiausiai prisidėta prie naujų darbo vietų kūrimo bei kaimo gyventojų pajamų didinimo. Atsižvelgiant į tai, kad Lietuvoje dažniausiai miškas vis dar kertamas rankiniu būdu medžius nupjaunant motoriniais pjūklais, ir tik keletas procentų kertamos medienos iškertamas medkirtėmis mašinomis, panaudojant paramą įsigytos naujos medkirtės ženkliai padidins darbo našumą miško kirtime, tuo pačiu padės spręsti darbo jėgos trūkumo medienos ruošoje klausimą, kuris ypač aktualus tapo pastaraisiais metais padidėjus Lietuvos gyventojų emigracijai į kitas ES valstybes. Be to, miško savininkų investicijos moderniai medienos ruošos technikai (naujiems medienos ištraukimo traktoriams, medvežėms ir savikrovėms priekaboms) įsigyti leis jiems geriau konkuruoti medienos rinkoje.

Bendrai vertinant paramos pagal BPD priemonę „Miškų ūkis” efektyvumą, pirmiausia pažymėtina, kad visa numatyta paramos suma buvo panaudota. Vertinant atskiras miškų ūkio srities veiklas, kurioms buvo nukreipta parama, galima pastebėti labai ženkliai teigiamą šios paramos įtaką. Ypač tai pažymėtina, kalbant apie miškų priešgaisrinės sistemos gerinimą. Jei iki 2004 metų miškų urėdijos dažniausiai naudojo pasenusią, nepakankamai efektyvią miško gaisrų gesinimo techniką, kuri iš esmės buvo naudojama dar nuo sovietinių laikų, tai panaudojus paramą miško gaisrų gesinimo automobilių parkas buvo atnaujintas iš esmės: 2005-2007 metais visos turėjusios teisę gauti paramą miškų urėdijos už paramos lėšas įsigijo 30 naujų modernių, pakankamo pravažumo miško gaisrų gesinimo automobilių, trys miškų urėdijos (visos kurios kreipėsi) papildomai gavo paramą naujų modernių gaisrų stebėjimo bokštų statybai ir įrengimui.[80]

2.3. KPP 2007-2013 m. programos paramos įsisavinimas pirmuosiuose etapuose

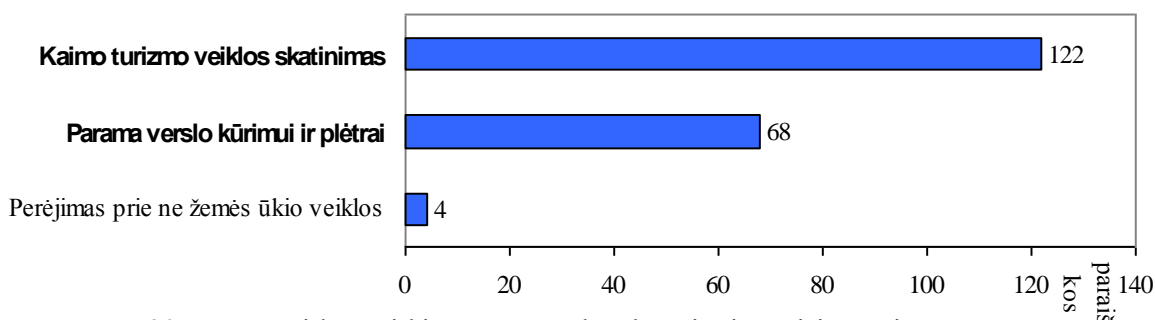
Paraiškos investicinei paramai gauti pagal KPP 2007-2013 m. programos priemones buvo pradėtos rinkti 2007 m. antroje pusėje. Nuo 2007 m. antros pusės iki 2008 m. rugpjūčio pabaigos NMA skelbė 4 paraiškų priėmimo etapus pagal skirtingas investicines priemones. Iš viso per tą laikotarpį buvo pateiktos 2853 paraiškos, t.y. 1786 paraiškomis (arba 167 proc.) daugiau nei SAPARD ir 917 paraiškomis (arba 47 proc.) daugiau nei BPD programų metu. Pagal programos pirmojo sektoriaus investicines priemones buvo pateiktos 2659 paraiškos, kurių pasiskirstymas atsispindi 19 paveiksle.[81]

19 pav. Paraiškų pasiskirstymas pagal I krypties investicines priemones, vnt.

Kaip ir BPD laikotarpiu, paklausiausios investicinės paramos priemonės išlieka „Jaunųjų ūkininkų įsikūrimas“ ir „Žemės ūkio valdų modernizavimas“ (į bendrą paraiškų skaičių yra įtrauktos ir 49 paraiškos iš rezervinio 2004-2006 m. sąrašo). Kaip matyti iš paveikslo, pagal jas pateikta daugiausiai paraiškų. Lyginant BPD laikotarpiu pateiktų paraiškų skaičių pagal priemones, net 312 paraiškom daugiau pateikta pagal priemonę „Jaunųjų ūkininkų įsikūrimas“. Tokį didelį minėtų priemonių skaičių įtakoją NMA surengti du, o pagal priemonę „Žemės ūkio valdų modernizavimas“ - trys paraiškų surinkimo etapai, kai tuo tarpu pagal likusias priemones paraiškas teikti buvo kviečiama po vieną kartą. Populiari buvo ir priemonė „Pusiau natūrinių ūkių rėmimas“, skirta remti smulkiuosius žemdirbius.

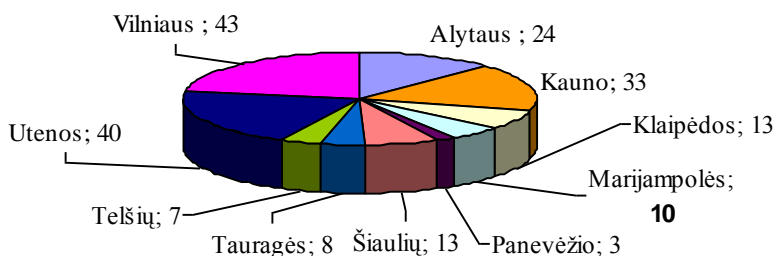
Pagal programos III sektoriaus priemones paraiškos pradėtos rinkti tik 2008 m. Iš viso pagal šią kryptį 2008 m. rugpjūčio mėnesio duomenimis buvo pateiktos 194 paraiškos. Jų pasiskirstymas pagal priemones atsispindi paveiksle.

20 pav. Paraiškų paskirstymas pagal III krypties investicines priemones, vnt.

Kaip matyti iš paveikslo, žemdirbiai paraiškas teikė pagal tris iš keturių III krypties priemonių. Paraiškų surinkimo etapas pagal šio sektoriaus ketvirtąją priemonę nebuvo skelbtas nei 2007, nei 2008 m. ir kol kas artimiausiu metu nėra numatytas. Ši investicinė priemonė dar nepatvirtinta Žemės ūkio ministro įsakymu, nors projektas jau yra.

Tarp trečiojo sektoriaus priemonių populiariausia – „Kaimo turizmo veiklos skatinimas“. Ši priemonė nėra nauja pareiškėjams, pagal ją paraiškos buvo renkamos ir SAPARD, ir BPD laikotarpiais, todėl pareiškėjai jau žino šios priemonės teikiamas galimybes, ir toliau siekia jas išnaudoti. Nauja priemonė „Parama verslo kūrimui ir plėtrai“ taip pat susilaukė nemažai dėmesio. Ji skirta smulkiojo verslo plėtrai kaime ir alternatyvių pajamų užtikrinimui. III sektoriaus priemonės ypatingai naudingos tuose regionuose, kur tradicinei žemdirbystei sąlygos yra nepalankios, ir iš pirminės žemės ūkio produktų gamybos tinkamai apsirūpinti pajamomis sunku. Tą parodė ir paraiškų skaičiaus pasiskirstymas pagal apskritis.

21 pav. III krypties priemonių paraiškų skaičius pagal apskritis, vnt.

Didesnė investicinės paramos pagal III sektoriaus priemones paklausa stebima tuose Lietuvos regionuose, kuriuose silpnai išplėtotas žemės ūkio sektorius.

Paraiškų skaičiaus pasiskirstymas pagal investicines priemones ir metus pateiktas 1 lentelėje.

3 lentelė. Paraiškų, teiktų paramai gauti pagal investicines priemones skaičius
2007 m. - 2008m. rugsėjo mėn.

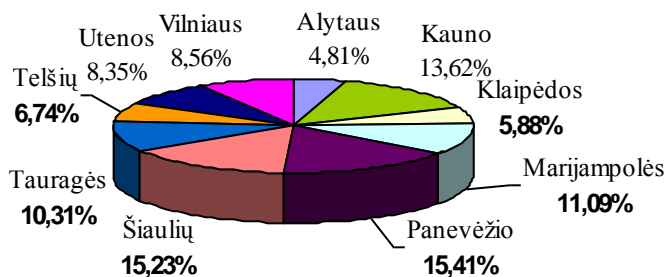
Metai	1.3.	1.5.	1.6.	1.7.	1.8.	1.9.	3.1.	3.2.	3.3.	Viso:
2007	727	0	26	45	27	17				842
2008	338	617	842	0	2	18	4	68	122	2011
Viso:	1065	617	868	45	29	35	4	68	122	2853

Jau minėta, jog tik kelioms priemonėms buvo suorganizuoti daugiau nei vienas paraiškų priėmimo etapas. Tai turėjo įtakos ir didesniai nei pagal kitas priemones pateiktų paraiškų skaičiui. Pagal priemonę „Jaunųjų ūkininkų įsikūrimas“ paraiškas teikti buvo kviečiama du kartus ir dar vienas paraiškų surinkimo etapas planuojamas šių metų rudenį.

Priemonės „Žemės ūkio valdų modernizavimas“ paraiškų surinkimui buvo skelbti trys etapai. Tačiau reiktų paminėti, jog tik vienas etapas buvo skirtas paraiškoms pateikti pagal augalininkystės sektorių, nors paklausa šio sektoriaus yra labai didelė. Kiekvieniems metams yra numatomas atskiras biudžetas pagal priemones, jų veiklos sritis bei sektorius. Kadangi pareiškėjai vangiai teikė paraiškas pagal prioritetinį priemonės sektorių (šiuo atveju, pagal gyvulininkystės sektorių), paraiškų surinkimui pagal šį sektorių buvo organizuota daugiau kvietimų nei pagal augalininkystės sektorių, kur paraiškos teikiamos aktyviai (remiantis SAPARD ir BPD patirtimi). Ir 2007 m. rudenį, ir du kartus 2008 m. buvo skelbiami paraiškų etapai pagal pirmąją veiklos sritį („Nitrato direktyvos reikalavimų ir naujų privalomų Bendrijos standartų įgyvendinimas“) ir antrosios veiklos srities gyvulininkystės sektorių. Dar vienas paraiškų rinkimo etapas pagal minėtos priemonės antrosios veiklos gyvulininkystės sektorių planuojamas šių metų rudenį.

Šių metų rudenį planuojama skelbti paraiškų rinkimo etapus ir pagal kitas investicines priemones.

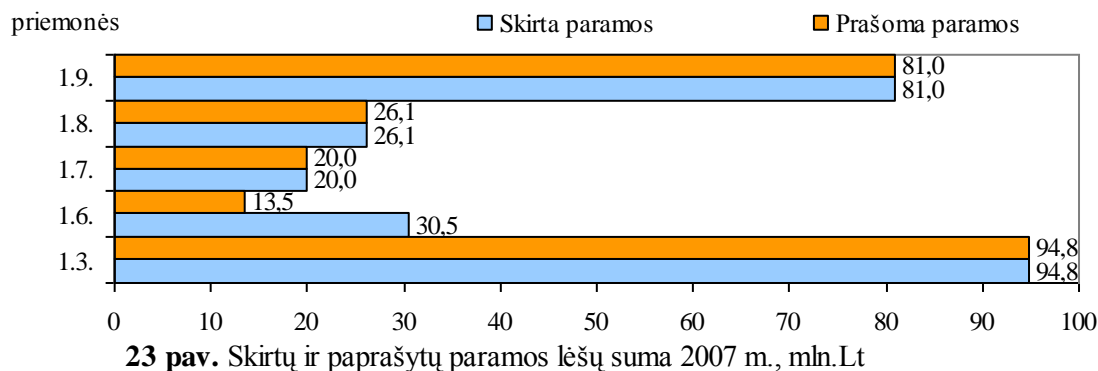
Paraiškų skaičiaus pasiskirstymas pagal apskritis pateiktas paveiksle.

22 pav. Paraiškų pasiskirstymas pagal apskritis

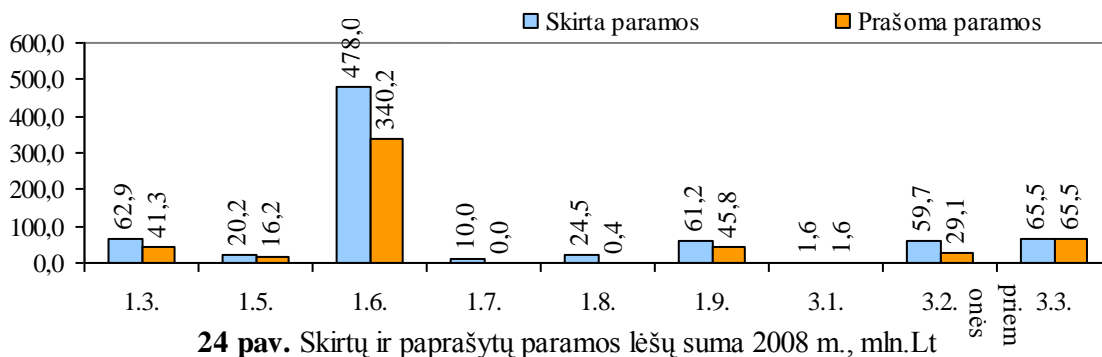
Kaip ir anksčiau, aktyviausiai paramos kreipėsi Panevėžio, Šiaulių, Kauno ir Marijampolės žemdirbiai. Atsiradusios naujos priemonės, skirtos alternatyviai veiklai vykdyti, padidino Utenos žemdirbių aktyvumą. Pagal III krypties priemones Utenoje buvo pateikta 40 paraiškų (net 29 paraiškos pagal priemonę „Kaimo turizmo veiklos skatinimas“), daugiau paraiškų pagal šią kryptį gavo tik Vilniaus apskritis – 43 paraiškas.

Bendra projektuose prašomos paramos suma pagal kaimo plėtros investicines priemones siekia 775,6 mln. Lt. 2007 m. investicinėms kaimo plėtros priemonėms remti buvo skirta 252,4 mln. Lt. 2007 m. pagal pateiktas paraiškas prašoma 235,4 mln. Lt paramos. Skirtos ir prašomos paramos pasiskirstymas tarp priemonių 2007 m. pateiktas paveiksle.[81]

Kaip matyti iš paveikslo, numatyta skirti suma yra lygi prašomai sumai (išskyrus priemonę „Žemės ūkio valdų modernizavimas“, į kurios biudžetą įeina ir lėšos, skirtos projektams finansuoti iš rezervinio 2004-2006 metų sąrašo). Pradinis biudžetas neatitiko realios situacijos, todėl lėšos tarp priemonių buvo perskirstytos atsižvelgiant į pareiškėjų aktyvumą ir prašomą paramos sumą.

2008 m. yra numatytas atskiras biudžetas. Paveiksle pateiki duomenys apie 2008 m. biudžeto lėšų pasiskirstymą bei prašomą paramos sumą pagal priemones.[81]

Kaip matyti iš paveikslo, 2008 m. paramos skirta daugiau negu paprašyta, išskyrus 3.1. ir 3.3. priemones („Perėjimas prie ne žemės ūkio veiklos“ ir „Kaimo turizmo veiklos skatinimas“). Tačiau iki 2008 m. pabaigos situacija pasikeis, kadangi rudenį pagal 1.3., 1.6., 1.7., 1.8., 1.9. ir 3.2. priemones dar planuojamas vienas paraiškų surinkimo etapas.

Iki 2008 m. rugpjūčio 21 d. buvo pasirašytos 825 sutartys, iš kurių 595 sutartys pasirašytos pagal priemonę „Jaunųjų ūkininkų išikūrimas“ ir 224 sutartys - pagal priemonę „Žemės ūkio valdų modernizavimas (49 sutartys pasirašytos pagal rezervinį 2004-2006 m. projektų sąrašą). Iki šių metų rugpjūčio 21 dienos, 2005 m. pateikusiems projektus ir finansuojamiems iš 2007-2013 m. biudžeto, buvo išmokėta 9,2 mln. Lt. 2005 m. projektams įgyvendinti dar liko išmokėti 8,2 mln. Lt paramos. [81]

2007 m. ir iki 2008 m. rugpjūčio 21 d. paraiškas pateikusiems pareiškėjams paramos lėšos dar neišmokėtos. Šiandien įvertinti tik 2007 m. pirmojo paraiškų rinkimo etapo metu pateikti projektai (taip pat 2008 m. sausį skelbto etapo pagal priemonę „Žemės ūkio valdų modernizavimas“). Pasirašę paramos sutartis žemdirbiai šiuo metu vykdo projektus, t.y. įgyvendina investicijas, teikia mokėjimo prašymus paramai gauti ir laukia lėšų pervedimo. Taigi, nuo paraiškos pateikimo, iki paramos lėšų pervedimo į paramos gavėjų sąskaitas praėjo metai. Per tą laiką didelė infliacija šalyje įtakojo ženklų žemės ūkio technikos, kitų mašinų ir įrengimų bei gamybinių išteklių pabrangimą. Pasirašę paramos gavimo sutartis žemdirbiai šiandien susiduria su tokiomis problemomis:

- Per projekto vertinimo laikotarpį nebegaminama projekte planuota įsigyti technika, įranga ar kitas turtas.
- Pabrangus investicijoms, žemdirbiai pritrūksta lėšų projekto finansavimui (tai opiausia žemdirbių problema).
- Dėl pabrangusių investicijų, keičias projekto vertė. Paramos gavėjai NMA turi pateikti perskaičiuotus projekto duomenis (įvertinant technikos pabrangimą) ir taip įrodyti, jog pakaks lėšų projekto finansavimui, bei, kad projektas atitiks ekonominio gyvybingumo nustatytas reikšmes.
- Į neigiamą pusę pasikeitė kredito įstaigų finansavimo sąlygos (paraiškos pateikimo metu skolintų lėšų šaltinis įrodomas pateikiant tik preliminarų kredito įstaigos raštą), ko pasekoje turi būti perskaičiuojami projekto duomenys, kad įrodyti, jog projekto vykdytojui pakaks lėšų finansavimui bei ūkis ar žemės ūkio įmonė atitiks reikalaujamas ekonominio gyvybingumo rodiklių reikšmes. Dėl sugriežtintų paskolų teikimo sąlygų ir dvigubai išaugusių palūkanų yra didelė grėsmė, jog kredito įstaigos atsisakys finansuoti paramos gavėjų projektus.

Tačiau nepaisant kylančių problemų dėl užsitęsiančio projektų vertinimo, bei griežtesnių reikalavimo pareiškėjams, žemdirbių domėjimasis ES investicine parama nemažėja, o kaip tik – auga. Tą parodė ir pirmųjų paraiškų surinkimo rezultatai.

2.4. ES investicinės paramos įtaka žemdirbių veiklai

Politinės ir ekonominės permainos, susijusios su Lietuvos įstojimu į ES, suteikia tvirtą pagrindą žemės ūkio ir į rinką orientuoto, modernaus, konkurencingo maisto ūkio susiformavimui. ES parama yra labai svarbi ta prasme, kad šis sektorius įgyja didesnę finansinę gyvybingumą ir potencialą plėtoti gamybą, duodančią naudos ir gamintojui, ir vartotojui, ir visos šalies ekonominei bei socialinei plėtrai.

Išankstiniais ES statistikos agentūros „Eurostat“ duomenimis, žemės ūkio sektoriaus pajamos 2007 m. labiausiai išaugo Lietuvoje – augimas, palyginti su 2006 m., siekė net 58,5 proc. Lietuvos žemdirbių pajamos susilygino su miesto žmonių pajamomis. [80]

Nuo SAPARD programos įgyvendinimo pradžios siekiančių pasinaudoti parama aktyvumas tik auga. Tai leidžia daryti išvadas, jog parama žemdirbiam teikia įvairialypę ir neabejotiną naudą. Detalesnė paramos įsisavinimo įtaka žemdirbių veiklai aptarta 2.1., 2.2. ir 2.3. skyriuose, tačiau bendrai kalbant parama ženkliai prisidėjo prie atskirų ūkių, o tuo pačiu ir viso Lietuvos žemės ūkio sektoriaus konkurencingumo didinimo, demografinių skirtumų kaimo vietovėse mažinimo, pajamų iš žemės ūkio veiklos didinimo bei pajamų iš alternatyvios veiklos gavimo. Paramos lėšomis įsigijus moderniausią techniką, pritaikius naujausias technologijas, žemdirbiams atsirado galimybės sumažinti tiek gamybos, tiek bendrąsias sąnaudas, padidinti žemės ūkio produkcijos gamybos našumą, užtikrinti aukštą produkcijos kokybę, laikytis aplinkosaugos reikalavimų. Aukšta produkcijos kokybė rinkoje užtikrina aukštas kainas, o tai prisideda prie ūkio pajamų optimizavimo. Visų šių tikslų ir siekia žemdirbiai - gyvybingo, pelną nešančio ūkio, kuriame gaminama aukštos kokybės produkcija, užtikrinamos geros darbo bei gamybos sąlygos, o tuo pačiu ir pačių žemdirbių gyvenimo sąlygos.

ES parama taip pat prisidėjo prie darbo vietų kaime kūrimosi. Už darbo vietų įkūrimą ir išlaikymą BPD programos įgyvendinimo laikotarpiu projektams buvo skiriamas prioritetas. ES parama skatina diegti aplinką tausojančius ūkininkavimo metodus. Visi projektai, finansuojami pagal ES programų priemones, įgyvendiną aplinką tausojančias priemones bei turi atitikti ES poveikio aplinkai reikalavimus.

Reikėtų pastebėti, jog paramos įtaka žemdirbių veiklai turi ir neigiamų aspektų, apie kuriuos detaliau rašoma 2.5. darbo skyriuje.

2.5. Problemos, su kuriomis susiduria siekiantys investicinės paramos, pasiūlymai joms sumažinti

Paramos įsisavinimo procese neišvengta problemų ir nesklandumų, kurie ypač buvo ryškūs pradėjus įgyvendinti pirmąją ES investicinės paramos programą – SAPARD. SAPARD bei BPD programų įgyvendinimo problemas nuolat bandyta spręsti, tačiau ir šiame naujajame laikotarpyje problemų apstu. Pareiškėjai, siekdami pasinaudoti ES investicine parama ir iki šiol susiduria su tokiomis problemomis:

- Neaiškios ir sudėtingos paraiškos pildymo ir pateikimo procedūros. Dėl šios priežasties potencialūs pareiškėjai buvo priversti naudotis konsultavimo įstaigų paslaugomis, kurių kaštai buvo dideli. Sudėtingos paramos teikimo procedūros bei brangios konsultavimo paslaugos iš dalies

įtakojo tai, kad parama pasinaudojo didesni ir ekonomiškai pajėgesni ūkininkai ir bendrovės (pvz. I-os priemonės paramos gavėjų ūkių vidurkis – 75 ha, kai buvo numatyta paremti vidutiniškai 15 ha ūkius).

- Vieningos projektų administravimo sistemos nebuvimas tarp NMA teritorinių skyrių. Nors projektų administravimas yra ir reglamentuotas, tačiau teisės aktai nėra tobuli, paliekama vietos interpretacijai, todėl suprantami skirtingai, daug juose neatitikimų.

- Pavėluotai kuriama paramos administravimo teisinė bazė. Buvo situacijų, kai, paskelbus paraiškų surinkimo etapus, dar nebuvo patvirtinti teisės aktai, arba jų pakeitimai atliekami jau projektų rengimo procese. Tai gaišina laiką, kuris ir taip būna ribotas, kadangi paraiškų surinkimo etapai yra pakankamai trumpi – vienas-du mėnesiai.

- Biurokratiniai suvaržymai renkant ir tvarkant projekto dokumentus. Per didelė ir nepagrįsta prie paraiškos teikiamos informacijos (dokumentų) apimtis. Prie projektų būtina pateikti nemažą skaičių dokumentų, kurių tinkamas parengimas užima labai daug laiko. Dokumentai paramos teikimo procese vaidina didelį vaidmenį. Netinkamai parengti dokumentai gali tapti paramos neskyrimo priežastimi.

- Žinių stoka ir pateikiamos informacijos trūkumas. Pateikiamos informacijos trūkumas buvo daugiau SAPARD programos problema. Šiandien vykdoma plati informacijos apie ES investicinę paramą sklaida naudojant įvairiausias priemones: internetą, televiziją, radiją, reklamą laikraščiuose, žurnaluose, be to rengiama daug seminarų, kuriuose žemdirbiai supažindinami su ES investicinės paramos pasinaudojimo galimybėmis. Nors apie paramos pasinaudojimo galimybes ir sąlygas kalbama daug, tačiau dauguma žemdirbių nėra pajėgūs savarankiškai parengti projektus. Projektų rengimas reikalauja įvairių žinių: buhalterinių, technologinių, ekonominių, ko žemdirbiai tikrai stokoja (nors ne visi), todėl jų dauguma ir kreipiasi į konsultantus.

- Ilgas vertinimo procesas, pasireiškiantis didelėmis laiko sąnaudomis. Viena didžiausių ES programų administravimo Lietuvoje problemų buvo ir išlieka lėtas paraiškų vertinimo ir mokėjimo prašymų tikrinimo procesas. Pareiškėjai paramos laukia net metus (nuo paraiškos pateikimo iki mokėjimo prašymo pateikimo ir paramos lėšų pervedimo į paramos gavėjo sąskaitą). Bandyta tą problemą spręsti paprastinant administracines procedūras bei didinant žmoniškuosius išteklius, kurių tokiam darbo krūviui tikrai trūko. Tačiau pagrindinė priežastis buvo ne vien žmoniškųjų išteklių dydis, o paraiškų rinkimo planavimas, t.y. kvietimai teikti paraiškas buvo skelbiami neatsižvelgiant į NMA darbo krūvį ir ankstesnių kvietimų metu pateiktų paraiškų vertinimo situaciją. Naujuoju programavimo etapu ši problema lyg ir išspręsta (iš anksto yra numatomi ir suderinami paraiškų rinkimo etapai), tačiau paraiškų vertinimas, ką parodė pirmieji programos įgyvendinimo rezultatai, nesutrumpėjo. 2007 m. rudenį pateikusieji paraiškas tik nuo 2008 m. pavasario vidurio pradėjo pasirašinėti paramos sutartis. Kai kurie pareiškėjai dar ir šiandien (rugsėjo

mėnesį) nėra pasirašę sutarčių dėl įvairių trukdžių. O kur dar projekto įgyvendinimo laikotarpis, mokėjimo prašymo pateikimo ir jo administravimo laikotarpis. 2008 m. rugsėjo mėn. duomenimis dar nė vienam pareiškėjui, pateikusiam paraišką 2007 m., nėra išmokėta parama. Taigi, vėl praėjo metai, per kuriuos žemės ūkio technikos, kito turto kainos dėl infliacijos Lietuvoje ženkliai išaugo. Paraiškų vertinimo ir atrankos vėlavimas sukelia didelių finansinių problemų projektų vykdytojams.

- Nepakankama patirtis iš paramą administruojančių pusės. Ši problema buvo ypač aktuali SAPARD programos įgyvendinimo metu. Naujai įkurtoje ES paramą administruojančioje institucijoje (NMA) pradėjo dirbti visi nauji žmonės, kurie neturėjo patirties ir įgūdžių administruoti ES paramos programas. Darbuotojams trūko specifinių žemės ūkio sektoriaus žinių, kas sąlygojo pareiškėjų ir administratorių nesusikalbėjimą. Be to, administracinius gebėjimus silpnino darbuotojų kaita. Reiktų pažymėti, jog ši problema aktuali ir šiandien. Projektus vertina įvairių kvalifikacijų specialistai. Yra tokių, kurių išsilavinimas visiškai neatitinka projektų vertintojams būtinos kompetencijos. Kyla pasipiktinimas iš projektų rengėjų pusės, kuomet projektų vertintojai, dėl kompetencijos trūkumo, išvelgia problemą ten, kur jos tikrai nėra. Gaištamas laikas bandant išaiškinti pvz. buhalterinius apskaitos vedimo niuansus.

- Ūkininkų nuosavų lėšų stoka projektų finansavimui, silpnas bankų kreditavimas smulkių ir vidutinių ūkių verslo plėtrai. Dėl šios priežasties ES investicine parama SAPARD programos laikotarpiu Lietuvoje geriau sugebėjo pasinaudoti finansiškai pajėgūs pareiškėjai. Smulkiųjų ūkininkų ir įmonių galimybes pasinaudoti SAPARD paramos teiktomis galimybėmis mažino programos įgyvendinimo metu Lietuvoje taikytos itin aukštos kreditų palūkanos, maža žemės ūkio paskirties turto vertė, bankų požiūris į žemės ūkio veiklą kaip rizikingą. Smulkiųjų žemdirbių lėšų stokos problemą bandyta spręsti jau BPD programos įgyvendinimo laikotarpiu. Atsirado nauja priemonė „Jaunųjų ūkininkų įsikūrimas“, skirta jaunųjų ūkininkų įsikūrimo finansavimui. Parama buvo teikiama kaip įsikūrimo išmoka ją išmokant paramos gavėjams pateikus tiekėjų sąskaitas. Ne vien smulkieji ūkininkai susiduria su lėšų stoka projektams finansuoti. Tai problema, aktuali ir stambiesiems žemdirbiams, ypatingai kai projekto vertinimo metu dėl infliacijos kainos išauga, o pabrangimas projekte nebūna numatytas. Ypatingai ši problema išryškėjo šių metų rudenį, kai bankai sugriežtino paskolų teikimo sąlygas. Ūkininkai, pavasarį teikę projektus, kartu su projektu pateikė investicijų finansavimą pagrindžiantį dokumentą - bankų preliminarų raštą suteikti paskolą. Šiai dienai, t.y. spalio pabaigai, projektai dar nėra įvertinti. Per tą laiką bankai ypač sugriežtino paskolų suteikimo sąlygas, dvigubai padidino palūkanas, ir daugeliui projektų pagal dabartinę tvarką paskolos gali būti nesuteiktos. Žemdirbiai susidurs su investicijų finansavimo problema. Yra grėsmė, jog atsiras tokių, kurių projektai bus įvertinti teigiamai, tačiau, dėl per projekto administravimo laikotarpį (metus) susidariusios sunkios ekonominės situacijos, žemdirbiai paramos bus priversti atsisakyti ir patirs didelius nuostolius.

Nuo administravimo kokybės priklauso ir paramos administravimo sistemos patrauklumas vartotojui – pareiškėjui ar paramos gavėjui. Kuo suprantamesnė programos įgyvendinimo sistema ir kuo veiksmingiau ji yra administruojama stiprius gebėjimus turinčių administratorių, tuo mažesnė administracinė našta (kaštai ir laikas) pareiškėjams ir projektų vykdytojams bei tuo didesnė tikimybė, kad bus parengiama daugiau ir kokybiškesnių paraiškų, projektų vykdytojais sparčiau įgyvendins projektus, sklandžiau bus įsisavinamos ES finansinės paramos lėšos.

Siekiant sumažinti aukščiau išvardintas problemas reikėtų:

- Ir toliau paprastinti paramos paraiškų ir mokėjimo prašymų administravimo procedūras mažinant pareiškėjų ir paramos gavėjų pateikiamų projekto įgyvendinimui įtakos neturinčių dokumentų skaičių. Tai pat reikėtų koncentruotis ties esminiais dalykais, nesigilinti į smulkmenas, kurios nieko nekeičia, o tik prailgina projektų administravimą.
- Sukurti kompiuterizuotą paraiškų pildymo sistemą, kuri padėtų išvengti nesusipratimų ir neteisingo teisės aktų interpretavimo.
- Sukurti verslo plano šabloną, kuris susidėtų iš daugybės, projektų vertinimui reikalingų, lentelių. Tokiu būdu verslo planai būtų rengiami vieningai, sumažėtų verslo plano apimtis (verslo plano apimtis – 45 – 100 puslapių be priedų), palengvėtų vertinimas, projektai būtų vertinami operatyviau.
- Visų projekte planuojamų prekių, darbų ir paslaugų pirkimams taikyti tik žemės ūkio ministro patvirtintą didžiausiųjų įkainių metodiką. Šiuo metu minėtos metodikos nuostatomis įsigyti galima ne visas prekes, darbus, paslaugas. Tos prekės, kurioms nėra nustatyti didžiausieji įkainiai, turi būti įsigyjamoms vadovaujantis prekių, darbų ar paslaugų pirkimo taisyklėmis, kuriose numatytos procedūros yra sudėtingos (taisyklės analogiškos viešųjų pirkimų taisyklėms), užimančios daug laiko.
- Apsvarstyti galimybę įsteigti Lietuvos biudžeto lėšomis finansuojamą paskolos fondą, iš kurio būtų galima projektams skolintis lėšas ir taip išspręsti projektų finansavimo problemą.
- Kelti NMA darbuotojų kompetenciją, atitinkamų dalių projektų vertinimą pavesti atitinkamiems specialistams (pvz. projekto dalį „Technologijos ir aplinkosauga“ turėtų vertinti šios srities specialistas, bet ne ekonomistas ar juristas). Šiuo metu, vertindami projektą, specialistai pritrūksta specifinių žinių, todėl dažnai dėl kompetencijos trūkumo atitinkamoje srityje, vertinimo metu kyla nesusipratimų, ilgėja projekto vertinimo laikas.
- Centrinėje NMA būstinėje būtina sukurti skyrių, kuris būtų atsakingas už vienodos projektų administravimo sistemos kūrimą, teritorinių departamentų darbuotojų apmokymą, vieningos informacijos savo darbuotojams teikimą, vienodų reikalavimų visuose teritoriniuose departamentuose taikymą. Problema šiuo klausimu yra nemenka. Nors projektų administravimas yra reglamentuotas teisės aktais, tačiau kiekvienas teritorinis NMA departamentas juos interpretuoja

savaip. Tai yra labai opi problema, paliečianti pareiškėjus ar paramos gavėjus, kadangi visos paraiškos, mokėjimo prašymai, pirkimų dokumentai yra priimami ir administruojami teritoriniuose skyriuose. Net kai kurių investicinių projektų („Jaunųjų ūkininkų įsikūrimas“, „Pusiau natūrinis ūkininkavimas“) vertinimas atliekamas teritoriniuose departamentuose. Praktika parodė, jog, siekiant išsiaiškinti su paraiškos pildymu ar verslo plano rengimu susijusį klausimą, geriausiai kreiptis į tą teritorinį departamentą, kuriam turės būti pateikti dokumentai. Dažnai pasitaikanti situacija, jog kiekvieno departamento darbuotojai tą patį klausimą ar situaciją interpretuoja skirtingai. Todėl kartais negalima vadovautis pvz. Utenos departamento darbuotojų reikalavimais, jei projektas bus teikiamas pvz. Marijampolės departamente, kadangi Marijampolės departamento darbuotojų reikalavimai bus skirtingi.

- Paraiškų, mokėjimo prašymų pildymo, verslo planų rengimo kokybė pagerėtų, jeigu bloga (praėjusių etapų klaidų) patirtimi NMA darbuotojai dalintųsi su pareiškėjais bei projektų rengėjais. Tam reiktų organizuoti susitikimus, netgi seminarus kurių metu būtų aptariamoms ir sprendžiamoms su projektų rengimu susijusios problemos, mokoma tinkamai rengti projektus, ko pasekoje tiek pareiškėjai, projektų rengėjai, tiek NMA darbuotojų vertintojai turėtų teigiamą naudą vėlesniuose projektų administravimo etapuose.

3. PROJEKTO PARENGIMAS PAGAL KPP 2007 – 2013 M. PROGRAMOS PRIEMONĘ „JAUNŲJŲ ŪKININKŲ ĮSIKŪRIMAS“

3.1. Priežastys, lemiančios investicijų poreikį

Paprastai tam tikros priežastys lemia ūkininko apsisprendimą investuoti į veiklą. Investicijų poreikį ūkyje gali lemti problemos, atsirandančios vykdant veiklą, ūkininko tikslas gaminti ir rinkai tiekti konkurencingą produkciją taip pat kiti ūkininko tikslai.

Pagrindinės investicijų poreikį lemiančios problemos ūkininko ūkyje:

1. nepilnai suformuotas žemės ūkio mašinų, įrengimų parkas, ko pasekoje ūkininkas priverstas trūkstantį techniką nuomotis arba naudoti panaudos teise. Tai lemia žemės ūkio darbų atlikimą nelaiku, be to patiriamos technikos nuomos ar paslaugų pirkimo sąnaudos, o visa tai neigiamai veikia ūkio rezultata.

2. nusidėvėjusi, sena, nenaši, daug darbo, laiko ir finansinių išteklių reikalaujanti, dažnai gendantį techniką, kurios remontui patiriamos didelės sąnaudos, darbai dėl gedimų atliekami ne laiku, nepasiekiami aukštos kokybės produkcija, prarandama dalis derliaus.

3. įpareigojimas ūkininkui laikytis aplinkosauginių reikalavimų, tačiau ūkyje naudojama technika yra sena ir neatitinka minėtų reikalavimų.

Poreikį investuoti iššaukia ūkininko numatyti tikslai - didinti ūkio konkurencingumą, pagerinti darbo, gyvenimo ir gamybos sąlygas, padidinti pajamas iš žemės ūkio veiklos arba gauti pajamų iš alternatyvios veiklos taip užtikrinant tinkamą pragyvenimo lygį. Be investicijų taip pat neįmanoma išsiversti tik pradėjusiam verstis žemės ūkio veikla, t.y. naujai įsisteigusiam ūkiui.

3.2. Investicijų finansavimo galimybės

Aukščiau išvardintos priežastys iššaukia atitinkamų investicijų poreikį. Prieš nusprendamas imtis konkrečių veiksmų, pirmiausiai ūkininkas privalo atsakyti į klausimą „Kiek ir kam reikia pinigų?“. Ūkininkas turi numatyti prioritetingas investavimo sritis, potencialius tiekėjus, nustatyti materialių ir nematerialių (pvz. konsultacijų) investicijų kiekį bei vertę.

Antras labai svarbus žingsnis - finansavimo būdų numatymas. Nustačius kiek ir ko reikia žemės ūkio verslui įkurti ar plėtoti, reikia pagalvoti apie galimus finansavimo būdus. Galimi trys pagrindiniai investicijų finansavimo šaltiniai: nuosavos lėšos (jei yra santaupų), ūkio veiklos lėšos, skolintos lėšos, ES arba nacionalinės paramos lėšos. Paprastai investicijų finansavimui naudojami ne mažiau kaip du finansavimo šaltiniai, kurių vienas – nuosavos/ūkio veiklos lėšos. Ūkininkas turi apsispręsti kaip finansuos likusią nuo nuosavų lėšų indėlio projekto vertės dalį – ar skolintomis

lėšomis, ar paramos lėšomis, ar abejomis iš karto. Prieš priimant sprendimą, būtina įvertinti skolinimosi ar naudojimosi parama sąlygas bei riziką. Reikėtų paminėti, jog viena iš svarbiausių paramos teikimo sąlygų yra ta, jog paramos lėšomis gali būti finansuojamos tik naujos ir nenaudotos technikos ar kito turto pirkimas. Vadinasi, ūkininkas, nusprendęs įsigyti naudotą techniką, finansuoti investicijų paramos lėšomis negalės.

Parama vilioja visus ir visada, kadangi tai yra negražintina finansinė pagalba ūkiui. Paskolą sutartyje numatytais terminais ūkininkas privalės gražinti ir dar sumokėti palūkanas, kurios nemenkai sumažina ūkio pelną, o tuo pačiu ir pačių ūkininkų pajamas bei apyvartines lėšas. Dalyvaujant ES fondų ar nacionalinėse paramos programose, išlaidos investicijoms bus kur kas mažesnės, arba net pilnai atsipirks (pvz. pagal priemonę „Jaunųjų ūkininkų įsikūrimas“, jei investicijų suma sutaps su prašoma paramos suma), kadangi dalį jų (arba visas) kompensuos ES fondai arba valstybė.

ES fondų ir nacionalinė parama yra nepalyginamos savo apimtimi, sąlygomis ir galimybėmis. Valstybės siūloma parama investicijoms yra labai maža ir ribota, palyginti su ES fondų parama, todėl ES fondų siūlomos galimybės žemdirbius itin vilioja, ką parodė SAPARD, BPD ir pirmieji naujojo programavimo laikotarpio programų rezultatai.

3.3. Projekto rengimo etapai

Kadangi šiame darbe numatytas pavyzdinio projekto rengimas pagal priemonę „Jaunųjų ūkininkų įsikūrimas“, tad projektas bus finansuojamas ūkio veiklos bei paramos lėšomis.

Svarbu suvokti, jog paramos paraiškos bei su projektu susijusių dokumentų rengimas ir teikimas NMA yra ilgas procesas. Siekiant teisingai užpildyti paraišką bei tinkamai ir laiku parengti su projektu susijusius dokumentus, paramos kreipimosi procesui reikėtų pradėti ruoštis kaip galima anksčiau. Visų pirma todėl, jog dažnai ūkininkai nė neįsivaizduoja kiek laiko užima tinkamų dokumentų parengimas bei gavimas. Dažna kliūtis rengiant dokumentus – biurokratiniai barjerai, kurie kartais sukliudo laiku pateikti paraišką paramai gauti. Paraiškų rinkimo terminai yra nustatomi Žemės ūkio ministro įsakymu, todėl, nespėjus pateikti paraiškos jos surinkimo etapu, tenka laukti kito etapo paskelbimo. Paprastai paramos norima sulaukti kuo įmanoma greičiau, todėl savalaikis pasiruošimas paraiškos teikimui yra būtina sąlyga sėkmingam ūkio veiklos tikslų įgyvendinimui.

Paramos kreipimosi procesą galima suskirstyti į kelis etapus:

1. Susipažinimas su ES investicinės paramos galimybėmis ir apsisprendimas dalyvauti ūkio poreikius bei tikslus atspindinčioje programos priemonėje. Nuo to, kokias problemas ūkininkas sprendžia, kokių siekia tikslų, ir tikisi rezultatų priklauso, kokios priemonės parama jam būtų efektyviausia.

Kaip žinia, ES paramos kreipimosi bei įsisavinimo procedūros nėra lengvos. Tą patvirtino ir SAPARD bei BPD patirtis. Nusprendęs kreiptis paramos, ūkininkas privalo susipažinti su nemažu skaičiumi teisės aktų, įvertinti savo atitikimą paramos teisės aktuose nustatytiems reikalavimams. Daugelis ūkininkų, supratę, jog tam pristigs laiko ar stokos kompetencijos bei žinių, kreipiasi į konsultantus, kurių skaičius pastaraisiais metais išaugo dėl ES teikiamos paramos Lietuvai dydžio ir paklausos paramos konsultavimo, projektų rengimo srityse.

2. Pareiškėjo atitikimo priemonės taisyklėse numatytiems reikalavimams vertinimas. Kiekvienos priemonės įgyvendinimo taisyklėse yra nustatyti pareiškėjų tinkamumo kriterijai. Tik atitikęs šiuos kriterijus ūkininkas gali kreiptis paramos, priešingu atveju jis bus netinkamas pareiškėjas ir paramos negaus.

3. Su projektu susijusių dokumentų rinkimas ir ruošimas – ketvirtasis etapas, tačiau tai reikalavimas, susijęs su tinkamumo kriterijų tenkinimu. Pvz., žemės nuomos sutartys turi būti sudarytos penkerių metų laikotarpiui nuo sutarties pasirašymo dienos ir įregistruotos VI „Registru centras“. Tai bene daugiausiai laiko užimantis „popierizmas“: reikia susitikinėti su sklypų savininkais, derėtis dėl nuomos sąlygų, parengti sutartis, ir vėliau jas įregistruoti. Tai ypač svarbus reikalavimas tiems, kurie ketina pasinaudoti parama pagal priemonę „Jaunųjų ūkininkų įsikūrimas“. Pagal šią priemonę parama teikiama už valdomas žemės ūkio naudmenas. Skiriama po 3452 Lt hektarui, bet ne daugiau kaip 138,112 tūkst. Lt. Vadinasi, siekdamas pasinaudoti maksimalia parama, jaunas ūkininkas turi valdyti 40,01 ha žemės ūkio naudmenų, kurių ne mažiau kaip 12 ha turi priklausyti nuosavybės teise. Netinkamai parengti dokumentai (nuomos, panaudos sutartys galioja trumpiau nei 5 metus, nėra įregistruotos VI „Registru centras“, nors to reikalauja priemonės taisyklės) gali būti paramos neskyrimo arba sumažinimo priežastimi. Todėl labai svarbu, kad pareiškėjai į ES programų priemonėse nustatytus reikalavimus žiūrėtų labai atsakingai.

4. Labai svarbus etapas – verslo plano penkerių metų laikotarpiui rengimas. Verslo plano rengimo tvarka yra reglamentuota. Naujuoju programavimo laikotarpiu Žemės ūkio ministro įsakymu patvirtinti verslo plano aprašo reikalavimai, kai tuo tarpu SAPARD ir BPD laikotarpiais reikėjo vadovautis rekomendacijomis. Patvirtinti reikalavimai įnešė aiškumo ir konkretumo verslo plano rengimo procese. Verslo planas turi būti parengtas pagal minėtus reikalavimus penkerių metų prognozėms. Tai yra svarbiausias dokumentas, kuriame techniškai, finansiškai, ekonomiškai ir socialiniu požiūriu pagrindžiami investavimo tikslai, nurodomos projektui įgyvendinti reikalingos lėšos ir terminai. Verslo plano rengimas paramos kreipimosi procese užima daugiausiai laiko.

Verslo plano rengimas prasideda nuo svarbiausių dokumentų surinkimo ir pristatymo (dauguma dokumentų pristatoma trečiojo paramos kreipimosi etapo metu). Kadangi ūkininkui, siekiančiam paramos pagal priemonę „Jaunųjų ūkininkų įsikūrimas“ svarbiausi dokumentai yra

žemių dokumentai, tai nuo jų tvarkymo ir reikėtų pradėti. Dažna situacija, kai jaunieji ūkininkai turi mažiau nuosavybės teise valdomos žemės, nei to reikalauja priemonės taisyklės.

Pavyzdžiui, 2007 m. vasario – balandžio mėnesį Žemės ūkio ministro įsakymu buvo skelbiamas paraiškų surinkimas pagal analizuojamą priemonę. Šio kvietimo metu ūkininkai turėjo užpildyti ir pateikti NMA vieno lapo paraišką su informacija apie tai kas kreipiasi paramos, bei nurodyti ūkio ir valdos identifikavimo kodus, įregistravimo datas. Atsirado daug ūkininkų, užpildžiusių ir pateikusių šią paraišką. Tačiau, tų pačių metų rudenį, patvirtinus priemonės taisyklės ir pakvietus pateikti projektus (kartu ir kitus su projektu susijusius dokumentus), nemaža dalis pareiškėjų atkrito dėl to, jog neatitiko priemonėje nustatytų reikalavimų, kurių vienas buvo – nuosavybės teise valdyti ne mažiau kaip 12 ha žemės ūkio naudmenų. Tie, kurie neturėjo tiek žemės ir nerado galimybių jos įsigyti, turėjo atsisakyti galimybės dalyvauti programoje. Taigi, žemės rinkoje pasiūla yra maža ir galimybės įsigyti papildomai žemės yra nedidelės, todėl žemių dokumentais turėtų būti rūpinamasi pirmiausiai.

Pristačius tinkamai parengtus dokumentus, galima pradėti verslo pano rengimą. Tačiau prieš tai dar labai svarbu iš ūkininko gauti informaciją (jei verslo planą rengia konsultantas) apie jo kompetenciją, darbo patirtį, motyvus užsiimti žemės ūkio veikla, ūkyje vykdomą veiklą, jau pasiektus rezultatus ir planuojamus pasiekti, ūkio produkcijos realizavimo rinką, aptarti ūkio prioritetines investavimo sritis, pačias investicijas, potencialius tiekėjus, projekto finansavimo galimybes ir kitus verslo plano rengimui įtaką darančius veiksnius. Taigi, jau patys pirmieji žingsniai ES paramos link yra labai svarbūs. Labai svarbu, kad ūkininkas rodytų iniciatyvą ir aktyviai dalyvautų projekto rengime. Nuo to, kokią informaciją ir kada ūkininkas suteiks, priklausys projekto įgyvendinimo realumas. Reikia nepamiršti, jog paraiškoje ir verslo plane suplanuotų rodiklių reikšmių būtina bus siekti visus penkerius metus. Rodikliai bus vertinami kiekvienais metais, teikiant kasmetines užbaigto projekto metines ataskaitas, taip pat po penkerių metų nuo paramos sutarties pasirašymo, kada bus tikrinama ūkio veiklos atitiktis verslo planui. Nepavykus įgyvendinti verslo plano ir pasiekti suplanuotų rodiklių dėl neobjektyvių priežasčių, gresia sankcijos (paramos sumažinimas, paramos neskyrimas ir paramos susigrąžinimas), kurios gali būti pritaikytos net ir po penkerių metų. Norint išvengti nesusipratimų, ūkininkas, taip pat ir konsultantas, į verslo plano rengimą turėtų žiūrėti ypač atsakingai ir stengtis suplanuoti tokią ūkio veiklą ir rezultatus, kuriuos pasiekti paramos gavėjui būtų realu ir nesunku. Kuo realiau bus parengtas verslo planas, tuo lengviau bus jį įgyvendinti.

Surinkus dokumentus bei informaciją, reikalingą verslo planui parengti, rengiamas pats verslo planas. Verslo plano rengimas susideda iš dviejų dalių: finansinės dalies bei aprašymo dalies rengimo. Pirmiausiai būtina parengti finansinę verslo plano dalį, kuri išmatuotų ūkio veiklą penkerių metų laikotarpiui ir įvertinti ją skaičiais finansinėse ataskaitose. Verslo plano prognoziniai

skaičiavimai turi būti atlikti, finansinės ataskaitos sudarytos vadovaujantis 2006 m. gruodžio 18 d. Žemės ūkio ministro įsakymu „Dėl ūkininko ūkio ir gyventojų, kurie neįregistravę ūkininko ūkio verčiasi individualia žemės ūkio veikla, veiklos buhalterinės apskaitos tvarkymo dvejetainė apskaitos sistema rekomendacijų patvirtinimo“. Kaip matyti, tai darbas, reikalaujantis buhalterinių, ekonominių bei technologinių žinių.

Rengiant finansinę verslo plano dalį, būtina suplanuoti ūkyje gaminamos produkcijos apimtis, veiklos kintamas, pastovias sąnaudas, pardavimų apimtis, rinkos ir atsargų kainas, ilgalaikį, trumpalaikį turtą ir jo vertės pokyčius atsižvelgiant į nusidėvėjimą (būtina įvertinti projekto metu planuojamą įsigyti turtą), planuojamas gauti pajamų ir turto dotacijas, paskolų paėmimą ir gražinimą (jei numatoma finansuoti skolintomis lėšomis), skolas tiekėjams, kitus galimus išpareigojimus ir kitus rodiklius, atsižvelgiant į ūkio veiklą ir tikslus. Reikia nepamiršti, jog visos prognozės turi būti realios ir pagrįstos. Finansinių prognozių sudarymo prielaidos turi būti pagrįstos statistinės informacijos ar Ūkių apskaitos duomenų tinklo duomenimis ir/ar praėjusio ataskaitinio laikotarpio duomenimis. Finansinių prognozių sudarymo lentelės pildomos atsižvelgiant į buhalterinėje apskaitoje taikomus metodus ir taisykles.

Vienas iš tinkamumo kriterijų, susijęs su verslo plano finansine dalimi – ekonominio gyvybingumo rodiklių apskaičiavimas ir atitikimas Žemės ūkio ministro įsakyme nustatytoms reikšmėms. Verslo plane turi būti pakankamai duomenų ūkio pelningumui ir mokumui pagrįsti, ekonominio gyvybingumo rodikliams apskaičiuoti. Jaunojo ūkininko ūkio veikla turi būti suplanuota taip, kad grynasis pelningumas įsakyme nustatytas reikšmes atitiktų trečiaisiais metais po projekto įgyvendinimo pabaigos metų, o skolos rodiklis - projekto įgyvendinimo ir visais kitais prognoziniiais metais. Kitaip tariant, šioje verslo plano dalyje reikia įrodyti, jog ūkininko sumanymas yra geras, pelningas ir perspektyvus. Tai svarbiausia ir labiausiai investuotojų bei kreditorių analizuojama verslo plano dalis.

Parengus verslo plano finansinę dalį, rengiamas aprašymas. Aprašyme turi būti pateikta ūkininko biografija, informacija apie ūkio veiklą, tikslus, uždavinius, pasiektus ir planuojamus pasiekti rezultatus ir t.t.. Aprašyme lentelėse turi būti pateikti finansinės dalies prognoziniai duomenys, šių lentelių apibūdinimas, paaiškinimas, pagrindimas. Verslo plano turinį reglamentuoja 2007 m. balandžio 5 d. Žemės ūkio ministro įsakymas Nr. 3D-147. Turinio pavyzdys, kaip ir visi finansiniai paskaičiavimai bei visas verslo planas pateiktas priede Nr.3.

5. Paskutinis darbas paramos kreipimosi procese yra paramos paraiškos užpildymas bei projekto bylos suformavimas. Į projekto bylą įsegama paraiška, verslo planas bei daugybė kitų dokumentų (nuosavos žemės dokumentai, nuomojamos žemės dokumentais, pareiškėjo asmens tapatybę patvirtinantis dokumentas, išsilavinimą patvirtinantys dokumentai, investicijų vertę pagrindžiantys dokumentai, finansinės atskaitomybės dokumentai, kredito įstaigos preliminarus

raštas apie sutikimą finansuoti projektą, ūkininko ūkio registravimo pažymėjimas, pranešimas apie žemės ūkio ir kaimo valdos įregistravimą, pridėtinės vertės mokesčio mokėtojo registracijos pažymėjimas, technikos panaudos sutartys ir kt.). Ūkininkas privalo pasirašyti kiekvieną paramos paraiškos ir priedamų dokumentų lapą. Paramos paraiška turi būti pateikta taip pat ir elektronine (įrašyta į kompiuterinę laikmeną Word formatu) forma. Visa byla pateikiama NMA teritoriniam skyriui pagal projekto įgyvendinimo vietą.

Verslo plano skaičiavimai įrodė, jog ūkininko projekto (priedas Nr.3) be paramos lėšų įgyvendinti nebūtų įmanoma. Siekiant tuo įsitikinti, buvo atlikti skaičiavimai. Tą pačią investiciją bandyta finansuoti kitais šaltiniais –banko paskola penkeriems metams, nuosavomis lėšomis, ir darant prielaidą, jog visi kiti veiksniai išliks nepakitę. Rezultatai parodė, jog nei banko paskola, o juo labiau, nuosavomis lėšomis projekto finansuoti nepavyktų. Finansuojant tą patį projektą banko paskola penkeriems metams (su 7 proc. palūkanomis), antraisiais metais po projekto įgyvendinimo ūkininkas susidurs su lėšų trūkumu, bus nemokus (tą įrodo neigiami pinigų srautai, priedas Nr.6). Įgyvendinti projekto investicijas nuosavomis lėšomis – tuo labiau neįmanoma, kadangi verslo pradžioje visada stokojama kapitalo net veiklai vykdyti, o ką jau kalbėti apie investicijas. Neigiami pinigų srautai (priedas Nr. 9) projekto įgyvendinimo metais, t.y. 2008 m., įrodė, jog pinigų finansuoti investiciją tikrai nepakaks. Nėra lengva sukaupti tiek daug laisvų lėšų (137767 Lt) investicijoms vykdyti. Pinigų srautų ataskaitos (priedas Nr.9) duomenys rodo, jog kasmet neigiami srautai mažėja. Vadinasi, ūkininkas, siekdamas investicijoms skirti 137767 Lt, turėtų taupyti apytiksliai 8 - 9 metus.

Taigi, dalyvaudamas KPP 2007 – 2013 m. programos priemonėje „Jaunųjų ūkininkų išikūrimas“, ūkininkas įsigys naują modernią, gamybos sąnaudas mažinančią, aukštą produkcijos ir darbų atlikimo kokybę užtikrinančią, laiką taupančią žemės ūkio techniką, išvengs ūkio pelną ir apyvartines lėšas mažinančių įsipareigojimų kredito įstaigoms, laisvas lėšas skirs savo pragyvenimo lygiui gerinti, ir užtikrins gyvybingo ir konkurencingo ūkio gyvavimą.

IŠVADOS, PASIŪLYMAI, REKOMENDACIJOS

1. Nagrinėjant ES fondų programas žemės ūkiui remti, matyti, jog siūlomos paramos asortimentas žemdirbiams tikrai didelis. Parama gali pasinaudoti tiek smulkūs, tiek stambūs žemdirbiai, naujai įsikūrę ar ūkininkaujantys ne vienus metus, besiverčiantys tradiciniu žemės ūkio verslu ar užsiimantys alternatyvia veikla kaime. Paramos lėšos gali būti naudojamos įvairiems žemdirbių poreikiams tenkinti, problemoms spręsti. Naujuoju programavimo laikotarpiu atsirado dar daugiau paramos priemonių nei buvo SAPARD ir BPD laikotarpiais.

2. Tiriant paramos administravimo sistemą ir procesus, stebimas vieningos projektų administravimo sistemos nebuvimas tarp NMA teritorinių skyrių. Nors projektų administravimas yra ir reglamentuotas, tačiau teisės aktai nėra tobuli, priimami pavėluotai, paliekama vietos interpretacijai, todėl suprantami skirtingai, daug juose neatitikimų. Sprendžiant šią problemą, Centrinėje NMA būstinėje patartina sukurti skyrių, kuris būtų atsakingas už vienodos projektų administravimo sistemos kūrimą, teritorinių departamentų darbuotojų apmokymą, vieningos informacijos savo darbuotojams teikimą, vienodų reikalavimų visuose teritoriniuose departamentuose taikymą. Taip pat būtina kelti NMA darbuotojų kompetenciją, atitinkamų dalių projektų vertinimą pavesti atitinkamiems specialistams. Šiuo metu, vertindami projektus, specialistai pritrūksta specifinių žinių, todėl dažnai dėl kompetencijos trūkumo atitinkamoje srityje, vertinimo metu kyla nesusipratimų, užtrunka projektų vertinimas.

3. Viena didžiausių ES programų administravimo Lietuvoje problemų buvo ir išlieka lėtas paraiškų vertinimo ir mokėjimo prašymų tikrinimo procesas. Nors problemą bandyta spręsti paprastinant administracines procedūras, didinant žmoniškuosius išteklius bei iš anksto numatant ir suderinant paraiškų rinkimo etapus, tačiau paraiškų vertinimas, ką parodė pirmieji 2007-2013 m. programos įgyvendinimo rezultatai, nesutrumpėjo. Per tą laiką gamybinių išteklių kainos ženkliai išaugo, bankai sugriežtino paskolų teikimo sąlygas, dvigubai padidino palūkanas, pareiškėjai patyrė finansinius nuostolius, o visa tai sumažino paramos teigiamą įtaką verslui. Sprendžiant šią ir aukščiau minėta problemą, reikėtų mažinti prie projektų pateikiamų dokumentų/informacijos apimtį, sukurti kompiuterizuotą paraiškų pildymo sistemą, kuri sutaupyti laiką, padėtų išvengti nesusipratimų ir neteisingo teisės aktų interpretavimo. Sprendžiant pareiškėjų projektų finansavimo problemą, vertėtų apsvarstyti galimybę įsteigti Lietuvos biudžeto lėšomis finansuojamą paskolos fondą, iš kurio būtų galima projektams skolintis lėšas.

4. Analizuojant pagrindinius reikalavimus paramai gauti SAPARD, BPD ir KPP 2007-2013 m. programų įgyvendinimo laikotarpiais, stebimas šių reikalavimų griežtinimas, papildomų atsiradimas, kas apsunkina projektų rengimą, reikiamų dokumentų surinkimą, o vėliau – ir vertinimą.

5. Atlikus ES investicinės paramos žemės ūkio sektoriuje įsisavinimo rezultatų analizę matyti, jog pareiškėjų aktyvumas nuo SAPARD programos įgyvendinimo auga. Jau per pirmuosius KPP 2007-2013 m. paraiškų surinkimo etapus paraiškų pateikta 167 proc. daugiau nei per visą SAPARD programą ir 47,4 proc. daugiau nei per visą BPD laikotarpį. Aktyviausiai pareiškėjai visų programų administravimo laikotarpiais paraiškas teikė pagal priemones „Žemės ūkio valdų modernizavimas“ (SAPARD ši priemonė vadinosi „Investicijos į pirminę žemės ūkio gamybą“) ir „Jaunųjų ūkininkų įsikūrimas“ (SAPARD šios priemonės nebuvo). Pagal abi priemones pateiktų paraiškų skaičius sudarė 69,8 proc. visų paraiškų.

6. Analizuojant pareiškėjų aktyvumą pagal apskritis, paaiškėjo, jog aktyviausiai paraiškas teikė Kauno, Panevėžio, Šiaulių ir Marijampolės žemdirbiai, kur vyrauja tradicinei žemdirbystei palankios sąlygos. Pasyviausiai paraiškas teikė Utenos, Telšių ir Alytaus žemdirbiai, kur vyrauja tradicinei žemdirbystei nepalankios sąlygos ir iš pirminės žemės ūkio gamybos apsirūpinti pajamomis sunku. Reiktų pastebėti, jog naujuoju programavimo laikotarpiu kreipiamas ypatingas dėmesys į tokius regionus, numatant jiems galimybę vystyti alternatyvią įvairią veiklą ir gauti paramą. Jau per pirmuosius paraiškų surinkimo etapus minėtose apskrityse stebimas didesnis pareiškėjų susidomėjimas alternatyviam verslui skirtomis priemonėmis.

7. Išankstiniais ES statistikos agentūros „Eurostat“ duomenimis, žemės ūkio sektoriaus pajamos 2007 m. labiausiai išaugo Lietuvoje – augimas, palyginti su 2006 m., siekė net 58,5 proc. Lietuvos žemdirbių pajamos susilygino su miesto žmonių pajamomis. Parama ženkliai prisidėjo prie atskirų ūkių, o tuo pačiu ir viso Lietuvos žemės ūkio sektoriaus konkurencingumo didinimo, demografinių skirtumų kaimo vietovėse mažinimo, pajamų iš žemės ūkio veiklos didinimo bei pajamų iš alternatyvios veiklos gavimo. Paramos lėšomis įsigijus moderniausią techniką, pritaikius naujausias technologijas, žemdirbiams atsirado galimybės sumažinti tiek gamybos, tiek bendrąsias sąnaudas, padidinti žemės ūkio produkcijos gamybos našumą, užtikrinti aukštą produkcijos kokybę, laikytis aplinkosaugos reikalavimų. Visų šių tikslų ir siekia žemdirbiai - gyvybingo, pelną nešančio ūkio, kuriame gaminama aukštos kokybės produkcija, užtikrinamos geros darbo bei gamybos sąlygos, o tuo pačiu ir pačių žemdirbių gyvenimo sąlygos. ES parama taip pat prisidėjo prie darbo vietų kaime kūrimosi.

8. Parengtas projektas įtikino, jog „Jaunajam ūkininkui“ teikiama ES investicinė parama yra būdas pradėti verslą, apsirūpinti būtinausia technika išvengiant didelių įsiskolinimų bankams, užsidirbti pajamų iš žemės ūkio veiklos ir taip įsitvirtinti kaime. Finansiniai projekto skaičiavimai parodė, jog esant toms pačioms prognozuojamoms sąlygoms, projekto įgyvendinimas tiek nuosavomis, tiek skolintomis lėšomis neįmanomas. Ūkininkui nusprendus suplanuotą investiciją finansuoti tik nuosavomis lėšomis matyti, jog jau pirmaisiais projekto įgyvendinimo metais pinigų jis pritrūks (neigiami pinigų srautai). Banko paskola taip pat per didelė našta tik įsikūrusiam, didelio

kapitalo neturinčiam ūkininkui. Projekto skaičiavimai parodė, jog prognozuotą banko paskolą su 7 proc. palūkanomis (2007 m. paskolų kaina) per penkerių metų laikotarpį ūkininkui gražinti bus sunku, antraisiais metais po projekto įgyvendinimo ūkininkas pritrūks lėšų. Reiktų paminėti, jog projektas pateiktas 2007 m. spalio mėnesį, tačiau paramos lėšos ūkininko dar nepasiekė. Šiuo metu projektas yra įgyvendintas, pateiktas mokėjimo prašymas paramai gauti, laukiama paramos lėšų gavimo.

LITERATŪROS SĄRAŠAS

1. Bendra BPD statistika. <http://parama.nma.lt/index.php?772147631> [žiūrėta 2008-03-01].
2. Bendroji žemės ūkio politika – apžvalga.
http://ec.europa.eu/agriculture/publi/capexplained/cap_lt.pdf [žiūrėta 2008-03-01].
3. Čiakas L. Bendroji žemės ūkio politika ruošiasi reformai.
http://iz.euro.lt/lit/ES_Bendrosios_zemes_ukio_politika_ruosia/332 [žiūrėta 2008-03-01].
4. Čironienė J. SAPARD paramos pamokos panaudojant ES struktūrinių fondų paramą: mokslinės praktinės konferencijos „Kaimo verslų vadyba: teorija, studijos, praktika“ pranešimų medžiaga 1 (5).-Akademija: Lietuvos žemės ūkio universitetas verslo vadybos katedra, 2004.
5. ES PHARE ESS 2002 programos projektas. Verslumo skatinimo iniciatyva. Verslo plano, struktūrinių fondų paramai gauti, rengimo vadovas II dalis finansinė dalis.
http://www.ktc.lt/files/361/verslo_planas_kaip_sudetine_finansine%20dalis.pdf [žiūrėta 2008-03-01].
6. ES parama 2007-2013 laikotarpiu pasinaudoti sieks kas antras kaimo turizmo sodybos savininkas. <http://lt.lt.allconstructions.com/portal/block/31/article/1855> [žiūrėta 2008-08-02].
7. Europos Sąjungos struktūrinė parama įsisavinama sėkmingai.
http://www.zum.lt/min/index.cfm?fuseaction=displayHTML&attributes.file=File_3280.cfm&langparam=LT [žiūrėta 2008-08-02].
8. Gairės pareiškėjams, 2005 metais teikiantiems projektus paramai gauti pagal Lietuvos 2004-2006 metų bendrojo programavimo dokumento (BPD) kaimo plėtros ir žuvininkystės prioriteto priemonę „Jaunųjų ūkininkų įsikūrimas“, 2005 saus. 14 d., Nr. 3D-26.
<http://parama.nma.lt/index.php?-1295353861> [žiūrėta 2008-06-28].
9. Gairės pareiškėjams, 2005 metais teikiantiems projektus paramai gauti pagal Lietuvos 2004-2006 metų bendrojo programavimo dokumento (BPD) kaimo plėtros ir žuvininkystės prioriteto priemonę „Žemės ūkio produktų perdirbimo ir rinkodaros gerinimas“, 2005 kov. 23 d., Nr. 3D-155. <http://parama.nma.lt/index.php?-1295353861> [žiūrėta 2008-06-28].
10. Gairės pareiškėjams, teikiantiems projektus paramai gauti 2005 metais pagal Lietuvos 2004-2006 metų bendrojo programavimo dokumento (BPD) kaimo plėtros ir žuvininkystės prioriteto priemonę „Investicijos į žemės ūkio valdas“, 2005 vasar. 23 d., Nr. 3D-87.
<http://parama.nma.lt/index.php?-1295353861> [žiūrėta 2008-06-28].
11. Gairės pareiškėjams, teikiantiems projektus paramai gauti 2005-2006 metais pagal Lietuvos 2004-2006 metų bendrojo programavimo dokumento (BPD) kaimo plėtros ir žuvininkystės

- prioriteto priemonės „Kaimo vietovių pritaikymo ir plėtros skatinimas“ veiklos sritį „Žemės sklypų perskirstymas“, 2005 gruodž. 19 d., Nr. 3D-587. <http://parama.nma.lt/index.php?-1295353861> [žiūrėta 2008-06-28].
12. Gairės pareiškėjams, teikiantiems projektus paramai gauti 200 metais pagal Lietuvos 2004-2006 metų bendrojo programavimo dokumento (BPD) kaimo plėtros ir žuvininkystės prioriteto priemonės „Kaimo vietovių pritaikymo ir plėtros skatinimas“ veiklos sritis „Žemės ūkio ir artimų ekonominės veiklos sektorių įvairinimas, siekiant įvairiapusio ekonominės veiklos pobūdžio ir alternatyvių pajamų šaltinių“ bei „Kaimo turizmo ir amatų skatinimas“, 2005 vas. 23 d., Nr. 3D-88. <http://parama.nma.lt/index.php?-1295353861> [žiūrėta 2008-06-28].
 13. Gairės pareiškėjams, teikiantiems projektus paramai gauti 2005 metais pagal Lietuvos 2004-2006 metų bendrojo programavimo dokumento (BPD) kaimo plėtros ir žuvininkystės prioriteto priemonę „Miškų ūkis“, 2005 vas. 23 d., Nr. 3D-91. <http://parama.nma.lt/index.php?-1295353861> [žiūrėta 2008-06-28].
 14. Galutinė SAPARD vidutinės trukmės įvertinimo ataskaita. <http://www.nma.lt/index.php?1087071382> [žiūrėta 2008-06-28].
 15. Gečas K., Jakubavičius A., Vijeikis D. Struktūrinių fondų parama verslui. - Vilnius : UAB „Pačiolis“, 2004.
 16. Jau išmokėta visa 2004 m. parama pagal Lietuvos 2004-2006 m. bendrojo programavimo dokumento kaimo. <http://64.233.183.104/search?q=cache:PRyAczC24YUJ:www.kontrastai.lt/%3Fp%3D76+ES+parama+Latvijai&hl=lt&ct=clnk&cd=20&gl=lt> [žiūrėta 2008-03-01].
 17. Jaunieji ūkininkai konkurencingo ir dinamiško žemės ūkio ateitis// Ūkininko patarėjas, 2008 liep. 8, Nr. 76 (2276). P.14.
 18. Jauniesiems stotis ant kojų padeda Europos parama. <http://www.valstietis.lt/Priedai/ES-parama/Jauniesiems-stotis-ant-koju-padede-Europos-parama> [žiūrėta 2008-10-12].
 19. Lietuvos agrarinės ekonomikos institutas. Lietuvos integravimosi į Europos Sąjungą pasekmės žemės ūkiui. - Vilnius: Lietuvos agrarinės ekonomikos institutas, 2003.
 20. Lietuvos agrarinės ekonomikos institutas. Ūkininko ūkis kelyje į Europos Sąjungą. - Vilnius: Lietuvos agrarinės ekonomikos institutas, 2002.
 21. Lietuvos 2004-2006 m. bendrojo programavimo dokumento priedas. http://www.esparama.lt/ES_Paramam/bpd_2004_2006m._medis/apie_bpd/files/final_BPD_priedas_2008-10-01.doc [žiūrėta 2008-03-01].
 22. Lietuvos kaimo plėtros 2007-2013 metų programos administravimo taisyklės, 2007 balandž. 6 d., Nr. 3D-153. <http://www.zum.lt/min/failai/070406-3D-153.pdf> [žiūrėta 2008-06-28].

23. Lietuvos kaimo plėtros 2007-2013 metų programa. 2007 rugs. 19 d. http://www.zum.lt/min/failai/Oficialus_KPP_2007-2013_bendroji_dalis_final1vert_LT.pdf [žiūrėta 2008-06-28].
24. Lietuvos kaimo plėtros 2007-2013 metų programos priemonės. 2007 rugs. 19 d. http://www.zum.lt/min/failai/KPP__programos_priemoniu_aprasymai__lietuviu_kalba_.pdf [žiūrėta 2008-06-28].
25. Lietuvos kaimo plėtros 2007–2013 metų programos priemonės „Jaunųjų ūkininkų įsikūrimas“ įgyvendinimo taisyklės, 2008 kov. 6 d., Nr. 3D-128. <http://www.nma.lt/index.php?1148007304> [žiūrėta 2008-06-28].
26. Lietuvos kaimo plėtros 2007–2013 metų programos priemonės „Kaimo turizmo veiklos skatinimas“ įgyvendinimo taisyklės, 2008. saus. 8 d., Nr. 3D-13. <http://www.nma.lt/index.php?1631408982> [žiūrėta 2008-06-28].
27. Lietuvos kaimo plėtros 2007–2013 metų programos priemonės „Miškų ekonominės vertės didinimas“ įgyvendinimo taisyklės, 2007 spal. 31 d., Nr. 3D-481. <http://www.nma.lt/index.php?1631408982> [žiūrėta 2008-06-28].
28. Lietuvos kaimo plėtros 2007–2013 metų programos priemonės „Parama verslo kūrimui ir plėtrai“ įgyvendinimo taisyklės, 2008 kov. 15 d., Nr. 3D-144. <http://www.nma.lt/index.php?1364941792> [žiūrėta 2008-06-28].
29. Lietuvos kaimo plėtros 2007–2013 metų programos priemonės „Perėjimas prie ne žemės ūkio veiklos“ įgyvendinimo taisyklės, 2007 gruodž. 27 d., Nr. 3D-583. <http://www.nma.lt/index.php?1631408982> [žiūrėta 2008-06-28].
30. Lietuvos kaimo plėtros 2007–2013 metų programos priemonės „Pusiau natūrinis ūkininkavimas“ įgyvendinimo taisyklės, 2008 saus. 31 d., Nr. 3D-54. <http://www.nma.lt/index.php?1631408982> [žiūrėta 2008-06-28].
31. Lietuvos kaimo plėtros 2007-2013 metų programos priemonių statistika 2008-08-21. <http://www.nma.lt/index.php?485969070> [žiūrėta 2008-08-26].
32. Lietuvos kaimo plėtros 2007–2013 metų programos priemonės „Žemės ūkio produktų perdirbimas ir pridėtinės vertės didinimas“ pirmosios veiklos srities „Žemės ūkio produktų perdirbimas ir rinkodara“ įgyvendinimo taisyklės, 2007 spal. 31 d., Nr. 3D-482. <http://www.nma.lt/index.php?-1628749203> [žiūrėta 2008-06-28].
33. Lietuvos kaimo plėtros 2007–2013 metų programos priemonės „Žemės ūkio valdų modernizavimas“ antrosios ir trečiosios veiklos sričių įgyvendinimo taisyklės, 2007 spal. 31 d., Nr. 3D-480. <http://www.nma.lt/index.php?351723305> [žiūrėta 2008-06-28].
34. Lietuvos kaimo plėtros 2007–2013 metų programos priemonės „Žemės ūkio valdų modernizavimas“ pirmosios veiklos srities „Nitratų direktyvos reikalavimų ir naujų

- privalomų bendrijos standartų įgyvendinimas“ įgyvendinimo taisyklės, 2007 spal. 21 d., Nr. 3D-479. <http://www.nma.lt/index.php?351723305> [žiūrėta 2008-06-28].
35. Lietuvos kaimo plėtros 2007–2013 metų programos priemonės „Žemės ir miškų ūkio veikla ir jos infrastruktūra“ veiklos srities „Žemės ūkio vandentvarka“ įgyvendinimo taisyklės, 2007 spal. 31 d., Nr. 3D-478. <http://www.nma.lt/index.php?-1502880640> [žiūrėta 2008-06-28].
 36. Lietuvos kaimo plėtros 2007–2013 metų programos priemonės „Žemės ir miškų ūkio veikla ir jos infrastruktūra“ veiklos srities „Miškų infrastruktūros gerinimas“ įgyvendinimo taisyklės, 2008 vasar. 21 d., Nr. 3D-76. <http://www.nma.lt/index.php?-1502880640> [žiūrėta 2008-06-28].
 37. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1999 m. lapkričio 11 d. nutarimas Nr. 1266 „Dėl Nacionalinės mokėjimo agentūros prie žemės ūkio ministerijos įsteigimo”. http://www3.lrs.lt/pls/inter2/dokpaieska.showdoc_1?p_id=89869 [žiūrėta 2008-03-01].
 38. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2004 m. rugpjūčio 2 d. nutarimas Nr. 935 „Dėl Lietuvos 2004-2006 metų bendrojo programavimo dokumento patvirtinimo”. http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_1?p_id=281241&p_query=&p_tr2= [žiūrėta 2008-03-01].
 39. Lietuvos Respublikos žemės ūkio, maisto ūkio ir kaimo plėtros įstatymas, 2002 birž. 25 d., Nr. IX-987. http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_1?p_id=171174 [žiūrėta 2008-03-01].
 40. Lietuvos Respublikos žemės ūkio ministerija. BPD Kaimo plėtros ir žuvininkystės prioriteto priemonių pavyzdiniai dokumentai ir jų komentarai. - Vilnius: Arx Baltica, 2005.
 41. Lietuvos Respublikos žemės ūkio ministerija. Nacionalinė 2007-2013 metų kaimo plėtros strategija. 2007 liep. 18 d. http://www.zum.lt/min/failai/Strategija_NSP_Lithuania_2007_09_14_revised_be_track_LT.pdf [žiūrėta 2008-03-01].
 42. Lietuvos Respublikos žemės ūkio ministerija. Nauja finansinė perspektyva 2007-2013 metais. http://www.zum.lt/min/failai/2007-13_ilgosios_07_10_10.ppt [žiūrėta 2008-03-01].
 43. Martinaitis Ž. Planuojamas ES struktūrinės paramos naudojimas Lietuvoje ir kitose naujosiose narėse. http://iz.euro.lt/lit/Planuojamas_ES_strukturines_paramos_naud/248 [žiūrėta 2008-06-28].
 44. Miniataitė D.: Lietuva dalyvauja formuojant ES Bendrąją žemės ūkio politiką. <http://www.bernardinai.lt/index.php?url=articles/70301> [žiūrėta 2008-03-01].

45. Miniataitė D. Lietuvos kaimo plėtros 2007-2013 metų programos apžvalga. [http://www.zum.lt/min/failai/viesas_pristat_sekretores_07_07_05_\(4\).ppt](http://www.zum.lt/min/failai/viesas_pristat_sekretores_07_07_05_(4).ppt) [žiūrėta 2008-08-02].
46. Nacionalinė mokėjimo agentūra. Apžvalga: ES struktūrinių fondų parama kaimo plėtrai ir žuvininkystei 2004-2006, 2007.
47. Nacionalinė mokėjimo agentūra. Kaip sekasi ES struktūrinių fondų paramos gavėjams įgyvendinti kaimo plėtros ir žuvininkystės projektus. - Vilnius, 2006 m.
48. Nacionalinė mokėjimo agentūra. Parama pagal specialiąją žemės ūkio ir kaimo plėtros programą (SAPARD). – Vilnius: Gairės, 2003.
49. Nacionalinė mokėjimo agentūra. Patarimai ūkininkams SAPARD paramai gauti. – Vilnius: Gairės, 2002.
50. Nacionalinė mokėjimo agentūra. Penkerių metų veiklos apžvalga. SAPARD paramos įgyvendinimo Lietuvoje ataskaita. – Vilnius: LĮ Kriventa, 2004.
51. Nacionalinė mokėjimo agentūra prie Žemės ūkio ministerijos. 2005 metų veiklos ataskaita.- Vilnius: LĮ Kriventa, 2006.
52. Nacionalinė mokėjimo agentūra. Verslo plano rengimo rekomendacijos SAPARD paramai gauti. – Vilnius: Gairės, 2000.
53. Nacionalinė mokėjimo agentūra prie Žemės ūkio ministerijos. 2006 m. veiklos ataskaita. – Vilnius: LĮ Kriventa, 2007.
54. Nacionalinė mokėjimo agentūra prie Žemės ūkio ministerijos. 2007 m. veiklos ataskaita. – Vilnius: VŠĮ Vizualinių komunikacijų studija, 2008.
55. Nacionalinės žemės ūkio ir kaimo plėtros 2000-2006 metų (SAPARD) programos ex-post įvertinimo galutinė ataskaita. - Vilnius, 2007.
http://www.zum.lt/min/failai/FINAL_SAPARD_ex-post_vertinimas.pdf [žiūrėta 2008-03-01].
56. Nakrošis V. Europos Sąjungos regioninė politika ir struktūrinių fondų valdymas. - Vilnius: Eugrimas, 2003.
57. Nevedomskas M., Žigelytė J. Europos lėšos ir patirtis – šansas kiekvienam regionui. – Vilnius: Europos komitetas prie LR vyriausybės, 2000.
58. Normatyvinių įkainių tinkamoms finansuoti išlaidoms pagal Lietuvos kaimo plėtros 2007-2013 metų programos priemones nustatymo metodika, 2007 liep. 11 d., Nr.3D-330. <http://www.nma.lt/index.php?1109805171> [žiūrėta 2008-03-01].
59. Parama didina konkurencingumą//Ūkininko patarėjas, 2008 liep. 8, Nr. 76 (2276). P. 4.
60. Pasirengimas administruoti 2007-2013 m. ES paramą (III): kaimo plėtros programa. http://iz.euro.lt/lit/Pasirengimas_administruoti_2007_2013_m._/156/1 [žiūrėta 2008-03-01].

61. Perspektyviausias jaunasis ūkininkas: iš žemės galima pragyventi. http://iz.euro.lt/lit/Perspektyviausias_jaunasis_ukininkas_is_/325 [žiūrėta 2008-06-28].
62. Projekto vykdytojo, pretenduojančio gauti paramą iš Europos žemės ūkio fondo kaimo plėtrai pagal Lietuvos kaimo plėtros 2007-2013 metų programos priemones, prekių, paslaugų ar darbų pirkimo taisyklės, 2007 balan. 5 d., Nr.3D-150. <http://www.nma.lt/index.php?1109805171> [žiūrėta 2008-03-01].
63. Prunskienė K. Lietuvos kaimo plėtros 2007-2013 m. programa padės išlikti šalies kaimui gyvam ir gyvybingam//Žemės ūkis verslas.2008, Nr. 5 (932), P. 4.
64. Razauskas M. Auganti infliacija paramą gali paversti trupiniais. <http://www.delfi.lt/news/daily/country/article.php?id=15139819> [žiūrėta 2008-06-28].
65. SAPARD paramos statistika. <http://www.nma.lt/index.php?1449319090> [žiūrėta 2008-08-26].
66. SAPARD programa. http://www3.lrs.lt/seimu_istorija/W3_VIEWER.ViewDoc-p_int_tekst_id=4285&p_int_tv_id=1915&p_org=0.htm [žiūrėta 2008-06-28].
67. Stonkutė E. Kaimo plėtros galimybės Lietuvai tapus Europos Sąjungos nare//Lietuvos kaimo raida. - Vilnius. Lietuvos agrarinės ekonomikos institutas, 2005. P. 27.
68. Stonkute E. Kaimo plėtros politikos kryptys Lietuvai tapus ES nare. <http://209.85.135.104/search?q=cache:Qn2lxixzi1kJ:www.manoukis.lt/index.php%3Fm%3D1%26s%3D1034%26z%3D50+bendrosios+%C5%BEem%C4%97s+%C5%ABkio+politikos+%C4%AFgyvendinimas+Lietuvoje&hl=lt&ct=clnk&cd=41&gl=lt> [žiūrėta 2008-03-01].
69. Tidikis R., Pečkaitis J.S., Šedbaras S. Magistrų baigiamųjų darbų rengimas ir gynimas: metodiniai nurodymai.-Vilnius: Lietuvos teisės universitetas, 2002.
70. Trakelis D. Europos Sąjungos bendrosios žemės ūkio politikos raidos perspektyvos ir Lietuvos interesai. <http://www.leidykla.eu/fileadmin/Politologija/48/87-113.pdf> [žiūrėta 2008-03-01].
71. Ūkininko ūkio ir gyventojų, kurie neįregistravę ūkininko ūkio verčiasi individualia žemės ūkio veikla, veiklos buhalterinės apskaitos tvarkymo dvejetainė apskaitos sistema rekomendacijos, 2006 gruodž. 18 d., Nr. 3D-491. <http://www.zum.lt/min/failai/061218-3D-491P.pdf> [žiūrėta 2008-03-01].
72. Ūkio subjektų, siekiančių pasinaudoti parama pagal Lietuvos kaimo plėtros 2007-2013 metų programos ir Lietuvos žuvininkystės sektoriaus 2007-2013 metų veiksmų programos priemones, ekonominio gyvybingumo nustatymo taisyklės, 2007 kov. 16 d., Nr.3D-117. <http://www.nma.lt/index.php?1839645500> [žiūrėta 2008-03-01].

73. Verslo plano finansinei paramai gauti pagal Lietuvos kaimo plėtros 2007-2013 metų programos priemonę "Jaunųjų ūkininkų įsikūrimas" reikalavimų aprašas, 2007 balandž. 5 d., Nr. 3D-147. <http://www.nma.lt/index.php?1839645500> [žiūrėta 2008-03-01].
74. Žemė ūkio ministerijos informacija. Pirmieji Lietuvos kaimo plėtros 2007-2013 metų programos įgyvendinimo rezultatai// Žemės ūkis verslas.2008, Nr. 5 (932). P. 7.
75. Žemės ūkis. http://europa.eu/pol/agr/overview_lt.htm [žiūrėta 2008-03-01].
76. Žemės ūkis: rinkos veiksnių ir tradicinio gyvenimo būdo pusiausvyra. <http://www.europarl.europa.eu/highlights/lt/901.html> [žiūrėta 2008-03-01].
77. Žemės ūkis tampa sėkmingu verslu. <http://www.valstietis.lt/Archyvas/Priedu-archyvas/2008-metai-Vasaris/Zemes-ukis-tampa-sekmingu-verslu> [žiūrėta 2008-06-28].
78. Žemės ūkio vizija. <http://209.85.135.104/search?q=cache:zu9D0V4XSRcJ:www.madeinlithuania.lt/article/articleview/793/1/187/+investicin%C4%97+parama&hl=lt&ct=clnk&cd=20&gl=lt> [žiūrėta 2008-08-26].
79. Žemės ūkis. http://europa.eu/pol/agr/overview_lt.htm [žiūrėta 2008-03-01].
80. 2007 m. BPD įgyvendinimo ataskaita. http://www.esparama.lt/ES_Paramam/bpd_2004_2006m._medis/naujausi_duomenys_ir_ataskaitos/metines_ataskaitos/files/bpd_ataskaita_2007.pdf [žiūrėta 2008-08-02].
81. 2008-08-21 Lietuvos kaimo plėtros 2007-2013 m. programos priemonių statistika. <http://www.nma.lt/index.php?485969070> [žiūrėta 2008-08-28].
82. Republic of Lithuania Ministry of agriculture. Final implementation report special accession programme for agriculture and rural development (SAPARD) 2000-2006. http://www.zum.lt/min/failai/SAPARD_galutine_ataskaita.pdf [žiūrėta 2008-03-01].

SANTRAUKA

Magistro baigiamojo darbo tema - ES investicinės paramos panaudojimas žemdirbių veikloje: Jaunojo ūkininko ūkio projekto parengimas.

Nors ES fondų programų patirtis parodė, jog paramos įsisavinimas žemės ūkio sektoriuje vyksta sklandžiausiai, tačiau *problema* yra ta, kad per mažai yra kalbama apie paramos įsisavinimo trūkumus, netobulą administravimo sistemą, paramos gavėjus užgulančią atsakomybės ir įsipareigojimų našta. Todėl darbe pateikiami ne tik teigiami, bet ir neigiami dalyvavimo ES programose aspektai, pasiūlymai problemoms spręsti, kurių pagrindinės: pavėluotos teisinės bazės sukūrimas, administravimo spragos, kompetentingų projektų vertintojų trūkumas, vieningos vertinimų sistemos nebuvimas ir aktualiausia žemdirbiams – ilgas paramos administravimo procesas, kurio metu infliacija sąlygoja išteklių brangimą, todėl žemdirbių parengti projektai, juose numatytos investicijos ir pateikti skaičiavimai praranda prasmę. Atsiranda lėšų trūkumas, patiriami finansiniai nuostoliai, ES paramos nauda sumažėja, vis dažniau pasigirsta neigiamų atsiliepimų apie dalyvavimą ES fondų programose.

Baigiamojo darbo objektas – ES investicinės paramos panaudojimas žemdirbių veikloje, tinkamo projekto parengimas ES investicinei paramai gauti.

Baigiamojo darbo tikslas – pristatyti ES investicinės paramos panaudojimo galimybes žemdirbiams, nustatyti paramos įtaką jų veiklai, išsiaiškinti problemas, atskleisti projekto rengimo ypatumus.

Šiam baigiamojo darbo tikslui pasiekti keliami *uždaviniai*: išnagrinėti žemdirbių galimybes pasinaudoti ES investicine parama; ištirti paramos administravimo sistemą ir procesus; apibrėžti pagrindinius reikalavimus, keliamus investicinei paramai gauti; atlikti ES investicinės paramos žemės ūkio sektoriuje įsisavinimo rezultatų analizę; išanalizuoti ES investicinės paramos įtaką žemdirbių veiklai; parengti pavyzdinį projektą ūkininkui pagal KPP 2007 – 2013 metų programos priemonę “Jaunųjų ūkininkų įsikūrimas”.

Tyrimo hipotezė. ES fondų investicinė parama stiprina Lietuvos žemės ūkį, didina žemdirbių, o tuo pačiu ir viso žemės ūkio sektoriaus konkurencingumą, tačiau neigiami paramos įsisavinimo aspektai mažina ES investicinės paramos naudą.

Tyrimo metodai: duomenų analizės metodas; palyginamoji analizė; statistinių duomenų analizė; tyrimas – projekto parengimo metodologija.

Pirma darbo dalis skirta supažindinti su ES paramos siūlomomis galimybėmis, projektų rengimo bei vertinimo specifika. Antra - atskleisti paramos įtaką žemdirbių veiklai, nurodyti silpnąsias ES programų įgyvendinimo puses, išryškinti paramos administravimo problemas. Trečia - pavyzdinio projekto parengimui, problemų pristatymui, pasiūlymų pateikimui, ES paramos įtakos ūkininko ūkiui nustatymui.

SUMMARY

Topic of Master Degree Final Thesis – use of the EU investment support in farmers' activities: Preparation of Young Farmer's Farm Project.

Although the experience of the EU fund programmes suggests that the assimilation of support in the agricultural sector is the most successful, the *problem* is that little is discussed about the drawbacks of support assimilation, deficient administration system and the burden of responsibility and obligations on support receivers. Therefore, the thesis presents both positive and negative aspects of participation in the EU programmes, suggestions to solve problems, the main of which are: formation of a delayed legal basis, administration gaps, shortage of competent project evaluators, absence of a unified evaluation system and the most relevant for farmers – long process of support administration during which inflation conditions the increase of resource prices, thus the projects prepared by farmers, investments foreseen and calculations presented lose meaning. The lack of resources emerges and financial losses are sustained and the use of the EU support decreases, negative responses about the participation in the EU fund programmes increase.

Final Thesis Object – use of the EU investment support in farmers' activities, preparation of an appropriate project to achieve the EU investment support.

Objective of Final Thesis – presentation of the use of the EU investment support in farmers' activities, defining support influence on their activities, finding out problems and revealing peculiarities of a project under preparation.

The *tasks* raised to achieve the objective of this final thesis: analysis of farmers' possibilities to use the EU investment support; analysis of the support administration system and processes; definition of the main requirements in order to achieve investment support; making analysis of the results of the EU investment support assimilation in the agricultural sector; analysis of the influence the EU investment support makes on farmers' activities; preparation of an exemplary project for a farmer according to RDP 2007 – 2013 measure “Setting Up of Young Farmers”.

Hypothesis of Analysis. The EU investment support strengthens Lithuanian agriculture and the competitiveness of the agricultural sector as well; however, the negative aspects of support assimilation reduce the benefit of the EU investment support.

Methods of Analysis: data analysis method; comparative analysis; analysis of statistical data; investigation – project preparation methodology.

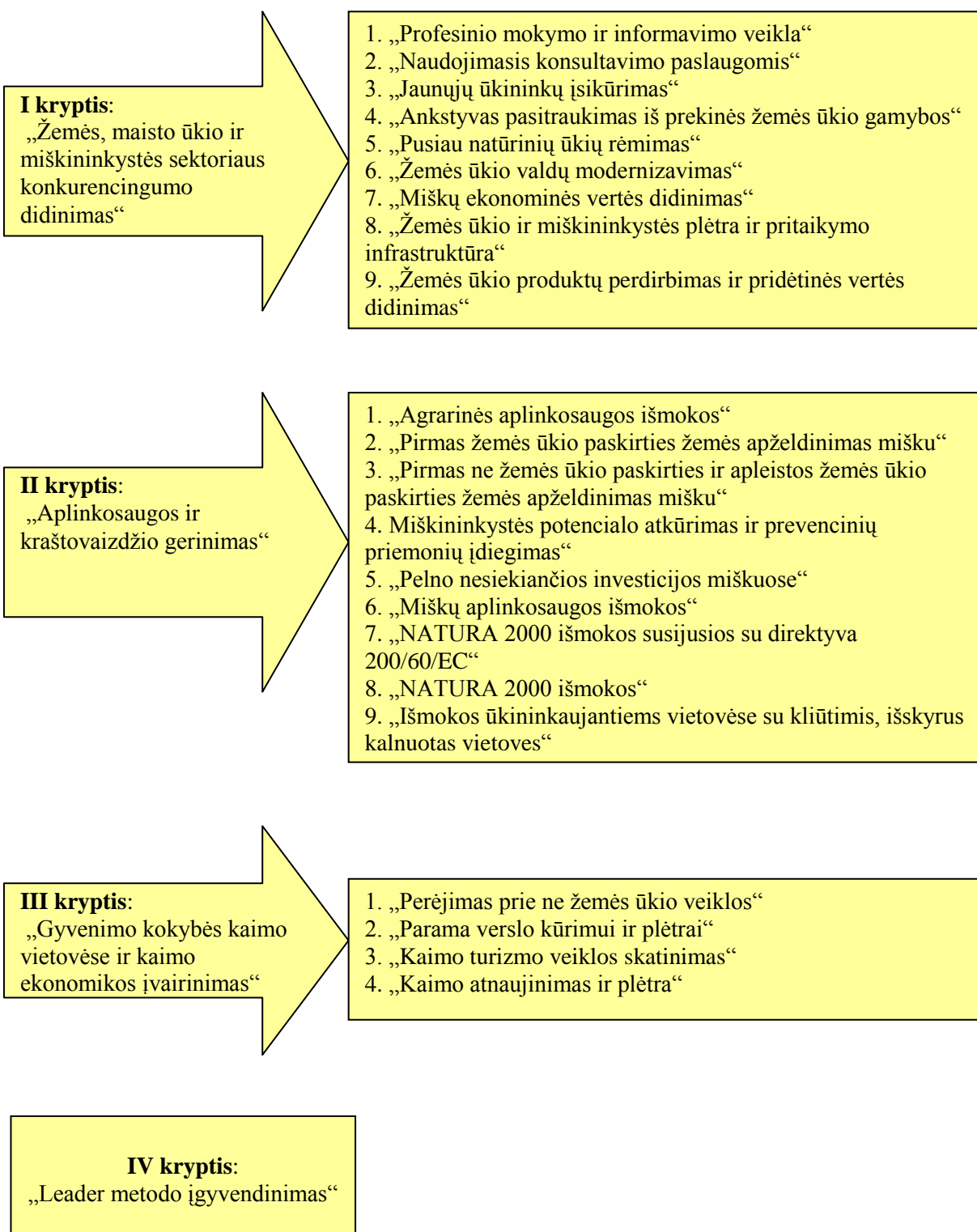
The first part of the thesis is intended to get acquaintance with the possibilities given by the EU support, particularity of project preparation and evaluation. The second part is intended to reveal the influence of the support on farmers' activities, indicate the drawbacks of EU programme implementation, and spotlight the problems of support administration. The third part is about an exemplary project preparation, submission of proposals and establishment of the EU support influence on a farmer's farm.

BPD KETVIRTAJAME PRIORITETE NUMATYTOS PRIEMONĖS

4 prioritetas „Kaimo plėtra ir žuvininkystė“

- 4.1. „Investicijos į žemės ūkio valdas“;
- 4.2. „Jaunųjų ūkininkų išikūrimas“;
- 4.3. „Žemės ūkio produktų perdirbimo ir rinkodaros gerinimas“;
- 4.4. „Kaimo vietovių pritaikymo ir plėtros skatinimas“;
- 4.5. „Miškų ūkis“;
- 4.6. „Leader+“ pobūdžio priemonė;
- 4.7. „Mokymas“.

KPP 2007 – 2013 M. PROGRAMOJE NUMATYTOS KRYPTYS IR PRIEMONĖS

džiovykla), o tai neigiamai įtakoja ūkio rezultatus, sunku pasiekti numatytus veiklos tikslus. Didžiausia ūkio problema – pradinio kapitalo trūkumas. Norėdama tapti techniškai bei ekonomiškai savarankiška, bei, kad netaptų visiškai priklausoma nuo bankų ir tiekėjų, ūkininkė planuoja pasinaudoti Europos Sąjungos teikiama parama, ir taip išspręsti mobilios džiovyklos įsigijimo problemą.

Siekdama įgyvendinti numatytus tikslus, ūkininkė planuoja įsigyti naują mobilią džiovyklą, kurios dėka ūkininkė išvengs realizacinių nuostolių, susijusių su nevalytų ir drėgnų grūdų realizavimu, be to, sausi ir švarūs grūdai garantuos aukštą produkcijos kokybę, o tuo pačiu ir didesnę rinkos kainą, o tai optimizuos pardavimų pajamas. Mobilios džiovyklos dėka bus sutaupomos kuro, darbo bei laiko sąnaudos; išvengiama papildomų išlaidų, susijusių su džiovinimo paslaugų pirkimu; bus pasiekta aukšta produkcijos kokybė; gerės produkcijos realizavimas; aukštos kokybės produkcija savo ruožtu garantuos didesnes rinkos kainas; padidės realizavimo rinka; ūkyje augs realizacinės pajamos bei mažės realizaciniai kaštai, o visa tai didins ūkio konkurencingumą rinkoje. Investicijų pagalba plėsdama ūkio veiklą ūkininkė užsitikrins pakankamą pragyvenimo lygį sau.

Investicijos paramos lėšomis ūkininkės, S. Vansevičiūtės, ūkyje bus atliekamos vienu etapu – 2008 m. gegužės mėn. Projektas bus finansuojamas priemonės „Jaunųjų ūkininkų įsikūrimas“ paramos lėšomis bei nuosavomis lėšomis.

Kadangi projektą planuojama įgyvendinti 2008 m. pabaigoje, verslo plano skaičiavimai atlikti penkerių prognozuojamų metų laikotarpiui- 2007-2011 metams.

V. PROJEKTO PRIEŽIŪROS RODIKLIAI (pildoma atsižvelgiant į projekto pobūdį)

(Lentelės 1, 2, 3 eilutėse nurodomas žemės ūkio valdos dydis ha paraiškos pateikimo datai ir prognozuojamu laikotarpiu. Lentelės 4 eilutėje nurodoma, kiek sukurta naujų darbo vietų (pagal neterminuotas darbo sutartis) kiekvienais planuojamojo laikotarpio metais. 4 stulpelyje nurodomi duomenys už praėjusius ataskaitinius metus. 5 eilutėje nurodomas ūkio pelnas kiekvienais planuojamo laikotarpio metais (duomenys imami iš pelno-nuostolių ataskaitos).

Eil. Nr.	Rodikliai	Matavimo vnt.	Paraiškos pateikimo datai	prognozės projekto įgyvendinimo metais				
				2007 m.	2008 m.	2009 m.	2010 m.	2011 m.
1.	Valdos dydis	ha	41,09	41,09	41,09	41,09	41,09	41,09
1.1.	Nuosavybės teise valdomos ŽŪN	ha	21,03	21,03	21,03	21,03	21,03	21,03
1.2.	Nuomos, panaudos ar kitais pagrindais valdomos ŽŪN	ha	20,06	20,06	20,06	20,06	20,06	20,06
2.	Sukurtų naujų darbo vietų skaičius	vnt.	-	-	-	-	-	-
3.	Ūkio pelnas	Lt.	-	38237	37023	39530	36518	36862
4.	Kiti rodikliai							

VI. TINKAMŲ FINANSUOTI IŠLAIDŲ SĄRAŠAS

(Šioje lentelėje nurodomos tinkamos finansuoti išlaidų kategorijos: išlaidų pavadinimas, vienetų kaina be PVM, vienetų skaičius, PVM ir bendra suma su PVM).

Nr.	Išlaidų kategorijos	Vieneto kaina be PVM, Lt	Vienetų skaičius	PVM, Lt	Bendra suma su PVM, Lt
1.	Žemės ūkio technika	137767	X	24798	162565
1.1.	<i>Mobili džiovykla Mod. 140</i>	<i>137767</i>	<i>1</i>	<i>24798</i>	<i>162565</i>
1...					
2.	Įranga, kompiuterinė įranga ir kt.				
2.1.					
3.	Žemė				
3.1.					

4.	Darbai				
4.1					
5.	Daugiamečiai vaismedžiai ir vaiskrūmiai				
5.1.					
6.	Bendrosios išlaidos				
6.1.					
7.	Viešinimo išlaidos	300	X	54	354
7.1.	<i>Programos logotipas, šūkis „Europos žemės ūkio fondas kaimo plėtrai: Europa investuoja į kaimo vietas“ ir EB emblema (vėliava)</i>	300	1	54	354
7....					
Iš viso:		138067	X	24852	162919

VII. PROJEKTO ĮGYVENDINIMO PLANAS

(Projekte nurodomų planuojamų visų išlaidų kategorijos; jų pirkimo suma be PVM, įgyvendinimo trukmė (metai, mėn.) ir bendra prašomos paramos suma litais.)

Nr.	Išlaidų pavadinimas	Pirkimo suma be PVM, Lt	Įgyvendinimo trukmė (metai, mėnuo)	Bendra prašoma paramos suma be PVM, Lt
1	Žemės ūkio technika	137767	2008 m. gegužė	138067
7	Viešinimo išlaidos	300	2008 m. gegužė	
Iš viso:		138067	X	138067

VIII. TINKAMŲ FINANSUOTI IŠLAIDŲ PAGRINDIMAS

(Šioje lentelėje trumpai pagrįskite, kodėl šios išlaidos yra būtinos ir kaip jos prisidės prie projekto tikslų įgyvendinimo. Turi būti atidžiai užpildyta ir pagrįsta, kad vertintojams neliktų abejonių dėl išlaidų pagrįstumo. Nepagrįstos, abejotinos išlaidos gali būti pripažintos kaip netinkamos, o tinkamų išlaidų bendra suma ir prašomos paramos dydis sumažinamas).

Eil. Nr.	Išlaidų kategorijos	Pagrindimas
1.	Žemės ūkio technika	
1.1.	<i>Mobili džiovykla Mod.140</i>	<p>Kad galėtų lengvai konkuruoti rinkoje ūkininkė, Sonata Vansevičiūtė, kaip prioritetinį tikslą iškėlė produkcijos kokybės gerinimą. Nuosava mobili džiovykla leistų ūkininkei pasiekti šį tikslą, t.y., išgauti rinkos reikmes atitinkančią augalininkystės produkcijos kokybę, taip pat sumažinti produkcijos gamybos ir realizacinius kaštus</p> <p>Mobili džiovykla tokio, kaip Sonatos dydžio ūkiui, yra labai patogi ir reikalinga. Džiovyklą paprasta eksploatuoti. Jos eksploatavimui – montavimui, reikalingas traktorius, kurį ūkininkė turi. Turint nuosavą mobilią džiovyklą, netgi esant nepalankioms klimatinėms sąlygoms, kokių vis dažniau pasitaiko pastaraisiais metais, galima laiku ir tinkamai atlikti derliaus nuėmimo darbus tuo pačiu – derliaus nuėmimo metu, džiovinant ir valant nuimtą produkciją. Dėl geros kokybės, kurią garantuos sausa, išvalyta produkcija, ūkininkės ūkio produkcijos realizacija vyks operatyviai, išvengiant laiko, sugaišto stovint eilėse prie įmonių, džiovinančių grūdus, sąnaudų. Bus išvengiama sąnaudų, susijusių su nevalytos, drėgnos ir blogą prekinę išvaizdą turinčios produkcijos džiovinimu ir laikymu (šiuo metu ūkininkė perka paslaugas iš tuo užsiimančių įmonių). Bus užtikrinta realizacinė rinka, kadangi sausą ir švarią produkciją superka beveik visos augalininkystės produkcijos supirkimu užsiimančios įmonės.</p> <p>Išgytos mobilios džiovyklos dėka sumažėję realizaciniai nuostoliai, sutaupyta laikas, kuris bei pasiekta aukšta produkcijos kokybė turės teigiamos įtakos ūkio veiklos rezultatams bei konkurencingumui rinkoje, o tai užtikrins pakankamas pajamas, tinkamą gyvenimo lygį, kas paskatins ūkininkę, Sonatą Vansevičiūtę, pasilikti gyventi kaime ir prisidėti prie ūkininkų senėjimo demografijos neutralizavimo.</p>
2.	Įranga, programinė įranga ir kt.	
2.1.		
3.	Žemė	
3.1.		
4.	Darbai	
4.1.		
5.	Daugiamečiai vaismedžiai ir vaiskrūmiai	
5.1.		
6.	Bendrosios išlaidos	
6.1.		
7.	Viešinimo išlaidos	
7.1.	<i>Programos logotipas, šūkis „Europos žemės ūkio fondas kaimo plėtrai: Europa investuoja į kaimo vietas“ ir EB emblema (vėliava)</i>	<p>Ūkininkė, Sonata Vansevičiūtė, įsipareigoja gautą paramą viešinti vadovaudamasi Lietuvos Respublikos žemės ūkio ministro 2007-04-26 įsakymu Nr. 3D-191 patvirtintomis „Informavimo apie Lietuvos kaimo plėtros 2007-2013 m. programą ir suteiktos paramos viešinimo taisyklėmis“. Kadangi bendra projekto vertė neviršija 50 000 EUR, Sonata mobilią džiovyklą pažymės Programos logotipu šūkiu „Europos žemės ūkio fondas kaimo plėtrai: Europa investuoja į kaimo vietas“ ir EB emblema (vėliava). Viešinimo išlaidų vertė nustatyta remiantis 2007 m. balandžio 5 d. Žemės ūkio ministro įsakymu Nr. 3D-150. Buvo apklausta tuo užsiimanti įmonė UAB „Lipnūs produktai“, kurios pateiktais duomenimis paaiškėjo, jog tokio tipo išlaidos neviršys 300 Lt (be PVM) (pridedama apklausos pažyma).</p>

IX. PROJEKTO FINANSAVIMO ŠALTINIAI

(Nurodoma, kaip pareiškėjas numato finansuoti projektą, jeigu projekto vertė didesnė negu galima maksimali parama. Turi būti numatytos lėšos, skirtos apmokėti investicijos vertei su PVM, viršijančiai galimos paramos dydį. Pareiškėjas privalo nurodyti finansavimo šaltinius.)

Eil. Nr.	Šaltinis	Suma, tūkst. Lt	Nuoroda į patvirtinanti dokumentą / informacijos šaltinį
1.	Paramos lėšos <i>nurodomos planuojamos gauti paramos lėšos, kurios numatomos naudoti projekto finansavimui. Nurodomos gautinos paramos lėšos, t.y. už 1 ha žemės ūkio naudmenų žemės maksimaliai galima gauti 3,4528 tūkst. Lt, tačiau maksimali paramos suma vienam ūkiui negali viršyti daugiau kaip 138,112 tūkst. Lt;</i>	_1_ _3_ _8_ _0_ _6_ _7_	Verslo planas
2.	Pareiškėjo lėšos	_2_ _4_ _8_ _5_ _2_	Verslo plano 1,2,3 priedai
2.1.	Privačios pareiškėjo lėšos <i>(nurodoma turimos lėšos, projekto vykdymo laikotarpiu iš veiklos planuojamos gauti lėšos, kurios skirtos projektui finansuoti, - jų pagrindumas įrodomas verslo plano finansinių ataskaitų duomenimis)</i>	_2_ _4_ _8_ _5_ _2_	Verslo plano 1,2,3 priedai
2.2.	Iki paramos gavimo gautos tiesioginės ir kompensacinės išmokos	_ _ _ _ _ _ _	
3.	Skolintos lėšos	_ _ _ _ _ _ _	
3.1.	Paskolos <i>(nurodoma banko paskola, pagrįsta banko garantiniu raštu arba jei paskola paimta ne iš banko, tai turi būti pateikti papildomi dokumentai, pagrindžiantys paskolos davėjo galimybes (įstatai, finansinė atskaitomybė ir kt.)</i>	_ _ _ _ _ _ _	
4.	Kiti piniginiai įnašai	_ _ _ _ _ _ _	
Iš viso (1+2+3+4)		 _1_ _6_ _2_ _9_ _1_ _9_ 	

X. INFORMACIJA APIE ŽEMĖVALDĄ

(Šioje lentelėje pateikiama informacija apie valdomus / prognozuojamus valdyti žemės plotus. Pildant turi būti pateikta informacija apie žemės ūkio naudmenų plotus, ir kitą žemę. Būtina nurodyti bendrą žemės plotą (ha). 1-oje lentelės eilutėje nurodomi nuosavybės teise, nuomos, panaudos ar kitais pagrindais valdomi žemės plotai. Nurodomi žemės plotai valdomi / prognozuojami valdyti finansinių metų pabaigoje. Jeigu ūkis/ valda įregistruoti tais pačiais metais, kai pateikiama paraiška, nurodomi plotai, valdomi ūkinės veiklos pradžios balanso sudarymo datai, o informacija įrašoma stulpelyje „Atskaitiniai metai“. Planuojamais metais nurodomas plotas, numatytas valdyti metų pabaigoje.)

	Matavimo vnt.	Atskaitiniai metai 2007-04-01		Paraiškos pateikimo metu		Prognozės projekto įgyvendinimo metais									
						2007 m.		2008 m.		2009 m.		2010 m.		2011 m.	
		1 ¹	2 ²	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2
1. Žemės ūkio naudmenos	ha	16,35	10,48	21,03	20,06	21,03	20,06	21,03	20,06	21,03	20,06	21,03	20,06	21,03	20,06
2. Kita žemė	ha	0,04	0,11	0,04	0,11	0,04	0,11	0,04	0,11	0,04	0,11	0,04	0,11	0,04	0,11

¹ Nuosavybės teise valdoma žemė.

² Nuomos, panaudos ar kitais pagrindais valdoma žemė.

3. Iš viso	ha	16,39	10,59	21,07	20,17	21,07	20,17	21,07	20,17	21,07	20,17	21,07	20,17	21,07	20,17
------------	----	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------

XI. PAREIŠKĖJO ŪKYJE DIRBANTYS / DIRBSIANTYS ASMENYS

(Šioje lentelėje nurodomas dirbančių ūkininko šeimos narių, darbuotojų, dirbančių pagal neterminuotas ir (arba) sezonines darbo sutartis skaičius. Darbuotojų, dirbančių pagal neterminuotas ir (arba) pagal sezonines darbo sutartis, nurodomas vidutinis metinis skaičius.)

Metai	Pareiškėjo šeimos nariai	Darbuotojai, dirbantys pagal neterminuotas darbo sutartis	Darbuotojai, dirbantys pagal sezonines darbo sutartis
_____ metai	-	-	-
_____ metai	-	-	-
_____ metai	-	-	-
_____ metai	-	-	-
_____ metai	-	-	-
_____ metai	-	-	-

XII. VIDUTINIS METINIS AUGINAMŲ GYVULIŲ IR PAUKŠČIŲ SKAIČIUS, VNT.

(pildyti, jei planuojama veikla susijusi su pieno ar mėsos produktų gamyba)

(Šioje lentelėje nurodoma vidutinis metinis auginamų gyvulių ir paukščių skaičius vnt. Praėjusieji ir einamieji metai pildomi, jei ūkinė veikla jau yra pradėta metais, kurie buvo prieš Paraiškos pateikimą. Praėjusieji metai – metai prieš Paraiškos pateikimą; einamieji metai – nurodomas vidutinis metinis laikomų gyvulių ar paukščių skaičius už laikotarpį (pilnais mėnesiais) prieš pateikiant Paraišką. Gyvuliai ir paukščiai turi būti sugrupuoti kaip nurodyta 2006 m. gruodžio 15 d. Komisijos reglamento (EB) Nr. 1974/2006, nustatančio išsamias Tarybos reglamento (EB) Nr. 1698/2005 dėl Europos žemės ūkio fondo kaimo plėtrai (EŽŪFKP) paramos kaimo plėtrai taikymo taisykles (OL 2006 L 368, p. 15), su paskutiniaisiais pakeitimais, padarytais 2007 m. balandžio 20 d. Komisijos reglamentu (EB) Nr. 434/2007 (OL 2007 L 104, p. 8) V priede. Vidutinis metinis gyvulių / paukščių skaičius skaičiuojamas taip: (200_01 01+02 01+03 01+04 01+05 01+06 01+07 01+08 01+09 01+10 01+11 01+12 01+200_01 01) / 13.

Gyvuliai ir / ar paukščiai	Praėjusieji metai	Einamieji metai	Prognozės projekto įgyvendinimo metais				
			_____ metai	_____ metai	_____ metai	_____ metai	_____ metai

XIII. SĄLYGINIS GYVULIŲ VIENETAS, TENKANTIS 1 HA

(pildyti, jei planuojama veikla susijusi su pieno ar mėsos produktų gamyba)

(Šioje lentelėje nurodomas sąlyginis gyvulių vienetas (SGV) kiekvienų metų pabaigai. Praėjusieji metai pildomi, jei ūkinė veikla jau yra pradėta metais, kurie buvo prieš Paraiškos pateikimą. Paraiškos pateikimo metu SGV apskaičiuojamas už laikotarpį (pilnais mėnesiais) prieš pateikiant Paraišką. Prognoziniai metai pradedami pildyti nuo paraiškos pateikimo metų. SGV apskaičiuojamas vadovaujantis reglamento (EB) Nr. 1974/2006 V priedu. Jei nepakanka Pareiškėjo disponuojamos žemės užtikrinti, kad neviršijama 1,7 SGV/1 ha žemės ūkio naudmenų, Pareiškėjas turi parduoti mėšlo ar srutų perteklių.)

Žemės ūkio naudmenų valdymo forma	Praėjusieji _____ metai	Einamieji metai	Prognozės projekto įgyvendinimo metais				
			_____ metai	_____ metai	_____ metai	_____ metai	_____ metai
SGV skaičiuojamas įskaitant nuosavybės teise turimos ir nuomos, panaudos ar kitais pagrindais valdomos žemės plote							

XIV. INFORMACIJA APIE TURIMAS PASKOLAS

(Šioje lentelėje nurodomos visos pareiškėjo turimos paskolos, jų davėjai (fiziniai ir juridiniai asmenys), paskolos paskirtis bei gavimo data, paskolos pradinė suma, grąžinta paskolų suma iki paskutinės mėnesio dienos prieš pateikiant paraišką, taip pat nurodomas dar negrąžintas paskolų likutis paskutinę mėnesio dieną prieš pateikiant paraišką, palūkanų norma bei paskolos sutartyje numatytas paskolos grąžinimo terminas. Jei buvo keičiamas paskolos grąžinimo terminas, nurodoma dėl kokių priežasčių tai atlikta.)

Paskolos davėjas	Paskolos paskirtis ir gavimo data	Suma, tūkst. Lt			Palūkanų norma, %	Grąžinimo terminas
		Pradinė	Grąžinta iki paraiškos pateikimo datos	Likutis iki paraiškos pateikimo datos		
Iš viso					XXX	XXX

XV. KITA INFORMACIJA

(Šioje lentelėje pareiškėjas atsako į pateiktus klausimus, užbraukdamas kryželiu langelį ties žodžiu „Taip“ arba „Ne“. Atsakius į klausimą „Taip“ turi būti pateikta atitinkama pažyma.)

1.	Ar įsipareigojate be rašytinio Agentūros sutikimo nekeisti projekto įgyvendinimo vietos ir sąlygų, neparduoti ir kitaip neperduoti kitam asmeniui už paramos lėšas įgytą turtą mažiausiai penkerius metus nuo paramos sutarties pasirašymo?	☒	Taip	☐	Ne
2.	Ar esate susituokęs (susituokusi) ? <i>Jei ne, pereiti prie 4 klausimo.</i>	☐	Taip	☒	Ne
3.	Ar jūsų sutuoktinis kreipėsi (kreipiasi) paramos pagal šią priemonę ?	☐	Taip	☐	Ne
4.	Ar įsipareigojate laikytis Geros ūkininkavimo praktikos reikalavimų bei užtikrinti, kad žemės ūkio naudmenos ir pasėliai būtų geros agrarinės būklės ³ ?	☒	Taip	☐	Ne
5.	Ar įsipareigojate apdrausti turtą, kuriam įgyti ar sukurti bus panaudota parama, ne trumpiau kaip 5 metus nuo paramos sutarties pasirašymo datos?	☒	Taip	☐	Ne
6.	Ar įsipareigojate apdrausti savo pasėlius ir gyvulius nustatyta tvarka įsigaliojus pasėlių draudimo sistemai patvirtintai teisės aktu ?	☒	Taip	☐	Ne
7.	Ar įsipareigojate, kad ūkis ir valda po 36 mėnesių nuo įsikūrimo atitiks esamus aplinkos apsaugos, veterinarijos, higienos ir gyvūnų gerovės reikalavimus?	☒	Taip	☐	Ne
8.	Ar kaimo vietovėje gyvenate ne trumpiau kaip 3 metus? <i>(tikrinama pagal Gyventojų registro tarnybos pažymą apie deklaruotą gyvenamąją vietą)</i> <i>Jei taip, nurodykite, kiek metų gyvenate kaime:</i>	☒	Taip	☐	Ne
9.	Ar įsipareigojate per 5 metų laikotarpį nuo paraiškos pateikimo datos išplėsti valdą iki ne mažesnio kaip 20 ha nuosavos žemės? (Jei kuriamas specializuotas ūkis jo dydžio plėsti nereikia)	☐	Taip	☐	Ne
10.	Ar perėmėte ūkį pagal Kaimo plėtros 2004–2006 metų plano priemonę „Ankstyvo pasitraukimo iš prekinės žemės ūkio gamybos rėmimas“ arba pagal Lietuvos kaimo plėtros 2007–2013 metų priemonę „Ankstyvas pasitraukimas iš prekinės žemės ūkio gamybos“.	☐	Taip	☒	Ne
11.	Ar ateityje ketinate dalyvauti kitose investicinėse Lietuvos kaimo plėtros 2007-2013 metų programos priemonėse? ⁴	☐	Taip	☒	Ne
12.		Jei 9 punkte pažymėta taip, nurodyti, kokiose.			
13.	Ar įsipareigojate tuo pačiu metu nedalyvauti kitose Lietuvos kaimo plėtros 2007–2013 metų programos priemonėse?	☒	Taip	☐	Ne

³ Lietuvos Respublikos žemės ūkio ministro 2007 m. balandžio 5 d. įsakymas Nr. 3D-148 „Dėl geros ūkininkavimo praktikos reikalavimų pagal Lietuvos kaimo plėtros 2007–2013 metams programą patvirtinimo“ (Žin., 2007, Nr. 41-1557) ir Lietuvos Respublikos žemės ūkio ministro 2007 m. kovo 30 d. įsakymas Nr. 3D-135 „Dėl Tiesioginių išmokų už žemės ūkio naudmenų ir pasėlių plotus administravimo bei kontrolės 2007 m. taisyklės“ (Žin., 2007, Nr. 39-1457)

⁴ Jeigu taip, detali informacija apie dalyvavimą kitose KPP priemonėse, pateikiama verslo plane.

14.	Ar Žemės ūkio ir kaimo verslo centre Valdų registre atnaujinate valdos duomenis ne anksčiau kaip 1 mėnuo iki paraiškos paramai gauti pagal Lietuvos kaimo plėtros 2007–2013 metų programos priemonę „Jaunųjų ūkininkų įsikūrimas“ 1 priedo pateikimo, jeigu valdos duomenys nuo paskutinio atnaujinimo keitėsi?	☒ Taip	☐ Ne
15.	Ar tvarkote buhalterinę apskaitą Lietuvos Respublikos teisės aktų nustatyta tvarka ⁵ (sudaromas balansas, pelno (nuostolių) ir pinigų srautų ataskaitos)? Jeigu taip, pereiti prie 17 punkto.	☒ Taip	☐ Ne
16.	Ar įsipareigojate tvarkyti buhalterinę apskaitą?	☐ Taip	☐ Ne
17.	1.1. Ar įsipareigojate, jei esate išklauses tik minimalią ūkininkavimo pradmenų programą Nr. 261062110 (160 val.), per 36 mėnesių laikotarpį nuo sprendimo skirti paramą priėmimo įgyti nurodytą išsilavinimą, kurio poreikis turi būti pagrįstas verslo plane: 1.2. profesinis žemės ūkio srities išsilavinimas; 1.3. aukštasis žemės ūkio srities išsilavinimas; neįgijusiems aukščiau nurodyto išsilavinimo privaloma išklaudyti Jaunųjų ūkininkų kompetencijos ugdymo programą; 1.4. pareiškėjas turi įsipareigoti kiekvienais projekto įgyvendinimo metais ne mažiau kaip 30 val. tobulinti profesines ūkininkavimo žinias. Kiekvienų metų pabaigoje Agentūrai turi būti pateikiami dokumentai, įrodantys profesinių ūkininkavimo žinių tobulinimą;	☐ Taip	☐ Ne
18.	1.5. Ar įsipareigojate kiekvienais projekto įgyvendinimo metais ne mažiau kaip 30 val. tobulinti profesines ūkininkavimo žinias?	☒ Taip	☐ Ne
19.	Ar verslo plane nurodote poreikį įgyti 17 punkte įvardintą išsilavinimą?	☐ Taip	☐ Ne
20.	Ar užtikrinate, kad išlaidos, kurių finansavimui prašoma paramos, nebuvo, nėra ir nebus finansuojamos iš kitų nacionalinių programų ir EB fondų?	☒ Taip	☐ Ne
21.	Ar esate gavęs investicinės paramos iš kitų nacionalinių programų ir EB fondų?	☐ Taip	☒ Ne
22.	Ar esate PVM mokėtojas?	☒ Taip	☐ Ne
		PVM mokėtojo kodas LT100003102910	
		PVM nemokėjimo teisinis pagrindimas	

⁵ Norintys gauti paramą ūkininkai privalo / įsipareigoja tvarkyti buhalterinę apskaitą, vadovaudamiesi Lietuvos Respublikos žemės ūkio ministro 2006 m. gruodžio 18 d. įsakymu Nr. 3D-491 „Dėl ūkininko ūkio ir gyventojų, kurie neįregistravę ūkininko ūkio verčiasi individualia žemės ūkio veikla, veiklos buhalterinės apskaitos tvarkymo dvejybine apskaitos sistema rekomendacijų patvirtinimo“ (Žin., 2006, Nr. 140-5367).

23.	Ar įsipareigojate viešinti gautą paramą ⁶ ? Kokias viešinimo priemones naudosite?	☒ Taip ☐ Ne
		Nurodyti viešinimo priemones <i>Programos logotipas, šūkis „Europos žemės ūkio fondas kaimo plėtrai: Europa investuoja į kaimo vietas“ ir EB emblema (vėliava)</i>
24.	Ar esate vaisių ir daržovių gamintojų organizacijos narys	☐ Taip ☒ Ne
25.	Ar įsipareigojate, kad visos investicijos atitiks EB darbo saugos reikalavimus ⁷ ?	☒ Taip ☐ Ne
26.	Ar iki paraiškos pateikimo datos buvote išvykęs iš Lietuvos Respublikos darbo tikslais ?	☐ Taip ☒ Ne

⁶ Lietuvos Respublikos žemės ūkio ministro 2007 m. balandžio 26 d. įsakymas Nr. 3D-191 „Dėl Informavimo apie Lietuvos kaimo plėtros 2007–2013 metų programą ir suteiktos paramos viešinimo taisyklių patvirtinimo“ (Žin., 2007, Nr. 48-1868)

⁷ Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministro 2000 m. kovo 6 d. įsakymas Nr. 28 „Dėl techninio reglamento „Mašinų sauga“ patvirtinimo“ (Žin., 2000, Nr. 23-601; 2004, Nr. 7-149), Elektrotechninių gaminių rangos techninis reglamentas, patvirtintas Lietuvos Respublikos ūkio ministro ir Lietuvos Respublikos standartizacijos departamento direktoriaus 1999 m. spalio 19 d. įsakymu Nr. 351/61 (Žin., 1999, Nr. 90-2663; 2001, Nr. 54-1932).

XVI. PATEIKIAMŲ DOKUMENTAI

(Šioje lentelėje Pareiškėjas pasitiktina, ar Jo pateikiama paraiška yra visiškai sukomplektuota, ir pažymi (kryželiu), kuriuos dokumentus pateikia, nurodydamas pateikiamų dokumentų puslapių skaičių)

Eil. Nr.	Dokumento pavadinimas	Pažymėti X	Puslapių skaičius
1.	Verslo planas	☒	_9_ _ 7_
2.	Pareiškėjo asmens tapatybę patvirtinantis dokumentas (paso ar asmens tapatybės kortelės kopija, kuri yra padaroma ir patvirtinama Priedo pateikimo vietoje. Pareiškėjas gali pateikti ir oficialiai patvirtintą kopiją)	☒	_ _ 1_
3.	Santuokos liudijimo kopija (pateikiama, jei pareiškėjas yra susituokęs)	☐	_ _
4.	Pareiškėjo sutuoktinio asmens tapatybę patvirtinantis dokumentas (paso ar asmens tapatybės kortelės kopija ir sutuoktinio pritarimas projekto vykdymui) (pateikiamas, jei pareiškėjas yra susituokęs)	☐	_ _
5.	Aplinkos ministerijos Regioninio aplinkos apsaugos departamento pažyma apie numatomo įgyvendinti projekto atitiktį aplinkosaugos reikalavimams (pateikiama, jei projekte numatyta statyba ar infrastruktūros įrengimas)	☐	_ _
6.	Aplinkos ministerijos Regioninio aplinkos apsaugos departamento pažyma apie projekto poveikio aplinkai vertinimo būtinumą (ir tuo atveju, jei poveikio aplinkai vertinimas nėra būtinas pagal Lietuvos Respublikos planuojamos ūkinės veiklos poveikio aplinkai vertinimo įstatymą (Žin., 1996, Nr. 82-1965; 2005, Nr. 84-3105))	☒	_ _ 1_
7.	Europos Sąjungos lėšomis finansuojamų investicinių projektų poveikio aplinkai vertinimo deklaracija (pateikiama, kai poveikio aplinkai vertinimas būtinas pagal Lietuvos Respublikos planuojamos ūkinės veiklos poveikio aplinkai vertinimo įstatymą)	☐	_ _
8.	Valstybinės maisto ir veterinarijos tarnybos pažyma apie ūkio subjekto atitiktį esamiems veterinarijos, higienos ir gyvulių gerovės reikalavimams (pateikiama, jei planuojama veikla susijusi su pieno ar mėsos produktų gamyba)	☐	_ _
9.	Dokumentai, patvirtinantys pareiškėjo turimą išsilavinimą	☒	_ _ 1_
10.	Dokumentai, nurodantys mokymosi įstaigą ir likusio mokymosi trukmę (jei mokosi ar studijuoja) ir (arba) išsipareigojimas įgyti XV lentelėje, 17 punkte, įvardintą išsilavinimą ⁸ .	☐	_ _
11.	Finansinės atskaitomybės dokumentai (balansas, pelno (nuostolių) ir pinigų srautų ataskaitos) už ataskaitinius metus arba ūkinės veiklos pradžios balansas (patvirtinti pareiškėjo parašu)	☒	_ _ 2_
12.	Nekilnojamojo turto ir žemės, ant kurios stovi pastatai, į kuriuos numatoma investuoti (numatyti statybos, rekonstrukcijos ar infrastruktūros įrengimo darbai), nuosavybės teisę patvirtinantys dokumentai	☐	_ _
13.	Dokumentai, patvirtinantys nuosavybės teisę valdomų ŽŪN plotą	☒	_ _ 8_
14.	Dokumentai, patvirtinantys žemės valdymo faktą, jei dalis ūkio kuriama nuomojamoje ar kitais teisiniais pagrindais valdomoje žemėje ⁹ (ne mažiau nei 5 metų laikotarpiui nuo paraiškos Priedo pateikimo datos)	☒	_1_ _ 3_
15.	Dokumentai, įrodantys, kad nuo paraiškos pateikimo dienos iki paramos sutarties pasirašymo pareiškėjas turės ne mažiau kaip 12 ha nuosavybės teise priklausančio ŽŪN ploto, jeigu kuriamas gyvulininkystės, augalininkystės arba mišrus ūkis (išskyrus	☐	_ _

⁸ Išsipareigojimų formas galima gauti Agentūros Kontrolės departamento teritoriniuose skyriuose (toliau – KDTS).

⁹ Jei žemė yra valdoma nuomos, panaudos ar kitais pagrindais, nuomos, panaudos sutartys turi būti sudarytos ne trumpesniai kaip 5 metų laikotarpiui nuo paraiškos pateikimo datos ir įregistruotos VĮ Registrų centre. Nuomos, panaudos sutartyje ar kituose kitais pagrindais naudojamos žemės valdymo ir naudojimo teisę suteikiančiuose dokumentuose turi būti aptarta įrengimų, mechanizmų montavimo galimybė ir ribojama sutarties nutraukimo anksčiau laiko galimybė.

	specializuotus, daržininkystės, vaistažolininkystės, uoginininkystės ir gėlininkystės ūkius). Jei pareiškėjas paraiškos pateikimo dieną neturi reikalaujamo, nuosavybės teise valdomo ŽŪN ploto, pateikiama Apskritis viršininko administracijos pažyma (pagal Taisyklių 2 Priede pateiktą formą) apie tai, kad apskritis viršininko įsakymu patvirtintame žemės reformos žemėtvarkos projekte yra suformuoti žemės sklypai, arba pateikiami parengti dokumentai dėl žemės pirkimo sutarties		
16.	Numatomų investicijų vertę pagrindžiantys dokumentai iš prekių tiekėjų, darbų ar paslaugų teikėjų arba kiti dokumentai, pagrindžiantys numatytą investicijų vertę	☒	_4_
17.	Numatomų statybos / rekonstrukcijos darbų projektiniai dokumentai su projekto vertės paskaičiavimais	☐	_
18.	Statinio techninio projekto ekonominės dalies ekspertizės išvada ¹⁰ , statybos/rekonstrukcijos leidimas gali būti pateiktas ne vėliau kaip su sutartimi		
19.	Dokumentai, patvirtinantys pareiškėjo galimybes apmokėti numatytą projekto dalį ¹¹ , reikalingų investicijoms, viršijančios numatytą paramą	☐	_
20.	Gyventojų registro tarnybos pažyma apie deklaruotą gyvenamąją vietą, jei pareiškėjas gyvena kaimo vietovėje ¹²	☒	_1_
21.	Ūkininko ūkio įregistravimo pažymėjimas	☒	_1_
22.	Pranešimas apie žemės ūkio ir kaimo valdos įregistravimą valstybės žemės ūkio ir kaimo registre ir identifikavimo kodo suteikimą	☒	_1_
23.	Pridėtinės vertės mokesčio mokėtojo registracijos pažymėjimas	☒	_1_
24.	Paraiška tiesioginėms išmokoms už žemės ūkio naudmenų ir pasėlių plotus ir paramai pagal Lietuvos kaimo plėtros 2007-2013 metų programos priemones "Agrarinės aplinkosaugos išmokos", "Išmokos ūkininkams vietovėse, kuriose yra kliūčių, išskyrus kalnuotas vietoves", "Natūra 2000 išmokos ir su direktyva 2000/60/EB susijusios išmokos", "Natūra 2000 išmokos" ir kompensacinėms išmokoms už saugomų teritorijų žemės ūkio naudmenas 2007 m. gauti	☒	_4_
25.	Pranešimas dėl paraiškos pateikimo	☒	_1_
26.	Technikos panaudos sutartis	☒	_2_

¹⁰ Investiciniuose projektuose numatytiems statybos bei rekonstrukcijos darbams turi būti parengtas statinių techninis projektas, gautas statybos leidimas, išskyrus nesudėtingus (tarp jų laikinus) statinius (Statybos techninis reglamentas STR1.01.07:2002 „Nesudėtingi (tarp jų laikini) statiniai“, patvirtintas Lietuvos Respublikos aplinkos ministro 2002 m. balandžio 16 d. įsakymu Nr. 184 (Žin., 2002, Nr. 43-1639). Žemės ūkio paskirties statinių projektams, kurių sąmatinė vertė 500 tūkst. Lt ir daugiau, turi būti atlikta bendroji projekto ekspertizė vadovaujantis Statybos techniniu reglamentu STR.1.06.03:2002 „Statinio projekto ekspertizė ir statinio ekspertizė“, patvirtintu Lietuvos Respublikos aplinkos ministro 2002 m. balandžio 30 d. įsakymu Nr. 214 (Žin., 2002, Nr. 55-2200). Ekspertizės išvada turi būti parengta įstaigos, turinčios teisę užsiimti šia veikla. Jei projekte numatyta statyba ir/ar rekonstrukcija, bet jai paramos neprašoma, šie dokumentai neteikiami.

¹¹ Dokumentų turinys turi sutapti su verslo plano finansinių ataskaitų duomenimis.

¹² Pažymoje turi būti nurodomos visos deklaruotos gyvenamosios vietos per ne trumpesnę kaip 3 metų laikotarpį iki paraiškos pateikimo datos.

XVII. PAREIŠKĖJO DEKLARACIJA

Aš, pretenduodamas gauti paramą pagal priemonę „Jaunųjų ūkininkų įsikūrimas“, pasirašydamas patvirtinu, kad:

1. Esu susipažinęs su paramos skyrimo sąlygomis;
2. šiame paraiškos Priede pridedamuose dokumentuose pateikta informacija yra teisinga;
3. prieš pateikdamas paraiškos Priedą, atnaujinau VĮ Žemės ūkio informacijos ir kaimo verslo centro (toliau – Centro) tvarkomuose registruose esančius duomenis ir žinau, kad tik iš Centro gautus duomenis Agentūra panaudos priimdama sprendimą dėl paramos suteikimo/nesuteikimo ar/ ir sankcijų taikymo;
4. nesu pažeidęs jokios paramos iš Europos Bendrijos arba Lietuvos Respublikos biudžeto lėšų skyrimo sąlygų;
5. išsipareigoju nesiekti iš valstybės biudžeto susigražinti PVM, kuris buvo kompensuotas iš paramos lėšų;
6. man nėra iškelta byla dėl bankroto, nesu likviduojamas;
7. man nežinomos kitos šiame dokumente nenurodytos priežastys, dėl kurių projektas negalėtų būti įgyvendintas ar jo įgyvendinimas būtų atidedamas, arba dėl kurių projektas nebūtų įgyvendintas nustatytu laikotarpiu;
8. sutinku, kad paraiška gali būti atmesta, jeigu joje pateikti ne visi prašomi duomenys (įskaitant šią deklaraciją);
9. sutinku, kad paraiškoje pateikti duomenys būtų apdorojami ir saugomi Europos kaimo plėtros priemonių administravimo informacinėje sistemoje;
10. sutinku, kad mano tinkamumas gauti paramą bus vertinamas pagal mano pateiktus ir atitinkamais dokumentais pagrįstus duomenis bei viešuosiuose registruose esančius duomenis;
11. sutinku, kad informacija apie mano pateiktą paraišką, nurodant pareiškėją, projekto pavadinimą, paraiškos kodą ir prašomą/gautą paramos sumą, būtų skelbiama Agentūros interneto svetainėje;
12. sutinku, kad visa su šiuo projektu susijusi informacija būtų naudojama ir Programos priežiūros, vertinimo ir statistikos tikslais;
13. išsipareigoju klaidingai apskaičiuotą ir pervestą į mano atsiskaitomąją sąskaitą paramos sumą gražinti Agentūrai;
14. išsipareigoju vykdyti reguliarią projekto įgyvendinimo stebėseną, kad užtikrinčiau projekto įgyvendinimą, kaip numatyta paraiškoje;
15. žinau ir sutinku kad Agentūra gali patikrinti pateiktus duomenis bei atlikti patikrą vietoje ir gauti papildomos informacijos apie mano ūkinę veiklą. Pateiktus duomenis kontrolės tikslams gali panaudoti ir kitos su Europos žemės ūkio fondo kaimo plėtrai lėšų panaudojimu bei priežiūra susijusios Lietuvos Respublikos ir Europos Sąjungos institucijos;
16. sutinku, kad mano veiklos atitiktis verslo planui būtų patikrinta ne vėliau kaip 5 metai po sprendimo skirti paramą priėmimo dienos;
17. sutinku, kad visi mano priimtą išsipareigojimai bus patikrinti Agentūros nustatytais terminais;
18. sutinku ir žinau, kad EK patvirtinus Lietuvos kaimo plėtros 2007–2013 metų programą ir pasikeitus priemonės nuostatom, mano atitiktis gauti paramą pagal šią priemonę gali būti įvertinta iš naujo ir, Agentūrai paprašius, pateiksiu prašomus dokumentus;
19. išsipareigoju informuoti Agentūrą apie suteiktą Žemės ūkio paskolų garantijų fondo garantiją ir pateikti dokumentus, įrodančius kredito įstaigai sumokėtų palūkanų kompensavimą, jei projekto įgyvendinimui bus naudojamas banko kreditas;
20. įgaliotai institucijai pareikalavus, išsipareigoju gražinti gautą paramą, jei projektas nebuvo įgyvendintas taip, kaip numatyta Priede, ir nebuvo tinkamai informinti pakeitimai arba buvo pažeistos kitos paramos gavimo taisyklės.

VERSLO PLANAS

ŪKININKĖ SONATA VANSEVIČIŪTĖ

ADRESAS: Batėgalos k., Kulvos sen., Jonavos r. LT 55343

Tel.: 8 615 80216

SONATOS VANSEVIČIŪTĖS ŪKIO ĮKŪRIMAS

Plane pateikta informacija yra konfidenciali, todėl ją kopijuoti bet kokiais priemonėmis leidžiama tik gavus ūkininkės raštišką sutikimą.

Jonavos r., 2007

TURINYS

SANTRAUKA	109
I. ŪKIO SUBJEKTAS IR VEIKLOS PLĖTRA	115
II. TIKSLAI IR UŽDAVINIAI	119
III. PRODUKCIJOS GAMYBOS IR PARDAVIMO PROGNOZĖS	122
IV. TECHNOLOGIJOS IR APLINKOSAUGA	128
V. INVESTICIJOS IR FINANSAVIMAS	142
VI. FINANSINĖS PROGNOZĖS	146
VII. PROJEKTO ĮVERTINIMAS.....	156
PRIEDAI	160

SANTRAUKA

<i>Pareiškėjo pavadinimas:</i>	Ūkininkė Sonata Vansevičiūtė
<i>Asmens kodas:</i>	48103260407
<i>Išsilavinimas</i>	Ukmergės aukštesnioji verslo mokykla, namų ūkio ekonomės kvalifikacija
<i>Gyvenamoji vieta:</i>	Batėgalos k., Kulvos sen., Jonavos r. LT-55343
<i>Telefono Nr.</i>	8 615 80216
<i>Ūkio įregistravimo data ir vieta:</i>	2007-03-27, Jonavos r. žemės ūkio skyrius
<i>Ūkio registracijos pažymėjimo Nr.</i>	ŪP Nr. 0023082
<i>Ūkio identifikavimo kodas</i>	6553293
<i>Ūkio adresas:</i>	Blauzdžių k., Žeimių sen., Jonavos r. LT 55384
<i>Valdos įregistravimo data ir vieta:</i>	2007-03-27, Jonavos r. sav.
<i>Valdos registracijos pranešimo Nr.</i>	945242
<i>Valdos identifikavimo kodas:</i>	1011591648
<i>PVM registravimo data</i>	2007-05-11
<i>PVM registracijos pažymėjimo Nr.</i>	20086308
<i>PVM mokėtojo kodas:</i>	LT100003102910
<i>Veiklos pobūdis:</i>	Augalininkystės produkcijos gamyba

Šiuo verslo planu pagrindžiamas jaunosios ūkininkės, Sonatos Vansevičiūtės, investicinis projektas, siekiant pasinaudoti jaunojo ūkininko įsikūrimo parama, teikiama pagal Lietuvos kaimo plėtros 2007 – 2013 metų programos priemonę “Jaunųjų ūkininkų įsikūrimas”.

Ūkininkė, Sonata Vansevičiūtė, - jaunas, 26 metų amžiaus žmogus, siekiantis pasilikti gyventi kaime. Naudodamasi “Jaunųjų ūkininkų įsikūrimas” parama ūkininkė įsigytų ūkiui būtiną techniką ir pradėtų ūkininkavimo veiklą taip užsitikrindama pakankamas pajamas bei tinkamą gyvenimo lygį sau. Be to, jauna ūkininkė sugeba lengvai prisitaikyti prie modernių technologijų keitimosi, naujos verslo aplinkos bei siekia naudotis mokslinėmis ir techninėmis žiniomis, o tai padės didinti žemės ūkio sektoriaus konkurencingumą, kurti naują verslo aplinką, kas ir yra priemonės “Jaunųjų ūkininkų įsikūrimas” tikslas.

Pagrindinis ūkininkės, Sonatos Vansevičiūtės, tikslas – užsiimti žemės ūkio veikla įkuriant augalininkystės ūkį, sustiprinti ir išplėtoti jį taip, kad jis taptų konkurencingu tiek Lietuvoje, tiek Europos Sąjungoje. Be to, ūkininkė prisidėtų prie ūkininkų senėjimo demografijos neutralizavimo kaimo vietovėse, tuo pačiu užsitikrintų pakankamas pajamas ir tinkamą gyvenimo lygį sau.

Svarbiausias ūkininkės uždavinys – įsigytos naujos modernios technikos pagalba gerinti dirvos dirbimo, pasėlių priežiūros bei derliaus nuėmimo ir išvežimo darbų kokybę, kad būtų pagaminama kuo aukštesnės kokybės augalininkystės produkcija su mažesniais kaštais, kartu tausojant dirvą, saugant aplinką nuo taršos.

Numatytiems tikslams pasiekti ūkininkė yra numačiusi tokias priemones, kurias planuoja įgyvendinti projekto įgyvendinimo metais:

- 2008 metais įsigyti mobilią džiovyklą, kuri užtikrintų grūdų švarumą bei sausumą, o tuo pačiu garantuotų aukštesnę grūdų kokybę, o tai sumažintų realizacinius produkcijos nuostolius ;
- tobulinti profesines ūkininkavimo žinias kursuose bei toliau kaupti ūkininkavimo patirtį, kas leistų ūkininkei pasiekti vis geresnių ūkio veiklos rezultatų.

Jonavos rajono žemės yra derlingos. Ūkininkės ūkio vidutinis žemės naudmenų našumo balas – 42, todėl žemė yra tinkama grūdinių, kultūrų bei rapsų auginimui. Taip pat rajonas pasižymi ir modernizuotais, pažangias technologijas taikančiais ūkiais, kuriuose pastebimas ženkliai didesnis derlingumas. Reljefas lyguminis, mažai akmenuotas, vyraujantys dirvožemiai – priemoliai. Vidurio Lietuvos rajonuose gerai dera visi augalai, bet pirmenybė teikiama žieminiams ir vasariniams kviečiams bei vasariniams miežiams. Ūkininkaujama prisilaikant agrotechnikos reikalavimų.

Labai patogi ūkio geografinė padėtis. Ūkis randasi Vidurio Lietuvoje, šalia Lietuvos miestų: Kauno, Jonavos, Kėdainių, Ukmergės. Tai ypač aktualu produkcijos realizacijai, kadangi ūkio produkciją planuojama realizuoti įmonėse, įsikūrusiose Jonavoje bei Kėdainiuose.

Ūkininkės pasirinkta ūkio veiklos kryptis – javų bei rapsų auginimas ir realizavimas. Ateityje planuojama auginti keturias kultūras: žieminius kviečius, žieminius kvietrugius, vasarinius miežius bei vasarinius rapsus.

Ūkininkė, Sonata Vansevičiūtė, prieš pasirinkdama veiklos kryptį, atsižvelgė į vietos sąlygas – dirvožemį, reljefą, klimatą bei atitinkamiems regionams perspektyvią specializaciją. Jonavos rajonas nuo seno yra žemdirbystės kraštas, tad ūkininkė, Sonata Vansevičiūtė, tik tęsia senas tradicijas. Prieš nusprendžiant, kokius augalus reikėtų auginti, svarstyta ar išauginta produkcija turės rinką. Planuojant augalininkystės produkcijos gamybą buvo apsvarstyta :

- kainos ir galimybės realizuoti ūkyje pagamintą produkciją;
- planuojamos gaminti ir parduoti produkcijos gamybos išlaidos;
- dirvožemio, klimatinių infrastruktūros sąlygų atitikimas analogišką produkciją gaminančių ūkių sąlygoms, pranašumų ir trūkumų analizė;
- ūkininkės patyrimas bei žinios apie gamybos kryptį ir galimybės tobulintis;
- turimos gamybos priemonės, jų įsigijimo galimybės;

- galimų padarinių gamtai nustatymas, apsauginių, prevencinių ir kompensacinių priemonių taikymo galimybių techninė – ekonominė analizė.

Šio pobūdžio gamybinę veiklą ūkininkė pasirinko dėl tokių priežasčių:

- ūkininkė, Sonata Vansevičiūtė, turi pakankamą išsilavinimą užsiimti šia veikla;
- ūkininkė, Sonata Vansevičiūtė, turi pakankamai patirties ir kompetencijos užsiimti šia veikla;
- tinkamos gamtinės sąlygos bei aukšti žemės ūkio naudmenų balai leidžia išauginti gausų derlių;
- patogi geografinė padėtis, arti esantys produkcijos realizavimo punktai.

Sonata Vansevičiūtė atitinka visus tinkamumo kriterijus, keliamus pareiškėjams, norintiems gauti finansinę Europos Sąjungos paramą, teikiamą pagal Lietuvos kaimo plėtros 2007-2013 metų programos priemonę „Jaunųjų ūkininkų įsikūrimas“:

- paraišką teikia Sonata Vansevičiūtė - jauna ūkininkė (26 metų), įregistravusi valdą ir ūkininko ūkį pirmą kartą Lietuvos Respublikos įstatymų nustatyta tvarka (ne anksčiau kaip 2005 m. gegužės 16 d.) ir pati imasi valdos vadovo vaidmens, be to, turinti pakankamai profesinių įgūdžių ir kompetencijos;
- projektas atitinka priemonėje nurodytus tikslus;
- ūkininkės planuojama veikla – javų ir rapsų auginimas ir realizavimas, taip pat išlaidos – mobili džiovykla, susijusi su remiama veikla;
- ūkininkė neturi išsiskolinimų Lietuvos Respublikos valstybės biudžetui ir Valstybinio socialinio draudimo fondui;
- ūkininkė užtikrina, kad išlaidos, kurių finansavimui prašoma paramos, nebuvo, nėra ir nebus finansuojamos iš kitų nacionalinių programų ir EB fondų;
- ūkininkė nėra gavusi bet kokios investicinės EB ar nacionalinės paramos;
- ūkininkė užtikrina tinkamą projekto bendro finansavimo šaltinį – paramos lėšas, iš veiklos gautas lėšas (žiūrėti 1, 2, 3 priedus);
- ūkininkė tvarko buhalterinę apskaitą Lietuvos Respublikos teisės aktų nustatyta tvarka ;
- ūkininkė įsipareigoja nekeisti projekto įgyvendinimo vietos ir sąlygų, neparduoti ir kitaip neperleisti kitam asmeniui už paramos lėšas įgyto turto mažiausiai penkerius metus nuo paramos sutarties pasirašymo datos;
- valdos, kurioje kuriamas augalininkystės ūkis, plotas yra ne mažesnis kaip 12 ha nuosavybės teise valdomo ŽŪN ploto (21,03 ha);
- panaudos bei nuomos teise valdomos žemės sutartys sudarytos vidutiniškai 8,5 metams;
- ūkininkė įsipareigoja apdrausti turtą, kuriam įsigyti bus panaudota parama, ne trumpesniai kaip 5 metų laikotarpiui nuo paramos sutarties pasirašymo;

- ūkininkė yra baigusi Ukmergės aukštesniąją verslo mokyklą ir įgijusi namų ūkio ekonomės kvalifikaciją;
- ūkininkė įsipareigoja kiekvienais projekto įgyvendinimo metais ne mažiau kaip 30 val. tobulinti profesines ūkininkavimo žinias;
- ūkininkė verslo plane įrodo, kad ūkis atitiks ekonominio gyvybingumo rodiklius, nustatytus žemės ūkio ministro įsakymu;
- ūkininkė įsipareigoja laikytis Geros ūkininkavimo praktikos ir sėjomainos reikalavimų;
- ūkininkė įsipareigoja, kad ūkis atitiks aplinkosaugos reikalavimus per ne ilgesnį kaip penkerių metų laikotarpį nuo įsikūrimo;
- ūkininkės numatytos investicijos atitiks EB darbo saugos reikalavimus.

Pagal priemonėje „Jaunųjų ūkininkų įsikūrimas“ numatytus prioritetinius atrankos kriterijus ūkininkė atitinka šiuos kriterijus:

- pareiškėja kaime gyvena ne trumpiau kaip 3 metus (10 metų);
- ūkio dydis – 41,24 ha , iš jo – 41,09 žemės ūkio naudmenų.

Siekdama įgyvendinti numatytus tikslus, ūkininkė, Sonata Vansevičiūtė, planuoja įsigyti naują mobilią džiovyklą, kurios dėka ūkininkė išvengs realizacinių nuostolių, susijusių su nevalytų ir drėgnų grūdų realizavimu įmonėms, be to, sausi grūdai garantuos aukštą produkcijos kokybę, o tuo pačiu ir didesnę rinkos kainą, o tai optimizuos pardavimų pajamas. Kadangi ūkininkė yra naujai įsikūrusi ir neturi daugumos reikiamos žemės ūkio technikos, žemės ūkio darbams nudirbti su ūkininke, Jolanta Chaladauskaite, yra sudariusi žemės ūkio technikos panaudos sutartį. Panaudos teise naudojama technika nėra nauja, moderni, dažnai genda, be to, ja reikia dalintis su taip pat ūkininkaujančia Jolanta Chaladauskaite, todėl ūkio darbai atliekami ne laiku, kas ypač turi neigiamos įtakos ūkio veiklos rezultatams.

Pradinio kapitalo trūkumas neigiamai veikia ūkio veiklą, jos rezultatus, kadangi neturint nuosavos technikos ūkininkauti yra labai sudėtinga tiek technine, tiek ekonomine prasme, patiriamos papildomos išlaidos. Kad išvengtų bereikalingų išlaidų bei, kad visi darbai būtų atliekami savo laiku ūkininkei būtina apsirūpinti nuosava technika. Todėl ūkininkė nusprendė dalyvauti Lietuvos kaimo plėtros 2007-2013 m. programos priemonėje „Jaunųjų ūkininkų įsikūrimas“, kad su paramos pagalba įsigytų ūkiui reikalingą techniką.

Investicijos paramos lėšomis ūkininkės, Sonatos Vansevičiūtės, ūkyje bus atliekamos vienu etapu – 2008 m. gegužės mėn. Paramos teikimo sutartį su Nacionaline mokėjimų agentūra ūkininkė planuoja pasirašyti 2008 m. balandžio mėnesį, pirkimus bei viešinimą planuojama atlikti 2008 m. gegužės mėnesį, o dokumentus sutvarkyti ir mokėjimo prašymą pateikti 2008 m. liepos mėnesį. Paramą gauti bei projektą įgyvendinti ūkininkė tikisi iki 2008 m. pabaigos. Projekto investicijas

sudaro mobili džiovykla bei viešinimo išlaidos. Investicijų įgyvendinimo planas bei prašoma parama pateikiama 1 lentelėje.

1 lentelė

Projekto investicijos, Lt

Investicijos pavadinimas	Įgyvendinimo terminas		Suma, Lt (be PVM)	Suma, Lt (su PVM)	Paramos suma, Lt
	Metai	Mėnuo			
Mobili džiovykla Mod.140	2008	gegužės	137766,72	162564,73	138067
Viešinimo išlaidos	2008	gegužės	300,00	354,00	
Viso:			138066,72	162918,73	138067

Projekto įgyvendinimui reikia 138066,72 litų be PVM ir 162918,73 litų su PVM.

Pagal Lietuvos kaimo plėtros 2007-2013 metų programos priemonę „Jaunųjų ūkininkų įsikūrimas“ paramos dydis projektui priklauso nuo valdomo žemės ūkio naudmenų ploto. Verčiantis augalininkystės produkcijos auginimu, už vieną hektarą žemės ūkio naudmenų skiriama 1000 EUR. Ūkininkės bendras valdomas žemės ūkio naudmenų plotas paraiškos ir jos priedų pateikimo dieną yra 41,24 ha., todėl ūkininkė, Sonata Vansevičiūtė, galėtų gauti maksimalią - 138112 Lt paramą, tačiau ūkininkės planuojama tinkamų kompensuoti investicijų išlaidų suma yra mažesnė nei maksimali paramos suma, todėl ūkininkė prašo 138067 Lt paramos. Paramos lėšomis ji finansuos didžiausią dalį projekto investicijų – 84,75 proc..

Likusiai išlaidų sumai (PVM sumai) ūkininkė panaudos 2007 metų veiklos įplaukas (žiūrėti 1, 2, 3 priedus). Investicinio projekto finansavimo šaltiniai nurodyti 2 lentelėje.

2 lentelė

Projekto finansavimas, Lt

Finansavimo šaltiniai	Suma, Lt	Lėšų struktūra, %
Lėšos iš 2007 m. veiklos	24851,73	15,25
„Jaunųjų ūkininkų įsikūrimo“ parama	138067	84,75
Viso:	162918,73	100,00

Vienas iš Lietuvos kaimo plėtros 2007-2013 metų programos priemonės „Jaunųjų ūkininkų įsikūrimas“ tinkamumo kriterijų yra ūkio ekonominio gyvybingumo rodiklių atitikimas kritinėms reikšmėms. Ūkininkės, Sonatos Vansevičiūtės, ūkio ekonominiai gyvybingumo rodikliai paskaičiuoti 3 lentelėje.

3 lentelė

Investicijų efektyvumo rodikliai

Rodikliai	Metai				
	2007	2008	2009	2010	2011
Grynasis pelningumas,(proc.)	48,58	46,36	49,11	44,80	44,44
Skolos rodiklis	0,04	0,00	0,02	0,02	0,02
VGN, proc.	27,50				

Ūkio ekonominio gyvybingumo rodikliai apskaičiuoti vadovaujantis LR Žemės ūkio ministro įsakymo Nr. 3D – 117 (2007-03-16) „Dėl ūkio subjektų, siekiančių pasinaudoti parama pagal Lietuvos kaimo plėtros 2007 – 2013 metų programos ir Lietuvos žuvininkystės sektoriaus 2007 – 2013 metų veiksmų programos priemones, ekonominio gyvybingumo nustatymo taisyklių“, nuostatomis.

Ūkininkės, Sonatos Vansevičiūtės, planuojamas augalininkystės produkcijos verslas sėkmingas, gyvybingas ir perspektyvus, gautos ekonominį gyvybingumą apibūdinančios rodiklių reikšmės ženkliai viršija kritines reikšme, todėl galima teigti, jog ūkininkė yra pilnai pasirengusi projekto įgyvendinimui.

Šio projekto tikslas - įrodyti, kad ūkininkė, įsigijusi modernią, grūdų aukštos kokybės užtikrinimui, bei realizacinių nuostolių išvengimui reikalingą mobilią džiovyklą, sugebės efektyviai vykdyti ūkio produkcijos gamybą, išauginti aukštos kokybės produkciją, optimizuoti realizacines pajamas, o tuo pačiu ir ūkio pelną; įgyvendins Europos Sąjungos keliamus aplinkos apsaugos reikalavimus bei galės konkuruoti ne tik su šalies, bet ir su užsienio žemės ūkio produkcijos gamintojais. Sėkminga žemės ūkio veikla užtikrins pakankamas pajamas ir tinkamą gyvenimo lygį, o tai paskatins ūkininkę, Sonatą Vansevičiūtę, pasilikti gyventi kaime ir taip prisidėti prie ūkininkų senėjimo demografijos neutralizavimo kaimo vietovėse.

Kadangi projektą planuojama įgyvendinti 2008 m. pabaigoje, verslo plano skaičiavimai atlikti penkerių prognozuojamų metų laikotarpiui- 2007-2011 metams.

I. ŪKIO SUBJEKTAS IR VEIKLOS PLĖTRA

Ūkininkė, Sonata Vansevičiūtė, gimė 1981 kovo 26 dieną Jonavos rajone, Batėgalos kaime. Ten ir augo. 1997 m. Sonata Vansevičiūtė įstojo į Ukmergės aukštesniąją verslo mokyklą, kurią baigė 2001 m. ir įgijo aukštesnįjį žemės ūkio išsilavinimą. Jai suteikta namų ūkio ekonomės kvalifikacija.

Žemės ūkio veiklą Sonata Vansevičiūtė pasirinko ne atsitiktinai. Nuo pat vaikystės, gyvendama kaime, susidurdavo su žemės ūkio darbais. Ūkininkės tėvai gyvena ūkiškai, todėl ir dukrai, - Sonatai, tekdavo jiems talkinti įvairiuose ūkio darbuose ir taip įgyti ne menką šios srities darbų patirtį. Nuo pat vaikystės mėgusi žemės ūkio darbus bei įgijusi pakankamai praktinių bei teorinių žinių ūkininkė galutinai apsisprendė pradėti savarankiškai ūkininkauti.

Sonata Vansevičiūtė žemės ūkio veiklą pradėjo 2007 m. kovo mėnesį įregistravusi ūkininko ūkį, kuriam suteiktas identifikavimo kodas 6553293 ir žemės ūkio ir kaimo valdą, kuriai suteiktas identifikavimo kodas 1011591648. 2007 m. gegužės mėn. 11 d. ūkininkė, Sonata Vansevičiūtė, įsiregistravo pridėtinės vertės mokesčio mokėtoju, kuriam suteiktas PVM mokėtojo kodas LT 100003102910.

Šiuo metu ūkininkė dirba Kaune įsikūrusioje UAB „Sebra“ specialių programinių frezavimo staklių operatore. Darbas bei žemės ūkio veikla viena kitai nemaišys, todėl, kad ūkis nėra didelis – 41,09 ha žemės ūkio naudmenų, be to, pasirinkta augalininkystės šaka, kuriai būdingas sezoniškumas. Darbai ūkyje bus atliekami laisvu nuo darbo laiku bei padedant kitiems šeimos nariams. Ūkininkė gyvena kaime, todėl į darbą tenka važinėti. Tai yra nepatogu, gaištamas laikas, daug išleidžiama kurui. Todėl Sonata Vansevičiūtė turi svajonę likti gyventi ir dirbti kaime. Siekdama šio tikslo, kuris atitinka ir priemonės „Jaunųjų ūkininkų įsikūrimas“ tikslą, ūkininkė kuria savo ūkį ir siekia užsiimti tik žemės ūkio verslu ir taip užtikrinti sau tinkamą pragyvenimo lygį.

Ūkininkė specializuosis javų ir rapsų auginime. Bus auginamos keturios augalininkystės kultūros: žieminiai kviečiai, žieminiai kvietrugiai, vasariniai miežiai ir vasarinis rapsas.

Prieš pasirinkdama veiklos kryptį, ūkininkė atsižvelgė į vietos sąlygas – dirvožemį, reljefą, klimatą bei atitinkamiems regionams perspektyvią specializaciją. Jonavos rajonas nuo seno yra žemdirbystės kraštas, tad ūkininkė, Sonata Vansevičiūtė, tik tęsia senas tradicijas.

Šiuo metu ūkio dydis siekia 41,24 ha, iš kurių 41,09 ha yra žemės ūkio naudmenos. Sonata Vansevičiūtė nuosavybės teise valdo 21,07 ha žemės plotą, kuriame žemės ūkio naudmenos sudaro 21,03 ha. Ūkininkės nuosavybės teise valdoma žemė pateikta 4 lentelėje.

4 lentelė

Ūkininkės Sonatos Vansevičiūtės nuosavos žemės plotai

Eil. Nr.	Kadastr. Nr.	Žemės sklypo plotas, ha			Našumo balas
		Bendras	Bendrame plote		
			Žemės ūkio naudmenos	Vandenų plotas	
1.	4601/0002:94	1,88	1,88	-	47,0
2.	4601/0002:221	2,80	2,80	-	47,0
3.	4640/0005:311	2,48	2,48	-	48,2
4.	4640/0001:12	2,62	2,58	0,04	33,1
5.	4640/0005:129	2,67	2,67	-	31,6
6.	4640/0004:41	4,31	4,31	-	39,1
7.	4640/0004:43	4,3100	4,3100	-	35,1
Viso:		21,07	21,03	0,04	x

Be nuosavos žemės ūkininkė, Sonata Vansevičiūtė, nuomos bei panaudos teise valdo 20,17 ha žemės plotą (žemės ūkio naudmenos sudaro 20,06 ha). Nuomos bei panaudos sutartis sudarytos vidutiniškai 8,5 metų laikotarpiui, t.y., nuo 2007 m. iki 2013 m. ir iki 2018 m.. 5 lentelėje pateikta ūkininkės panaudos teise valdoma žemė.

5 lentelė

Ūkininkės Sonatos Vansevičiūtės nuomos ir panaudos teise valdoma žemė

Eil. Nr.	Nuomotojo vardas, pavardė	Asmens kodas	Žemės sklypo plotas, ha		Našumo balas	Nuomos sutartis sudaryta	
			Bendras	Žemės ūkio naudmenos		Nuo	Iki
1.	Veronika Pinkauskienė	44004151397	3,68	3,68	43,1	2007-05-20	2013-05-20
2.	Aldona Čepkauskienė	45111110932	1,05	1,05	47,1	2007-05-09	2013-05-09
3.	Aldona Čepkauskienė	45111110932	1,91	1,91	47,1	2007-04-19	2013-04-19
4.	Leonora Jusienė	44402180825	2,94	2,94	43,1	2007-04-03	2013-04-05
5.	Marijona Pučėtienė	44204260778	0,43	0,43	56,0	2007-03-15	2018-03-15
6.	Marijona Pučėtienė	44204260778	8,20	8,20	43,1	2007-03-15	2018-03-15
7.	Jolanta Chaladauskaitė	47006121087	1,62	1,52	49,1	2007-03-19	2018-03-19
8.	Jolanta Chaladauskaitė	47006121087	0,34	0,33	60,0	2007-03-15	2018-03-15
Iš viso:			20,17	20,06	x	x	x

Ūkininkės ūkio žemės išsidėstę Jonavos rajono savivaldybės Žeimių miestelyje, Žieveliškių, Skrebinų, Svalkenių, Palankesnių bei Blauzdžių kaimuose. Ūkio valdos yra patogioje susisiekimo atžvilgiu vietoje, iki Kėdainių miesto - 25 km, iki Kauno miesto – 30 km, o iki Jonavos – 15 km. Ypač tai yra patogu realizacijai, kadangi ūkio produkciją planuojama realizuoti įmonėse, kurios randasi 20 – 30 km atstumu nuo žemių valdų, tai Kėdainiuose įsikūrusiose įmonėse AB „Kėdainių

grūdai” ir UAB „Linas Agro”, Jonavoje įsikūrusioje UAB „Agrochemos mažmena“, Kaune įsikūrusioje UAB „Agrokoncerno grūdai“. Produkcijos pristatymas vyks operatyviai, išvengiant didelių kuro bei laiko sąnaudų.

Ūkininkės žemės yra melioruotos, jų vidutinis našumo balas – 42, todėl žemės yra pakankamai derlingos ir tinkamos užsiimti javų ir rapsų auginimu.

Sonatos Vansevičiūtės ilgalaikį turtą šiuo metu sudaro tik materialusis turtas – žemė. Sudarant pradinį veiklos balansą, žemė ūkyje buvo apskaityta vidutine rinkos kaina. Ilgalaikis turtas 2007 m. balandžio 1d. sudarė 23771 Lt. Ūkininkės ilgalaikis turtas pateiktas 6 lentelėje.

6 lentelė

Ūkininkės Sonatos Vansevičiūtės ilgalaikis turtas 2007 m. balandžio 1 d.

Turtas	Vertė, Lt
Žemė	23771
Viso:	23771

2007 m. liepos mėnesį ūkininkė įsigijo naudotus traktorių bei priekabą, kurių bendra vertė – 11000 Lt.

Jaunoji ūkininkė kol kas neturi pakankamai nuosavos technikos, todėl žemės dirbimo, pasėlių priežiūros, derliaus nuėmimo bei išvežimo darbus dirbs papildomai naudodamasi ūkininkės, Jolantos Chaladauskaitės, nuosavybės teise valdoma technika. Tam yra sudaryta žemės ūkio technikos panaudos sutartis, kurioje išvardinta tokios žemės ūkio veiklai vykdyti reikalingos priemonės: javų kombainas; kultivatorius; dirvų lygintuvas; prikabinamas plūgas; tręštuvas; purkštuvas; sėjamoji.

Sutartis sudaryta šešeriems metams. Visos išvardintos priemonės bus naudojamos neatlygintinai. Tačiau, nepaisant to, tai nėra ekonomiškai ir patrauklus ūkininkavimo būdas. Norėdama tapti techniškai bei ekonomiškai savarankiška, Sonata siekia kuo greičiau apsirūpinti nuosava žemės ūkio technika.

Ūkininkės biologinį turtą sudaro 2006 metų rudenį pasėti ir dėdės dovanoti 8,62 ha žieminių kviečių pasėliai. Ūkio biologinis turtas pateiktas 7 lentelėje.

7 lentelė

Ūkininkės Sonatos Vansevičiūtės biologinis turtas 2007 m. balandžio 1 d.

Turtas	Vertė, Lt
<i>Pasėliai</i>	6723
Viso:	6723

Pasėliai įvertinti remianti 2006 m. gruodžio 18 d. Žemės ūkio ministro įsakymu Nr. 3D-487 patvirtintomis Biologinio turto ir žemės ūkio produkcijos normatyvinėmis kainomis 2006 ir 2007 metams. Žieminių kviečių pasėlių normatyvinė kaina – 780 Lt/ha.

Ūkininkės trumpalaikį turtą sudarė atsargos ir pinigai. 2007 m. balandžio 1 d. trumpalaikio turto ūkyje buvo už 35359 Lt. Ūkio trumpalaikis turtas pateiktas 8 lentelėje.

8 lentelė

*Ūkininkės Sonatos Vansevičiūtės trumpalaikis turtas
2007 m. balandžio 1 d.*

Turtas	Vertė, Lt
<i>Atsargos, išankstiniai apmokėjimai ir nebaigtos vykdyti sutartys</i>	5359
<i>Pinigai</i>	30000
Viso:	35359

Atsargas ūkyje sudarė nebaigta gamyba – tai rudeninio arimo išlaidos kitų metų vasarinių kultūrų sėjai (3619,00 Lt) bei žemės ūkio produkcija – tai dovanota: 3,5 t vasarinių kviečių sėkla, kurios vertė – 1225,00 Lt, 260 kg grikių sėkla, kurios vertė – 195,00 Lt ir 940 kg vasarinių miežių sėkla, kurios vertė – 319,60 Lt.

Nebaigtos gamybos išlaidos įvertintos normatyvine kaina, kuri yra 115 Lt/ha.

Paskolų bei kitų skolų 2007 m. balandžio 1 d. ūkininkė neturėjo, todėl visas ūkio turtas buvo lygus nuosavam kapitalui, t.y. 65853 Lt.

II. TIKSLAI IR UŽDAVINIAI

Ūkininkė, Sonata Vansevičiūtė, - jaunas, 26 metų amžiaus žmogus, kurio pagrindinis tikslas - užsiimti žemės ūkio veikla įkuriant augalininkystės ūkį, sustiprinti ir išplėtoti jį taip, kad jis taptų konkurencingu tiek Lietuvoje, tiek Europos Sąjungoje. Be to, būdama jauna, ūkininkė prisidėtų prie ūkininkų senėjimo demografijos neutralizavimo kaimo vietovėse, tuo pačiu užsitikrintų pakankamas pajamas ir tinkamą gyvenimo lygį sau. Šis ūkininkės tikslas atitinka Lietuvos kaimo plėtros 2007-2013 metų programos priemonės „Jaunųjų ūkininkų įsikūrimas“ bendrąjį tikslą - gerinti žemės ūkio konkurencingumą, neutralizuoti ūkininkų senėjimo demografiją, gerinti gyvenimo kokybę, užsitikrinti pajamas ir tinkamą gyvenimo lygį.

Apsirūpinusi nauja, ES saugos ir kokybės reikalavimus atitinkančia technika, ūkininkė, Sonata Vansevičiūtė, atitiks priemonės „Jaunųjų ūkininkų įsikūrimas“ specialiuosius tikslus – diegs naujas technologijas ir kurs naują verslo aplinką, o prašydama jaunųjų ūkininkų įsikūrimo paramos - didins paramą gavusių jaunųjų ūkininkų dalį nuo visų paramą gavusių ūkininkų skaičiaus.

Svarbiausias ūkininkės uždavinys – įsigytos naujos modernios technikos pagalba gerinti dirvos dirbimo, sėjos, pasėlių priežiūros, derliaus nuėmimo ir išvežimo į realizacinius punktus darbų kokybę, kad būtų pagaminama kuo aukštesnės kokybės augalininkystės produkcija su mažesniais kaštais, kartu tausojant dirvą, saugant aplinką nuo taršos.

Numatytiems tikslams pasiekti ūkininkė yra numačiusi tokias priemones, kurias planuoja įgyvendinti projekto įgyvendinimo metais:

- 2008 metais įsigyti naują mobilią džiovyklą, kuri užtikrintų grūdų švarumą bei sausumą, o tuo pačiu garantuotų aukštą grūdų kokybę, o tai sumažintų realizacinius produkcijos nuostolius;
- tobulinti profesines ūkininkavimo žinias įvairiuose kursuose bei toliau kaupti ūkininkavimo patirtį, kas leistų ūkininkei pasiekti vis geresnių ūkio veiklos rezultatų.

Ūkininkės pasirinkta ūkio veiklos kryptis – javų ir rapsų auginimas bei realizavimas Ateityje planuojama auginti keturias kultūras: žieminius kviečius, žieminius kvietrugius, vasarinius miežius bei vasarinį rapsą.

Šio pobūdžio gamybinę veiklą ūkininkė pasirinko dėl tokių priežasčių:

- ūkininkė, Sonata Vansevičiūtė, turi pakankamą išsilavinimą užsiimti šia veikla;
- ūkininkė, Sonata Vansevičiūtė, turi pakankamai patirties ir kompetencijos užsiimti šia veikla;
- tinkamos gamtinės sąlygos bei pakankamai aukštas žemės ūkio naudmenų balas leidžia išauginti gausų derlių.

- labai patogi ūkio geografinė padėtis, gerai išvystytas krašto kelių tinklas, arti esantys produkcijos realizavimo punktai.

Siekdama įgyvendinti numatytus tikslus, ūkininkė, Sonata Vansevičiūtė, planuoja įsigyti naują mobilią džiovyklą, kurios pagalba ūkininkė išvengs realizacinių nuostolių, susijusių su drėgnu ir nevalytų grūdų realizavimu, be to, sausi ir išvalyti grūdai garantuos aukštą produkcijos kokybę. Aukštos kokybės produkcija savo ruožtu garantuoja didesnes rinkos kainas, o tai įtakoja pardavimo pajamų augimą ir ūkio pelno didėjimą.

Jaunoji ūkininkė, kaip pareiškėja „Jaunųjų ūkininkų įsikūrimas“ paramai gauti, įsipareigoja projekto įgyvendinimo metais tobulinti profesines ūkininkavimo žinias, išklaudydamas ne mažiau kaip 30 valandų mokymų, kursų ar seminarų.

Ūkyje dirbs pati ūkininkė, Sonata Vansevičiūtė. Jai padės šalia gyvenantis ir ūkininkaujantis pusbrolis Mindaugas Chaladauskas bei kartu gyvenantis tėvas. Be to, Jonavos rajone ūkininkauja ir kiti ūkininkės giminaičiai, tai dėdė, teta, todėl darbymečių metu darbams nudirbti bus organizuojamos talkos. Kadangi ūkis nėra didelis, o darbai atliekami organizuojant talkas, tai samdyti darbuotojų ūkininkė neplanuoja.

Remiantis 2007 m. balandžio 26 d. Žemės ūkio ministro įsakymu Nr. 3D – 191 patvirtintomis „Informavimo apie Lietuvos kaimo plėtros 2007 – 2013 metų programą ir suteiktos paramos viešinimo taisyklėmis“, ūkininkė prisideda prie Programos viešinimo ar informavimo. Kadangi ūkininkės projekto vertė neviršija 50000 EUR, paramos lėšomis įsigytą džiovyklą ūkininkė pažymės Programos logotipu, šūkiu „Europos žemės ūkio fondas kaimo plėtrai: Europa investuoja į kaimo vietas“ ir EB emblema (vėliava).

Būdama pagrindine projekto vykdytoja, ūkininkė įsipareigoja Nacionalinei Mokėjimo Agentūrai teikti projekto įgyvendinimo ataskaitas ir veiklą pagrindžiančius dokumentus tokia tvarka:

- projekto įgyvendinimo laikotarpiu, per 20 kalendorinių dienų, pasibaigus kiekvienam metų kalendoriniam ketvirčiui, pateikti informaciją apie projekto įgyvendinimo eigą;
- kartu su mokėjimo prašymu pateikti galutinę projekto įgyvendinimo ataskaitą, finansinės atskaitomybės dokumentus už praėjusius ataskaitinius metus bei kitus prie mokėjimo prašymo reikalingus pateikti dokumentus;
- 5 metus po paramos sutarties pasirašymo, per 4 mėnesius kiekvieniems kalendoriniams metams pasibaigus – papildomas galutines projekto įgyvendinimo ataskaitas, finansinės atskaitomybės dokumentus už praėjusius ataskaitinius metus bei kitus reikalaujamus dokumentus.

Ūkio buhalterinę apskaitą, vadovaujantis Lietuvos Respublikos žemės ūkio ministro 2006 m. gruodžio 18 d. įsakymu Nr. 3D-491 patvirtintomis Ūkininko ūkio ir gyventojų, kurie neįregistravę

Ūkininko ūkio verčiasi individualia žemės ūkio veikla, veiklos buhalterinės apskaitos tvarkymo dvejybine apskaitos sistema rekomendacijomis, tvarko ūkininkės teta, kuri turi pakankamai kvalifikacinių žinių bei kompetencijos šiam darbui atlikti.

III. PRODUKCIJOS GAMYBOS IR PARDAVIMO PROGNOZĖS

Ūkininkė, Sonata Vansevičiūtė, 2007 m. deklaravo 8,62 ha žieminių kviečių, 4,68 ha vasarinių miežių, 9,37 ha vasarinių rapsų, 13,69 ha vasarinių kviečių, 3,73 ha grikių ir 1 ha pievų pasėlių. Iš viso – 41,09 ha.

Prisilaikant pažangaus ūkininkavimo taisyklių reikalavimų buvo sudaryta augalų rotacija 2007 – 2011 metams. Ūkininkės, Sonatos Vansevičiūtės, žemės išsidėstę keturiuose laukuose, todėl, prognozuojant pasėlių struktūrą, auginamų kultūrų plotus sąlygojo laukų dydžiai. Pirmas laukas užima 15,96 ha žemės ūkio naudmenų plotą, antras – 4,68 ha žemės ūkio naudmenų plotą, trečias – 11,20 ha žemės ūkio naudmenų plotą o ketvirtas – 8,25 ha žemės ūkio naudmenų plotą. Ūkininkė deklaruoja ir ateityje deklaruos 1 ha pievos, iš kurios realizacinių pajamų negauna. Ji yra nušienaujama, o susmulkinta žolė paskleidžiama ant paviršiaus.

Nuo 2008 metų ūkyje bus auginami: žieminiai kviečiai, žieminiai kvietrugiai, vasariniai miežiai ir vasariniai rapsai. Grikiai 2007 m. buvo auginami kaip geras priešsėlis 2008 metams ir prognozuojamu laikotarpiu daugiau nebus auginami. Taip pat atsisakyta ir vasarinių kviečių. Pereita prie keturlaukės sėjomainos.

Ūkininkės, Sonatos Vansevičiūtės, ūkyje prognozuojamų auginti kultūrų pasėlių plotai pateikti 9 lentelėje.

9 lentelė

*Ūkininkės Sonatos Vansevičiūtės auginami bei prognozuojamų
auginti kultūrų pasėlių plotai, ha*

Kultūros	Metai				
	2007	2008	2009	2010	2011
Žieminiai kviečiai	8,62	15,96	11,20	4,68	8,25
Žieminiai kvietrugiai	0,00	4,68	8,25	15,96	11,20
Vasariniai miežiai	4,68	8,25	15,96	11,20	4,68
Vasarinis rapsas	9,37	11,20	4,68	8,25	15,96
Pievos	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00
Vasariniai kviečiai	13,69	0,00	0,00	0,00	0,00
Grikiai	3,73	0,00	0,00	0,00	0,00
Viso:	41,09	41,09	41,09	41,09	41,09

Per visą prognozuojamą laikotarpį pasėlių bendras plotas išliks vienodas – 41,09 ha. Nuo 2008 m. auginamų augalų kultūros bus kaitaliojamos atsižvelgiant į sudarytą sėjomainą.

10 lentelėje pateikti ūkyje auginamų augalų prognozuojami derlingumai.

10 lentelė

Ūkininkės Sonatos Vansevičiūtės auginamų augalų
prognozuojami derlingumai, t/ha

Kultūros	Metai				
	2007	2008	2009	2010	2011
Žieminiai kviečiai	4,20	4,20	4,30	4,50	4,50
Žieminiai kvietrugiai	0,00	3,40	3,40	3,60	3,60
Vasariniai miežiai	3,10	3,10	3,20	3,30	3,30
Vasarinis rapsas	1,80	1,80	1,90	2,10	2,10
Pievos	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Vasariniai kviečiai	4,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Grikliai	0,90	0,00	0,00	0,00	0,00

Kaip jau minėta, ūkininkės žemės - pakankamai derlingos. Vidutinis ūkininkės, Sonatos Vansevičiūtės, ūkio žemių našumo balas – 42. Todėl ūkininkė gali tikėtis dar aukštesnių ūkyje auginamų augalų derlingumų. Prognozuojant derlingumus buvo remtasi 2005 - 2006 m. statistiniais bei respondentinių ūkių duomenimis, tačiau yra duomenų, kad šiais metais, t.y., 2007 m. buvo užaugintas gausus javų bei rapsų derlius, todėl šiuos suplanuotus augalininkystės produkcijos derlingumus ūkininkė, Sonata Vansevičiūtė, planuoja pasiekti be didelių pastangų. Kaip matyti iš 10 lentelės, Sonatos Vansevičiūtės ūkyje auginamų kultūrų derlingumai numatyti nedideli, atitinkantys šalies vidurkius, tačiau šalies vidutinį derlingumų rodiklį lemia labai smulkūs ūkiai, neturintys geros technikos, nesilaikantys auginimo technologijų, nenaudojantys pakankamai trąšų bei augalų apsaugos priemonių. Prognozuojant auginamų kultūrų derlingumą ūkyje atsižvelgta į žemių našumą, vyraujančias nepastovias gamtines sąlygas, planuojamą įsigyti techniką, sėklų kokybę, planuojamas naudoti trąšas ir chemikalus bei jų normas hektarui, todėl yra didelė tikimybė, kad ūkininkės ūkio augalų derlingumai gali būti ir ženkliai didesni nei nurodytieji aukščiau.

Projekto įgyvendinimo pabaigoje planuojama iš žieminių kviečių išgauti 4,5 t/ha, žieminių kvietrugių – 3,60 t/ha, vasarinių miežių – 3,3 t/ha, vasarinio rapsa – 2,1 t/ha.

Nuo auginamų augalų derlingumo tiesiogiai priklausys bendras išaugintos produkcijos kiekis. Prognozuojamos ūkyje užaugintos produkcijos apimtys pateiktos 11 lentelėje.

11 lentelė

Ūkininkės Sonatos Vansevičiūtės ūkio produkcijos gamybos apimtys, t

Kultūros	Metai				
	2007	2008	2009	2010	2011
Žieminiai kviečiai	36,20	67,03	48,16	21,06	37,13
Žieminiai kvietrugiai	0,00	15,91	28,05	57,46	40,32
Vasariniai miežiai	14,51	25,58	51,07	36,96	15,44
Vasarinis rapsas	16,87	20,16	8,89	17,33	33,52
Pievos	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Vasariniai kviečiai	54,76	0,00	0,00	0,00	0,00
Grikliai	3,36	0,00	0,00	0,00	0,00

Kaip matyti iš lentelės planuojamos pagaminti produkcijos apimtys prognozuojamu laikotarpiu ženkliai svyruoja. Produkcijos apimtys svyravimai priklauso nuo pasėlių struktūros bei atitinkamų kultūrų derlingumo.

Beveik visa ūkyje pagaminta produkcija bus realizuojama. Tik dalis produkcijos bus paliekama atsargose kitų metų sėjai. Sandėliuojama bus tetos grūdų sandėlyje. Prognozuojamos pasilikti atsargos pateikiamos 12 lentelėje.

12 lentelė

Ūkininkės Sonatos Vansevičiūtės ūkyje laikomos atsargos, t

Kultūros	Metai				
	2007	2008	2009	2010	2011
Žieminiai kviečiai	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Žieminiai kvietrugiai	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Vasariniai miežiai	1,65	3,19	0,00	0,94	2,24
Vasarinis rapsas	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00

Ūkininkės Sonatos Vansevičiūtės ūkio atsargas sudaro nedidelė dalis produkcijos, skirta kitų metų sėjai. Vasarinio rapsa sėkla bus perkama kasmet. Žieminių kviečių ir žieminių kvietrugių sėkla bus naudojama tų pačių metų derliaus. Atsargose žiemkenčių sėklos nesimato, kadangi tais pačiais, derliaus nuėmimo metais, ji bus sunaudojama rudens sėjai. Ūkyje sunaudota produkcija sėjai pateikta 13 lentelėje.

13 lentelė

Ūkininkės Sonatos Vansevičiūtės ūkyje sunaudota savos gamybos produkcija (sėkla), t

Kultūros	Metai				
	2007	2008	2009	2010	2011
Žieminiai kviečiai	3,51	2,46	0,00	1,82	3,51
Žieminiai kvietrugiai	0,00	1,82	3,51	0,00	1,03
Vasariniai miežiai	0,00	1,65	3,19	0,00	0,94
Vasarinis rapsas	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00

Kaip buvo minėta anksčiau, ūkininkė sės savo užaugintą sėklą. 2006 m. rudenį buvo pasėta aukštos kokybės, iš UAB „KESKO AGRO LIETUVA“ pirktą „ZENTOS“ veislės žieminių kviečių sėkla. Todėl iki 2009 m. ūkininkė planuoja naudoti iš šios sėklos išaugintos žieminių kviečių produkcijos sėklą. 2009 m. žieminių kviečių sėklą planuojama atnaujinti. 2007 m. ūkininkės, Sonatos Vansevičiūtės, ūkyje iš UAB „KESKO AGRO LIETUVA“ buvo pirktą „Barke“ veislės vasarinių miežių sėkla. Užauginus 2007 m. vasarinių miežių derlių, 2008 bei 2009 metais bus sėjama savo ūkyje užauginta vasarinių miežių sėkla. Vasarinių miežių sėklą planuojama atnaujinti 2010 metais. Žieminių kvietrugių „Sw Tallentro“ veislės sėkla 2007 m. bus perkama, o iš jos gauta sėklos reprodukcija ūkyje naudojama du metus, t.y., 2008 ir 2009 m., o 2010 m. vėl atnaujinama.

Vasarinių rapsų sėkla bus perkama kasmet. Sėklas planuojama įsigyti iš šių įmonių: UAB „KESKO AGRO LIETUVA“, UAB „Dotnuvos projektai“, Kauno augalų veislių tyrimo stoties.

Atsargos bei ūkyje sunaudota produkcija įkainotos 2006 m. gruodžio 18 d. žemės ūkio ministro įsakymu Nr. 3D-487 patvirtintomis „Biologinio turto ir žemės ūkio produkcijos normatyvinėmis kainomis 2006 ir 2007 metams“. Remiantis šiuo įsakymu žieminiams kviečiams nustatyta kaina - 350 Lt/t, žieminiams kvietrugiams ir vasariniams miežiams – 340 Lt/t.

Likusią ūkyje produkciją (atskaičius sunaudotą bei paliktą atsargose) planuojama realizuoti tais pačiais, derliaus nuėmimo metais. Prognozuojamos parduoti produkcijos apimtys prieš nuostolius pateikiamos 14 lentelėje.

14 lentelė

*Ūkininkės Sonatos Vansevičiūtės ūkio produkcijos
pardavimų apimtys prieš nuostolius, t*

Kultūros	Metai				
	2007	2008	2009	2010	2011
Žieminiai kviečiai	32,69	64,57	48,16	19,25	33,61
Žieminiai kvietrugiai	0,00	14,10	24,54	57,46	39,29
Vasariniai miežiai	12,86	22,38	51,07	36,02	13,20
Vasarinis rapsas	16,87	20,16	8,89	17,33	33,52
Pievos	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Vasariniai kviečiai	54,76	0,00	0,00	0,00	0,00
Grikliai	3,36	0,00	0,00	0,00	0,00

Iš lentelės matyti, kad ūkininkės ūkio produkcijos realizavimo apimtys prognozuojamu laikotarpiu svyruoja. Tam įtakos turi ūkininkės ūkyje atitinkamais metais planuojami sėti kultūrų plotai, užderėjęs derlius, atsargose palikta vasarinių miežių derliaus dalis kitų metų sėjai bei tais pačiais metais žieminių javų sėjai sunaudotų žieminių javų derliaus dalis.

Parduodant derlių tam tikra jo dalis nuskaičiuojama dėl per didelio drėgnumo bei šiukšlėtumo. Daroma prielaida, kad javų nuostoliai iki džiovyklos įsigijimo sudarys apie 2 proc. parduodamo kiekio, o vasarinių rapsų - 3 proc. Įsigijus mobilią džiovyklą planuojami mažesni realizaciniai nuostoliai, kadangi bus išvengta grūdų drėgnumo ir šiukšlėtumo. Nuo 2008 m. planuojami 1 proc. javų ir 2 proc. rapsų nuostoliai. Realizaciniai produkcijos nuostoliai pateikti 15 lentelėje.

15 lentelė

Ūkininkės Sonatos Vansevičiūtės ūkio produkcijos pardavimų nuostoliai, t

Kultūros	Metai				
	2007	2008	2009	2010	2011
Žieminiai kviečiai	0,98	0,65	0,48	0,19	0,34
Žieminiai kvietrugiai	0,00	0,14	0,25	0,57	0,39
Vasariniai miežiai	0,39	0,22	0,51	0,36	0,13
Vasarinis rapsas	0,67	0,40	0,18	0,35	0,67
Pievos	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Vasariniai kviečiai	1,10	0,00	0,00	0,00	0,00
Grikliai	0,07	0,00	0,00	0,00	0,00

Turint nuosavą mobilią džiovyklą, netgi esant nepalankioms klimatinėms sąlygoms, kokių vis dažniau pasitaiko pastaraisiais metais, galima laiku ir tinkamai atlikti derliaus nuėmimo darbus tuo pačiu metu džiovinant ir valant nuimtą produkciją. Dėl geros kokybės, kurią garantuos sausa ir švari produkcija, ūkininkės ūkio produkcijos realizacija vyks operatyviai, išvengiant laiko, sugaišto stovint eilėse prie įmonių, džiovinančių grūdus, šanaudų. Bus užtikrinta realizacinė rinka, kadangi sausą ir išvalytą produkciją superka beveik visos augalininkystės produkcijos supirkimu užsiimančios įmonės. Taip bus galima išvengti nemenkų derliaus nuostolių.

Įvertinus galimus produkcijos pardavimo nuostolius apskaičiuotas prognozuojamas produkcijos pardavimų kiekis, kuris pateiktas 16 lentelėje.

16 lentelė

*Ūkininkės Sonatos Vansevičiūtės ūkio produkcijos pardavimai
atskaičius pardavimų nuostolius, t*

Kultūros	Metai				
	2007	2008	2009	2010	2011
Žieminiai kviečiai	31,71	63,92	47,68	19,05	33,28
Žieminiai kvietrugiai	0,00	13,96	24,29	56,88	38,90
Vasariniai miežiai	12,47	22,16	50,56	35,66	13,07
Vasarinis rapsas	16,19	19,76	8,71	16,98	32,85
Pievos	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Vasariniai kviečiai	53,66	0,00	0,00	0,00	0,00
Grikliai	3,29	0,00	0,00	0,00	0,00

Prognozuojant augalininkystės produkcijos kainas buvo remtasi 2007 metų liepos -rugpjūčio mėnesiais galiojusiomis vidutinėmis augalininkystės produkcijos kainomis, kurias skelbia Žemės ūkio informacijos ir kaimo verslo centras taip pat atsižvelgiant į praėjusiais metais vyravusias kainas. Tačiau, įvertinus galimus augalininkystės produkcijos pasiūlos ir paklausos neigiamus svyravimus, rinkos kainų dydis prognozėse sumažintas (pesimistinis variantas). Žinant šių metų rinkos kainas, ūkininkė gali tikėtis žymiai aukštesnių kainų nei suplanuota projekte. Rinkos kainos pateiktos 17 lentelėje.

17 lentelė

Ūkininkės Sonatos Vansevičiūtės ūkio produkcijos supirkimo kainos, Lt/t

Kultūros	Metai				
	2007	2008	2009	2010	2011
Žieminiai kviečiai	500,00	500,00	500,00	500,00	500,00
Žieminiai kvietrugiai	0,00	470,00	470,00	470,00	470,00
Vasariniai miežiai	460,00	460,00	460,00	460,00	460,00
Vasarinis rapsas	830,00	830,00	830,00	830,00	830,00
Pievos	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Vasariniai kviečiai	490,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Grikliai	800,00	0,00	0,00	0,00	0,00

Ūkininkės, Sonatos Vansevičiūtės, ūkyje užaugintą augalininkystės produkciją planuojama realizuoti Kėdainiuose įsikūrusiose įmonėse AB „Kėdainių grūdai“ ir UAB „Linus Agro“, Jonavoje įsikūrusioje UAB „Agrochemos mažmena“, Kaune įsikūrusioje UAB „Agrokoncerno grūdai“. Tai – didelės ir patikimos įmonės, todėl ūkininkė gali būti garantuota, kad per mėnesį po pardavimo už produkciją bus atsiskaityta.

IV. TECHNOLOGIJOS IR APLINKOSAUGA

Lietuvai integruojantis į ES, išskyla būtinybė gaminti ne tik konkurencingus, paklausius rinkoje žemės ūkio produktus, bet ir pasiekti, kad ūkininkavimo metodai būtų ekonomiškai naudingi, saugantys aplinką bei socialiai priimtini. Europos Sąjungos žemės ūkio politikoje didelis dėmesys skiriamas aplinkosaugai žemės ūkyje.

Iki šiol dažniau buvo taikoma intensyvioji, dar vadinama įprastine, žemdirbystės sistema. Brangstant trašoms ir didėjant produktų kokybės reikalavimams, vis plačiau taikomos subalansuotoji (integuotoji) ir ekologinė, žemdirbystės sistemos.

Žemdirbių agronomijos, aplinkos apsaugos žinios bei patirtis, vietos ekonominės, gamtinės-klimatinės sąlygos, tradicijos ir žemės ūkio technikos lygis daug nulemia vienos ar kitos žemdirbystės sistemos paplitimą. Kol trūko maisto produktų, labiausiai buvo paplitusi intensyvioji žemdirbystės sistema. Šiuo metu, kai vis daugiau dėmesio skiriama produkcijos kokybei ir aplinkos apsaugai, perspektyvesnės yra subalansuotoji ir ekologinė žemdirbystės sistemos. Ūkininkė, Sonata Vansevičiūtė, pasirinko subalansuotą žemdirbystės sistemą. Taikydama subalansuotą žemdirbystės sistemą, maisto medžiagų, augalų apsaugos priemonių ir kt. naudos tik tiek, kiek būtina planuotai žemės ūkio produkcijai gauti.

Susipažinusi su Pažangaus ūkininkavimo taisyklėmis ir patarimais bei Geros ūkininkavimo praktikos reikalavimais, ūkininkė Sonata Vansevičiūtė, 2007 m. kovo mėnesį įregistravo ūkininko ūkį ir ėmėsi žemės ūkio verslo.

Ūkyje auginami javai ir rapsai. Žiemojantys augalai sėjomainoje kaitomi su vasariniais, kas atitinka Pažangaus ūkininkavimo taisyklių ir patarimų rekomendacijas. Ūkininkė, Sonata Vansevičiūtė, ūkyje stengsis nenualinti dirbamos žemės plotų ir išlaikyti aplinkosauginius reikalavimus bei išauginti kokybišką augalininkystės produkciją.

Ūkininkė, Sonata Vansevičiūtė, stengiasi vykdyti subalansuotą žemdirbystės sistemą. Taikant šią sistemą, maisto medžiagų, augalų apsaugos priemonių ir kt. naudojama tiek, kiek būtina planuotai produkcijai gauti. Verslo plane maisto medžiagų kiekiai, reikalingi užauginti planuojamai produkcijai, paskaičiuoti remiantis pažangaus ūkininkavimo taisyklėmis ir patarimais.

Tvarkingas žemės naudojimas neatsiejamas nuo sėjomainos. Ji lemia žemės padalinimą laukais, pasėlių struktūrą ir kultūrų kaitaliojimą. Pagal ją lengva planuoti žemės dirbimą, tręšimą ir augalų apsaugos priemones. Sėjomainai išlaikyti reikia sąlygų: daugiau ar mažiau pastovios pasėlių struktūros, vienodų žemės ūkio naudmenų, patogių žemės dirbimui laukų.

Sėjomainoms augalai parenkami atsižvelgiant į turimas žemės (reljefą, mechaninę sudėtį, sukultūrinamą, sklypų patogumą), ūkio kryptį ir produkcijos poreikį (maistui, pašarams,

pardavimui), ūkio galimybes (techniką, darbo jėgą, finansinius resursus ar net tradicijas). Sėjomaina arba kultūrų kaita, duoda ekonominę naudą ir gerina aplinkos apsaugą.

Ji priklauso ir nuo dirvožemio mechaninės sudėties ir nuo auginamų kultūrų. Sunkesnės mechaninės sudėties dirvožemiuose, kokie yra ūkininkės, Sonatos Vansevičiūtės, ūkyje, gerai auga javai ir rapsai. Parenkant šiems dirvožemiams tinkamiausius augalus, remtasi patirtimi ir nustatoma jų kaitymo tvarka (rotacija). Rotacija turi apsaugoti augalus nuo ligų ir kenkėjų paplitimo. Tai pasiekama, kai augalai sėjami tame pačiame lauke po tam tikros pertraukos. Atsižvelgiant į šiuos reikalavimus ir buvo sudaryta pasėlių rotacija:

- žieminiai kviečiai, žieminiai kvietrugiai;
- vasariniai miežiai;
- vasarinis rapsas.

Ūkininkės, Sonatos Vansevičiūtės, ūkyje prognozuojamų auginti kultūrų pasėlių plotai pateikti III skyriaus 9 lentelėje.

Tik esant tinkamai sėjomainai gerėja dirvos biologinės savybės. Kai sėjama neplaningai ir laikomasi monokultūros, tada dirvoje atsiranda vienerūšių medžiagų ir vystosi nepalankūs procesai. Paprastai jie ir sumažina derlių. Esant gerai sėjomainai dirvos biologinės savybės gerėja.

Siekiant užtikrinti augalų didelį derlingumą, ūkininkė daug dėmesio skiria ir skirs dirvos paruošimui, optimalaus pasėlių tankumo, atitinkančio dirvožemio derlingumą ir auginamų veislių ypatumus, formavimui, sėklų ir augalų kokybei, augalų tręšimui, piktžolių naikinimui, kovai su kenkėjais ir ligomis, derliaus nuėmimui tinkamu laiku, derliaus džiovinimui tinkamomis sąlygomis, kad būtų kuo mažesni nuskaitymai dėl grūdų kokybės.

Dirbdama žemę ūkininkė siekia, kad gerėtų dirvožemio kokybė, susidarytų optimaliausias sąlygos augalų mitybai, kovai su ligomis, kenkėjais ir piktžolėmis. Tuo tikslu daug dėmesio skiriama ražienų skutimui, arimo laikui, gyliui ir kokybei bei žemės dirbimo minimizavimui, kuris ne tik apsaugo dirvožemį nuo erozijos, bet ir mažina darbo ir energijos sąnaudas.

Tyrimais įrodyta, kad vienas iš pagrindinių faktorių įtakojančių augalų derlingumą yra derlingos augalų veislės. Ūkyje daug dėmesio bus skiriama veislių atrankai ir sėklos paruošimui, jos normai. Sėjama tik gerai išvalyta, išrūšiuota, daigi sėkla. Pasirenkant sėklas atsižvelgiama į jų atsparumą ligoms, kokybės rodiklius. Ūkyje auginamos Lietuvoje iširtos ir įregistruotos veislės. Žemiau pateikiamos ūkyje auginamų augalų veislių charakteristikos.

18 lentelė

Ūkininkės Sonatos Vansevičiūtės ūkyje auginamų ir planuojamų
auginti augalų veislių charakteristika

Pavadinimas	Aprašymas
Žieminiai kviečiai	
ADA C2	<p>Tai ankstyva veislė, sukurta Lietuvos žemdirbystės institute individualios atrankos metodu iš kryžminimo kombinacijos ("Širvinta 1" x "Lutescens 290"). Į "Tinkamiausių auginti Lietuvoje augalų veislių sąrašą" įrašyta 2001 metais.</p> <p>Šios veislės kviečiai gerai auga ir dera visose dirvose, auginant pagal bendrai priimtą žieminių kviečių auginimo technologiją. Šios veislės kviečiai gerai žiemoja -8-9 balai. Veislė vidutinio aukštumo -90-92 cm, atspari išgulimui, derlinga (didžiausias derlingumas gautas Kauno AVTS 1999 metais - 8,4 t/ha), mažai pažeidžiama rudųjų rūdžių, labai gerų kepamųjų savybių.</p>
ZENTOS	<p>Zentos“ veislė vokiška, derlingumas didelis ir pastovus. Javai beveik neišgula, gana atsparūs nepalankioms žiemojimo sąlygoms. Veislė atspari miltligei, lapų ir varpų septoriozei, „Zentos“ kviečiai priskiriami duoninių kviečių grupei ir pasižymi geromis malimo savybėmis, didele miltų išeiga, labai gera miltų sedimentacija. Veislė vėlyva, todėl pasirinkta auginti kartu su ankstyvomis veislėmis.</p>
Žieminiai kvietrugiai	
SW TALENTRO	<p>Tai pašarinė, vidutinio ankstyvumo, stambių varpų, labai stambių grūdų, mažiau pažeidžiama skalsių veislė, sukurta Švedijos sėklininkystės firmos "Svalof Weibull Seed GmbH". Lietuvoje registruota 2006 m. Sėkla užauginta Vokietijoje.</p> <p>Žieminių kvietrugių veislės SW TALENTRO vidutinis derlingumas 2004 –2005 m. Kauno AVTS – 9,55 t/ha. Auginant net ir blogesnėmis sąlygomis gaunamas didelis grūdų derlius.</p> <p>Sunkesnėse dirvose šios veislės kvietrugiai gerai žiemoja ir išaugina gana didelį grūdų derlių. Kvietrugiai intensyviai krūmijasi. Augalai būna labai vešlūs, todėl gerai stelbia piktžoles. Augalai pakankamai atsparūs išgulimui ir ligoms, gerai žiemoja.</p>
Vasariniai miežiai	
BARKE	<p>Puikios salyklo išeigos ir aukšto ekstraktyvumo laipsnio veislė. Veislę sukūrė vokiečių selektininkas J. Breun'as. Veislė BARKE gauta sukryžminus veisles ALEXIS ir LIBELLE. Lietuvoje registruota 2003 metais.</p> <p>Žemaūgė, labai atspari išgulimui; mažai baltymų; gerai išlyginta; labai atspari miltligei ir smulkiosioms rūdims; vidutiniškai atspari tinkliškajai dryžligei, bei rinchosporiozei; grūdai vidutinio stambumo; didelis derlingumas; vidutiniškai ankstyva.</p>
ANNABELL	<p>Salyklinių miežių veislė derlingumu nenusileidžia pašariniams miežiams. Derliaus potencialas didesnis už daugelį pašarinių miežių, todėl sumažėja rizika, kad grūdai sukauptų didelį baltymų kiekį. Lietuvoje veislė registruota 2000 metais. Į Bavarijos aludarių salyklinių miežių sąrašą įtraukta 2000 metais. Tai vidutiniškai ankstyva, vidutiniškai atspari miltligei ir rūdims veislė. Augalai žemaūgiai, atsparūs išgulimui, labai gerai krūmijasi. Tinka auginti įvairiomis sąlygomis.</p> <p>Vasarinių miežių veislė yra labai derlinga: ANNABELL derlingumas 2005 m. Utenos ir Kauno AVTS vidutiniškai– 6,7 t/ha, standarto (Passadena) - 6,0 t/ha.</p>

Vasariniai rapsai	
LIAISON	<i>Didelio aliejingumo, atsparūs sėklų išbyrėjimui, ligoms ir išgulimui! Tai derlinga, vėlyva veislė, išvesta Vokietijos firmoje DSV. Lietuvoje registruota 2001 metais. Vegetacijos periodo trukmė vidutiniškai 107 dienos. Sėklos vidutinio stambumo, 1000 grūdų sveria – 4,0 g. Augalų vidutinis aukštis 114 cm. Atspari išgulimui ir sėklų išbyrėjimui, 9 balų skalėje, įvertinta 8 balais. Augalai atsparūs ligoms. Turi mažai eruko rūgštis ir gliukozinolatų.</i>
SW LANDMARK	<i>Derlingiausia 2006 metų veislė! Didelio derlingumo ir aliejingumo, labai atspari išgulimui veislė! Sukurta Švedijoje, Svalof Weibull sėklininkystės firmoje. Lietuvoje registruota 2004 metais. Veislė geriau nei kitos veislės dera mažo našumo dirvose. Veislė: vidutinio vėlyvumo; maistinė; aukšta; atspari sėklų išbyrėjimui iš ankštaraų; Kauno augalų veislių tyrimo stotyje 2003 m. didžiausias derlius buvo gautas 4,5 t/ha; atspari išgulimui; augalai mažai pažeidžiami ligų; sėklos vidutinio stambios;</i>

Ūkyje kasmet bus perkama vasarinių rapsų sėkla. Žieminių kviečių, žieminių kvietrugių ir vasarinių miežių sėklą ūkininkė, Sonata Vansevičiūtė, atnaujina kas treči metai. Pasėjus pirktinę, aukštos kokybės sėklą, dalis metų derliaus bus pasiliekiama kitų metų sėjai arba pasėjama tais pačiais metais (žieminiai kviečiai ir žieminiai kvietrugiai).

Žieminiai kviečiai

Žieminiai kviečiai yra vieni iš pagrindinių javų, naudojamų maisto pramonėje ir pašarų gamybai. Auginimo sąlygos Lietuvoje jiems yra palankios. Rudenį pasėti ir peržiemoję, pavasarį jie, jau turėdami pakankamai išsivysčiusią šaknų sistemą, sparčiai pradeda augti, stelbdami piktžoles ir efektyviai panaudodami dirvoje susikaupusią drėgmę. Vasaros sausros žieminiams javams taip pat mažiau kenkia negu vasarajui, nes jų stipresnės šaknys, prasiskverbusios į gilesnius dirvos sluoksnius, randa drėgmės ir kritiniu atveju ją naudoja. Žieminiai kviečiai geroje žemėse yra patys derlingiausi javai.

Klimatas, dirvožemio sąlygos, auginimo technologija, sėklos kokybė ir veislė yra patys svarbiausi veiksniai, nuo kurių priklauso kviečių derlius ir kokybė. Ūkininkės žemės melioruotos, sukultūrintos, todėl labai tinka žieminių kviečių ir kitų reiklių augalų auginimui. Naudojamų žemių vidutinis našumo balas yra geras, vidutiniškai 42 balai, tai užtikrina neblogus augalų derlius. Viso to ir reikia gausiam žieminių kviečių derliui gauti.

Ūkininkė žino, jog norint gauti didelį ir kokybišką derlių, reikalinga aukštesnio negu vidutinio sukultūrinimo bei našumo dirva, kurios reakcija būtų ne žemesnė kaip pH 6. Labai svarbu tinkami priešsėliai. Svarbi žieminių kviečių intensyvios auginimo technologijos sąlyga – gerai parinktos dirvos. Jie gerai auga velėninėse karbonatinėse ir velėninėse jaurinėse vidutinio sunkumo dirvose.

Lemiamą grandis žieminių kviečių auginimo technologijoje yra sėklos kokybė ir sėja. Mažai ar vidutiniškai derlinguose pasėliuose užauga prastos kokybės sėkla, dėl kurios gaunamas prastas derlius. Dėl nepakankamos sėklos kokybės ūkininkai praranda apie 1 t/ha kviečių grūdų derliaus. Dėl šios priežasties ūkininkė žieminių kviečių sėklą kas treči metai atnaujina iš sėklomis prekiaujančių įmonių.

Žieminių kviečių sėkla turi būti gerai išvalyta, beicuota, daigi. Esant normalioms sėjos sąlygoms, žieminių kviečių sėklos norma, priklausomai nuo susiklosčiusių sąlygų, gali svyruoti nuo 180 iki 250 kg/ha. Ūkininkė, Sonata Vansevičiūtė, sėja 220 kg/ha. Sėklos norma didinama, jeigu vėlinami sėjos terminai ir laukiama didesnio piktžolių antpuolio.

Vidutinis sėklos įterpimo gylis yra 4 - 5 cm. Optimaliu gyliu pasėti kviečiai yra atsparesni didesniems šalčiams, geriau žiemoja, o pavasarį mažiau iškilnojami bei gausiau krūmijasi.

Optimalūs žieminių kviečių sėjos terminai ūkyje yra rugsėjo 15-25 dienos.

Žieminiams kviečiams skirtoje dirvoje yra pirmiausia išnaikinamos daugiamečių piktžolės visuotinio veikimo herbicidu, tada dirva skutama, ariama, lyginama ir sudaromas susigulėjęs sluoksnis augalams sudygti ir augti.

Žemės dirbimo laikas ir intensyvumas skiriasi priklausomai nuo priešėlio. Siekdama išauginti gausų derlių ūkininkė didelį dėmesį skiria subalansuotam tręšimui mineralinėms trąšoms. Ūkyje auginamos derlingos žieminių kviečių veislės Zentos, Ada C2. Labai svarbu iš rudens sudaryti geras mitybos sąlygas, kad augalai gerai įsišaknytų. Rudenį žieminiai kviečiai patręšiami kompleksinėmis trąšomis. O pavasarį, prasidėjus augalų vegetacijai, kad būtų efektyviau sunaudojamos trąšos ir gautas gausnis ir geresnis derlius – žieminiai kviečiai tręšiami 2-3 kartus: anksti pavasarį ir vėliau (krūmijimosi, bambėjimo, plaukėjimo fazėse).

Pagrindinis piktžolių kontrolės tikslas yra išlaikyti švarius pasėlius nuo kviečių sėjos iki jų derliaus nuėmimo. Piktžolės žemdirbystėje yra opiausia ir aktualiausia problema, kuri išsprendžiama herbicidais.

Kruopštus sėklų valymas sumažina sėklinių piktžolių plitimą. Šiuolaikinės valymo mašinos gali atskirti beveik visų pas mus paplitusių piktžolių sėklas nuo javų, todėl ūkininkė investuoja į mobilią džiovyklą. Tiesioginės kontrolės priemonės yra savalaikis ražienų skutimas, kokybiškas arimas, savalaikis ir kokybiškas purškimas herbicidais.

Be ligų ir kenkėjų kontrolės neįmanoma išauginti gausaus puikios kokybės derliaus, nors oro sąlygos būtų pačios palankiausios. Todėl ūkininkė, auginanti žieminių kviečių veisles Zentos ir Ada C2, reikalaujančias intensyvios technologijos, fungicidais purškia 2 kartus (Folikuru), o insekticidus naudoja tik kai yra didelis kenkėjų antplūdis, plintant amarams.

Žieminių kviečių hektarui išauginti reikalingų gamybinių išteklių poreikis bei jų išlaidos pateiktos 19 lentelėje.

19 lentelė

Žieminių kviečių hektarui reikalingų gamybinių išteklių poreikis, bei išlaidos, 2007 m.

Rodikliai	Kiekis	Mato vnt	Kaina	Vertė Lt.
<i>Sėkla</i>	220,00	kg	0,81	178,20
<i>Trąšos:</i>				450,00
LYDERIS 4-10-12	400,00	kg	0,60	240,00
Amonio salietra KAS-32	300,00	kg	0,70	210,00
<i>Chemikalai:</i>				209,00
ARATAS	0,20	l	165,00	33,00
Falkonas	0,50	l	132,00	66,00
Folikuras	1,00	l	110,00	110,00
<i>Beicas:</i>				23,76
Baitanas	0,66	l	36,00	23,76
Iš viso kintamųjų sąnaudų 1 ha				860,96

Prognozuojant kintamas išlaidas žieminių kviečių hektarui išauginti 2007-2011 m. laikotarpiui, buvo įvertinta infliacijos rizika, todėl numatytas kasmetinis 2 proc. žieminiams kviečiams išauginti reikalingų gamybinių išteklių kainų augimas. Be to, kintamas išlaidas prognozuojamu laikotarpiu padidins ir didinamos trąšų normos hektarui, kas tiesiogiai turės įtakos ir siekiamam derlingumo lygiui.

Įvertinus ūkyje taikomą žieminių kviečių auginimo technologiją, iš vieno hektaro žieminių kviečių pasėlių 2011 m. planuojama gauti 4,50 tonų, t.y., 0,30 tonų daugiau nei pirmaisiais žieminių kviečių auginimo metais (2007 m.).

Žieminiai kvietrugiai

Žieminius kvietrugius auginti racionalu ne tik derlingumo, bet ir dirvožemio optimalių fizikinių ir cheminių savybių palaikymo požiūriu. Žieminiai kvietrugiai vegetuoja ilgesnį laiką negu vasarojus, todėl per tą laikotarpį maisto medžiagas, esančias dirvoje, suriša ir jų išplovimo iš armens galimybės lietingais rudens ir pavasario periodais esti mažesnės. Be to, dirvai ilgesnį laiką esant užimtai dengiamaisiais augalais, armenyje išsilaiko geresnės fizikinės savybės, nes yra mažesnis neigiamas kritulių poveikis. Po žieminių kvietrugių nuėmimo armuo visada būna geresnės struktūros, nes pavasarį nepurenamas, nesuspaudžiamas technikos būna humusingesnis, kadangi mažiau purentame armenyje yra lėtesnė organinių medžiagų mineralizacija.

Kvietrugių šaknų sistema gerai išvystyta, ji yra tvirtesnė už žieminių kviečių, bet silpnesnė už rugių. Jie, turėdami geresnę šaknų sistemą ir stiprų vaškinį sluoksnį ant lapų, yra atsparesni sausroms, lapų ir stiebų grybinėms ligoms.

Kvietrugiai gerai auga ir dera įvairios granulimetrinės sudėties dirvose, tačiau tinkamesnės neutralios, šarminės reakcijos bei humusingos dirvos. Žieminiai kvietrugiai gali augti, kai dirvožemio rūgštumas pH yra 4,5-7,0.

Žieminių kvietrugių vieta sėjomainoje tokia pati, kaip ir žieminių kviečių. Ūkininkės sėjomainoje žieminiai kvietrugiai auginami po vasarinio rapso.

Žemės dirbimo sistema žieminiams kvietrugiams labai priklauso nuo priešsėlio, tačiau be arimo išsiversti sunku. Daugelyje dirvų žieminiams kvietrugiams jis turi būti ne seklesnis kaip 25 cm. Gilus arimas tebelaikomas darbu, atliekančiu dvi pagrindines funkcijas, tai yra dirvos derlingumo atstatymas ir optimalių sąlygų augalams augti sudarymas bei žaladarių – piktžolių, kenkėjų ir ligų – naikinimas.

Kai kvietrugiai sėjami po varpinių javų, dirvos ariamos plūgais su pusiausraigtinėmis verstuvėmis kartu su dirvos tankintuvu arba plūgais su priešplūgiais. Suarus be tankintuvo, dirvos akėjamos arba voluojamos. Prieš žieminių kvietrugių sėją kultivuojama ir akėjama.

Siekdama išauginti gausų ir geros kokybės derlių ūkininkė didelį dėmesį skiria subalansuotam tręšimui mineralinėms trąšoms. Mineralinių trąšų normos kvietrugiams paskaičiuotos priklausomai nuo to, kiek dirvožemyje yra maisto medžiagų ir kokį ūkininkė numatė išauginti derlių. Kai dirvožemyje mažai maisto medžiagų ir mėšlu netrešta, prieš kvietrugių sėją pravartu patręšti azoto trąšomis. Ūkininkė žieminių kvietrugių tręšimui planuoja pasirinkti kompleksines skystas trąšas, kurias įterps prieš sėją paskutinio purenimo metu. Visada gaunamas gausnis derlius, kai trąšos paskleidžiamos tolygiai.

Sėja, tai vienas svarbiausių žieminių kvietrugių auginimo darbų. Nuo sėjos kokybės priklauso jų pasėlio tankumas, vystymasis ir derlius. Žieminių kvietrugių sėjai geriausiai tinka tik veislinė, sertifikuota, gerai išvalyta ir geros ūkinės vertės sėkla. Planuojama sėti Sw Talento veislės žieminius kvietrugių.

Optimalūs žieminių kvietrugių sėjos terminai ūkyje yra rugsėjo 01 - 15 dienos. Kvietrugių grūdų derliui sėjos laikas turi didžiausią įtaką, o sėklos norma priklauso nuo sėjamos veislės savybių, dirvos granulimetrinės sudėties, tręšimo lygio ir meteorologinių sąlygų. Ūkininkė, Sonata Vansevičiūtė, planuoja žieminių kvietrugių sėti 220 kg/ha.

Žieminių kvietrugių sėkloms sudygti reikia drėgmės, oro, šilumos ir purios dirvos, kad daigas galėtų nesunkiai prasikalti į dirvos paviršių. Jie gerai sudygsta tik negiliai pasėti. Optimalus kvietrugių sėjos gylis – 2-5 cm.

Be agrotechninių priemonių ūkininkė numatė naudoti ir chemines augalų apsaugos priemones.

Pagrindinė piktžolių naikinimo priemonė žieminių kvietrugių pasėliuose – herbicidai. Herbicidus žieminių kvietrugių pasėliuose rekomenduojama naudoti iki sudygimo ir kai kvietrugiai

turi 1-3 lapelius rudenį, tačiau piktžolėtus pasėlius tenka purkšti ir antrą kartą, pavasarį. Ūkininkė herbicidus naudos pavasarį.

Žieminiai kvietrugiai grybinėms ligoms labiau atsparesni negu žieminiai kviečiai. Jie dažnai nukenčia nuo pavasarinio pelėsio, lapų ir varpų septoriozės, stiebalūžės, kviečių dryžligės ir kt. Pažeisti augalai blogai auga, krūmijasi, kartais pagula. Augalų apsaugai nuo grybinių ligų ir kovai su jomis ūkininkas pagal poreikį naudos fungicidus.

Žieminiam kvietrugiam kenkia tripsai, amarai, lemai, pjūkleliai, javinės muselės. Jiems naikinti ūkininkė naudos registruotus insekticidus.

Žieminių kvietrugių derliaus nuėmimo laikas turi įtakos grūdų nuostoliams, jų apsikrėtimui ligomis bei kokybei. Pjaunant pernokusius javus, didelė dalis grūdų išbyra. Žieminius kvietrugių ūkininkė pjauna kietosios brandos pradžioje.

Žieminių kvietrugių hektarui išauginti reikalingų gamybinių išteklių poreikis bei jų išlaidos pateiktos 20 lentelėje.

20 lentelė

Žieminių kvietrugių hektarui reikalingų gamybinių išteklių poreikis, bei išlaidos, 2008 m.

Rodikliai	Kiekis	Mato vnt	Kaina	Vertė Lt.
<i>Sėkla</i>	220,00	kg	0,61	134,20
<i>Trąšos:</i>				426,50
LYDERIS 4-10-12	350,00	kg	0,61	213,50
Amonio salietra KAS-32	300,00	kg	0,71	213,00
<i>Chemikalai:</i>				262,75
Sekatorius	0,30	l	277,44	83,23
Falkonas	0,50	l	134,64	67,32
Folikuras	1,00	l	112,20	112,20
Iš viso kintamųjų sąnaudų 1 ha				823,45

Prognozuojant kintamas išlaidas žieminių kvietrugių hektarui išauginti 2007-2011 m. laikotarpiui, buvo įvertinta infliacijos rizika, todėl numatytas kasmetinis 2 proc. žieminiam kvietrugiam išauginti reikalingų gamybinių išteklių kainų augimas. Be to, kintamas išlaidas prognozuojamu laikotarpiu padidins ir didinamos trąšų normos hektarui, kas tiesiogiai turės įtakos ir siekiamam derlingumo lygiui.

Įvertinus ūkyje taikomą žieminių kvietrugių auginimo technologiją, iš vieno hektaro žieminių kvietrugių pasėlių 2011 m. planuojama gauti 3,60 tonų, t.y., 0,20 tonų daugiau nei pirmaisiais žieminių kvietrugių auginimo metais (2008 m.).

Vasariniai miežiai

Ūkininkės, Sonatos Vansevičiūtės, ūkyje numatyta auginti vasarinius miežius. Ūkyje auginami „Barke „ ir „Annabell“ veislės miežiai. Šios salyklinių miežių veislės derlingumu nenusileidžia pašariniams miežiams.

Miežiams geriausiai tinka vidutinio sunkumo, nerūgščios, turtingos maisto medžiagomis priemolio ir priemolio dirvos. Tokios dirvos yra ūkininkės ūkyje.

Priešėliui miežiai nėra reiklūs. Sėjant po varpinių javų būtina gausiai tręšti mineralinėmis trąšomis. Šioje sėjomainos rotacijoje miežius numatyta sėti po žieminių kviečių arba žieminių kvietrugių.

Dirvos dirbimas iš rudens priklauso nuo to, po kokių priešėlių vasariniai miežiai bus sėjami. Sėjant juos po varpinių (ūkininkės atveju), kai dirva piktžolėta, svarbu kuo anksčiau nuskusti ražienas ir iš rudens giliai suarti.

Ruošiant dirvas vasarinių miežių sėjai labai svarbu, kad jas paruošus tuojau pat ir būtų sėjama. Jeigu nėra daugiamečių piktžolių, lengvas dirvas sėjai galima paruošti sunkiomis akėčiomis.

Miežiai turi palyginti negilia ir silpną šaknų sistemą, todėl jų tręšimas yra labai svarbus siekiant išauginti gausų geros kokybės derlių. Vasariniai miežiai palyginti gerai išnaudoja mineralines trąšas ir, gausiau patręšus, derlius padidėja. Kad augalui netrūktų visų maisto medžiagų vasariniai miežiai tręšiami prieš sėją kompleksinėmis trąšomis, kuriose yra visų augalui reikalingų maisto medžiagų.

Miežiai pavasarį sėjami kuo anksčiau, todėl jiems skiriamos neužmirkstančios, greitai išylančios dirvos. Dirva pradedama ruošti tuomet, kai ji subręsta, pradžiūna ir dirbama gerai trupa. Sėklų kokybė turi itin didelę reikšmę pasėlio vienodumui ir grūdų dydžiui. Todėl ūkyje auginant miežius sėjamos tik kondicinės, rūšiuotos, aukštos reprodukcijos sėklos.

Sėklų normos pasirinkimas ūkyje priklauso nuo pasirinktos auginti veislės grūdų stambumo, sėjos laiko ir pavasario oro sąlygų. Derlingose, nepiktžolėtose, gerai sukultūrintose dirvose sėklų į hektarą sėjama apie 180 - 200 kg. Ūkininkė miežių sėja 200 kg/ha.

Nuo sėjos gylio priklauso miežių sudygimo greitis ir vienodumas. Miežiai ūkyje sėjami 3 – 5 cm gyliu. Giliau įterptos sėklos ilgiau dygsta, augalai būna silpnesni, mažėja derlius. Jei sėklos įterpiamos per sekliai, pasėliai gali išretėti. Pasėjus nevienodu gyliu, suželia ne vienodas pasėlis ir subręsta labai skirtingos kokybės grūdai. Todėl, ūkininkė stengiasi sėklas įterpti į dirvą vienodu gyliu.

Siekiant apsaugoti laukus nuo piktžolių, vegetacijos metu pasėliai purškiami herbicidais. Norint išplėsti herbicidų veikimo spektrą ir sumažinti išlaidas, yra sudaromi jų mišiniai.

Norint sumažinti vegetacijos metu plintančių ligų žalą ir išauginti stambesnius grūdus bei didesnę derlių, pasėliuose fungicidus rekomenduojama naudoti vieną kartą – nuo paskutinio lapo tarpsnio (BBCH 37) iki plaukėjimo pradžios (BBCH 49-51). Šios veislės miežiai, ypač ankstyvais vystymosi tarpsniais, pasižymi atsparumu ligoms, todėl du kartus purkšti netikslinga. Pasirinkęs šią veislę, ūkininkė sutaupo lėšų augalų apsaugos priemonėms.

Insekticidus naudos tik tuomet, jei bus didelis kenkėjų antplūdis.

Labai piktžolėtose dirvose vasarinius miežius tikslinga akėti prieš sudygimą, o sudygusius nupurkšti herbicidais. Purškiama 3-4 lapelių ir krūmijimosi tarpsniuose.

Didelę žalą pasėliuose gali padaryti vasarinių miežių ligos. Apsaugai nuo jų, laikotarpyje nuo bambalėjimo tarpsnio pradžios iki žydėjimo, kai vasariniuose miežiuose pasirodo pirmieji helmintosporiozės, rinchosporiozės, miltligės požymiai, pasėliai gali būti purškiami fungicidais.

Prieš amarus, kai jie gausiai pasireiškia, vasariniai miežiai gali būti purškiami insekticidais.

Vasarinių miežių nuėmimo negalima suvėlinti, nes visiškai subrendusių augalų stiebas prie varpos nulinksta, o po tam tikro laiko toje vietoje nulūžta ir varpa nukrenta.

Didžiausias vasarinių miežių grūdų derlius gaunamas nupjovus juos kietosios brandos pradžioje.

Vasarinių miežių hektarui išauginti reikalingų gamybinių išteklių poreikis bei jų išlaidos pateiktos 21 lentelėje.

21 lentelė

Vasarinių miežių hektarui reikalingų gamybinių išteklių poreikis, bei išlaidos, 2007 m.

Rodikliai	Kiekis	Mato vnt	Kaina	Vertė Lt.
<i>Sėkla</i>	200,00	kg	0,75	150,00
<i>Trąšos:</i>				385,00
LYDERIS 4-10-12	350,00	kg	0,60	210,00
Amonio salietra KAS-32	250,00	kg	0,70	175,00
<i>Chemikalai:</i>				75,01
ARATAS	0,15	kg	130,00	19,50
CERONE	0,50	l	32,21	16,11
Tiltas	0,50	l	78,81	39,41
Iš viso kintamųjų sąnaudų 1 ha				610,01

Prognozuojant kintamas išlaidas vasarinių miežių hektarui išauginti 2007-2011 m. laikotarpiui, buvo įvertinta infliacijos rizika, todėl numatytas kasmetinis 2 proc. vasariniams miežiams išauginti reikalingų gamybinių išteklių kainų augimas. Be to, kintamas išlaidas prognozuojamu laikotarpiu padidins ir didinamos trąšų normos hektarui, kas tiesiogiai turės įtakos ir siekiamam derlingumo lygiui.

Įvertinus ūkyje taikomą vasarinių miežių auginimo technologiją, iš vieno hektaro vasarinių miežių pasėlių 2011 m. planuojama gauti 3,30 tonų, t.y., 0,20 tonų daugiau nei pirmaisiais vasarinių miežių auginimo metais (2007 m.).

Vasariniai rapsai

Ūkininkė, Sonata Vansevičiūtė, sėjomainoje dirvą gerinančia kultūra pasirinko vasarinių rapsą. Gilios jų šaknys išpureną dirvą, padidina augalams prieinamų maisto medžiagų kiekį, palieka daug organinės medžiagos. Dėl šių savybių rapsai priskiriami prie dirvos derlingumą gerinančių augalų. Be to, rapsai turi fitoncinių savybių, todėl yra puikūs priešsėliai daugeliui augalų. Rapsų šaknų išskirti fitoncidai slopina varpinių javų kai kurių pašaknio ligų sukėlėjų vystymąsi. Todėl rapsus ypač naudinga auginti atsėliuojamų javų plotuose. Be to, rapsai gerai stelbia piktžoles, gilių jų šaknys išpureną dirvą, padidina augalams prieinamų maisto medžiagų kiekį.

Vasariniai rapsai – nereiklūs priešsėliams augalai, tačiau dirva turi būti nepiktžolėta. Taip pat siekiant išvengti ligų bei kenkėjų antplūdžio, į tą patį lauką jie sėjami kas 3 metus. Tik ankstyvų veislių žieminiai kviečiai ir žieminiai kvietrugiai tinka kaip priešsėliai. Į tai buvo atsižvelgta renkantis priešsėlio, t.y. žieminių kviečių bei kvietrugių veisles. Tinkamas rapsui priešdėlis – Ada C2 veislės žieminiai kviečiai bei Sw Talentro veislės kvietrugiai.

Vasarinio rapsų auginime labai svarbu kova su piktžolėmis. Dirva rapsų sėjai turi būti pradedama ruošti rudenį. Nuėmus priešsėlio (žieminių kviečių arba žieminių kvietrugių) derlių, dirva bus dirbama skutiku; nedideliu gyliu supurenamos ražienos ir tokiu būdu sudaromos sąlygos purioje dirvoje sudygti piktžolių sėkloms, kurios vėliau sunaikinamos rudeniniu arimu.

Pavasariį labai svarbu dirvas pradėti dirbti laiku – kai žemė nebelimpa prie padargų ir gerai subyra. Pirmiausiai reikia išlyginti išmetimus ir sumetimus, o pradžiūvusias dirvas nuakėti, kad būtų išsaugota drėgmė. Tokiu būdu dirvos paviršius apsaugomas nuo perdziūvimo, sumažėja grumstų ir vienodžiau įdirbama dirva.

Ūkyje, optimalus rapsų sėjos laikas yra balandžio mėnuo. Rapsų sėkla ūkyje yra perkama iš specializuotų įmonių. Bus auginami „Liaison“ ir „Sw Landmark“ veislių vasariniai rapsai.

Dar vienas labai svarbus faktorius tinkamam rapsų išsivystymui yra sėklos norma. Jei augalų būna per daug kvadratiname metre, jie tarpusavyje konkuruoja, tįsta, eikvoja maisto medžiagas. Visada reikėtų laikytis rekomenduojamos sėklos normos būtent tai veislei. Vidutinė sėklos norma - 4-6 kg/ha vasarinių rapsų sėklų. Ūkininkė rapsų sės 6 kg/ha.

Rapsai mineralinių trąšų sunaudoja daugiau nei javai ir daugelis kitų lauko augalų. Fosforo ir kalio trąšos vasariniams rapsams dažniausiai beriamos kartu priešsėjimo žemės dirbimo metu.

Azoto trąšomis rapsus reikia tręšti prieš sėją. Papildomai azoto trąšomis vasariniai rapsai tręšiami iki žydėjimo pradžios. Šie augalai yra labai jautrūs maisto medžiagų trūkumui. Negaudami jų, išaugina nedidelį ir prastos kokybės sėklų derlių.

Vienas svarbiausių rapsų pasėlių priežiūros darbų yra piktžolių naikinimas. Piktžolių kontrolė ūkyje prasideda nuo tinkamo dirvos įdirbimo, optimalių sąlygų rapsų augimui ir vystymuisi sudarymo. Priklausomai nuo oro ir dirvos sąlygų herbicidai gali būti panaudoti prieš rapsų sėją, po sėjos iki sudygimo arba jau sudygus rapsams.

Kovoje su rapsų piktžolėmis, labai svarbus kokybiškas purškimas. Labai svarbu laiku panaudoti herbicidus prieš rapsų piktžoles bei nepavėluoti purškimų prieš kenkėjus - sprages ir rapsinius žiedinukus. Pavėluota viena kita diena gali ženkliai sumažinti derlių.

Vasarinių rapsų hektarui išauginti reikalingų gamybinių išteklių poreikis bei jų išlaidos pateiktos 22 lentelėje.

22 lentelė

Vasarinių rapsų hektarui reikalingų gamybinių išteklių poreikis, bei išlaidos, 2008 m.

Rodikliai	Kiekis	Mato vnt	Kaina	Vertė Lt.
<i>Sėkla</i>	6,00	kg	20,00	120,00
<i>Trąšos:</i>				546,00
LYDERIS 4-10-12	420,00	kg	0,60	252,00
Amonio salietra KAS-32	420,00	kg	0,70	294,00
<i>Chemikalai:</i>				205,27
Butizan-Star	2,50	l	68,82	172,05
Karate ZEON	0,40	l	83,05	33,22
Iš viso kintamųjų sąnaudų 1 ha				871,27

Prognozuojant kintamas išlaidas rapsų hektarui išauginti 2007-2011 m. laikotarpiui, buvo įvertinta infliacijos rizika, todėl numatytas kasmetinis 2 proc. rapsui išauginti reikalingų gamybinių išteklių kainų augimas.

Įvertinus ūkyje taikomą rapsų auginimo technologiją, iš vieno hektaro rapsų pasėlių 2011 m. planuojama gauti 2,1 toną, t.y., 0,3 tonom daugiau nei pirmaisiais rapsų auginimo metais (2007 m.).

Prognozuojant ūkyje auginamų kultūrų derlingumus buvo remtasi Lietuvos statistiniais bei Respondentinių ūkių duomenimis, tačiau, kaip jau minėta, šalies vidutinį derlingumą rodiklį lemia labai smulkūs ūkiai, neturintys geros technikos, nesilaikantys auginimo technologijų, nenaudojantys pakankamai trąšų bei augalų apsaugos priemonių, todėl tai yra pesimistinis veiklos variantas. Esant palankios gamtinės sąlygoms, gan aukštam ūkio žemių našumui, laikantis numatytos auginimo technologijos bei įsigijus mobilią džiovyklą, kuri įtakos produkcijos kokybę, ūkininkė gali tikėtis žymiai aukštesnių auginamų kultūrų derlingumų, o tuo pačiu ir veiklos rezultatų.

Aplinkos apsaugos reikalavimai

Sonata Vansevičiūtė ūkininkaudama didelį dėmesį skiria nustatytų aplinkosaugos reikalavimų vykdymui.

Naudodama pesticidus, ūkio savininkė laikosi higienos ir aplinkosaugos reikalavimų. Taip pat naudoja naujausius augalų apsaugos produktus nuo ligų, kenkėjų ir piktžolių, kurie registruoti ir įrašyti į Profesionalaus naudojimo augalų apsaugos produktų sąrašą. Trašos ir augalų apsaugos priemonės didesniais kiekiais perkamos prieš pat naudojimą, paskaičiavus jų poreikį. Augalų apsaugos priemonės bus naudojamos laikantis geros augalų apsaugos praktikos bei integruotos kontrolės principų pagal etiketėse nurodytus reikalavimus.

Cheminiai augalų apsaugos produktai sukelia toksinį poveikį žmogaus organizmui. Ūkininkė kasmet tikrinsis sveikatą, kad įsitikintų jog saugiai dirba su augalų apsaugos produktais.

Ūkininkės ūkyje augalų apsaugos produktai naudojami laikantis augalų apsaugos produktų įvežimo, sandėliavimo, prekybos ir naudojimo taisyklių. Mineralinės trašos ir cheminiai augalų apsaugos produktai nesandėliuojami, o sunaudojami iš karto. Sunaudotus pesticidus 24 valandų laikotarpiu ūkininkė registruoja Naudotų augalų apsaugos produktų apskaitos žurnale.

Darbo metu ūkininkė nevalgo, negeria, nerūko. Ruošdama cheminių medžiagų tirpalus, neleidžia darbo vietoje būti pašaliniam asmenims.

Su cheminiais augalų apsaugos produktais bus dirbama ne ilgiau kaip 6 valandas, o dirbant su toksiškais ir labai toksiškais – 4 valandas per dieną.

Kraunant ir iškraunant produktus, saugomos pakuotės, vengiama smūgių, mėtymo. Produktams išsiliejus ar išsibarsčius, imamasi skubių priemonių jiems surinkti ir kenksmingumui pašalinti. Užteršta transporto priemonė rūpestingai išvaloma ir tik pašalinus kenksmingumą, eksploatuojama toliau.

Ūkininkė, Sonata Vansevičiūtė, žino, kad įvykus nelaimingam atsitikimui, reikia pranešti atitinkamoms tarnyboms, pagal galimybes, naudojantis asmeninėmis apsaugos priemonėmis, izoliuoti išsipyliusius ar išbyrėjusius augalų apsaugos produktus: mažus nuotėkius užpilti žemėmis, smėliu, gesintomis kalkėmis, didelius - skubiai aptverti grunto sankasa.

Augalų apsaugos produktų tirpalai ruošiami specialiose vietose, atitinkančiose higienos ir aplinkos apsaugos reikalavimus. Tirpalo paruošiama tiek, kiek reikės tos dienos darbams. Paruoštas augalų apsaugos produktų tirpalas nepaliekamas be priežiūros ar kitai dienai, o purškimui paruošto tirpalo likučiai atskiedus baigiami išpurkšti tame pačiame lauke. Griežtai bus laikomasi tų sąlygų ir būdų, kurie yra nurodyti etiketėse ir saugos duomenų lapuose. Vanduo, panaudotas purkštuvui ar tarai plauti, išpurškiamas tame pačiame preparatais apdorotame lauke.

Ruošiantis purkšti pasėlius, ne vėliau kaip prieš dvi dienas apie tai pranešama turintiems bičių asmenims. Augalai purškiami vakare. Insekticidais nepurškiami žydintys augalai, išskyrus tais produktais, kurie nekenkia bitėms.

Ūkininkės ariamoji žemė bus dirbama ir prižiūrima pagal agrotechnikos reikalavimus: ariamojoje žemėje auginami žemės ūkio augalai arba laikomas pūdymas, liekanos ir ražienos įterpiamos į dirvą.

Ūkininkė laikosi vandens telkinių pakrančių apsaugos juostų reikalavimų.

Gaminamos produkcijos technologiniai procesai ūkyje atitinka aplinkosaugos ir sanitarinius-higieninius reikalavimus.

Kadangi ūkininkė užsiima augalininkyste, pagrindinis dėmesys rengiant šį verslo planą skiriamas aplinkos ir higienos standartų diegimui, naujų ūkininkavimo metodų diegimui – tai mažins gamybos kaštus ir užtikrins maisto produktų saugą, jų kokybės atitikimą ES reikalavimams.

Numatoma įsigyti technika bus laikoma specialiai įrengtoje aikštelėje. Technikos laikymas ir eksploatacija atitiks aplinkosauginius reikalavimus ir neigiamos įtakos aplinkai nedarys. Planuojama įsigyti technika: mobili džiovykla atitinka ES aplinkosauginius reikalavimus ir standartus.

Galima daryti išvadą, kad numatyta ūkininkės veikla atitinka valstybės ir ES keliamus reikalavimus šioje vietovėje, ūkio plėtotė atitinka šalies žemės ūkio ir kaimo plėtros strategijoje numatytas kryptis ir sąlygas.

Plastmasinė tara nuo sunaudotų pesticidų, mineralinių trąšų maišai tvarkomi laikantis nustatytų reikalavimų, yra kaupiami ir bus išvežama įmonės, kuri įrašyta į atliekas tvarkančių įmonių registrą (ATĮR).

Ūkininkė stengiasi nenuvalinti dirvožemio ir išsaugoti jį derlingą bei neužterštą, tręš dirvą tiek, kiek reikia - kad augalai įsisavintų visas trąšas ir jų perteklius nepatektų į paviršinius ir požeminius vandenis. Ji laikosi ir laikysis sėjomainos, tręšimo ir augalų apsaugos planų. Įgyvendindama projektą ūkininkė sieks, kad ūkis atitiktų Europos Sąjungos aplinkosaugos reikalavimus bei standartus. Ji laikosi ir ateityje laikysis Geros ūkininkavimo praktikos reikalavimų.

V. INVESTICIJOS IR FINANSAVIMAS

Ateityje augalininkystės produkciją gaminantys ūkiai stambės ir išliks tik naujausias technologijas taikantys ir nuolatos modernizuojantys augalininkystės kultūrų auginimą ūkiai. Į tokius ūkius orientuojasi ir augalininkystės produkcijos supirkėjai. Pagrindiniai šiandieninių bet kokios produkcijos vartotojų reikalavimai – tai kokybė ir konkurencingos kainos. Todėl ir šio projekto esmė yra modernaus augalininkystės ūkio kūrimas, kurio dėka ūkininkė, Sonata Vansevičiūtė, sugebės gaminti produkciją su mažesniais gamybos kaštais bei tiekti rinkai tik aukštos kokybės, pirkėjų reikalavimus atitinkančią augalininkystės kultūrų produkciją. Viena iš priemonių aukštai produkcijos kokybei pasiekti - technikos įsigijimas, nes naudojant pažangiausius įrengimus ir technologijas, galima pagaminti gerą produktą mažesnėmis gamybos išlaidomis.

Jauna ūkininkė, Sonata Vansevičiūtė, savo ūkį kuria neturėdama didelio pradinio kapitalo. Šiuo metu ūkininkė nuosavybės teise valdo traktorių MTZ 80 ir priekabą. Taip pat naudojasi ūkininkaujančios tetos nuosavybės teise valdoma žemės ūkio technika bei padargais. Tai nėra ekonomiškai ir patrauklus ūkininkavimo būdas, kadangi tetos technika nėra nauja ir moderni, dėl to patiriamos didesnės produkcijos gamybos sąnaudos, užauginama prastesnės kokybės produkcija. Dalinantis technika prarandamas laikas ir darbai atliekami ne laiku taip įtakodami produkcijos kiekybę bei kokybę, be to, naudojant pasenusią techniką, sunku išgauti aukštą produkcijos kokybę. Norint ūkį padaryti pelningu, ekonomiškai gyvybingu ir konkurencingu, reikalingos didelės investicijos, kurioms lėšų verslo pradžioje ūkininkei, Sonatai Vansevičiūtei, trūksta. Todėl, norėdama tapti techniškai bei ekonomiškai savarankiška, Sonata siekia, pasinaudodama priemone „Jaunųjų ūkininkų įsikūrimas“, teikiama parama, kuo greičiau apsirūpinti nuosava žemės ūkio technika.

Siekiant realizuoti kokybišką augalininkystės produkciją, kuri užtikrintų realizavimo rinką ir taip išvengti realizacinių nuostolių, ūkiui reikalinga mobili grūdų džiovykla. Mobili džiovykla tokio, kaip Sonatos dydžio ūkiui, yra labai patogi ir reikalinga. Vienu metu joje galima džiovinti 14 tonų grūdų. Pagal planuojamas gamybos apimtis apskaičiavus vidutinį metinį gautos produkcijos tonų skaičių (vidutiniškai 130,5 t per metus) matyti, jog džiovyklą reikės užkrauti apytiksliai 10 kartų (130,5 t / 14 t). Be to, džiovyklą paprasta eksploatuoti. Jos eksploatavimui – montavimui, reikalingas traktorius. Ūkininkės ūkyje, kaip jau minėta naudojamas šiais metais įsigytas naudotas traktorius, kurio pajėgumų pilnai užtenka mobilios džiovyklos komplektavimui. Taigi, turint nuosavą mobilią džiovyklą, netgi esant nepalankioms klimatinėms sąlygoms, kokių vis dažniau pasitaiko pastaraisiais metais, galima laiku ir tinkamai atlikti derliaus nuėmimo darbus tuo pačiu – derliaus nuėmimo metu džiovinant ir valant nuimtą produkciją. Dėl geros kokybės, kurią garantuos

sausą, išvalytą produkciją, ūkininkės ūkio produkcijos realizacija vyks operatyviai, išvengiant laiko, sugaišto stovint eilėse prie įmonių, džiovinančių grūdus, sąnaudų. Bus išvengiama sąnaudų, susijusių su nevalytos, drėgnos ir blogą prekinę išvaizdą turinčios produkcijos džiovinimu ir laikymu (šiuo metu ūkininkė perka paslaugas iš tuo užsiimančių įmonių). Bus užtikrinta realizacinė rinka, kadangi sausą ir švarią produkciją superka beveik visos augalininkystės produkcijos supirkimu užsiimančios įmonės.

Mobili džiovykla leis ūkininkei sumažinti kuro bei kitas traktoriaus eksploatavimo sąnaudas, kadangi nereikės vežti drėgnos produkcijos į džiovyklas, susitaupys laikas. Taip džiovykla prisidės prie produkcijos gamybos apimčių didinimo, kaštų mažinimo bei ūkyje auginamos produkcijos kokybės gerinimo, kas užtikrins ūkio realizacinių pajamų bei pelno augimą, o tuo pačiu ir konkurencingumą rinkoje.

Ūkininkės planuojamos įsigyti mobilios džiovyklos pasirinkimą lėmė ūkininkei svarbios džiovyklos techninės charakteristikos.

Ūkininkės, Sonatos Vansevičiūtės, mobiliai džiovyklai keliamus techninius reikalavimus atitiko UAB „Farm Mac“ pateiktas komercinis pasiūlymas. Mobilios džiovyklos kaina buvo nustatyta remiantis minėto tiekėjo pateiktu komerciniu pasiūlymu, derinant su 2007 m. liepos mėn. 11 d. Žemės ūkio ministro įsakymu Nr. 3D – 330 patvirtinta „Normatyvinių įkainių tinkamoms finansuoti išlaidoms pagal Lietuvos kaimo plėtros 2007 – 2013 metų programos priemonės nustatymo metodika“. Pagal įsakyme nustatytus normatyvus tokia džiovykla neturi viršyti 536200,00 Lt. Tiekėjo pateiktame komerciniame pasiūlyme mobilios džiovyklos kaina neviršija nustatyto normatyvo (137766,72 Lt), todėl visos išlaidos yra laikomos tinkamomis kompensuoti.

UAB „Farm Mac“ pasiūlė mobilią džiovyklą Mod.140, kurios techniniai parametrai yra:

- 14 tonų talpa su netiesioginiu šilumos generatoriumi;
- skysto kuro, dviejų pakopų degiklis;
- drėgmės daviklis;
- vidinis džiovyklos maišytuvas;
- gravitacinė valymo sistema;
- dulkių ir lengvų šiukšlių ciklonas;
- centrinis automatinis tepimas.

Rengiant projektą numatytos ir kitos, su projektu susijusios investicijos, kurioms paramos ūkininke taip pat prašys.

Ūkininkė, Sonata Vansevičiūtė, įsipareigoja gautą paramą viešinti vadovaudamasi Lietuvos Respublikos žemės ūkio ministro 2007-04-26 įsakymu Nr. 3D-191 patvirtintomis „Informavimo apie Lietuvos kaimo plėtros 2007-2013 m. programą ir suteiktos paramos viešinimo taisyklėmis“. Kadangi bendra projekto vertė neviršija 50 000 EUR, Sonata džiovyklą pažymės Programos

logotipu šūkiu „Europos žemės ūkio fondas kaimo plėtrai: Europa investuoja į kaimo vietas“ ir EB emblema (vėliava). Viešinimo išlaidų vertė nustatyta remiantis 2007 m. balandžio 5 d. Žemės ūkio ministro įsakymu Nr. 3D-150 „Dėl projekto vykdytojo, pretenduojančio gauti paramą iš EŽŪF kaimo plėtrai pagal Lietuvos kaimo plėtros 2007-2013 m. programos priemones, prekių, paslaugų ar darbų pirkimo taisyklių patvirtinimo“. Buvo apklausta tuo užsiimanti įmonė UAB „Lipnūs produktai“, kurios pateiktais duomenimis paaiškėjo, jog tokio tipo išlaidos neviršys 300 Lt (be PVM) (pridedama apklausos pažyma).

Investicijos ūkininkės, Sonatos Vansevičiūtės, ūkyje bus atliekamos vienu etapu – 2008 m. gegužės mėnesį. Projekto investicijas sudaro mobili džiovykla ir viešinimo išlaidos. Investicijų įgyvendinimo planas bei prašoma parama pateikiama 23 lentelėje.

23 lentelė

Projekto investicijos, Lt

Investicijos pavadinimas	Įgyvendinimo terminas		Suma, Lt (be PVM)	Suma, Lt (su PVM)	Paramos suma, Lt
	Metai	Mėnuo			
Mobili džiovykla Mod.140	2008	gegužės	137766,72	162564,73	138067
Viešinimo išlaidos	2008	gegužės	300,00	354,00	
Viso:			138066,72	162918,73	138067

Projekto įgyvendinimui reikia 138066,72 litų be PVM ir 162918,73 litų su PVM.

Investicinio projekto finansavimo šaltiniai nurodyti 24 lentelėje.

24 lentelė

Projekto finansavimas, Lt

Finansavimo šaltiniai	Suma, Lt	Lėšų struktūra, %
Lėšos iš 2007 m. veiklos	24851,73	15,25
„Jaunųjų ūkininkų įsikūrimo“ parama	138067	84,75
Viso:	162918,73	100,00

Pagal Lietuvos kaimo plėtros 2007-2013 metų programos priemonę „Jaunųjų ūkininkų įsikūrimas“ paramos dydis projektui priklauso nuo paraiškos ir jos priedų pateikimo metu valdomo žemės ūkio naudmenų ploto. Verčiantis augalininkystės produkcijos auginimu, už vieną hektarą žemės ūkio naudmenų skiriama 1000 EUR. Ūkininkės bendras valdomas žemės ūkio naudmenų plotas paraiškos ir jos priedų pateikimo dieną yra 41,09 ha., todėl ūkininkė, Sonata Vansevičiūtė, galėtų gauti maksimalią - 138112 Lt paramą, tačiau ūkininkės planuojama tinkamų kompensuoti investicijų išlaidų suma yra mažesnė nei maksimali paramos suma, todėl ūkininkė prašo 138067 Lt paramos. Paramos lėšomis ji finansuos didžiausią dalį projekto investicijų – 84,75 proc..

Ūkininkės, Sonatos Vansevičiūtės, su investicijomis susijusios išlaidos yra laikomos tinkamomis kompensuoti, nes:

- investicijos tiesiogiai susijusios su planuojama ūkyje vykdyti veikla;
- perkama technika yra nauja ir nenaudota;
- technika atitinka ES darbo saugos reikalavimus.

Planuojama įsigyti mobili džiovykla leis didinti darbo našumą, mažinti augalininkystės gamybos ir realizacinius kaštus, didinti auginamų žemės ūkio augalų kokybę, o tuo pačiu ir konkurencingumą rinkoje, kas ir yra pagrindiniai ūkininkės tikslai. Kadangi džiovyklas bus valdomas nuosavybės teise, atsiras galimybė išvengti papildomų išlaidų, susijusių su džiovinimo paslaugų pirkimu, be to džiovinimas bus atliktas laiku, sutaupant laiką, kas ūkininkei yra labai svarbu.

VI. FINANSINĖS PROGNOZĖS

Verslo plano finansinės prognozės parengtos pagal ūkininko ūkio ir gyventojų, kurie neįregistravę ūkininko ūkio verčiasi individualia žemės ūkio veikla, veiklos buhalterinės apskaitos tvarkymo dvejybine apskaitos sistema rekomendacijas.

Ūkininkė, Sonata Vansevičiūtė, specializuojasi javų ir rapsų auginime, todėl viso pajamos ir išlaidos yra susijusios su augalininkyste.

Ūkininkės pirktas ilgalaikis materialusis ir turtas apskaitoje registruojamas įsigijimo savikaina, dovanotas – vidutine rinkos kaina, o finansinėje atskaitomybėje rodomas likutine verte, kuri paskaičiuojama iš pradinės vertės atėmus per laikotarpį sukauptą nusidėvėjimo sumą. Ilgalaikio turto prognozės 2007-2011 metams pateiktos 25 lentelėje.

25 lentelė

Ūkininkės Sonatos Vansevičiūtės ūkio ilgalaikis turtas, Lt

Rodikliai	Metai				
	2007	2008	2009	2010	2011
ILGALAIKIS TURTAS	46862,00	171796,15	151840,31	131884,47	111928,63
I. NEMATERIALUSIS TURTAS	3325,00	2625,00	1925,00	1225,00	525,00
II. MATERIALUSIS TURTAS	43537,00	169171,15	149915,31	130659,47	111403,63
<i>Žemė</i>	33437,00	33437,00	33437,00	33437,00	33437,00
<i>Mašinos ir įrenginiai</i>	4591,67	131405,81	113329,97	95254,13	77178,29
<i>Transporto priemonės</i>	5508,33	4328,33	3148,33	1968,33	788,33

Ūkininkės turta 2007 metais padidina verslo planas (nematerialus turtas), o 2008 metais – mobili džiovykla (mašinos ir įrenginiai).

Ūkio ilgalaikis turtas nuo 2007 metų balandžio mėnesio iki 2011 m. pabaigos padidės apytiksliai 5 kartus

Kadangi ūkyje bus auginamos žieminės kultūros, metų gale biologinio turto pasėlių dalyje atspindės jų vertė. Biologinis turtas pateikiamas 26 lentelėje

26 lentelė

Ūkininkės Sonatos Vansevičiūtės ūkio biologinis turtas, Lt

Rodikliai	Metai				
	2007	2008	2009	2010	2011
BIOLOGINIS TURTAS	8827,16	8056,60	8962,28	8973,30	9477,31
PASĖLIAI	8827,16	8056,60	8962,28	8973,30	9477,31

Ūkio prognozuojamas trumpalaikis turtas atsispindi 27 lentelėje.

27 lentelė

Ūkininkės Sonatos Vansevičiūtės ūkio trumpalaikis turtas, Lt

Rodikliai	Metai				
	2007	2008	2009	2010	2011
TRUMPALAIKIS TURTAS	44194,17	64854,79	91236,50	106208,74	117175,43
I. ATSARGOS, IŠANKSTINIAI APMOKĖJIMAI IR NEBAIGTOS VYKDYTI SUTARTYS	2895,00	3611,62	2428,29	2946,64	3288,00
I. Atsargos	2895,00	3611,62	2428,29	2946,64	3288,00
Nebaigta gamyba	2334,00	2526,34	2428,29	2628,40	2526,40
Žemės ūkio produkcija	561,00	1085,28	0,00	318,24	761,60
II. PER VIENERIUS METUS GAUTINOS SUMOS	5899,61	26254,41	5899,61	5899,61	5899,61
Kitos gautinos skolos	5899,61	26254,41	5899,61	5899,61	5899,61
IV. PINIGAI	35399,56	34988,76	82908,60	97362,49	107987,82

Ūkyje bus auginamos vasarinės kultūros, todėl ūkio trumpalaikio turto nebaigtos gamybos dalyje atsispindės rudens arimo išlaidos. Žemės ūkio produkcijos dalyje atsispindi ūkininkės ūkyje palikta produkcijos dalis kitų metų sėjai.

Kitas gautinas skolas ūkyje prognozuojamu laikotarpiu sudarys dalis (40 proc.) planuojamų gauti tiesioginių išmokų. Kadangi 2008 m. bus vykdomos investicijos – įsigyjama mobili džiovykla, todėl tais metais pirkimų PVM viršys pardavimų PVM ir 2008 m. šis skirtumas padidins gautinas skolas.

Ūkio nuosavas kapitalas ir įsipareigojimai atsispindi 28 lentelėje

28 lentelė

Ūkininkės Sonatos Vansevičiūtės ūkio nuosavas kapitalas ir įsipareigojimai, Lt

Rodikliai	Metai				
	2007	2008	2009	2010	2011
D. NUOSAVAS KAPITALAS	95590,07	116613,38	136143,74	148661,78	157524,03
E. DOTACIJOS IR SUBSIDIJOS	0,00	128094,15	110998,31	93902,47	76806,63
F. MOKĖTINOS SUMOS IR ĮSIPAREIGOJIMAI	4293,26	0,00	4897,04	4502,26	4250,70
II. PER VIENERIUS METUS MOKĖTINOS SUMOS IR TRUMPALAIKIAI ĮSIPAREIGOJIMAI	4293,26	0,00	4897,04	4502,26	4250,70
Kitos mokėtinos sumos ir įsipareigojimai	4293,26	0,00	4897,04	4502,26	4250,70

Iš lentelėje pateiktų duomenų matyti, jog ūkininkės nuosavas kapitalas kasmet didės ir 2011 m. jis bus pats didžiausias. Nuo 2007 m. balandžio 1 d. iki 2011 m. pabaigos nuosavas kapitalas padidės 2 kartus. Kapitalo augimą įtakoja turto didėjimas, dotacijos ir subsidijos (kurios parodomos likutine verte, t.y. atskaičius nusidėvėjimą), paskolų nebuvimas.

Mokėtinos skolos planuojamos atsižvelgiant į tam tikro laikotarpio patirtas išlaidas ir planuojamus atsiskaitymo terminus. Kaip matyti iš pateiktų duomenų, ūkininkės ūkyje skolos tiekėjams neplanuojamos, kadangi ūkininkė su tiekėjais atsiskaitys tais pačiais metais. Kitas mokėtinas sumas ir įsipareigojimus sudarys mokėtinas PVM, kuris apskaičiuotas kaip skirtumas tarp pardavimų ir pirkimų PVM. 2008 m. pirkimo PVM bus didesnis (bus įsigyta mobili džiovykla) už pardavimo PVM, todėl balanse pasirodys tik grąžintinas PVM (turto dalyje), o mokėtinas bus lygus nuliui.

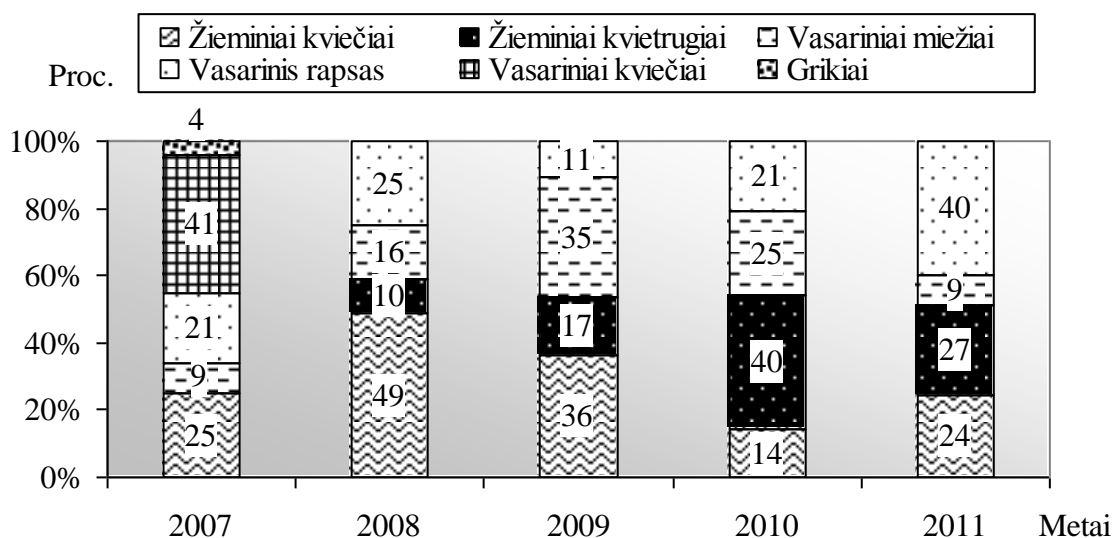
Ūkininkės, Sonatos Vansevičiūtės, realizacines pajamas sudarys pajamos, gautos iš augalininkystės produkcijos. Remiantis III skyriaus 17 lentelėje pateiktomis rinkos kainomis ir 16 lentelėje pateiktais produkcijos pardavimo kiekiais, paskaičiuotos pardavimų pajamos, kurios pateiktos 29 lentelėje.

29 lentelė

Ūkininkės Sonatos Vansevičiūtės ūkio produkcijos
pardavimų pajamos, Lt

Kultūros	Metai				
	2007	2008	2009	2010	2011
Žieminiai kviečiai	15856,01	31961,16	23839,20	9526,28	16638,83
Žieminiai kvietrugiai	0,00	6559,33	11417,90	26734,28	18281,82
Vasariniai miežiai	5737,24	10193,22	23258,19	16405,33	6013,10
Vasarinis rapsas	13438,83	16398,14	7232,75	14092,16	27261,91
Pievos	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Vasariniai kviečiai	26295,75	0,00	0,00	0,00	0,00
Grikių	2631,89	0,00	0,00	0,00	0,00
Viso:	63959,72	65111,86	65748,05	66758,04	68195,67

Iš lentelės matyti, kad prognozuojamais metais stebima realizacinių pajamų augimo tendencija. Pardavimų pajamų struktūra prognozuojamu laikotarpiu pateikta 1 paveiksle.

1.pav. Ūkio realizacinių pajamų struktūra 2007-2011 m.

Realizacinių pajamų struktūros pokyčiams 2007-2011 m. laikotarpiu įtakos turi ūkininkės, Sonatos Vansevičiūtės, ūkyje auginamų kultūrų plotai, derlingumai, bei pardavimų kiekiai.

Pajamų lygiui palaikyti ūkininkei bus mokamos dotacijos, susijusios su pajamomis. Kadangi tiesioginių išmokų dydžiai už 2007 metais deklaruotus pasėlius projekto rengimo metu dar nebuvo patvirtinti, prognozuojant dotacijas, susijusias su pajamomis, buvo remtasi 2006 metais galiojusiais tiesioginių išmokų už pasėlius dydžiais, jų nedidinant. Už javus ir rapsus 2006 m. buvo mokama 363,69 Lt/ha.

Bendros ūkyje planuojamos gauti pajamos atspindi 30 lentelėje.

30 lentelė*Ūkininkės Sonatos Vansevičiūtės ūkio pajamos, Lt*

Pavadinimas	Metai				
	2007	2008	2009	2010	2011
Pardavimų pajamos	63959,72	65111,86	65748,05	66758,04	68195,67
Dotacijos, susijusios su pajamomis	14749,02	14749,02	14749,02	14749,02	14749,02
Viso:	78708,74	79860,88	80497,07	81507,06	82944,69

Ūkininkės, Sonatos Vansevičiūtės, ūkyje išaugintos produkcijos pardavimo kaina labai priklausys nuo pasiūlos, sąlygotos atskirų metų gamtinių sąlygų ir realizavimo laiko. Pastaruoju metu ženkliai brangsta grūdai ir galima tikėtis dar didesnių pajamų, tačiau šiame projekte, siekiant sumažinti riziką, kainų kilimas nenumatytas, todėl ir prognozuojamų pajamų lygis yra artimesnis pesimistiniam ūkio veiklos variantui.

Išlaidos kalkuluojamos, išskiriant pastoviasias ir kintamasias veiklos išlaidas. Išlaidos buvo paskaičiuojamos atsižvelgiant į produkcijos gamybą ir žemės ūkio naudmenų plotus. Prie kintamų sąnaudų priskiriamas įvairių medžiagų ir produkcijos sunaudojimas gamybos reikmėms. Prie pastoviųjų sąnaudų priskiriamos nematerialiojo turto amortizacijos ir ilgalaikio materialiojo turto nusidėvėjimo sumos, žemės mokesčio ir žemės nuomos sumos, turto draudimo ir ūkio valdymo sąnaudos, t.y. visos sąnaudos, kurių dydis nepriklauso nuo gamybos mastų.

Ūkio kintamas išlaidas verslo plane sudaro: sėklos, trąšos ir chemikalai. Kita dalis kintamų išlaidų prognozuojant ūkio veiklą yra priskirta pastovioms veiklos sąnaudoms. Prie veiklos pastovių išlaidų priskiriamos bendros degalų, statybinių ir remonto medžiagų, bei kitos išlaidos. Kintamų bei pastovių veiklos sąnaudų suma sudaro buhalterinėse finansinėse ataskaitose apskaičiuotas kintamas išlaidas. Kintamos išlaidos paskaičiuotos atskirų kultūrų hektarui, ir pateiktos 31 lentelėje.

31 lentelė

Ūkyje auginamų augalų kintamos išlaidos, Lt/ha

Kultūros	Metai				
	2007	2008	2009	2010	2011
<i>Žieminiai kviečiai</i>	860,96	773,42	787,34	913,44	816,04
Sėkla	178,20	77,00	77,00	188,89	77,00
Trašos	450,00	459,00	468,18	477,54	487,09
Chemikalai	232,76	237,42	242,16	247,01	251,95
<i>Žieminiai kvietrugiai</i>	0,00	823,45	777,84	791,90	873,69
Sėkla	0,00	134,20	74,80	74,80	142,25
Trašos	0,00	426,50	435,03	443,73	452,61
Chemikalai	0,00	262,75	268,01	273,37	278,83
<i>Vasariniai miežiai</i>	610,01	537,21	546,59	647,17	565,93
Sėkla	150,00	68,00	68,00	159,00	68,00
Trašos	385,00	392,70	400,55	408,57	416,74
Chemikalai	75,01	76,51	78,04	79,60	81,19
<i>Vasariniai rapsai</i>	871,27	888,70	906,47	924,60	943,09
Sėkla	120,00	122,40	124,85	127,34	129,89
Trašos	546,00	556,92	568,06	579,42	591,01
Chemikalai	205,27	209,38	213,56	217,83	222,19
<i>Vasariniai kviečiai</i>	674,50	0,00	0,00	0,00	0,00
Sėkla	150,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Trašos	385,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Chemikalai	139,50	0,00	0,00	0,00	0,00
<i>Grikliai</i>	577,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Sėkla	52,50	0,00	0,00	0,00	0,00
Trašos	385,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Chemikalai	139,50	0,00	0,00	0,00	0,00

Prognozuojant įvertinta galima infliacija, todėl kintamos išlaidos turi augimo tendenciją.

Ūkyje auginamų kultūrų kintamų išlaidų suma apskaičiuota remiantis numatomu auginti augalų plotu bei kintamomis išlaidomis, tenkančiomis hektarui. Apskaičiuotos kintamų išlaidų sumos pateiktos 32 lentelėje

32 lentelė

Ūkyje auginamų augalų kintamos išlaidos, Lt

Kultūros	Metai				
	2007	2008	2009	2010	2011
<i>Žieminiai kviečiai</i>	7421,48	12343,71	8818,25	4274,91	6732,34
<i>Žieminiai kvietrugiai</i>	0,00	3853,76	6417,16	12638,69	9785,35
<i>Vasariniai miežiai</i>	2854,85	4431,98	8723,65	7248,26	2648,55
<i>Vasarinis rapsas</i>	8163,80	9953,39	4242,28	7627,94	15051,73
<i>Vasariniai kviečiai</i>	9233,91	0,00	0,00	0,00	0,00
<i>Grikliai</i>	2152,21	0,00	0,00	0,00	0,00
Viso:	29826,24	30582,83	28201,33	31789,80	34217,97

Iš lentelės matyti, kad auginamų augalų kintamos išlaidos kinta netolygiai. Šią kitimą įtakoja prognozuojama pasėlių struktūra. Be to, vienoms kultūroms užauginti tenka žymiai mažiau kintamų išlaidų nei kitoms ir atvirkščiai.

Atskiroje lentelėje pateiktos biologinio turto – pasėlių, išlaidos 2007-2011 m.. Ūkininkės, Sonatos Vansevičiūtės, biologinis turtas - tai žieminių kviečių bei žieminių kvietrugių pasėliai. Biologinio turto išlaidas sudaro sėkla, dalis trąšų bei dalis kuro išlaidų. Biologinio turto išlaidos, reikalingos vienam žieminių kviečių bei kvietrugių hektarui pasėti pateiktos 33 lentelėje.

33 lentelė

Biologinio turto išlaidos, Lt/ha

Kultūros	Metai				
	2007	2008	2009	2010	2011
<i>Žieminiai kviečiai</i>	421,80	428,70	547,62	442,90	451,76
Sėkla	77,00	77,00	188,89	77,00	78,54
Trąšos	244,80	249,70	254,69	259,78	264,98
Chemikalai	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Kuras	100,00	102,00	104,04	106,12	108,24
<i>Žieminiai kvietrugiai</i>	447,70	394,57	400,97	474,94	484,44
Sėkla	134,20	74,80	74,80	142,25	145,10
Trąšos	213,50	217,77	222,13	226,57	231,10
Chemikalai	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Kuras	100,00	102,00	104,04	106,12	108,24

Žinant biologinio turto išlaidas vienam hektarui ir planuojamus apsėti žieminių kultūrų plotus, buvo paskaičiuotos biologinio turto išlaidos visam planuojamam žieminių kultūrų pasėlių plotui. Skaičiavimo duomenys pateikti 34 lentelėje.

34 lentelė

Biologinio turto išlaidos, Lt

Kultūros	Metai				
	2007	2008	2009	2010	2011
<i>Žieminiai kviečiai</i>	6731,93	4801,40	2562,87	3653,96	7210,13
Sėkla	1228,92	862,40	884,01	635,25	1253,50
Trąšos	3907,01	2796,60	1191,95	2143,22	4229,07
Chemikalai	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Kuras	1596,00	1142,40	486,91	875,50	1727,56
<i>Žieminiai kvietrugiai</i>	2095,24	3255,20	6399,41	5319,34	2267,18
Sėkla	628,06	617,10	1193,81	1593,22	679,05
Trąšos	999,18	1796,60	3545,12	2537,56	1081,54
Chemikalai	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Kuras	468,00	841,50	1660,48	1188,55	506,58

Ūkyje taip pat planuojama nebaigta gamyba, kurią sudaro rudens arimas kitų metų vasarinių kultūrų sėjai. Rudens arimo išlaidos prognozuotos remiantis Biologinio turto ir žemės ūkio produkcijos normatyvinėmis kainomis 2006 ir 2007 metams, nustatant 120 Lt rudens arimo išlaidų hektarui. Nebaigtos gamybos išlaidos pateiktos 35 lentelėje.

35 lentelė

Nebaigtos gamybos išlaidos, Lt

Kultūros	Metai				
	2007	2008	2009	2010	2011
Vasariniai miežiai	990,00	1953,50	1398,30	595,97	1454,79
Vasarinis rapsas	1344,00	572,83	1030,00	2032,43	1071,61
Viso:	2334,00	2526,34	2428,29	2628,40	2526,40

Įvertinus infliacijos riziką, numatytas 2 proc. nebaigtos gamybos išlaidų didėjimas.

Skaičiuojant kintamas išlaidas auginamos kultūros hektarui buvo įtrauktos praėjusių metų biologinio turto išlaidos ir nebaigtoji gamyba, tačiau neįsumuotos ataskaitinių metų biologinio turto ir nebaigtos gamybos išlaidos kitų metų produkcijai gauti. Todėl skaičiuojant kiekvieniemis metams tenkančią kintamų išlaidų bendrą sumą iš 32 lentelėje apskaičiuotų bendrų kintamų išlaidų atimamos praeitų metų biologinio turto ir nebaigtos gamybos išlaidos (kadangi jų išlaidos yra patirtos praeitais metais ir atsispindi praeitų metų rezultatuose), ir pridamos ataskaitinių metų biologinio turto ir nebaigtos gamybos išlaidos (kadangi šios išlaidos patirtos ataskaitiniais metais, nors derlius bus gautas kitais metais).

Kaip pavyzdį galima paskaičiuoti 2008 m. planuojamas patirti kintamas išlaidas. Iš 32 lentelėje 2008 m. apskaičiuotų kintamų išlaidų (apsėtas plotas, ha * kintamos išlaidos Lt/ha) reikia atimti praeitų metų, t.y. 2007 m. biologinį turta ir nebaigtą gamybą ir pridėti ataskaitinių metų, t.y. 2008 m. biologinį turta ir nebaigtą gamybą: $30582,83 - 8827,17 - 2334,00 + 8056,60 + 2526,34 = 30004,60$ Lt (2008 m. faktiškai planuojamos patirti bendros kintamos išlaidos). Tačiau kintamas išlaidas sudaro ne tik šios trys išlaidų (sėkla, trąšos, chemikalai) grupės, bet ir visos kitos 61 sąskaitos subsąskaitos, t.y. degalai, atsarginės dalys bei kitos ūkyje patirtos sąnaudos. Prognozuojant ūkininko veiklą minėtos likusios kintamos sąnaudos, esant nedetaliai produkcijos auginimo apskaitai, priskiriamos pastovioms veiklos sąnaudoms ir auginamoms kultūroms priskiriamos bendra suma. Ūkininkės, Sonatos Vansevičiūtės, pastovias sąnaudas sudarys: degalai ir tepalai bei atsarginės dalys ir remonto medžiagos, kurių vertė pateikta 36 lentelėje.

36 lentelė

Augalininkystės pastovios sąnaudos, Lt

Išlaidų pavadinimas	Metai				
	2007	2008	2009	2010	2011
Dyzelinis kuras, tepalai	6163,50	6286,77	6412,51	6540,76	6671,57
Atsarginės dalys, remonto medžiagos	800,00	816,00	1060,80	1082,02	1103,66
Kitos sąnaudos	1000,00	1020,00	0,00	0,00	0,00
Viso:	7963,50	8122,77	7473,31	7622,77	7775,23

Dyzelinių degalų išlaidos prognozuotos remiantis pasėlių plotams tenkančiu sunaudojamo kuro kiekiu ir kaina. Numatytas šių išlaidų didėjimas visam prognozuojamam laikotarpiui, kadangi

nuolat kyla kuro kainos. Ūkininkavimo pradžioje ūkininkė turi traktorių ir priekabą, kurie įsigyti 2007 m. ir yra nenauji, jau naudoti. Todėl ūkyje, atsižvelgiant į turimą techniką ir remiantis tėvo ūkyje patiriamomis išlaidomis tokios technikos remontui, prognozuojamu laikotarpiu planuojamos remonto ir atsarginių dalių sąnaudos. Nuo 2008 m. jų dydis šiek tiek didinamas, nes atsiras nauja mobili džiovykla. Nors džiovykla ir nauja, tačiau apsidraudžiant nuo galimų gedimų, skiriamos minimalios sąnaudos jų pašalinimui. Už panaudos teise valdomos technikos remontą yra atsakingas pats panaudos davėjas, t.y., teta. Kitose sąnaudose parodomos derliaus džiovinimo sąnaudos. Įsigijus mobilią džiovyklą, nuo 2009 m. jų nebeliks.

Augalininkystės pastovios veiklos sąnaudos prognozuojamu laikotarpiu kinta didėjimo linkme, kadangi įvertinta kainų augimo rizika. Šių augalininkystės pastovių sąnaudų ir bendra kintamų sąnaudų suma (kai apskaičiuota aukščiau) sudaro pelno ir nuostolio ataskaitoje apskaičiuotą kintamų sąnaudų sumą. Pvz., 2008 m. planuojamos patirti kintamos sąnaudos sieks : $30004,60 + 8122,77 = 38127,37$ Lt (žiūrėti 2 priedą).

Kadangi ūkininkės, Sonatos Vansevičiūtės, ūkyje vykdoma veikla susijusi tik su augalininkystės produkcijos gamyba, tai visos bendrosios ūkio sąnaudos 100 procentu priskiriamos augalininkystės veiklai. Bendrosios pastoviosios veiklos sąnaudos yra įvertintos remiantis šiuo metu vyraujančiomis kainomis (kitos bendros ūkio sąnaudos), galiojančiais teisės aktais (žemės mokestis) bei draudimo bendrovių duomenimis (turto draudimo sąnaudos). Visos 2007 – 2011 metų bendrosios pastoviosios ūkio veiklos sąnaudos yra pateikiamos 37 lentelėje.

37 lentelė

Ūkininkės Sonatos Vansevičiūtės ūkio bendrosios sąnaudos, Lt

Kultūros	Metai				
	2007	2008	2009	2010	2011
Žemės mokestis	0,00	0,00	0,00	278,88	284,46
Žemės nuoma	157,50	159,08	160,67	162,27	163,90
Turto draudimas	0,00	1377,67	1405,22	1106,98	936,02
Viešinimo išlaidos	0,00	300,00	0,00	0,00	0,00
Kitos bendrosios ūkio sąnaudos	1500,00	2000,00	2060,00	2121,80	2185,45
Viso:	1657,50	3836,74	3625,89	3669,94	3569,83

Ūkio bendrosioms sąnaudoms priskiriamas žemės mokestis, apskaičiuotas remiantis žemės mokesčio įstatymu (indeksuota žemės vertė * 1,5 proc. * 0,35). Iki 2010 m., taikant žemės mokesčio įstatymo lengvatą, ūkininkė yra atleista nuo mokesčio, todėl jis suplanuotas nuo 2010 m. Žemės nuomos sąnaudos prognozuotos remiantis žemės nuomos sutartimi (150 Lt/ha * 1,05 ha) ir darant prielaidą, jog kaina nežymiai kasmet augs. Naujai įsigyto turto draudimo įmokos paskaičiuotos remiantis faktinių metų draudimo įkainiais (1 proc. turto vertės). Remiantis

priemonės „Jaunųjų ūkininkų įsikūrimas“ įgyvendinimo taisyklėmis, paramos lėšomis įsigyta mobili džiovykla bus draudžiama visam projekto laikotarpiui – maksimaliu turto atkuriamosios vertės draudimu nuo visų galimų rizikos atvejų projekto įgyvendinimo laikotarpiui, o įgyvendinus projektą – likutinei vertei, atsižvelgiant į mobilios džiovyklos naudojimo laiką (8 metai) ir taikomą nusidėvėjimo normą. Atskiru straipsniu projekte išskirtos išlaidos Programos viešinimui. Ūkio bendrąsias sąnaudas taip pat sudaro kitos papildomos bendrosios sąnaudos, kurias iš anksto sunku numatyti. Jos, kaip ir visos kitos sąnaudos, prognozuojamos įvertinant infliacijos riziką.

Sąnaudos darbo užmokesčiui bei socialiniam ir sveikatos draudimui nėra suplanuotos, kadangi ūkis nėra didelis, ūkininkė papildomų darbuotojų nesamdys, dirbs pati. Ūkininkei padės šalia gyvenantis ir ūkininkaujantis pusbrolis Mindaugas Chaladauskas bei kartu gyvenantis tėvas. Be to, Jonavos rajone ūkininkauja ir kiti ūkininkės giminaičiai, todėl darbymečių metu darbams nudirbti bus organizuojamos talkos.

Nuo 2007 m. spalio mėnesio ūkyje bus patiriamos ir ilgalaikio materialaus turto nusidėvėjimo sąnaudos. Nusidėvėjimas skaičiuojamas taikant tiesiogiai proporcingą metodą. 2007 m. spalį bus pradėtas skaičiuoti verslo plano nusidėvėjimas. Jo likvidacinė vertė, kaip ir viso kito nematerialaus turto, lygi nuliui. Verslo planą planuojama nudėvėti iki 2012 metų spalio mėnesio. 2008 m. balandį paramos lėšomis planuojama įsigyti mobilią džiovyklą, kurios nustatyta likvidacinė vertė –1000 Lt, o naudingo tarnavimo laikas – 8 metai. Nusidėvėjimo sąnaudos pateiktos 38 lentelėje.

38 lentelė

Ūkyje naudojamo turto nusidėvėjimo sąnaudos, Lt

Ilgalaikis turtas	Metai				
	2007	2008	2009	2010	2011
Mašinos ir įrenginiai	408,33	10952,57	18075,84	18075,84	18075,84
Transporto priemonės	491,67	1180,00	1180,00	1180,00	1180,00
<i>Dotacijos, susijusios su mobilios džiovyklos įsigijimu, amortizacija</i>	<i>0,00</i>	<i>-9972,57</i>	<i>-17095,84</i>	<i>-17095,84</i>	<i>-17095,84</i>
Nematerialus turtas (verslo planas)	175,00	700,00	700,00	700,00	700,00
Viso:	1075,00	2860,00	2860,00	2860,00	2860,00

Dotacijos, susijusios su turtu, pripažįstamos panaudotomis tokiomis sumomis, kokios iš dotacijos įsigyto ilgalaikio turto nusidėvėjimo sumos įskaičiuojamos į sąnaudas. Ilgalaikio turto nusidėvėjimo sąnaudos mažinamos panaudotos dotacijos suma.

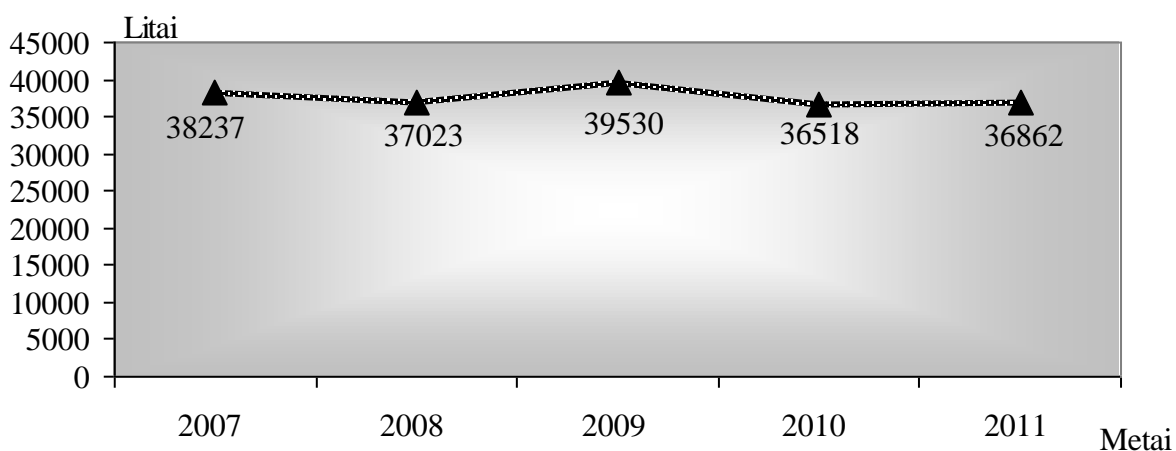
Visų ūkyje planuojamų patirti sąnaudų struktūra pateikta 39 lentelėje.

39 lentelė

Ūkio sąnaudų struktūra, Lt

Kultūros	Metai				
	2007	2008	2009	2010	2011
Kintamos sąnaudos	30644,75	30004,60	29008,96	32000,93	34619,97
Pastovios veiklos sąnaudos	7963,50	8122,77	7473,31	7622,77	7775,23
Bendrosios sąnaudos	1657,50	3836,74	3625,89	3669,94	3569,83
Nusidėvėjimo sąnaudos	1075,00	2860,00	2860,00	2860,00	2860,00
Viso:	41340,75	44824,12	42968,16	46153,63	48825,03

Prognozuojamas ūkio grynasis pelnas atsispindi 2 paveiksle.

2.pav. Ūkio grynojo pelno dinamika 2007-2011 m.

Kaip matyti iš paveikslo, ūkininkės, Sonatos Vansevičiūtės, pelnas prognozuojamo laikotarpiu išliks panašaus lygio. Didžiausias jis bus 2009 m. – 39530 Lt. Pelniui įtakos turi planuojamų auginti kultūrų plotai, kurie tiesiogiai įtakoja derliaus bei pardavimų kiekį, kintamos išlaidos, kadangi vienoms kultūroms užauginti patiriamos didesnės sąnaudos nei kitoms ir atvirkščiai, taip pat augimo tendenciją turintys kultūrų derlingumai, konkrečių kultūrų rinkos kainos. Pelną nuo 2008 m. mažins padidėjusios turto nusidėvėjimo sąnaudos, kurias padidins įsigytos mobilios džiovyklos nusidėvėjimas.

Iš planuojamų pasiekti rezultatų galima daryti išvadą, kad ūkininkė pasieks savo užsibrėžus tikslus, t.y. optimizuos realizacines pajamas minimaliomis sąnaudomis bei tuo užtikrins nemažą ūkio pelną. Tai ateityje suteiks galimybę naudotis uždirbtu pelnu ir ūkio lėšomis planuoti bei įgyvendinti naujas investicijas taip plečiant ir stiprinant ūkio techninę bazę bei užtikrinant intensyvią ūkininkės, Sonatos Vansevičiūtės, ūkio plėtrą.

VII. PROJEKTO ĮVERTINIMAS

Įgyvendinus šį projektą, bus pasiekti priemonės „Jaunųjų ūkininkų įsikūrimas“ bendrieji tikslai, kurie atitinka ir ūkininkės, Sonatos Vansevičiūtės, tikslus. Įkūrusi augalininkystės ūkį, ūkininkė:

- prisidės prie žemės ūkio konkurencingumo didinimo;
- įsikūrusi kaime versis žemės ūkio veikla ir taip prisidės prie ūkininkų senėjimo demografijos kaimo vietovėse neutralizavimo;
- žemės ūkio verslas užtikrins pakankamas pajamas ir taip pagerins ūkininkės gyvenimo lygį.

Apsirūpinusi nauja, ES saugos ir kokybės reikalavimus atitinkančia technika, ūkininkė, Sonata Vansevičiūtė, atitiks priemonės „Jaunųjų ūkininkų įsikūrimas“ specialiuosius tikslus – diegs naujas technologijas ir kurs naują verslo aplinką, o prašydama jaunųjų ūkininkų įsikūrimo paramos - didins paramą gavusių jaunųjų ūkininkų dalį nuo visų paramą gavusių ūkininkų skaičiaus.

Ūkininkės, Sonatos Vansevičiūtės, ūkyje planuojamos investicijos naudingos tiek ekonominiu, tiek socialiniu požiūriu. Įsigijus naują mobilią džiovyklą bus gaunamas ekonominis efektas:

- sutaupomos kuro, darbo bei laiko sąnaudos;
- išvengiama papildomų išlaidų, susijusių su džiovinimo paslaugų pirkimu;
- bus pasiekta aukšta produkcijos kokybė;
- gerės produkcijos realizavimas;
- padidės realizavimo rinka;
- ūkyje augs realizacinės pajamos bei mažės realizaciniai kaštai.

Įsigytos mobilios džiovyklos pagalba pasiekiami aukštesnė auginamos produkcijos kokybė, turės teigiamos įtakos ūkio veiklos rezultatams. Vien šia investicija ūkininkė neapsiribos. Remiantis pinigų srautų ataskaita matyti, jog, įgyvendinusi projektą, ūkininkė turės lėšų ne tik gamybai vykdyti, bet ir naujoms investicijoms atlikti. Todėl ūkininkė ateityje, esant galimybėms, planuoja ir toliau plėsti ūkio techninę bazę, didinti ūkio kapitalą ir taip stiprinti savo ūkį.

Be ekonominės naudos, bus pasiekta ir socialinė nauda. Įgyvendinus šį verslo planą Jonavos rajone atsiras dar viena perspektyvi ūkininkė. Investicijų pagalba plėsdama ūkio veiklą ūkininkė užsitikrins pakankamą pragyvenimo lygį sau ir būsimai savo šeimai.

Investicinis projektas rengiamas penkerių metų laikotarpiui, todėl būtina įvertinti galimus rizikos veiksnius. Pagrindinę riziką žemės ūkyje sudaro išoriniai rizikos veiksniai, kurie tiesiogiai

nepriklauso nuo pačio ūkio. Prie tokių rizikos veiksnių priskiriama nepalankios gamtinės sąlygos, sezoninė gamyba, valstybės ekonominė politika, infliacija, rinkos nepastovumas ir kt.

Didžiausią įtaką augalininkystės ūkyje galutiniam rezultatui gali turėti gamtinės – klimatinės sąlygos, kurios nepriklauso nuo žmogaus veiksmų. Stichinės nelaimės, – sausra, liūtys -, gali pražudyti dalį ar net visą derlių Tačiau yra riziką mažinančių priemonių. Tai - draudimas, ateities sandoriai, gerai įdirbta dirva, kokybiška sėkla, kokybiška sėja, moderni derliaus nuėmimo technika ir kitos priemonės. Kad mažiau patirtų nuostolių, ūkininkė planuoja laikytis parengtos auginamų kultūrų sėjomainos, sėti atsparesnių veislių sėklas, tinkamai parinkti ir naudoti trąšas bei augalų apsaugos priemones. Be to, ūkininkė dės visas pastangas, kad visi darbai ūkyje būtų atliekami laiku. Tam įtakos turės įsigyta mobili džiovykla be kurios ūkininkė patiria daug laiko sąnaudų.

Įsigytą mobilią džiovyklą, kurio įsigijimui bus panaudotos paramos lėšos, Sonata Vansevičiūtė įsipareigoja penkerius metus apdrausti maksimaliu turto atkuriamosios vertės draudimu nuo visų galimų rizikos atvejų.

Tokiu atveju, jeigu teisės aktais bus patvirtinta ir įsigalios pasėlių draudimo sistema, ūkininkė įsipareigoja apdrausti pasėlius, taip mažindama pajamų praradimo riziką nepalankių meteorologinių sąlygų atveju.

Siekiant sumažinti derliaus praradimo riziką ūkininkė, Sonata Vansevičiūtė, konsultuojasi ir konsultuos su žemės ūkio specialistais – konsultantais, kurių pagalba tinkamai sudarys auginamų kultūrų pasėlių rotaciją, parinks tinkamas trąšas bei augalų apsaugos priemones.

Prie išorinių rizikos veiksnių priskiriama ir ūkininkės, Sonatos Vansevičiūtės, produkcijos realizavimo rinkos praradimas. Tai iššauktų pardavimo kainų mažėjimą, apyvartinių lėšų trūkumą bei nesavalaikį atsiskaitymą su kreditoriais. Rinkoje reikalinga tik kokybiška produkcija, kuri galėtų lengvai konkuruoti su kitų rinkos dalyvių tiekiamą produkcija. Todėl ūkininkė, Sonata Vansevičiūtė, kaip prioritetinį tikslą iškėlė produkcijos kokybės gerinimą. Nuosava mobili džiovykla leistų ūkininkei pasiekti šį tikslą, t.y., išgauti rinkos reikmes atitinkančią augalininkystės produkcijos kokybę taip pat sumažinti produkcijos gamybos ir realizacinius kaštus. Taip pat, siekdama sumažinti rinkos praradimo riziką, ūkininkė sudarė ir kasmet sudarys grūdų pirkimo – pardavimo sutartis, kurios užtikrins ūkininkės produkcijos supirkimą kiekvienais metais. Taip ūkininkė išvengs realizavimo rinkos praradimo.

Išorinių faktorių riziką sumažina ir tai, kad ūkininkės, Sonatos Vansevičiūtės, ūkio veikla susijusi su valstybės bei Europos Sąjungos teikiamomis paramomis. Ūkininkams teikiamos paramos suteikia galimybę įsigyti naujausią bei kokybišką techniką. Dėl to sumažėja dalies rizikos veiksnių įtaka.

Nemažą įtaką verslui daro ir vidiniai veiksniai: tai ūkininkės įgytas ir sukauptas potencialas – materialusis, finansinis ir intelektualinis. Prie tokių vidinių rizikos veiksnių galima būtų priskirti

neracionalų išteklių naudojimą, ūkininkės klaidas, ilgalaikio turto fizinį ir moralinį nusidėvėjimą, gamybos nepastovumą ir kt. Ūkininkė Sonata Vansevičiūtė turi pakankamai praktikos bei žinių augalininkystės srityje, kad išvengtų galimų klaidų. Be to, ateityje ūkininkė planuoja ir toliau tobulintis lankydamasis įvairiuose specialistų rengiamuose seminaruose, skaityti įvairią su augalininkystės veikla susijusią literatūrą, taip pat lankytis žemės ūkio parodose, kur galima gauti daug naudingos bei naujausios informacijos įvairiais klausimais. Siekdama išvengti ilgalaikio turto fizinio ir moralinio nusidėvėjimo, ūkininkė planuoja investicijas, kurių pagalba apsirūpins reikalinga technika. 2008 m. ūkininkė pretenduoja gauti ES fondų paramą ir ją panaudoti reikalingos modernios technikos – mobilios džiovyklos įsigijimui.

Ūkininkės, Sonatos Vansevičiūtės, planuojama įsigyti mobili džiovykla užtikrins aukštą produkcijos kokybę, ir tuo iki minimumo sumažins neigiamų gamtinių – klimatinų sąlygų įtaką augalininkystės produkcijos kokybei, bei užtikrins derliaus nuėmimą ir realizavimą laiku. Naudodama mobilią džiovyklą ūkininkė sumažins kuro bei tepalų sąnaudas, išvengs papildomų sąnaudų, susijusių su džiovinimo paslaugų pirkimu, todėl, ūkininkei Sonatai Vansevičiūtei, siekiančiai rinką aprūpinti tik aukštos kokybės augalininkystės produkcija ir sėkmingai konkuruoti rinkoje ES fondų parama yra vienintelis būdas moderniai, kokybiškai technikai įsigyti ir pradėti vystyti savo verslą taip užsitikrinant pakankamas pajamas, bei tinkamą pragyvenimo lygį sau.

Įvertinant planuojamų investicijų įtaką Sonatos Vansevičiūtės ūkio finansinei būklei, remiantis ūkio prognozinais finansiniais rezultatais, paskaičiuoti ekonominio gyvybingumo rodikliai. Visais prognozinais metais ūkio ekonominio gyvybingumo rodikliai bus geresni už kritines reikšmes. Investicijų efektyvumo rodikliai pateikiami žemiau esančioje 40 lentelėje.

40 lentelė

Investicijų efektyvumo rodikliai

Rodikliai	Metai				
	2007	2008	2009	2010	2011
Grynasis pelningumas,(proc.)	48,58	46,36	49,11	44,80	44,44
Skolos rodiklis	0,04	0,00	0,02	0,02	0,02
VGN, proc.	27,50				

Ūkio ekonominio gyvybingumo rodikliai apskaičiuoti vadovaujantis LR Žemės ūkio ministro įsakymo Nr. 3D – 117 (2007-03-16) „Ūkio subjektų, siekiančių pasinaudoti parama pagal Lietuvos kaimo plėtros 2007-2013 m. programos ir Lietuvos žuvininkystės sektoriaus 2007-2013 metų veiksmų programos priemonės, ekonominio gyvybingumo nustatymo taisyklės“ nuostatomis.

Visi ūkio ekonominio gyvybingumo rodikliai tenkina nustatytas kritines reikšmes.

Įvertinant galimą žaliavų kainų pakilimą, paskaičiuotas pesimistinis variantas. Visus penkerius metus kasmet 5 procentais padidintos kintamųjų išlaidų bei kuro sąnaudos. Pesimistinio varianto ekonominių gyvybingumo rodiklių rezultatai pateikiami 41 lentelėje.

41 lentelė

Investicijų efektyvumo rodikliai (pesimistinis variantas)

Rodikliai	Metai				
	2007	2008	2009	2010	2011
Grynasis pelningumas,(proc.)	46,13	43,97	46,84	42,37	41,89
Skolos rodiklis	0,04	0,00	0,02	0,02	0,02
VGN, proc.	25,07				

Iš lentelėje pateiktų duomenų matyti, jog netgi esant tokioms sąlygoms, ūkis išliktų pelningas ir mokus.

Kuriant naują ūkį investicijos yra neišvengiamos. Jaunai ūkininkei, tik pradedančiai savo veiklą, investuoti be paramos yra labai sunku, nes technika, ypač nauja, yra labai brangi, o investicijoms nuosavų lėšų ūkininkavimo pradžioje trūksta. Kad netaptų visiškai priklausoma nuo bankų ir tiekėjų, ūkininkė planuoja pasinaudoti Europos Sąjungos jauniems ūkininkams teikiama parama, kuri padėtų susikurti minimalią ūkio techninę bazę. Pasinaudodama Europos Sąjungos teikiama parama, Sonata Vansevičiūtė sukurs savo ūkiui minimalią techninę bazę, o vėliau, laikui bėgant, ir atsiradus laisvų veiklos lėšų, ūkis bus stiprinamas ir toliau į jį investuojant.

PRIEDAI

1 VERSLO PLANO PRIEDAS

PROGNOZUOJAMAS BALANSAS

TURTAS	Faktas	Prognozė				
	2007-04-01	2007	2008	2009	2010	2011
A. ILGALAIKIS TURTAS	23771	46862	171796	151840	131884	111929
I. NEMATERIALUSIS TURTAS	0	3325	2625	1925	1225	525
II. MATERIALUSIS TURTAS	23771	43537	169171	149915	130659	111404
II. 1. Žemė	23771	33437	33437	33437	33437	33437
II. 2. Miškas	0	0	0	0	0	0
II. 3. Pastatai ir kiti statiniai	0	0	0	0	0	0
II. 4. Mašinos ir įrenginiai	0	4592	131406	113330	95254	77178
II. 5. Transporto priemonės	0	5508	4328	3148	1968	788
II. 6. Kitas materialusis turtas	0	0	0	0	0	0
II. 7. Nebaigta statyba	0	0	0	0	0	0
B. BIOLOGINIS TURTAS	6724	8827	8057	8962	8973	9477
I. DAUGIAMEČIAI SODINIAI	0	0	0	0	0	0
II. GYVULIAI IR KITI GYVŪNAI	0	0	0	0	0	0
III. PASĖLIAI	6724	8827	8057	8962	8973	9477
C. TRUMPALAIKIS TURTAS	35359	44194	64855	91237	106209	117175
I. ATSARGOS, IŠANKSTINIAI APMOKĖJIMAI IR NEBAIGTOS VYKDYTI SUTARTYS	5359	2895	3612	2428	2947	3288
I. 1. Atsargos	5359	2895	3612	2428	2947	3288
I. 1.1. Medžiagos	0	0	0	0	0	0
I. 1.2. Nebaigta gamyba	3619	2334	2526	2428	2628	2526
I. 1.3. Žemės ūkio produkcija	1740	561	1085	0	318	762

I. 1.4. Kita produkcija	0	0	0	0	0	0
I. 2. Išankstiniai apmokėjimai	0	0	0	0	0	0
II. PER VIENERIUS METUS GAUTINOS SUMOS	0	5900	26254	5900	5900	5900
II. 1. Pirkėjų skolos	0	0	0	0	0	0
II. 2. Kitos gautinos skolos	0	5900	26254	5900	5900	5900
III. KITAS TRUMPALAIKIS TURTAS	0	0	0	0	0	0
IV. PINIGAI	30000	35400	34989	82909	97362	107988
TURTO IŠ VISO:	65853	99883	244708	252039	247067	238581
NUOSAVAS KAPITALAS IR ĮSIPAREIGOJIMAI						
D. NUOSAVAS KAPITALAS	65853	95590	116613	136144	148662	157524
E. DOTACIJOS IR SUBSIDIJOS	0	0	128094	110998	93902	76807
F. MOKĖTINOS SUMOS IR ĮSIPAREIGOJIMAI	0	4293	0	4897	4502	4251
I. PO VIENERIŲ METŲ MOKĖTINOS SUMOS IR ILGALAIKIAI ĮSIPAREIGOJIMAI	0	0	0	0	0	0
I. 1. Paskolos	0	0	0	0	0	0
I. 2. Lizingo (finansinės nuomos) įsipareigojimai	0	0	0	0	0	0
I. 3. Kitos mokėtinų sumų ir ilgalaikiai įsipareigojimai	0	0	0	0	0	0
II. PER VIENERIUS METUS MOKĖTINOS SUMOS IR TRUMPALAIKIAI ĮSIPAREIGOJIMAI	0	4293	0	4897	4502	4251
II. 1. Ilgalaikių skolų ataskaitinių metų dalis	0	0	0	0	0	0
II. 2. Paskolos	0	0	0	0	0	0
II. 3. Skolos tiekėjams ir rangovams	0	0	0	0	0	0
II. 4. Gauti išankstiniai apmokėjimai	0	0	0	0	0	0
II. 5. Su darbo santykiais susiję įsipareigojimai	0	0	0	0	0	0
II. 6. Kitos mokėtinų sumų ir įsipareigojimai	0	4293	0	4897	4502	4251
NUOSAVO KAPITALO IR ĮSIPAREIGOJIMŲ IŠ VISO:	65853	99883	244708	252039	247067	238581

2 VERSLO PLANO PRIEDAS

PELNO (NUOSTOLIŲ) ATASKAITA

Straipsniai	Prognozė				
	2007	2008	2009	2010	2011
I. Pardavimų pajamos	63960	65112	65748	66758	68196
Iš augalininkystės produkcijos pardavimo	63960	65112	65748	66758	68196
Iš gyvulių ir kitų gyvūnų pardavimo	0	0	0	0	0
Iš kitos gyvulininkystės produkcijos pardavimo	0	0	0	0	0
Iš paslaugų žemės ūkiui	0	0	0	0	0
II. Pagamintos produkcijos, nebaigtos gamybos ir gyvūnų bei kito biologinio turto likučių vertės padidėjimas (sumažėjimas)	-360	-54	-278	529	845
Pagamintos produkcijos likučių vertės padidėjimas (sumažėjimas)	-1179	524	-1085	318	443
Nebaigtos gamybos likučių vertės padidėjimas (sumažėjimas)	-1285	192	-98	200	-102
Gyvulių bei kitų gyvūnų ir kito biologinio turto likučių vertės padidėjimas (sumažėjimas)	2104	-771	906	11	504
III. Ūkio reikmėms suvartota produkcija	1229	2041	2279	635	1897
IV. Asmeninėms reikmėms suvartota ūkio produkcija, gyvuliai ir kiti gyvūnai	0	0	0	0	0
V. Gyvulių bei kitų gyvūnų ir kito biologinio turto pirkimai	0	0	0	0	0
VI. Bendroji produkcija	64829	67098	67749	67923	70938
VII. Kintamosios ūkio sąnaudos	38608	38127	36482	39624	42395
VIII. Bendrasis gamybinis pelnas (nuostoliai)	26220	28971	31267	28299	28543
IX. Pastoviosios sąnaudos	2733	6697	6486	6530	6430
Ilgalaikio turto nusidėvėjimo sąnaudos	1075	2860	2860	2860	2860
Kitos pastoviosios sąnaudos	1658	3837	3626	3670	3570
X. Pagrindinės (tipinės) veiklos pelnas (nuostoliai)	23488	22274	24781	21769	22113

XI. Dotacijos susijusios su pajamomis	14749	14749	14749	14749	14749
XII. Finansinės ir investicinės veiklos pelnas (nuostoliai)	0	0	0	0	0
Pajamos	0	0	0	0	0
Šnaudos	0	0	0	0	0
XIII. Kitas pelnas ar nuostoliai	0	0	0	0	0
Pajamos	0	0	0	0	0
Šnaudos	0	0	0	0	0
XIV. Pelnas (nuostoliai) prieš apmokestinimą	38237	37023	39530	36518	36862
XV. Gyventojų pajamų mokestis	0	0	0	0	0
XVI. Grynasis pelnas (nuostoliai)	38237	37023	39530	36518	36862

3 VERSLO PLANO PRIEDAS

PINIGŲ SRAUTŲ ATASKAITA

Straipsniai	Progozė				
	2007	2008	2009	2010	2011
I. Pagrindinės veiklos pinigų srautai					
I.1. Grynasis pelnas (+) arba nuostoliai (-)	38237	37023	39530	36518	36862
I.2. Ilgalaikio turto nusidėvėjimas (amortizacija) (+)	1075	2860	2860	2860	2860
I.3. Po vienerių metų gautinų sumų padidėjimas (-), sumažėjimas (+)	0	0	0	0	0
I.4. Atsargų padidėjimas (-), sumažėjimas (+)	2464	-717	1183	-518	-341
I.5. Biologinio turto padidėjimas (-), sumažėjimas (+)	-2104	771	-906	-11	-504
I.6. Pirkėjų išskolinimo padidėjimas (-), sumažėjimas (+)	0	0	0	0	0
I.7. Kitų gautinų sumų ir sumokėtų išankstinių apmokėjimų padidėjimas (-), sumažėjimas (+)	-5900	-20355	20355	0	0
I.8. Kito trumpalaikio turto padidėjimas (-), sumažėjimas (+)	0	0	0	0	0
I.9. Skolų tiekėjams ir gautų išankstinių apmokėjimų padidėjimas (+), sumažėjimas (-)	0	0	0	0	0
I.10. Su darbo santykiais susijusių išpareigojimų padidėjimas (+), sumažėjimas (-)	0	0	0	0	0
I.11. Kitų mokėtinų sumų ir išpareigojimų padidėjimas (+), sumažėjimas (-)	4293	-4293	4897	-395	-252
I.12. Finansinės ir investicinės veiklos rezultatų eliminavimas: nuostolis (+), pelnas (-)	0	0	0	0	0
I.13. Ilgalaikio materialiojo turto perleidimo ir likvidavimo rezultato eliminavimas: nuostolis (+), pelnas (-)	0	0	0	0	0
I.14. Ūkininko ar gyventojų asmeninėms reikmėms sunaudota ūkio produkcija, gyvuliai ir kiti gyvūnai (-)	0	0	0	0	0
Grynieji pinigų srautai iš įmonės veiklos	38066	15289	67920	38454	38625
II. Investicinės veiklos pinigų srautai					
II.1. Ilgalaikio turto (išskyrus investicijas) įsigijimas (-)	-20666	-137767	0	0	0
II.2. Ilgalaikio turto (išskyrus investicijas) perleidimas (+)	0	0	0	0	0
II.3. Ilgalaikių investicijų įsigijimas (pirkimas) (-)	0	0	0	0	0
II.4. Ilgalaikių investicijų perleidimas pardavimas (+)	0	0	0	0	0

II.5. Gauti dividendai, palūkanos (+)	0	0	0	0	0
II.6. Kiti investicinės veiklos pinigų srautų padidėjimai (+)	0	0	0	0	0
II.7. Kiti investicinės veiklos pinigų srautų sumažėjimai (-)	0	0	0	0	0
Grynieji pinigų srautai iš investicinės veiklos	-20666	-137767	0	0	0
III. Finansinės veiklos pinigų srautai					
III. 1. Ūkininko ir jo partnerių ar gyventojų įnašai (+)	0	0	0	0	0
III. 2. Pinigų išmokėjimas ūkininkui ir jo partneriams ar gyventojui (-)	-12000	-16000	-20000	-24000	-28000
III. 3. Gautos dotacijos, susijusios su turtu (+)	0	138067	0	0	0
III. 4. Paskolų gavimas (+)	0	0	0	0	0
III. 5. Paskolų grąžinimas (-)	0	0	0	0	0
III. 6. Sumokėtos palūkanos (-)	0	0	0	0	0
III. 7. Kiti finansinės veiklos pinigų srautų padidėjimai (+), sumažėjimai (-)	0	0	0	0	0
Grynieji pinigų srautai iš finansinės veiklos	-12000	122067	-20000	-24000	-28000
IV. Valiutų kursų pasikeitimo įtaka grynujų pinigų ir pinigų ekvivalentų likučiui	0	0	0	0	0
Grynasis pinigų srautų padidėjimas (sumažėjimas)	5400	-411	47920	14454	10625
Pinigai ir pinigų ekvivalentai laikotarpio pradžioje	30000	35400	34989	82909	97362
Pinigai ir pinigų ekvivalentai laikotarpio pabaigoje	35400	34989	82909	97362	107988

4 VERSLO PLANO PRIEDAS

Verslo plano nusidėvėjimo paskaičiavimas

Metai	Įsigytas	Pradinė vertė	Naudojimo metai	Likvidacinė vertė	Mėnesio suma	Metų suma	Sukauptas nusidėvėjimas	Likutinė vertė
2007	2007-09	3500,00	5	0,00	58,32	174,95	174,95	3325,05
2008	-	3500,00	5	0,00	58,32	699,80	874,75	2625,25
2009	-	3500,00	5	0,00	58,32	699,80	1574,55	1925,45
2010	-	3500,00	5	0,00	58,32	699,80	2274,35	1225,65
2011	-	3500,00	5	0,00	58,32	699,80	2974,15	525,85

Priekabos nusidėvėjimo paskaičiavimas

Metai	Įsigytas	Pradinė vertė	Naudojimo metai	Likvidacinė vertė	Mėnesio suma	Metų suma	Sukauptas nusidėvėjimas	Likutinė vertė
2007	2007-07-24	5000,00	5	100,00	81,67	408,33	408,33	4591,67
2008		5000,00	5	100,00	81,67	980,00	1388,33	3611,67
2009		5000,00	5	100,00	81,67	980,00	2368,33	2631,67
2010		5000,00	5	100,00	81,67	980,00	3348,33	1651,67
2011		5000,00	5	100,00	81,67	980,00	4328,33	671,67

Traktoriaus nusidėvėjimo paskaičiavimas

Metai	Įsigytas	Pradinė vertė	Naudojimo metai	Likvidacinė vertė	Mėnesio suma	Metų suma	Sukauptas nusidėvėjimas	Likutinė vertė
2007	2007-07-24	6000,00	5	100,00	98,33	491,67	491,67	5508,33
2008		6000,00	5	100,00	98,33	1180,00	1671,67	4328,33
2009		6000,00	5	100,00	98,33	1180,00	2851,67	3148,33
2010		6000,00	5	100,00	98,33	1180,00	4031,67	1968,33
2011		6000,00	5	100,00	98,33	1180,00	5211,67	788,33

Mobilios džiovyklos nusidėvėjimo paskaičiavimas

Metai	Įsigytas	Pradinė vertė	Naudojimo metai	Likvidacinė vertė	Mėnesio suma	Metų suma	Sukauptas nusidėvėjimas	Likutinė vertė
2008	2008-05	137766,72	8	1000,00	1424,65	9972,57	9972,57	127794,15
2009		137766,72	8	1000,00	1424,65	17095,84	27068,41	110698,31
2010		137766,72	8	1000,00	1424,65	17095,84	44164,25	93602,47
2011		137766,72	8	1000,00	1424,65	17095,84	61260,09	76506,63

Dotacijos, susijusios su mobilios džiovyklos įsigijimu, amortizacijos paskaičiavimas

Metai	Įsigytas	Pradinė vertė	Naudojimo metai	Likvidacinė vertė	Mėnesio suma	Metų suma	Sukauptas nusidėvėjimas	Likutinė vertė
2008	2008-05	137766,72	8	0,00	1435,07	10045,49	10045,49	127721,23
2009		137766,72	8	0,00	1435,07	17220,84	27266,33	110500,39
2010		137766,72	8	0,00	1435,07	17220,84	44487,17	93279,55
2011		137766,72	8	0,00	1435,07	17220,84	61708,01	76058,71

5 VERSLO PLANO PRIEDAS*Pirkimo PVM*

2007 metai		2008 metai		2009 metai		2010 metai		2011 metai	
Suma, Lt	PVM	Suma, Lt	PVM	Suma, Lt	PVM	Suma, Lt	PVM	Suma, Lt	PVM
40108,25	7219,49	178194,09	32074,94	38542,27	6937,61	41745,50	7514,19	44580,65	8024,52

Pardavimo PVM

2007 metai		2008 metai		2009 metai		2010 metai		2011 metai	
Suma, Lt	PVM	Suma, Lt	PVM	Suma, Lt	PVM	Suma, Lt	PVM	Suma, Lt	PVM
63959,72	11512,75	65111,86	11720,13	65748,05	11834,65	66758,04	12016,45	68195,67	12275,22

Mokėtinas arba gražintinas PVM

	2007 metai	2008 metai	2009 metai	2010 metai	2011 metai
Mokėtinas PVM (470)	4293,26	0,00	4897,04	4502,26	4250,70
Gražintinas PVM (250)	0,00	20354,80	0,00	0,00	0,00

6 VERSLO PLANO PRIEDAS

Ūkininkės Sonatos Vansevičiūtės kintamos išlaidos, Lt

Kultūros	Metai				
	2007	2008	2009	2010	2011
<i>Žieminiai kviečiai</i>	7421,48	12343,71	8818,25	4274,91	6732,34
Sėkla	1536,08	1228,92	862,40	884,01	635,25
Trašos	3879,00	7325,64	5243,62	2234,90	4018,53
Chemikalai	2006,39	3789,15	2712,23	1155,99	2078,56
<i>Žieminiai kvietrugiai</i>	0,00	3853,76	6417,16	12638,69	9785,35
Sėkla	0,00	628,06	617,10	1193,81	1593,22
Trašos	0,00	1996,02	3589,00	7081,94	5069,18
Chemikalai	0,00	1229,68	2211,06	4362,94	3122,95
<i>Vasariniai miežiai</i>	2854,85	4431,98	8723,65	7248,26	2648,55
Sėkla	702,00	561,00	1085,28	1780,80	318,24
Trašos	1801,80	3239,78	6392,84	4575,93	1950,33
Chemikalai	351,05	631,21	1245,52	891,53	379,98
<i>Vasariniai rapsai</i>	8163,80	9953,39	4242,28	7627,94	15051,73
Sėkla	1124,40	1370,88	584,29	1050,60	2073,07
Trašos	5116,02	6237,50	2658,51	4780,21	9432,49
Chemikalai	1923,38	2345,00	999,47	1797,13	3546,17
<i>Vasariniai kviečiai</i>	9233,91	0,00	0,00	0,00	0,00
Sėkla	2053,50	0,00	0,00	0,00	0,00
Trašos	5270,65	0,00	0,00	0,00	0,00
Chemikalai	1909,76	0,00	0,00	0,00	0,00
<i>Grikliai</i>	2152,21	0,00	0,00	0,00	0,00
Sėkla	195,83	0,00	0,00	0,00	0,00
Trašos	1436,05	0,00	0,00	0,00	0,00
Chemikalai	520,34	0,00	0,00	0,00	0,00

PROGNOZUOJAMAS BALANSAS (finansuojant projektą banko paskolos lėšomis)

TURTAS	Faktas	Prognozė				
	2007-04-01	2007	2008	2009	2010	2011
A. ILGALAIKIS TURTAS	23771	46862	171796	151840	131884	111929
I. NEMATERIALUSIS TURTAS	0	3325	2625	1925	1225	525
II. MATERIALUSIS TURTAS	23771	43537	169171	149915	130659	111404
II. 1. Žemė	23771	33437	33437	33437	33437	33437
II. 2. Miškas	0	0	0	0	0	0
II. 3. Pastatai ir kiti statiniai	0	0	0	0	0	0
II. 4. Mašinos ir įrenginiai	0	4592	131406	113330	95254	77178
II. 5. Transporto priemonės	0	5508	4328	3148	1968	788
II. 6. Kitas materialusis turtas	0	0	0	0	0	0
II. 7. Nebaigta statyba	0	0	0	0	0	0
B. BIOLOGINIS TURTAS	6724	8827	8057	8962	8973	9477
I. DAUGIAMEČIAI SODINIAI	0	0	0	0	0	0
II. GYVULIAI IR KITI GYVŪNAI	0	0	0	0	0	0
III. PASĖLIAI	6724	8827	8057	8962	8973	9477
C. TRUMPALAIKIS TURTAS	35359	44194	31629	23983	6580	-13175
I. ATSARGOS, IŠANKSTINIAI APMOKĖJIMAI IR NEBAIGTOS VYKDYTI SUTARTYS	5359	2895	3612	2428	2947	3288
I. 1. Atsargos	5359	2895	3612	2428	2947	3288
I. 1.1. Medžiagos	0	0	0	0	0	0
I. 1.2. Nebaigta gamyba	3619	2334	2526	2428	2628	2526
I. 1.3. Žemės ūkio produkcija	1740	561	1085	0	318	762
I. 1.4. Kita produkcija	0	0	0	0	0	0
I. 2. Išankstiniai apmokėjimai	0	0	0	0	0	0
II. PER VIENERIUS METUS GAUTINOS SUMOS	0	5900	26254	5900	5900	5900

II. 1. Pirkėjų skolos	0	0	0	0	0	0
II. 2. Kitos gautinos skolos	0	5900	26254	5900	5900	5900
III. KITAS TRUMPALAIKIS TURTAS	0	0	0	0	0	0
IV. PINIGAI	30000	35400	1763	15655	-2266	-22363
TURTO IŠ VISO:	65853	99883	211482	184785	147438	108231
NUOSAVAS KAPITALAS IR ĮSIPAREIGOJIMAI						
D. NUOSAVAS KAPITALAS	65853	95590	101268	97227	87828	76425
E. DOTACIJOS IR SUBSIDIJOS	0	0	0	0	0	0
F. MOKĖTINOS SUMOS IR ĮSIPAREIGOJIMAI	0	4293	110214	87558	59610	31805
I. PO VIENERIŲ METŲ MOKĖTINOS SUMOS IR ILGALAIKIAI ĮSIPAREIGOJIMAI	0	0	82661	55108	27555	0
I. 1. Paskolos	0	0	82661	55108	27555	0
I. 2. Lizingo (finansinės nuomos) įsipareigojimai	0	0	0	0	0	0
I. 3. Kitos mokėtinų sumų ir ilgalaikiai įsipareigojimai	0	0	0	0	0	0
II. PER VIENERIUS METUS MOKĖTINOS SUMOS IR TRUMPALAIKIAI ĮSIPAREIGOJIMAI	0	4293	27553	32450	32055	31805
II. 1. Ilgalaikių skolų ataskaitinių metų dalis	0	0	27553	27553	27553	27553
II. 2. Paskolos	0	0	0	0	0	0
II. 3. Skolos tiekėjams ir rangovams	0	0	0	0	0	0
II. 4. Gauti išankstiniai apmokėjimai	0	0	0	0	0	0
II. 5. Su darbo santykiais susiję įsipareigojimai	0	0	0	0	0	0
II. 6. Kitos mokėtinų sumų ir įsipareigojimai	0	4293	0	4897	4502	4251
NUOSAVO KAPITALO IR ĮSIPAREIGOJIMŲ IŠ VISO:	65853	99883	211482	184785	147438	108231

5 PRIEDAS

PELNO (NUOSTOLIŲ) ATASKAITA (finansuojant projektą banko paskolos lėšomis)

Straipsniai	Prognozė				
	2007	2008	2009	2010	2011
I. Pardavimų pajamos	63960	65112	65748	66758	68196
Iš augalininkystės produkcijos pardavimo	63960	65112	65748	66758	68196
Iš gyvulių ir kitų gyvūnų pardavimo	0	0	0	0	0
Iš kitos gyvulininkystės produkcijos pardavimo	0	0	0	0	0
Iš paslaugų žemės ūkiui	0	0	0	0	0
II. Pagamintos produkcijos, nebaigtos gamybos ir gyvūnų bei kito biologinio turto likučių vertės padidėjimas (sumažėjimas)	-360	-54	-278	529	845
Pagamintos produkcijos likučių vertės padidėjimas (sumažėjimas)	-1179	524	-1085	318	443
Nebaigtos gamybos likučių vertės padidėjimas (sumažėjimas)	-1285	192	-98	200	-102
Gyvulių bei kitų gyvūnų ir kito biologinio turto likučių vertės padidėjimas (sumažėjimas)	2104	-771	906	11	504
III. Ūkio reikmėms suvartota produkcija	1229	2041	2279	635	1897
IV. Asmeninėms reikmėms suvartota ūkio produkcija, gyvuliai ir kiti gyvūnai	0	0	0	0	0
V. Gyvulių bei kitų gyvūnų ir kito biologinio turto pirkimai	0	0	0	0	0
VI. Bendroji produkcija	64829	67098	67749	67923	70938
VII. Kintamosios ūkio sąnaudos	38608	38127	36482	39624	42395
VIII. Bendrasis gamybinis pelnas (nuostoliai)	26220	28971	31267	28299	28543
IX. Pastoviosios sąnaudos	2733	16669	23582	23626	23526
Ilgalaikio turto nusidėvėjimo sąnaudos	1075	12833	19956	19956	19956
Kitos pastoviosios sąnaudos	1658	3837	3626	3670	3570
X. Pagrindinės (tipinės) veiklos pelnas (nuostoliai)	23488	12302	7685	4673	5017
XI. Dotacijos susijusios su pajamomis	14749	14749	14749	14749	14749

XII. Finansinės ir investicinės veiklos pelnas (nuostoliai)	0	-5373	-6475	-4822	-3169
Pajamos	0	0	0	0	0
Sąnaudos	0	5373	6475	4822	3169
XIII. Kitas pelnas ar nuostoliai	0	0	0	0	0
Pajamos	0	0	0	0	0
Sąnaudos	0	0	0	0	0
XIV. Pelnas (nuostoliai) prieš apmokestinimą	38237	21678	15959	14600	16598
XV. Gyventojų pajamų mokestis	0	0	0	0	0
XVI. Grynasis pelnas (nuostoliai)	38237	21678	15959	14600	16598

6 PRIEDAS

PINIGŲ SRAUTŲ ATASKAITA (finansuojant projektą banko paskolos lėšomis)

Straipsniai	Progozė				
	2007	2008	2009	2010	2011
I. Pagrindinės veiklos pinigų srautai					
I.1. Grynasis pelnas (+) arba nuostoliai (-)	38237	21678	15959	14600	16598
I.2. Ilgalaikio turto nusidėvėjimas (amortizacija) (+)	1075	12833	19956	19956	19956
I.3. Po vienerių metų gautinų sumų padidėjimas (-), sumažėjimas (+)	0	0	0	0	0
I.4. Atsargų padidėjimas (-), sumažėjimas (+)	2464	-717	1183	-518	-341
I.5. Biologinio turto padidėjimas (-), sumažėjimas (+)	-2104	771	-906	-11	-504
I.6. Pirkėjų išsiskolinimo padidėjimas (-), sumažėjimas (+)	0	0	0	0	0
I.7. Kitų gautinų sumų ir sumokėtų išankstinių apmokėjimų padidėjimas (-), sumažėjimas (+)	-5900	-20355	20355	0	0
I.8. Kito trumpalaikio turto padidėjimas (-), sumažėjimas (+)	0	0	0	0	0
I.9. Skolų tiekėjams ir gautų išankstinių apmokėjimų padidėjimas (+), sumažėjimas (-)	0	0	0	0	0
I.10. Su darbo santykiais susijusių išpareigojimų padidėjimas (+), sumažėjimas (-)	0	0	0	0	0
I.11. Kitų mokėtinų sumų ir išpareigojimų padidėjimas (+), sumažėjimas (-)	4293	-4293	4897	-395	-252
I.12. Finansinės ir investicinės veiklos rezultatų eliminavimas: nuostolis (+), pelnas (-)	0	5373	6475	4822	3169
I.13. Ilgalaikio materialiojo turto perleidimo ir likvidavimo rezultato eliminavimas: nuostolis (+), pelnas (-)	0	0	0	0	0
I.14. Ūkininko ar gyventojų asmeninėms reikmėms sunaudota ūkio produkcija, gyvuliai ir kiti gyvūnai (-)	0	0	0	0	0
Grynieji pinigų srautai iš įmonės veiklos	38066	15289	67920	38454	38625
II. Investicinės veiklos pinigų srautai					
II.1. Ilgalaikio turto (išskyrus investicijas) įsigijimas (-)	-20666	-137767	0	0	0
II.2. Ilgalaikio turto (išskyrus investicijas) perleidimas (+)	0	0	0	0	0
II.3. Ilgalaikių investicijų įsigijimas (pirkimas) (-)	0	0	0	0	0
II.4. Ilgalaikių investicijų perleidimas pardavimas (+)	0	0	0	0	0

II.5. Gauti dividendai, palūkanos (+)	0	0	0	0	0
II.6. Kiti investicinės veiklos pinigų srautų padidėjimai (+)	0	0	0	0	0
II.7. Kiti investicinės veiklos pinigų srautų sumažėjimai (-)	0	0	0	0	0
Gryniesi pinigų srautai iš investicinės veiklos	-20666	-137767	0	0	0
III. Finansinės veiklos pinigų srautai					
III. 1. Ūkininko ir jo partnerių ar gyventojų įnašai (+)	0	0	0	0	0
III. 2. Pinigų išmokėjimas ūkininkui ir jo partneriams ar gyventojui (-)	-12000	-16000	-20000	-24000	-28000
III. 3. Gautos dotacijos, susijusios su turtu (+)	0	0	0	0	0
III. 4. Paskolų gavimas (+)	0	137767	0	0	0
III. 5. Paskolų grąžinimas (-)	0	-27553	-27553	-27553	-27553
III. 6. Sumokėtos palūkanos (-)	0	-5373	-6475	-4822	-3169
III. 7. Kiti finansinės veiklos pinigų srautų padidėjimai (+), sumažėjimai (-)	0	0	0	0	0
Gryniesi pinigų srautai iš finansinės veiklos	-12000	88841	-54028	-56375	-58722
IV. Valiutų kursų pasikeitimo įtaka grynujų pinigų ir pinigų ekvivalentų likučiui	0	0	0	0	0
Grynasis pinigų srautų padidėjimas (sumažėjimas)	5400	-33637	13892	-17921	-20096
Pinigai ir pinigų ekvivalentai laikotarpio pradžioje	30000	35400	1763	15655	-2266
Pinigai ir pinigų ekvivalentai laikotarpio pabaigoje	35400	1763	15655	-2266	-22363

7 PRIEDAS

PROGNOZUOJAMAS BALANSAS (finansuojant projektą nuosavomis lėšomis)

TURTAS	Faktas	Prognozė				
	2007-04-01	2007	2008	2009	2010	2011
A. ILGALAIKIS TURTAS	23771	46862	171796	151840	131884	111929
I. NEMATERIALUSIS TURTAS	0	3325	2625	1925	1225	525
II. MATERIALUSIS TURTAS	23771	43537	169171	149915	130659	111404
II. 1. Žemė	23771	33437	33437	33437	33437	33437
II. 2. Miškas	0	0	0	0	0	0
II. 3. Pastatai ir kiti statiniai	0	0	0	0	0	0
II. 4. Mašinos ir įrenginiai	0	4592	131406	113330	95254	77178
II. 5. Transporto priemonės	0	5508	4328	3148	1968	788
II. 6. Kitas materialusis turtas	0	0	0	0	0	0
II. 7. Nebaigta statyba	0	0	0	0	0	0
B. BIOLOGINIS TURTAS	6724	8827	8057	8962	8973	9477
I. DAUGIAMEČIAI SODINIAI	0	0	0	0	0	0
II. GYVULIAI IR KITI GYVŪNAI	0	0	0	0	0	0
III. PASĖLIAI	6724	8827	8057	8962	8973	9477
C. TRUMPALAIKIS TURTAS	35359	44194	-73212	-46830	-31858	-20891
I. ATSARGOS, IŠANKSTINIAI APMOKĖJIMAI IR NEBAIGTOS VYKDYTI SUTARTYS	5359	2895	3612	2428	2947	3288
I. 1. Atsargos	5359	2895	3612	2428	2947	3288
I. 1.1. Medžiagos	0	0	0	0	0	0
I. 1.2. Nebaigta gamyba	3619	2334	2526	2428	2628	2526
I. 1.3. Žemės ūkio produkcija	1740	561	1085	0	318	762
I. 1.4. Kita produkcija	0	0	0	0	0	0
I. 2. Išankstiniai apmokėjimai	0	0	0	0	0	0
II. PER VIENERIUS METUS GAUTINOS SUMOS	0	5900	26254	5900	5900	5900

II. 1. Pirkėjų skolos	0	0	0	0	0	0
II. 2. Kitos gautinos skolos	0	5900	26254	5900	5900	5900
III. KITAS TRUMPALAIKIS TURTAS	0	0	0	0	0	0
IV. PINIGAI	30000	35400	-103078	-55158	-40704	-30079
TURTO IŠ VISO:	65853	99883	106641	113972	109000	100515
NUOSAVAS KAPITALAS IR ĮSIPAREIGOJIMAI						
D. NUOSAVAS KAPITALAS	65853	95590	106641	109075	104498	96264
E. DOTACIJOS IR SUBSIDIJOS	0	0	0	0	0	0
F. MOKĖTINOS SUMOS IR ĮSIPAREIGOJIMAI	0	4293	0	4897	4502	4251
I. PO VIENERIŲ METŲ MOKĖTINOS SUMOS IR ILGALAIKIAI ĮSIPAREIGOJIMAI	0	0	0	0	0	0
I. 1. Paskolos	0	0	0	0	0	0
I. 2. Lizingo (finansinės nuomos) įsipareigojimai	0	0	0	0	0	0
I. 3. Kitos mokėtinų sumų ir ilgalaikiai įsipareigojimai	0	0	0	0	0	0
II. PER VIENERIUS METUS MOKĖTINOS SUMOS IR TRUMPALAIKIAI ĮSIPAREIGOJIMAI	0	4293	0	4897	4502	4251
II. 1. Ilgalaikių skolų ataskaitinių metų dalis	0	0	0	0	0	0
II. 2. Paskolos	0	0	0	0	0	0
II. 3. Skolos tiekėjams ir rangovams	0	0	0	0	0	0
II. 4. Gauti išankstiniai apmokėjimai	0	0	0	0	0	0
II. 5. Su darbo santykiais susiję įsipareigojimai	0	0	0	0	0	0
II. 6. Kitos mokėtinų sumų ir įsipareigojimai	0	4293	0	4897	4502	4251
NUOSAVO KAPITALO IR ĮSIPAREIGOJIMŲ IŠ VISO:	65853	99883	106641	113972	109000	100515

8 PRIEDAS

PELNO (NUOSTOLIŲ) ATASKAITA (finansuojant projektą nuosavomis lėšomis)

Straipsniai	Prognozė				
	2007	2008	2009	2010	2011
I. Pardavimų pajamos	63960	65112	65748	66758	68196
Iš augalininkystės produkcijos pardavimo	63960	65112	65748	66758	68196
Iš gyvulių ir kitų gyvūnų pardavimo	0	0	0	0	0
Iš kitos gyvulininkystės produkcijos pardavimo	0	0	0	0	0
Iš paslaugų žemės ūkiui	0	0	0	0	0
II. Pagamintos produkcijos, nebaigtos gamybos ir gyvūnų bei kito biologinio turto likučių vertės padidėjimas (sumažėjimas)	-360	-54	-278	529	845
Pagamintos produkcijos likučių vertės padidėjimas (sumažėjimas)	-1179	524	-1085	318	443
Nebaigtos gamybos likučių vertės padidėjimas (sumažėjimas)	-1285	192	-98	200	-102
Gyvulių bei kitų gyvūnų ir kito biologinio turto likučių vertės padidėjimas (sumažėjimas)	2104	-771	906	11	504
III. Ūkio reikmėms suvartota produkcija	1229	2041	2279	635	1897
IV. Asmeninėms reikmėms suvartota ūkio produkcija, gyvuliai ir kiti gyvūnai	0	0	0	0	0
V. Gyvulių bei kitų gyvūnų ir kito biologinio turto pirkimai	0	0	0	0	0
VI. Bendroji produkcija	64829	67098	67749	67923	70938
VII. Kintamosios ūkio sąnaudos	38608	38127	36482	39624	42395
VIII. Bendrasis gamybinis pelnas (nuostoliai)	26220	28971	31267	28299	28543
IX. Pastoviosios sąnaudos	2733	16669	23582	23626	23526
Ilgalaikio turto nusidėvėjimo sąnaudos	1075	12833	19956	19956	19956
Kitos pastoviosios sąnaudos	1658	3837	3626	3670	3570
X. Pagrindinės (tipinės) veiklos pelnas (nuostoliai)	23488	12302	7685	4673	5017
XI. Dotacijos susijusios su pajamomis	14749	14749	14749	14749	14749

XII. Finansinės ir investicinės veiklos pelnas (nuostoliai)	0	0	0	0	0
Pajamos	0	0	0	0	0
Šnaudos	0	0	0	0	0
XIII. Kitas pelnas ar nuostoliai	0	0	0	0	0
Pajamos	0	0	0	0	0
Šnaudos	0	0	0	0	0
XIV. Pelnas (nuostoliai) prieš apmokestinimą	38237	27051	22435	19422	19766
XV. Gyventojų pajamų mokestis	0	0	0	0	0
XVI. Grynasis pelnas (nuostoliai)	38237	27051	22435	19422	19766

9 PRIEDAS

PINIGŲ SRAUTŲ ATASKAITA (finansuojant projektą nuosavomis lėšomis)

Straipsniai	Progozė				
	2007	2008	2009	2010	2011
I. Pagrindinės veiklos pinigų srautai					
I.1. Grynasis pelnas (+) arba nuostoliai (-)	38237	27051	22435	19422	19766
I.2. Ilgalaikio turto nusidėvėjimas (amortizacija) (+)	1075	12833	19956	19956	19956
I.3. Po vienerių metų gautinų sumų padidėjimas (-), sumažėjimas (+)	0	0	0	0	0
I.4. Atsargų padidėjimas (-), sumažėjimas (+)	2464	-717	1183	-518	-341
I.5. Biologinio turto padidėjimas (-), sumažėjimas (+)	-2104	771	-906	-11	-504
I.6. Pirkėjų išsiskolinimo padidėjimas (-), sumažėjimas (+)	0	0	0	0	0
I.7. Kitų gautinų sumų ir sumokėtų išankstinių apmokėjimų padidėjimas (-), sumažėjimas (+)	-5900	-20355	20355	0	0
I.8. Kito trumpalaikio turto padidėjimas (-), sumažėjimas (+)	0	0	0	0	0
I.9. Skolų tiekėjams ir gautų išankstinių apmokėjimų padidėjimas (+), sumažėjimas (-)	0	0	0	0	0
I.10. Su darbo santykiais susijusių išpareigojimų padidėjimas (+), sumažėjimas (-)	0	0	0	0	0
I.11. Kitų mokėtinų sumų ir išpareigojimų padidėjimas (+), sumažėjimas (-)	4293	-4293	4897	-395	-252
I.12. Finansinės ir investicinės veiklos rezultatų eliminavimas: nuostolis (+), pelnas (-)	0	0	0	0	0
I.13. Ilgalaikio materialiojo turto perleidimo ir likvidavimo rezultato eliminavimas: nuostolis (+), pelnas (-)	0	0	0	0	0
I.14. Ūkininko ar gyventojų asmeninėms reikmėms sunaudota ūkio produkcija, gyvuliai ir kiti gyvūnai (-)	0	0	0	0	0
Grynieji pinigų srautai iš įmonės veiklos	38066	15289	67920	38454	38625
II. Investicinės veiklos pinigų srautai					
II.1. Ilgalaikio turto (išskyrus investicijas) įsigijimas (-)	-20666	-137767	0	0	0
II.2. Ilgalaikio turto (išskyrus investicijas) perleidimas (+)	0	0	0	0	0
II.3. Ilgalaikių investicijų įsigijimas (pirkimas) (-)	0	0	0	0	0
II.4. Ilgalaikių investicijų perleidimas pardavimas (+)	0	0	0	0	0

II.5. Gauti dividendai, palūkanos (+)	0	0	0	0	0
II.6. Kiti investicinės veiklos pinigų srautų padidėjimai (+)	0	0	0	0	0
II.7. Kiti investicinės veiklos pinigų srautų sumažėjimai (-)	0	0	0	0	0
Gryniesi pinigų srautai iš investicinės veiklos	-20666	-137767	0	0	0
III. Finansinės veiklos pinigų srautai					
III. 1. Ūkininko ir jo partnerių ar gyventojų įnašai (+)	0	0	0	0	0
III. 2. Pinigų išmokėjimas ūkininkui ir jo partneriams ar gyventojui (-)	-12000	-16000	-20000	-24000	-28000
III. 3. Gautos dotacijos, susijusios su turtu (+)	0	0	0	0	0
III. 4. Paskolų gavimas (+)	0	0	0	0	0
III. 5. Paskolų grąžinimas (-)	0	0	0	0	0
III. 6. Sumokėtos palūkanos (-)	0	0	0	0	0
III. 7. Kiti finansinės veiklos pinigų srautų padidėjimai (+), sumažėjimai (-)	0	0	0	0	0
Gryniesi pinigų srautai iš finansinės veiklos	-12000	-16000	-20000	-24000	-28000
IV. Valiutų kursų pasikeitimo įtaka grynujų pinigų ir pinigų ekvivalentų likučiui	0	0	0	0	0
Grynasis pinigų srautų padidėjimas (sumažėjimas)	5400	-138478	47920	14454	10625
Pinigai ir pinigų ekvivalentai laikotarpio pradžioje	30000	35400	-103078	-55158	-40704
Pinigai ir pinigų ekvivalentai laikotarpio pabaigoje	35400	-103078	-55158	-40704	-30079